

Barnevern og sosioøkonomisk ulikhet - sammenhenger, forståelser og ansvar

Bente Heggem Kojan og Anita Skårstad Storhaug (red.)

 NTNU

Institutt for sosialt arbeid

**Barnevern og sosioøkonomisk ulikhet - sammenhenger,
forståelser og ansvar**

Bente Heggem Kojan og Anita Skårstad Storhaug (red.)

Rapportserie for sosialt arbeid, rapport nr. 6

ISSN 2535-32X

Illustrasjon forside Shutterstock

Layout & trykk Skipnes Kommunikasjon AS, Trondheim

Forord

Prosjektet Fattigdom, barnas omsorgsbetingelser og levekår – Barnevernets ansvar? Om barnevernets arbeid med barn og familier som lever med vedvarende lav sosioøkonomisk status er finansiert av Bufdir, og er et resultat av et samarbeid mellom NTNU, Senter for barnevernsforskning og innovasjon (Anita Skårstad Storhaug, Hilde Marie Thrana, Halvor Fauske, Malin Fævelen, Willy Lichtwarck, Paul Bywaters, Bente Heggem Kojan); SINTEF (Thomas Halvorsen, Kjartan S. Anthun, Jannike Kaasbøll), Teknologi og samfunn og NTNU Samfunnsforskning (Veronika Paulsen, Gro Ulset, Mari B. Øverland). NTNU har hatt hovedansvar for den kvantitative delen av delstudien Barnets sak, mens NTNU Samfunnsforskning har hatt hovedansvar for den kvalitative delen. SINTEF har hatt hovedansvar for registerstudien. Nina Helen Aas Røkkum, Synnøve Wormdal Flemmen og Hanne Elisabeth Sørli har bidratt i datainnsamlingen i spørreundersøkelsen. Takk til FHI, som har gitt oss tilgang til TOPP-studien, slik at vi har hatt en kontrollgruppe for delen av rapporten som omhandler foreldrepraksiser. Takk også til SSB for tilrettelegging av registerdata.

Vi har hatt et viktig og godt samarbeid med barneverntjenester fra kommuner i alle regioner i Norge. Vi har verdsatt dialogene med dere, og ikke minst har vi vært prisgitt deres innsats i rekruttering av familier til prosjektet. Vi setter stor pris på at dere har tatt godt imot oss til tross for hektiske arbeidsdager, og det er ikke noe vi tar for gitt.

Gjennom arbeidet med dette prosjektet har vi møtt mer enn 250 familier som er i kontakt med barnevernet. Familiene som har deltatt i intervjuene

har et ulikt hverdagsliv, samtidig har flere større utfordringer på noen områder. Vi har snakket med familier som har ulik sosioøkonomisk bakgrunn, og det har også vært viktig for å se om familier med lav sosioøkonomisk status (SØS) har andre typer utfordringer i hverdagen enn andre familier i barnevernet. Samtidig kan det også være store variasjoner innad i gruppen av de som har lavinntekt når det gjelder hvordan hverdags- og familielivet erfares. Vi håper at vi har lyktes med å bringe frem nyansene, og at fremstillingen i denne rapporten yter både barna og foreldrene som vi har stilt opp i intervjuer rettferdighet.

Temaet sosioøkonomiske forhold og barnevern er komplekst, og til dels omdiskutert i fagmiljøer, men også i samfunnet ellers. Det er blitt reist en rekke spørsmål som angår sammenhengene mellom ulikhet og forekomst av barnevern i Norge, barnevernets praksis og møte med barn og familier som lever med vanskelige levekår og lavinntekt, men også spørsmål om ulike tjenesters ansvar og sosialpolitiske prioriteringer. Vi håper at den forskningsbaserte dokumentasjonen i denne rapporten kan bidra til å belyse disse og andre problemstillinger når det gjelder sammenhenger, forståelser og ansvar for ulikhet når det gjelder barnevernets virksomhet. Til slutt ønsker vi å rette en takk til våre kontakter i Bufdir, Helene Vedeld og Ellen Galaasen for et konstruktivt samarbeid gjennom prosjektperioden.

Trondheim, 27.09.2021

Bente Heggem Kojan

Liste over figurer

- Fig 1.1 Lovtekst for hjelpetiltak i nåværende og ny barnevernlov
- Fig 1.2 Barn i husholdning med vedvarende lavinntekt, 2013-2018 (Bufdir, 2021)
- Fig 3.1 Husholdningsstørrelse for kohort 1995 og 2005
- Fig 4.1 Antall tiltak etter tiltakskategori, per år 1995-2012
- Fig 4.2 Andel innen tiltakskategori, per år 1995-2012
- Fig 4.3 Antall tiltak etter tiltakskategori, per år 2013-2018
- Fig 4.4 Andel tiltak etter tiltakskategori, per år 2013-2018
- Fig 4.5 Prosentvis fordeling av tiltaksstatus på sosioøkonomisk status, kohorter, under 18 år (prosent, person-år)
- Fig 4.7 Tiltak utenfor hjemmet, lav SØS fordelt på kommuner
- Fig 6.1 Foreldrestil etter sosioøkonomisk klasse
- Fig 7.1 Emosjonskategorier
- Fig 7.2 Positiv opplevelse av kontakt med barnevernet og type kontakt/informasjon om melding.
- Figur 7.3 Ubehagelig opplevelse av kontakt med barnevernet og type kontakt/informasjon om melding
- Fig. 7.4 Negativ opplevelsen av kontakt med barnevernet og type kontakt/informasjon om melding
- Fig. 7.5 Opplevelsen av kontakt med barnevernet og hvor saken står i barnevernet.

Liste over tabeller

- Tabell 1.1 Lavinntektsgrenser i kroner (årsinntekt) basert på avstander til medianinntekt. Inntekt etter skatt, etter husholdningstype, 2017
- Tabell 2.1 Prosjektets problemstillinger og i hvilke delprosjekter disse besvares
- Tabell 2.2 Andel i hver gruppe, standardavvik
- Tabell 2.3 Andel med positive utfall
- Tabell 2.4 Delstudie 1 Barnets sak, oversikt utvalg
- Tabell 2.5 Foreldres fødested, utvalg spørreundersøkelse
- Tabell 2.6 Respondentenes sosiale klassetilhørighet
- Tabell 3.1 Antall individer i kohortene 1995 og 2005 etter kjønn. Fødselstall SSB* og antall i analysefil
- Tabell 3.2 Antall barn per sosioøkonomisk gruppe og kohort
- Tabell 3.3 Husholdningsinntekt relativt til median husholdningsinntekt per familiestørrelse
- Tabell 3.4 Antall barn etter kohort og sosioøkonomisk status, antall med minst et barnevernstiltak i løpet av perioden, andel
- Tabell 3.5 Andel familier med aleneforsørgere med og uten barnevernstiltak fordelt på lav sosioøkonomisk status
- Tabell 3.6 Antall personer i hushold, T-test etter ja/nei barnevern
- Tabell 3.7 Antall barn i husholdning (%)
- Tabell 3.8 Antall barn i lav SØS-husholdning (%)
- Tabell 3.9 Trangboddhet, prosent
- Tabell 3.10 Eierstatus
- Tabell 3.11 Hovedinntektstaker er sosialhjelpsmottaker (%)
- Tabell 3.12 Inntektskvartil husholdninger, disponibel ekvivalensinntekt (%)
- Tabell 3.13 Landbakgrunn og barnevern, ja/nei, frekvens og andel
- Tabell 4.1 Fordeling av personer fordelt på SØS (person-år)
- Tabell 4.2 Prosentvis fordeling på tiltakskategori og SØS, etter fødeår (person-år)
- Tabell 4.3 Prosentvis fordeling av tiltaksstatus på sosioøkonomisk status, kohorter, under 18 år (prosent, person-år)
- Tabell 4.4 Fullført videregående skole, regresjonskoeffisient fra lineær regresjon, og konfidensintervall av full modell
- Tabell 4.5 Fullført høyere utdanning, regresjonskoeffisient fra lineær regresjon, og konfidensintervall av full modell
- Tabell 4.6 Ikke sykepengen eller annen helsetrygd, regresjonskoeffisienter fra lineær regresjon, og konfidensintervall av full modell
- Tabell 4.7 Ikke sosialhjelp, regresjonskoeffisienter fra lineær regresjon, og konfidensintervall av full modell

- Tabell 4.8 Minst 50% stillingsandel, regresjonskoeffisienter fra lineær regresjon, og konfidensintervall av full modell
- Tabell 5.1 Foreldrenes sosiale klasse og grad av marginalisering
- Tabell 5.2 Barnets bosted
- Tabell 5.3 Hvor ofte er foreldrene sammen med venner/familie?
- Tabell 5.4 Foreldrenes opplevelse av nabolaget
- Tabell 5.5 Foreldrenes opplevelse av nabolag og nærmiljø
- Tabell 5.6 Foreldrenes tilfredshet med sin livssituasjon
- Tabell 5.7 Stressbelastning ut fra foreldres grad av marginalisering
- Tabell 5.8 Foreldres negative livshendelser
- Tabell 7.1 Positiv opplevelse av barnevernet etter SØS
- Tabell 7.2 Ambivalent opplevelse av barnevernet etter SØS
- Tabell 7.3 Negativ opplevelse av barnevernet etter SØS
- Tabell 7.4 Negativ opplevelse av barnevernet etter grad av marginalisering.
- Tabell 7.5 Positiv opplevelse av kontakten med barnevernet og hovedårsak til kontakt med familien
- Tabell 14.1 Oversikt over anbefalinger
- to utvalg: normalpopulasjon (TOPP-studien) og barnevernutvalget (SØS-studien).
- Tabell A7.1 Positiv opplevelse av kontakten med barnevernet og trenger foreldrene hjelp?
- Tabell A7.2 Tabell 7.7. Positiv opplevelse av kontakten med barnevernet og trenger barnet hjelp?
- Tabell A7.3 Hvor lenge foreldre har vært i kontakt med barnevernet
- Tabell A7.4 Positiv opplevelse og får barnet hjelp?
- Tabell A7.5 Positiv opplevelse og får foreldrene hjelp?
- Tabell A7.6 Positiv opplevelse og vurdering av tiltakene
- Tabell A7.7 Negativ opplevelse og vurdering av tiltakene

Liste over tabeller og figurer i appendiks

- Tabell A3.1 Logistisk regresjon, odds-ratio for barnevern for ulike landbakgrunn
- Tabell A3.2 Logistisk regresjon, odds-ratio for omsorgstiltak
- Tabell A3.3 Logistisk regresjon, odds-ratio for hjelpetiltak
- Tabell A3.4 Logistisk regresjon, odds-ratio for landbakgrunn
- Tabell A3.5 Logistisk regresjon, odds-ratio for omsorgstiltak kontrollert for lav SØS grunn kontrollert for lav SØS
- Tabell A3.6 Logistisk regresjon, odds-ratio for hjelpetiltak kontrollert for lav SØS
- Tabell A4.1 Flernivåanalyse, effekten av kommune-depressjon på sannsynligheten for hjelpetiltak
- Tabell A4.2 Flernivåanalyse, effekten av kommune-depressjon på antallet hjelpetiltak
- Tabell A4.3 Flernivåanalyse, effekten av kommune-depressjon på sannsynligheten for omsorgstiltak
- Tabell A4.4 Flernivåanalyse, effekten av kommune-depressjon på antallet omsorgstiltak
- Tabell A5.1 Foreldres opplevelse av hva de har råd til
- Tabell A5.2 Barnets mulighet til deltakelse i ulike aktiviteter
- Tabell A5.3 Foreldrerapport om barnas negative livshendelser
- Tabell A5.4 Foreldres angst- og depresjonssymptomer
- Tabell A6.1 Sammenligning av middelveier på Alabama Parenting Questionnaire (APQ) blant mødre i

Innholdsfortegnelse

Forord

Oversikt over tabeller og figurer	4
Innholdsfortegnelse	6
Nøkkelfunn fra prosjektet	10
Sammendrag	11
Kapittel 1 Innledning	15
1.1 Prosjektets formål og hovedproblemstillinger	15
1.1.1 Kjennetegn ved barna og familiene og deres erfaringer fra møtet med barnevernet	15
1.1.2 Barnevernets innsats	16
1.1.3 Årsaker til kontakt og virkning av tiltak	16
1.2 Hva forstår vi med sosioøkonomiske forhold?	16
1.3 Rammene for barnevernets arbeid med sosioøkonomiske forhold	17
1.4 Barn som lever med vedvarende lavinntekt i Norge	18
1.5 Betydning av sosioøkonomiske forhold for forekomst av barnevern – den sosiale gradient	19
1.6 Etikk	19
Kapittel 2 Metode	21
2.1 Forskningsdesign	21
2.2 Registerstudie	22
2.2.1 Kort om analysene	22
2.2.2 Operasjonalisering og gruppering av sosioøkonomisk status i registerstudien	22
2.2.3 Operasjonalisering av utfall og andre forhold til analysene i registerstudie	23
2.2.4 Analyser av utfall: modeller og metode	24
2.3 Delstudien «Barnets sak»	25
2.3.1 Spørreundersøkelse med foreldre	25
2.3.2 Kvalitative intervjuer	27
2.3.3 Styrker og svakheter ved delstudien Barnets sak	28
2.3.4 Deltakelse basert på frivillig samtykke	29
Kapittel 3 Kjennetegn ved barna og familiene	31
3.1 Sosioøkonomisk status	32
3.2 Levevilkår	32
3.3 Innvandringsbakgrunn og barnevern	36
3.4 Oppsummering	37
Kapittel 4 Tiltaksprofiler og utfall av tiltak	39
4.1 Barnevernstiltak	39
4.1.1 Tiltakenes fordeling på sosioøkonomiske kategorier	40
4.2 Bostedseffekter på barnevern	45
4.3 Utfall	45
4.3.1 Utdanning	46
4.3.2 Helse	46
4.3.3 Sosiale forhold	46
4.4 Oppsummering	51

Kapittel 5 Familiens livssituasjon og levekår	53
5.1 Familiens landbakgrunn	53
5.2 Levekår	54
5.2.1 Økonomisk situasjon.....	54
5.2.2 Foreldrenes opplevelse av å leve med dårlig økonomi	54
5.2.3 Marginalisering.....	55
5.3 Livssituasjon.....	56
5.3.1 Familiestruktur.....	56
5.3.2 Nettverk og relasjoner	56
5.3.3 Boligforhold og nærmiljø	57
5.3.4 Årsak til kontakten med barnevernet	58
5.4 Helse og stress.....	59
5.4.1 Foreldrenes og barnas helsesituasjon	59
5.4.2 Foreldres og barns stressfaktorer	59
5.5 Oppsummering	61
Kapittel 6 Sosioøkonomisk status og foreldreskap hos foreldre i barnevernet	63
6.1 Innledning.....	63
6.1.1 Foreldrestiler og foreldrepraksiser som dimensjoner ved foreldreskapet	63
6.1.2 Foreldreskap formes og påvirkes av økonomiske forhold	65
6.2 Analyse.....	65
6.2.1 Operasjonalisering av foreldrestiler og foreldrepraksiser	65
6.2.2 Resultater.....	66
6.3 Oppsummering.....	66
Kapittel 7 Familier i kontakt med barnevernet	69
7.1 Hva påvirker foreldres opplevelser i møte med barnevernet?	70
7.1.1 Å undersøke foreldres emosjoner i møte med barnevernet	70
7.1.2 Foreldres opplevelser i møte med barnevernet – type emosjoner	70
7.2 Sosioøkonomisk status og foreldres møte med barnevernet	71
7.2.1 Marginalisering	72
7.3 Kontakten med barnevernet og erfaringer av å få hjelp	73
7.3.1 Hovedårsak til kontakten med barnevernet.....	73
7.3.2 Opplever foreldrene at barnet og foreldre trenger hjelp?.....	73
7.3.3 Varighet av kontakten med barnevernet	74
7.3.4 Har barnet og foreldre fått hjelp?.....	74
7.3.5 I hvilken grad virker tiltakene?.....	74
7.4 Hva innvirker på foreldrenes opplevelse av møtet med barnevernet?.....	75
7.4.1 Grunnlaget for melding til barnevernet påvirker møtet	75
7.4.2 Hvor saken står i barnevernet - påvirker foreldres opplevelse	76
7.5 Oppsummering og drøfting av resultat.....	77
7.5.1 Vurdering av hjelpen og tiltakene.....	77
7.5.2 Opplevelse av kontakten og foreldrenes emosjoner i møte med barnevernet.....	77

Kapittel 8 Barnevernets forståelse av familier med lav sosioøkonomisk status	81
8.1 Barnevernets beskrivelse av familier med lav sosioøkonomisk status.....	82
8.1.1 Stor variasjon i fokus på tematikken	83
8.2 Tematisering av økonomi og konsekvenser for tiltaksarbeidet.....	86
8.3 Hjelpetiltak i familiene	87
8.3.1 Vurderinger ved iverksettelse av tiltak og oppfølging.....	88
8.3.2 Foreldreveiledning med fokus på endring.....	88
8.3.3 Besøkshjem	88
8.3.4 Økonomisk støtte.....	89
8.3.5 Samarbeid med andre instanser	89
8.3.6 Nettverkstiltak	90
8.4 Oppsummerende diskusjon	90
Kapittel 9 Barna og ungdommenes erfaringer	93
9.1 Barna og ungdommenes erfaringer fra kontakten med barnevernet	94
9.2 Ulike personer og hyppige kontaktpersonskifter kan være utfordrende.....	94
9.3 Uanmeldte møter oppleves skremmende.....	95
9.4 Begrenset informasjon skaper usikkerhet	96
9.5 Besøkshjem og avlastningshjem oppleves hjelpsomme.....	97
9.6 Barna ønsker at noen virkelig hører på dem.....	98
9.7 Diskusjon.....	98
Kapittel 10 Foreldres erfaringer i møte med barnevernet	101
10.1 Opplevde emosjoner og reaksjoner	102
10.2 Bytter av kontaktpersoner i barnevernet	104
10.3 Kommunikasjon og språklig samhandling.....	105
10.4 Oppsummerende diskusjon.....	107
Kapittel 11 Foreldres vurderinger av tiltak	111
11.1 Hjelpetiltak i barnevernet.....	112
11.2 Foreldres erfaringer med hjelpetiltak	112
11.3 Nærmere om erfaringer med tiltak rettet direkte mot barnet.....	113
11.4 Nærmere om erfaringer med tiltak rettet mot foreldre og foreldre-barn-samhandling.....	114
11.5 Oppsummerende diskusjon.....	115
Kapittel 12 Barnevern og sosioøkonomisk ulikhet - sammenhenger og forståelser	119
12.1 Kjennetegn ved barna og familiene i barnevernet	119
12.2 Hvilke erfaringer har barn og foreldre med lav SØS fra kontakten med barnevernet?	120
12.3 Hvordan forstår barnevernet situasjonen for familier med lav sosioøkonomisk status?.....	121
12.4 Årsaker til kontakten med barnevernet.....	122
12.5 Hva gjør barnevernet for familiene?.....	122
12.6 Hva er virkning av tiltakene?.....	123
12.7 Hvordan går det med barna over tid sammenlignet med andre barn? Utfall.....	124
12.8 Oppsummering.....	125
Kapittel 13 Sosioøkonomisk ulikhet - barnevernet sitt ansvar?	127
13.1 Hvor mye av familiers kontakt med barnevernet kan «tilskrives» sosioøkonomiske forhold?.....	127
13.1.1 Familiestressmodellen - en forståelsesramme for hvordan sosioøkonomisk ulikhet kan ha betydning for forekomst av barnevern.....	129
13.2 Er det barnevernets ansvar å håndtere sosioøkonomiske forhold?.....	129
13.3 Oppsummering.....	132

Kapittel 14 Anbefalinger for barnevernets arbeid med familier som efarer sosioøkonomiske vansker	135
14.1 Anbefalinger for barnevernets rammevilkår for å arbeide med sosioøkonomiske forhold	136
14.1.1 Presisere barnevernets ansvar for å håndtere sosioøkonomiske forhold	136
14.1.2 Tydeliggjøre NAVs rolle i kommunenes ansvar for barns oppvekstvilkår i ny barnevernreform	136
14.1.3 Utrede og utvikle nye modeller lokalt for samarbeid med familier som lever i sosioøkonomisk utfordrende livssituasjoner	137
14.2 Anbefalinger for de kommunale barneverntjenestene og utdanningssektoren	138
14.2.1 Anvende et kunnskapsgrunnlag som rommer en helhetlig forståelse av familienes livssituasjon	138
14.2.2 Utvikle en helhetlig tilnærming ved bruk av hjelpetiltak for barn og familier med lav SØS	139
14.3 Anbefalinger for videre forskning	140
14.3.1 Forskning om virkning av tiltak for ulike SØS-grupper og utfall for ulike grupper barn i barnevernet	140
14.3.2 Følgeforskning for utprøving og evaluering av lokale modeller for å følge opp barn og familier som lever med utsatte sosioøkonomiske forhold	140
14.4 Oppsummering	141
Referanser	142
Appendiks	150

Nøkkelfunn fra prosjektet

Barn med tilhørighet i familier med lav sosioøkonomisk status (SØS) er sterkt overrepresenterte i barnevernet.

Overrepresentasjonen er sammensatt og kan knyttes til utdanning/arbeids-, - levekårs-, - helse -og minoritetsrelaterte forhold.

Grad av marginalisering hos foreldre har betydning for hvilke opplevelser de har i møtet med barnevernet.

Et flertall av både barna og foreldrene med lav SØS i kontakt med barnevernet forteller om usikkerhet og redsel for å bli misforstått av barnevernet.

Tiltaksprofilene til ulike SØS grupper i barnevernet følger til dels forskjellig mønster.

Lav SØS grupper mottar oftere foreldreveiledningstiltak enn middels – og høy SØS foreldre, dette til tross for at vi ikke finner betydelige forskjeller i selvrappporterte foreldeskapspraksiser mellom ulike SØS-grupper innad i barnevernpopulasjonen. Tiltakene som anvendes for lav SØS grupper er i liten grad målrettet mot sosioøkonomiske forhold.

Befolkningen i kommuner som scorer høyt på arbeidsledighet, som er en sentral indikator på levekår i kommunen, har redusert sannsynlighet for å motta tiltak fra barneverntjenester

sammenlignet med befolkningen i kommuner som har lav arbeidsledighet. Dette er et omvendt mønster ut fra hva en kunne anta om at kommuner med høy arbeidsledighet medfører høyere andel barneverntiltak i befolkningen.

Det er ikke veldig store forskjeller innad i barnevernpopulasjonen mellom de ulike SØS-gruppene når det gjelder utfall på områdene helse, utdanning og sosialhjelp

for barn i barnevernet over tid. Barn med lav SØS kommer allikevel dårligere ut på både i forhold til utdanning og sosialhjelp som unge voksne enn barn med middels/høy SØS bakgrunn.

Prosjektet bygger på omfattende empiri som dokumenterer **betydelige sammenhenger mellom lav SØS og overrepresentasjon i barnevernet, opplevelser av kontakten med barnevernet og tiltaksmønster. Allikevel forstås ikke sosioøkonomiske forhold som et ansvarsområde for barnevernet**, verken av de fleste barnevernansatte som inngår i vårt utvalg eller i sentrale retningslinjer fra nasjonalt hold. Sånn sett kan gjeldende praksis sies å være i tråd med det som er den ønskete praksis fra myndighetenes side.

Sammendrag

Hovedformålene med prosjektet har vært å få mer kunnskap om kjennetegn ved barn og familier med lav sosioøkonomisk status (SØS) i kontakt med barnevernet, deres erfaringer fra kontakten med barnevernet og hvordan det går med barna over tid. Prosjektet består av to ulike delstudier, en registerstudie og delstudien «Barnets sak».

Metode. Registerstudien er en retrospektiv kohortstudie hvor vi kobler barnevernsstatistikken og ulike SSB-registre. I studien inngår 1995- og 2005-årgangene. Barna i samme kohorter som ikke har hatt kontakt med barnevernet er kontrollgrupper. I tillegg er det innsamlet opplysninger fra familier av disse kohortene gjennom ulike registre som er koblet på barnevernsstatistikken.

Delstudien «Barnets sak» inneholder en kvantitativ (spørreundersøkelse (N256) med foreldre) og en kvalitativ del (intervju med barn (N9), foreldre (N29) og barnevernsarbeidere (N13)). Utvalget i den kvantitative delen består av foreldre med høy, middels og lav SØS. I tillegg brukes data fra TOPP-studien som kontrollutvalg for spørreundersøkelsen. I den kvalitative delen er fokus kun på familiene med lav SØS, for å få mer inngående kunnskap om deres erfaringer og opplevelser knyttet til egen livssituasjon og kontakten med barnevernet.

Prosjektet har sju hovedproblemstillinger, hvor flere av disse er belyst av data fra begge delstudiene.

Kjennetegn ved barna, familiene og nærmiljøet. Hvem er de? (1) Forekomsten av barnevern for barn med lav SØS er over 4 ganger så høy som for barn med mellom/høy SØS. Dette bildet bekrefter tidligere forskning om at familier med lav SØS er overrepresenterte i barnevernspopulasjonen sammenlignet med den øvrige befolkningen. Videre er det sammenhenger mellom familiens sosioøkonomiske status og deres levekår på flere områder, spesielt gjelder det foreldrenes jobb- og økonomiske situasjon, kroniske smerter, angst og depresjonssymptomer, opplevd grad av stressbelastning og foreldrenes rapportering av fysisk sykdom hos barna.

Foreldrene i intervjuutvalget fortalte at de hadde levd med dårlig økonomi over lang tid, og opplevde det som tungt. Foreldrene opplevde at det overskygget mye av hverdagen, og opplevde negativt stress og bekymringer knyttet til livssituasjonen som psykisk belastende. Flere av foreldrene fortalte at de ikke hadde råd til skolefritidsordning, fritidsaktiviteter for barna og ferieturer, og noen fortalte at de ikke kunne kjøpe nødvendig utstyr og klær til barna. Foreldrene var mye bekymret for hvordan dette påvirket barna.

Når det gjelder foreldrenes egen opplevelse av utøvelse av foreldreskapet, viser spørreundersøkelsen ingen statistisk signifikante forskjeller i foreldreskapspraksiser mellom ulike SØS-grupper innad i barnevernpopulasjonen i vårt utvalg. Foreldrene scorer jevnt over høyt på emosjonsfokuserende foreldrestil, og de scorer markant lavere på emosjonsavvisende foreldrestil enn kontrollgruppen.

Registerstudien viser at den kommunale konteksten påvirker både sannsynligheten for å motta tiltak og antallet tiltak hvert barn i gjennomsnitt mottar. I kommuner som scorer høyt på arbeidsledighet har befolkningen redusert sannsynlighet for å motta barnevernstiltak sammenlignet med befolkningen i kommuner som har lavere arbeidsledighet. Resultatene viser også gjennomgående en tendens til at tiltaksomfanget øker med kommunestørrelsen.

Hvilke erfaringer har barna og foreldrene? (2)

Spørreundersøkelsen viser ingen signifikante forskjeller mellom de ulike gruppene når det gjelder opplevelsen av kontakten med barnevernet. Det er likevel en tendens til at foreldre med det som kan betegnes som arbeiderklasseyrker og foreldre som er uten arbeidstilknytning har mest negative opplevelser i møtet med barnevernet. Når vi tar utgangspunkt i en bredere forståelse av marginalisering, er det imidlertid en signifikant sammenheng, hvor lav grad av marginalisering har sammenheng med stor grad av positive opplevelser fra kontakten med barnevernet, mens foreldre med høy grad av marginalisering i høyere grad rapporterer om ubehag og negative opplevelser i møte med barnevernet.

I de kvalitative intervjuene med foreldre og barn fra familier med lav SØS forteller de om varierte, men ofte sterke opplevelser fra møtet med barnevernet. Flere av barna/ungdommene forteller om usikkerhet og ubehagelige følelser som knyttes til kontakten med barnevernet. Noen av barna opplever at barnevernet utgjør en trussel, og er redde for å gjøre noe «galt», som kunne føre til omsorgsovertakelse. Noen fortalte at de opplevde møtene med barnevernet som lite målrettet, og at barnevernet ikke snakket med dem om det som var viktig og relevant for dem. Flere uttrykte også et ønske om større medvirkning, deriblant mer informasjon, i møte med barnevernet, samt et ønske om at barnevernet skulle høre på dem og ta dem på alvor.

Et flertall av foreldrene opplevde også kontakten med barnevernet som en kilde til stress, press, usikkerhet og frykt. Enkelte hadde redsel knyttet til at barnevernet ikke skulle forstå dem som foreldre, at de skulle misforstå eller mistolke familiens situasjon og at dette skulle få videre konsekvenser for dem og barna. Ut ifra det en del av foreldrene fortalte kunne det også virke som om kontakten med barnevernet ikke ble opplevd å være til hjelp, men gjorde situasjonen vanskeligere, hvor barnevernet ikke alltid ble oppfattet å være en kilde til støtte og forståelse. Dette førte til en forsterking av hverdagsstresset som fra før av var et problem for mange av disse foreldrene. Foreldre ga uttrykk for at de opplevde at de ikke var «gode nok» i møte med barnevernet, og at «alt de sa var galt».

Selv om de fleste foreldrene i vårt intervjuutvalg (som alle har lav SØS) vektlegger negative erfaringer i møte med barnevernet, er det vanskelig å si hvorvidt disse erfaringene har sammenheng med at de har lav SØS. Andre studier viser også at en stor andel foreldre opplever møtet med barnevernet som emosjonelt stressende.

Hvordan forstår barnevernet situasjonen? (3) I likhet med flere tidligere studier, viser funnene våre at det psykologiske kunnskapssynet er rådende i barneverntjenestens arbeid. Dette overskygger andre forståelser knyttet til hvordan sosiale og økonomiske forhold påvirker barn og foreldres hverdagsliv. En sentral årsak til dette ser ut til å være at de fleste barnevernsarbeiderne ikke anser økonomiske og levekårsrelaterte utfordringer som sitt ansvarsområde, noe som kan synes å være i tråd med retningslinjer fra nasjonalt hold. Den manglende helhetlige forståelsen av barnets og familiens hverdagsliv, ser også ut til å føre til begrenset samarbeid med andre instanser – også der innsats fra flere instanser kunne vært hensiktsmessig.

Hvilke årsaker ligger til grunn for kontakten med barnevernet? (4) Funnene knyttet til problemstillingen

kjennetegn ved barna og familiene, tilsier at den sosiale gradienten er en sentral del av årsaksbildet til hvorfor lav SØS-grupper oftere enn andre grupper kommer i kontakt med barnevernet. Dette støttes av både registerdata og spørreundersøkelsen.

Samtidig vektlegges sjelden denne typen årsaksforhold direkte av barna, foreldrene og barnevernsarbeiderne. I spørreundersøkelsen for foreldrene er det få som vektlegger levekår som årsak til kontakt med barnevernet. De få som trekker frem slike forhold beskriver behov for avlastning (grunnet manglende støtte fra andre, og utfordringer som diagnoser hos barna), økonomisk situasjon og boforhold. En høyere andel av familier med lav SØS oppga foreldres rusmisbruk og manglende foreldreferdigheter som hovedårsak til kontakten med barnevernet sammenlignet med gruppene med middels og høy SØS. Når det gjelder gruppen med høy SØS finner vi en høyere andel oppga «høy grad av konflikt i hjemmet» og «barnets atferd/kriminalitet» som hovedårsak sammenlignet med middels og lav SØS.

I intervjuutvalget beskriver de fleste barnevernsarbeiderne at det er sjelden de får bekymringsmeldinger kun med bakgrunn i at familien har dårlig økonomi og ikke noe mer. Men ut fra barnevernets beskrivelse av familiene og de konkrete sakene vi har intervjuet dem om blir det tydelig at mange av familiene har sammensatte og komplekse utfordringer, hvor sosioøkonomiske forhold utgjør en sentral del av problemene familiene erfarer i hverdagen. Flere foreldre formidler at de opplever stor grad av stress og psykiske belastninger knyttet til sin livssituasjon. Spørreundersøkelsen viser også at foreldre og barn med lav SØS i større grad enn andre grupper opplever problemer bl.a. knyttet til helse.

Hva gjør barnevernet for disse familiene? (5)

Registerstudien viste et mønster i tiltaksprofiler for ulike SØS-grupper, hvor familier med middels og lav SØS i betydelig større grad enn foreldre med høy SØS har foreldreveiledning som tiltak. Vi ser også en tendens til at når barnevernet er i kontakt med høy SØS-grupper, synes det å være alvorligere problemer, og at tiltaksprofilene til barn med høy SØS dermed kan karakteriseres som mer «kjernebarnevernorientert», ved at denne gruppen har en større andel fosterhjems- og institusjonsplasseringer. De ulike tiltaksprofilene tyder på at terskelen for å komme inn i barnevernet er høyere for barn med høy SØS-bakgrunn i forhold til barn med lav SØS-bakgrunn.

Tiltaksprofilene i fra registerstudien, ser vi tydelig igjen også i funnene fra delstudien Barnets sak. For familiene i intervjuutvalget var ulike former for foreldreveiledning det mest brukte tiltaket. Tiltaket ble ifølge foreldrene selv begrunnet med behovet for å bedre relasjonen

og samspillet mellom foreldre og barn, og å styrke foreldrekompetansen.

Selv om det i første rekke er fokus på såkalte «endringstiltak», benyttes også «kompenserende» tiltak i flere av tjenestene. Med endringstiltak menes gjerne tiltak som har som mål om endring i omsorgskompetansen hos foreldre. Kompenserende tiltak retter seg mot ulike former for støtte i hovedsak til barnet, som rett til f.eks. økonomisk støtte og fritidsaktiviteter. I de fleste tjenestene anvendes kompenserende tiltak som et tillegg til endringstiltak, og det er en utbredt praksis at kompenserende tiltak ikke benyttes uten endringstiltak. I saker hvor det iverksettes kompenserende tiltak (besøkshjem ser ut til å være mest brukt), er fokuset på barna og deres konkrete behov mer synlig i begrunnelsene for tiltak.

Hva er virkning av tiltakene? (6) Vår studie kan ikke si noe om de langsiktige virkningene av ulike tiltak. Et sentralt spørsmål ut fra funnene om at det er noe ulike tiltaksprofiler for SØS-gruppene, er om foreldreveiledningstiltakene virker etter sin hensikt. Her kan vi ikke trekke konklusjoner, men det er interessant å merke seg funnene fra spørreundersøkelsen hvor vi ser tendenser til et «omvendt» mønster i foreldrestiler blant barnevernutvalget sammenlignet med den generelle befolkningen, hvor familier med lav SØS i barnevernutvalget scorer relativt høyt på ulike dimensjoner. Intervjuutvalget viser imidlertid at det i liten grad gjøres vurderinger i enkelt saker av hvorvidt barn og foreldre har nytte av foreldreveiledning når de i tillegg har mange andre utfordringer. Tiltakene for lav SØS-gruppen retter seg i stor grad mot «det indre liv» i familien, heller enn samspillet mellom ulike faktorer som kan spille inn på et familieliv og utfordringer i familien.

I enkeltsakene stilles det sjelden spørsmål ved om eksempelvis dårlig økonomi kan gjøre at man er mindre i stand til å nyttiggjøre seg veiledning, selv om barnevernsarbeiderne i de generelle beskrivelsene av familier med økonomiske utfordringer reflekterer rundt at dette kan skape stress som påvirker familielivet og omsorgsevnen. Når det gjelder vurdering av tiltak fra barnevernet, var flere av barna usikre på hvilken hjelp/tiltak de mottok, og hvorfor de var i kontakt med barnevernet. Tiltak som besøks- /avlastningshjem, samt tiltak som gjorde det mulig å delta i fritidsaktiviteter, ble imidlertid trukket frem som et hjelpsomt tiltak, ved at de bidro til positive endringer i familien og egen livssituasjon.

Hvordan går det med barna over tid sammenlignet med andre barn? (7) Registerstudien viser betydelige negative helseutfall for barnevernpopulasjonen, men ikke markant mer negativt for lav SØS-grupper enn mellom/høy SØS-gruppene innad i barnevernet. Når det gjelder sosialhjelp, har barn med lav SØS i barnevernpopulasjonen

betydelig større grad av sosialhjelp som unge voksne enn både andre barn innad i barnevernpopulasjonen og den øvrige barnebefolkningen. Barn med lav SØS i barnevernet fullfører i noe mindre grad videregående utdanning sammenlignet med andre barn i barnevernpopulasjonen. Samlet sett er det tendenser til av lav SØS barn innad i barnevernet også har dårligere utfall på sosiale indikatorer.

Anbefalinger. Ut fra de samlede resultatene fra dette prosjektet, har prosjektgruppen vurdert ulike anbefalinger for barnevernets arbeid knyttet til lav SØS-grupper. Våre anbefalinger rettet mot barnevernets rammevilkår innebærer å 1) Presisere barnevernets ansvar for å håndtere sosioøkonomiske forhold; 2) Tydeliggjøre NAVs rolle i kommunenes ansvar for barns oppvekstvilkår i ny barnevernreform og 3) Utrede og utvikle nye modeller lokalt for samarbeid med familier som lever i sosioøkonomisk utfordrende livssituasjoner.

Når det gjelder de kommunale barneverntjenestene og utdanningssektoren trekker vi frem følgende anbefalinger: 1) Anvende et kunnskapsgrunnlag som rommer en helhetlig forståelse av familienes livssituasjon. Dette innebærer å utøve «sosioøkonomisk sensitivitet» i møte med barn og foreldre og avklare i meldings- og undersøkelsesfasene hva som er grunnlag for bekymring. 2) Utvikle en helhetlig tilnærming ved bruk av hjelpetiltak for barn og familier med lav SØS, hvor det foretas vurderinger av sosioøkonomiske forhold som kan innvirke negativt på omsorgsmiljø ved bruk av foreldreveiledningstiltak, hensiktsmessigheten ved kategoriene omsorgsendrende og kompenserende tiltak og sikre at barn og unge får reell medvirkning i egen sak og i beslutninger om tiltak.

I forhold til behov for videre forskning anbefaler prosjektgruppen 1) videre forskning om virkning av tiltak for ulike SØS-grupper og utfall for ulike grupper barn i barnevernet samt følgeforskning for utprøving og 2) evaluering av lokale modeller for å følge opp barn og familier som lever med utfordrende sosioøkonomiske forhold.

Kapittel 1 Innledning

Bente Heggem Kojan og Anita Skårstad Storhaug

Denne rapporten presenterer resultater fra prosjektet *Fattigdom, barnas omsorgsbetingelser og levkår – barnevernets ansvar? – Om barnevernets arbeid med barn og familier som lever med vedvarende lav sosioøkonomisk status*. Prosjektet er finansiert av Bufdir og ble igangsatt høsten 2017. Prosjektet søker kunnskap om hvem barn og familier med vedvarende lav sosioøkonomisk status i kontakt med det norske barnevernet er, og hvordan det går med disse barna over tid. Prosjektet har vært et samarbeid mellom NTNU, NTNU Samfunnsforskning og SINTEF.

Rapporten er utformet som en antologi med egne kapitelforfattere, og består av 4 hoveddeler og 14 kapitler. Del 1 redegjør for bakgrunn (kapittel 1) og metode (kapittel 2) for hele prosjektet. Del 2 består av 2 kapitler fra registerstudien, del 3 byr på seks analysekapitler (5-11) fra delstudien Barnets sak. Rapporten rundes av i del 4, hvor kapittel 12 gir en samlet oppsummering, kapittel 13 en drøfting av hovedproblemstillingene på tvers av funnene fra de ulike datasettene, og kapittel 14 bidrar med anbefalinger til barnevernets arbeid med barn og familier som lever med utfordrende sosioøkonomiske forhold.

1.1 Prosjektets formål og hovedproblemstillinger

Hovedformålene med prosjektet har vært å få mer kunnskap om følgende tema:

Hvem barn og familier med vedvarende lav sosioøkonomisk status i kontakt med det norske barnevernet er. Hvordan går det med disse barna over tid?

Vi har vektlagt å få mer kunnskap om familier med lav sosioøkonomisk status og deres livssituasjon slik den oppleves for barna og foreldrene selv, og hvordan deres situasjon framstår for barnevernet, og dette dekkes i hovedsak av delstudien «Barnets sak». Samtidig har det vært et behov for å få mer kunnskap om hvordan det går med barna fra familier med lav sosioøkonomisk status (SØS) og som har tiltak fra barnevernet, over et lengre tidsløp. Registerstudien kan si oss noe om kjennetegn ved

ulike SØS-grupper i barnevernet, og gir innblikk i utfall for barna som unge voksne.

Prosjektet har undersøkt sju hovedproblemstillinger:

- 1 Kjennetegn ved barna, familiene og nærmiljøet. Hvem er de?
- 2 Hvilke erfaringer har barna og foreldrene?
- 3 Hvordan forstår barnevernet situasjonen?
- 4 Hvilke årsaker ligger til grunn for kontakten med barnevernet?
- 5 Hva gjør barnevernet for disse familiene?
- 6 Hva er virkning av tiltakene?
- 7 Hvordan går det med barna over tid sammenlignet med andre barn?

Disse problemstillingene har vi brutt ned i tre deltemaer som vi utdyper nærmere under.

1.1.1 Kjennetegn ved barna og familiene og deres erfaringer fra møtet med barnevernet

Kjennetegn ved barna, foreldrene, familiens omsorgspraksiser og nærmiljø er det første deltemaet studien har som hensikt å belyse. Både barn og foreldre med vedvarende lavinntekt lever under stress (Dearing, 2011), og i utvalg med den generelle befolkningen er det funnet sammenhenger mellom SØS og psykososiale vansker hos foreldre og psykiske belastninger og svake skoleprestasjoner hos barn (Bakken mfl., 2016; Grødem, 2008a). Barna som lever med lav inntekt, rapporterer også noe høyere andeler av psykosomatiske plager enn andre barn. Bøe mfl. (2014) identifiserer stress som en forklaring på korrelasjoner mellom mangelfull omsorg for barn og lavinntekt. Stress kan påvirke utøvelsen av foreldrefunksjonen og omsorgsbetingelsene for barna, og vil kunne ha direkte og indirekte konsekvenser for barnets behov og problemer i hverdagen (Repetti mfl., 2002). Denne forskningen gjelder befolkningen generelt, og ikke barnevernets barn og familier spesielt.

Denne studien undersøker hvem barnevernsfamiliene med lav SØS er, og hvilke erfaringer de har. Hvilke forhold ved livssituasjonen er det som har gjort at de er kommet i barnevernet? Et spørsmål som er relatert til dette er

eventuelle forskjeller i utvikling mellom sosioøkonomisk marginaliserte barn med og uten barnevernstiltak. Hvor mye kan tilskrives de sosioøkonomiske betingelsene? Få studier i Norge har sett på sosioøkonomisk marginaliserte barn i barnevernet spesielt. Clifford mfl. (2015) fant at mange familier har multiproblematikk hvor lav sosioøkonomisk status kan forsterke vanskene. Halvparten av informantene hadde en husholdningsinntekt, samtidig som rundt halvparten hadde en offentlig stønad som inntekt. De materielle betingelsene begrenset handlingsrommet for barn og foreldre (Kojan, 2011).

Vi vet med stor sikkerhet at det er en vesentlig overrepresentasjon av familier hvor foreldrene har lav utdanning, er uten tilknytning til arbeidsmarkedet eller har tilknytning til såkalte arbeiderklasseyrker i barnevernet (Andenæs, 2004; Clausen & Kristofersen, 2008; Kojan & Fauske, 2011). Innvandrere er i en særlig utsatt posisjon når det gjelder inkludering i arbeidsmarkedet og er også overrepresenterte i noen deler av barnevernet (Paulsen, Thorshaug & Berg, 2014). Innvandrere er imidlertid ikke overrepresenterte blant plasserte barn i Norge (SSB, 2020a). De er derimot klart overrepresentert når det gjelder hjelpetiltak (Berg mfl., 2017). Berg mfl. (2017) drøfter mulige forklaringer på at tiltak barnevernstiltak i innvandrerbefolkningen har en annen profil enn i majoritetsbefolkningen. Her pekes det på tre sett med faktorer: (1) Minoritetsrelaterte faktorer (kultur, informasjon, språk, nettverk), (2) Levekårsfaktorer, og (3) Flyktningrelaterte faktorer. Fordelingen på hjelpetiltak og omsorgstiltak er annerledes enn i majoritetsbefolkningen. Berg m.fl. (2017) finner i liten grad generasjonseffekter, og økt botid (hvor lenge innvandrerne har bodd i Norge) jevner ut forskjellene mellom minoritets- og majoritetsbefolkningens forhold til barnevernet.

1.1.2 Barnevernets innsats

Studiens andre deltema retter fokus på barnevernets arbeid med barn og familier som har lav sosioøkonomisk status. Hvordan forstår barnevernet problemene i lav SØS familier? Hva gjør barnevernet for disse familiene? Vi har undersøkt om det er variasjoner i oppdragerstil i familier med ulik SØS. Familiene som kommer i kontakt med barnevernet i dag møter en tjeneste som støtter seg tungt til tilknytnings- og traumeteori, mens familiens sosioøkonomiske forhold sjelden tematiseres (Andenæs, 2004; Hennem, 2016). Sentrale spørsmål i vår studie er: Hvordan forstår barnevernet problemene i lav SØS familier? Hva gjør barnevernet for disse familiene? Er forståelsesrammene barnevernet baserer seg på passende til å vurdere og avhjelpe problemene som familiene har?

1.1.3 Årsaker til kontakt og virkning av tiltak

Deltema 3 omhandler virkningene av tiltakene som gis. Hvordan går det med disse barna sammenlignet med

andre barn som vokser opp med utfordrende sosioøkonomiske forhold? Vi har lite kunnskap om effekten av barnevernets tiltak overfor barn med vedvarende lav sosioøkonomisk status og hvordan det går med barna over tid. Deler av barnevernets intervensjoner er målrettet med tanke på sosial utjevning og kan i utgangspunktet bidra til å skape mer like livssjanser for barna i lave sosioøkonomiske klasser (Kojan & Fauske, 2011). Men oppnås det i realiteten? Hvilke årsaker ligger til grunn for kontakten med barnevernet? Hva gjør barnevernet for disse familiene? Hva er utfall og virkning av tiltakene?

1.2 Hva forstår vi med sosioøkonomiske forhold?

Måten lav sosioøkonomisk status (SØS) forstås på er et viktig element i denne studien, og ulike dimensjoner ved ulikhet utforskes; de materielle, sosiale, økonomiske og normative former for ulikhet og samspillet mellom disse. Mau & Verwiebe (2010, s. 193) definerer ulikhet som: "The unequal distribution of resources like income, wealth, prestige and power is termed social inequality. These unequally distributed resources yield further advantages and accrues to individuals as a result of their position in the social structure and in social networks". Botteros noe kortere definisjon: «Who gets what and how?» - (Bottero, 2019, s. 3), er også en forståelse som ligger til grunn for å utforske ulike og sammenvevde aspekter ved ulikhet, herunder synlige og mer subtile maktforhold som opprettholder eller forsterker ulik distribusjon av ressurser og muligheter materielt, sosialt og relasjonelt.

Det er valgt ulike måter å operasjonalisere sosioøkonomiske forhold på i analysene. Litt forenklet kan en si at begrepet sosioøkonomisk status kan operasjonaliseres med utgangspunkt i subjektet, altså individenes forståelse av sin sosioøkonomiske status eller med utgangspunkt i forhåndsbestemte, objektive kategorier. I vårt prosjekt har vi kombinert kvalitativ og kvantitativ metodikk, noe som gir oss muligheter til å utforske begge deler. Både registerstudien og delstudien Barnets sak tar utgangspunkt i utdanning, inntekt og/eller yrke/tilknytning til arbeidsmarkedet.

To indikatorer på sosioøkonomisk status utgjør en felles, rød tråd gjennom alle de ulike datasettene: foreldrenes utdanningsnivå samt husholdningens inntektsnivå. I tillegg anvendes yrkestilknytning som mål på SØS i spørreundersøkelsen. Foreldrenes utdanningsnivå kartlegges med bruk av SSBs inndeling av utdanningsnivå (SSB, 2016a). Når det gjelder yrkestilknytning og type yrke tar vi i bruk STYRK-08 som er basert på en internasjonal standard fra ILO, ISCO-08 International Standard Classification of Occupation 2008. Yrkes- og utdanningsvariablene åpner også for sammenligninger med vårt

utvalg innad i den norske befolkningen samt at det åpner opp for sammenligninger på tvers av barnevernssystemer. Med vedvarende lavinntekt legger vi SSBs operasjonisering til grunn. Definisjonen til SSB er at barnet tilhører en husholdning der gjennomsnittlig inntekt etter skatt per forbruksenhet i årene over en treårsperiode er lavere enn 60 prosent av gjennomsnittlig medianinntekt i befolkningen i samme treårsperiode (SSB, 2017a). I tillegg kontrollerer vi for kjønn og innvandrerbakgrunn i deler av analysene.

Delstudien Barnets sak baserer seg på ulike aktørers selvrapportering og egne forståelser av situasjonen og møtet med barnevernet. Her får vi innsikt i det som kan forstås som subjektive forklaringer på hvordan ulikhet erfares i konteksten barnevern. I registerstudien, som består av administrative, forhåndsdefinerte variabler, får vi innblikk i det som kan karakteriseres som mer objektive forklaringer som tar utgangspunkt i økonomiske og materielle strukturer i samfunnet.

1.3 Rammene for barnevernets arbeid med sosioøkonomiske forhold

De politiske og juridiske rammene for barnevernets arbeid med sosioøkonomiske forhold kan synes å være i et retningsskifte. Det har over flere år vært arbeidet med barnevernsreformen og ny barnevernlov (BLD, 2018; NOU2016:16; Prop L 133, 2020-2021). I juni 2021 ble ny lov vedtatt i Stortinget. Dette representerer et skifte innenfor norsk barnevernlovgivning når det gjelder synliggjøring av barnevernets ansvar for arbeid med barn og familier som lever med utfordrende levekår. Lovteksten i ny barnevernlov er mindre eksplisitt når det gjelder barnevernets ansvar for å håndtere levekårsrelaterte og sosioøkonomiske vansker i barna og familienes liv. I barnevernlov fra 1992 står det at barnevernet har mandat til og ansvar for å rette innsats mot barn og familiers levekår. I ny barnevernlov er derimot fokuset på barnevernets ansvar for levekårsrelaterte forhold fraværende, og begrepet levekår er fjernet. I høringsrunden som fulgte av NOU 2016:16 reiste flere

høringsinstanser bekymring rundt nettopp dette, og temaet om barnevernets ansvar for levekår og det som kan anses som sosioøkonomiske forhold ble derfor diskutert relativt omfattende i Prop 133 L. Det fremgår at

«Departementet foreslo ikke å videreføre henvisning til levekår slik det fremgår i dagens § 4-4 første ledd første punktum. Det ble lagt vekt på at bestemmelsen bidrar til klarhet om hvilke behov barnevernstjenesten har ansvar for å ivareta (Prop 133 L, s.151). Departementet understreker at det er viktig at barnevernstjenesten har kunnskap om hva levekårsutfordringer betyr for et barns omsorgssituasjon. (...) Det er imidlertid ikke barnevernstjenestens oppgave å iverksette tiltak for å bøte på levekårsutfordringer i seg selv. Dette er det andre tjenester som har ansvar for» (S. 155).

Samtidig understreker departementet i Prop 133 L at:

«Når barnevernstjenesten er i kontakt med familier som har behov for bistand fra barnevernet, og samtidig har levekårsutfordringer, bør barnevernstjenesten bistå familien med å opprette kontakt med NAV. Selv om barnevernstjenesten ikke skal løse levekårsutfordringer som lavinntekt eller fattigdom i en familie, kan et godt samarbeid med NAV være viktig i enkeltsaker. Barnevernstjenesten vil også i enkelte tilfeller og i samsvar med gjeldende rett, kunne iverksette hjelpetiltak som økonomisk hjelp for barnet» (S. 155).

Det foreslås å videreføre og rendyrke (s.462) samarbeidsplikten barnevernstjenesten har med andre instanser etter dagens § 3-2, hvor det heter at barnevernet skal «medvirke til at barns interesser ivaretas også av andre offentlige organer».

I tillegg til ny barnevernlov, innføres også en barnevernsreform, som trer i kraft fra 2022. Denne blir også kalt en oppvekstreform, noe som gjenspeiler reformens fokus på kommunenes helhetlige ansvar for barn og unge. Reformen medfører at kommunene får økt ansvar for barnevernfeltet, som overføres fra staten, både faglig og økonomisk. Målsetninger med reformen er blant annet å «styrke kommunenes forebyggende arbeid og tidlig

Lov om barneverntjenester av 1992

§ 4-4. Hjelpetiltak for barn og barnefamilier.

Barnevernstjenesten skal bidra til å gi det enkelte barn gode levekår og utviklingsmuligheter ved råd, veiledning og hjelpetiltak. Hjelpetiltak skal ha som formål å bidra til positiv endring hos barnet eller i familien.

Ny barnevernlov (Prop 133L)

3-1 Frivillig hjelpetiltak

Når barnet på grunn av sin omsorgssituasjon eller atferd har et særlig behov for hjelp, skal barnevernstjenesten tilby og sette i verk hjelpetiltak for barnet og foreldrene. Hjelpetiltak skal være egnet til å møte barnets og foreldrenes behov og til å bidra til positiv endring hos barnet eller i familien.

Figur 1.1 Lovtekst for hjelpetiltak i nåværende og ny barnevernlov

innsats», at «hjelpen skal blir bedre tilpasset barn og familiers behov». For å nå disse målene skal kommunene i større grad legge til rette for «tværfaglig samhandling mellom ulike kommunale tjenester og nivåer» (Bufdir, 2021).

Det helhetlige ansvaret og samhandlingen mellom ulike kommunale tjenester ser imidlertid ut til å være konsentrert rundt kommunenes oppvekstsektor (Bufdir, 2021; KS, 2021). Selv om det henvises til samarbeid med «andre kommunale tjenester» kan vi ikke se at NAV i noen sammenhenger er nevnt som en del av dette helhetlige ansvaret.

1.4 Barn som lever med vedvarende lavinntekt i Norge

Når det gjelder de materielle og økonomiske sidene ved ulikhet, er det i dette prosjektet særlig relevant å ha med seg et bakgrunnsbilde av omfanget av barn og familier som lever med utfordrende sosioøkonomiske forhold i Norge. Norge er tradisjonelt ansett som et land med liten grad av ulikhet (Greve, 2020). Samtidig er graden av sosial ulikhet voksende, og en del forskning viser at årsakene til dette er sammensatt (Dahl & Tøge, 2019; Hansen & Wiborg, 2020; Toft & Flemmen, 2019). Dahl og Tøge (2019) viser at inntektsulikhet har økt i perioden 1995-2015 i Norge, fra henholdsvis en relativ gini-koeffisient på 0,231 til 0,263.

Tabell 1.1 Lavinntekstgrenser¹ i kroner (årsinntekt) basert på avstander til medianinntekt. Inntekt etter skatt, etter husholdningstype, 2017

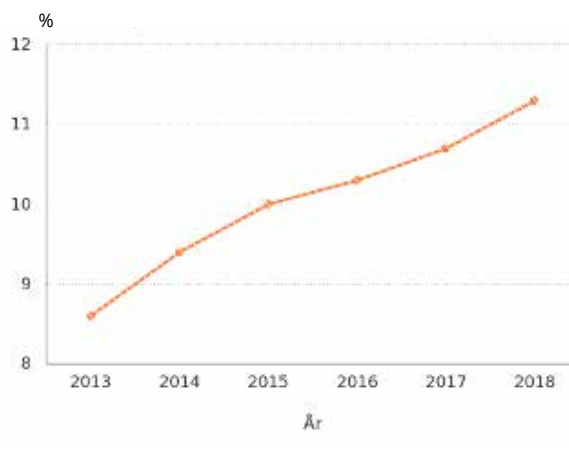
Husholdningstype	Inntekt etter skatt
Enslig	185900
Enslig forsørger med ett barn	278800
Enslig forsørger med to barn	371800
Enslig forsørger med tre barn	464700
Par uten barn	316000
Par med ett barn	408900
Par med to barn	501900
Par med tre barn	594800
Par med fire barn	687800

¹ OECD-skala 60 prosent

² Indikatoren måler antall barn 0-17 år i husholdninger med vedvarende lavinntekt (treårsperiode, EU60). Inntekten inkluderer også offentlige overføringer som sosialhjelp, samt kapitalinntekter som aksjeutbytte.

I Norge er en relativ fattigdomsforståelse vanlig. Definisjonen tar hensyn til fattigdom i relasjon til eksisterende samfunnsmessige standarder. Vedvarende lavinntekt er et mye brukt mål på relativ fattigdom. Her slås inntektene til husholdningen over en treårsperiode sammen, og summen deles på 3 (gjennomsnittlige husholdningsinntekt i treårsperioden). Man måler den samlede inntekten til husholdningen, etter at skatt er trukket fra. Tabell 1 viser lavinntekstgrensene for ulike husholdningstyper.

Ifølge Bufdirs kommunemonitor, levde 11,3 % av barnebefolkningen i Norge i 2018 med lavinntekt² over 3 år (Bufdir, 2021). Figur 1 viser at i 2013 var omfanget vesentlig lavere med 8,6 %.

Figur 1.2 Barn i husholdning med vedvarende lavinntekt, 2013-2018 (Bufdir, 2021)

1.5 Betydning av sosioøkonomiske forhold for forekomst av barnevern – den sosiale gradient

Mens levekårsrelaterte forhold nå blir fjernet fra barnevernloven har tidligere forskning like fullt dokumentert at betydningen av lavinntekt og andre sosioøkonomiske forhold er stor når man ser på kjennetegn ved selve barnevernpopulasjonen (Andenæs, 2004; Backe-Hansen mfl., 2014; Clifford mfl., 2015; Kojan & Fauske, 2011; Vis mfl., 2020; Westby, 2021). Barn i familier med lav sosioøkonomisk status har siden barnevernets eksistens vært overrepresenterte i tjenesten (Hagen, 2002; Marthinsen, 2003).

Selv om lav SØS alene sjelden kan knyttes til årsak til barneverntiltak, viser flere studier, også internasjonalt, at behovene for tiltak fra barnevernet er større blant grupper med lav SØS enn for de med høy SØS (Bywaters mfl., 2016a; Featherstone mfl., 2016; Mizra & Scourfield, 2018). Hood mfl. (2016) karakteriserer dette som betydningen av den sosiale gradienten, som henspiller på rollen sosioøkonomiske forhold spiller i livssjanser for ulike grupper i samfunnet når det gjelder utfall i forhold til livskvalitet, helse og levekår.

En rekke internasjonale studier peker på lav SØS som en risiko for omsorgssvikt (Lefevbre m.fl., 2017; Johnson-Reis; Drake & Zhou, 2013). Disse undersøkelsene er imidlertid gjennomført i land hvor de materielle ulikhetene mellom individer er større enn i Norge. Det meste av forskningen rundt disse sammenhengene er fra USA (Hood, 2021), selv om det også i Europa etter hvert har blitt større oppmerksomhet knyttet til temaet (Hood mfl., 2020; Saar-Heiman & Gupta; 2020). I en norsk kontekst har vi lite kunnskap om virkningen av barnevernets tiltak overfor barn og familier med utfordrende sosioøkonomiske livsvilkår. Sosioøkonomiske forhold må derfor sies å ha en uklar posisjon i kunnskapsgrunnlaget innenfor det norske barnevernet i dag, foruten at det som tidligere nevnt foreligger sikker kunnskap på at lav SØS-grupper er overrepresenterte når det gjelder kontakten med barnevernet. I tillegg er kunnskap om det å leve med lavinntekt eller andre utfordrende sosioøkonomiske utfordringer i den generelle befolkningen også en viktig del av konteksten for prosjektet.

1.6 Etikk

Vi foretar mange klassifiseringer i studien, og de vil ikke alltid stemme overens med informantenes egen oppfatning av å «tilhøre en kategori/gruppe». Grunnene til å klassifisere må veie tyngre enn grunnene som tilsier at det ikke bør gjøres. Ut fra kunnskapsstatusen må vi kunne si at det finnes tungtveiende grunner til å undersøke betydningen av sosioøkonomiske forhold for utfallet av barnets forløp i barnevernet. I formidling av funn etterstreber vi å gjøre det på en ikke-stigmatiserende måte.

Det følger en rekke etiske avveininger med studier som har fokus på bestemte og potensielt utsatte grupper i samfunnet. Ifølge NESHS retningslinjer om hensynet til utsatte grupper i samfunnsvitenskapelig forskning, påpekes det at forskning bør være forsiktig med å operere med inndelinger eller betegnelser som gir grunnlag for urimelig generalisering, og som i praksis medfører stigmatisering av bestemte samfunnsgrupper (NESH, pkt.21). Denne studien har som formål å få en bred innsikt i betydningen av barn og familiers ulike livssituasjoner og hvordan ulikhet innvirker på hjelpen de får fra barnevernet. Vi ønsker blant annet å se på om det er ulike utfall mellom ulike sosioøkonomiske grupper i barnevernet. Dette er forhold som også kan ha betydning for hjelpen marginaliserte grupper får fra barnevernet. Videre er det kunnskap som er i storsamfunnets interesse å få innsikt i.

Maktdimensjonen er direkte og indirekte til stede i en barnevernkontekst, og denne makten gir barnevernet muligheter til å gripe inn i familiesfæren som kan oppleves vekselvis både som positiv og negativ for de som kommer i kontakt med barnevernet. Gitt hvordan barnevernets mandat formes av politiske føringer, og hvordan tjenesten håndterer mandatet i møte med barn og deres familie, kan familiers kontakt med barnevernet bringe med seg nødvendige endringer i livene deres, men barnevernets tiltak kan også ha negative skadevirkninger for enkelte barn og familier. Barnevernet jobber ut fra et inngripende mandat på vegne av velferdsstaten, og fatter beslutninger som har sterke normative aspekter knyttet ved seg (Kojan & Christiansen, 2016).

Hvordan vi bedre kan forstå de komplekse sammenhengene mellom barnevern og ulikhet er kunnskap som kan være i interesse til borgere, utsatte grupper og storsamfunn. Når vi i prosjektet knytter barnevern og ulikhet sammen, er det også fordi dette kan være kunnskap som bør vektlegges i de politiske og rettslige rammene for barnevernets arbeid med grupper i samfunnet som lever med utfordrende levekår.

2

Kapittel 2 Metode

Bente Heggem Kojan, Veronika Paulsen, Thomas Halvorsen, Kjartan Sarheim Anthun, Halvor Fauske, Anita Skårstad Storhaug og Mari Bore Øverland

2.1 Forskningsdesign

Prosjektet har to ulike delstudier, en registerstudie som består av administrative data fra barnevernsstatistikken og delstudien "Barnets sak", som har et kombinert forskningsdesign med bruk av både kvantitativ og kvalitativ metodikk. Disse to delstudiene ble meldt separat til NSD, da de er av ulik karakter metodisk og ulike personvern hensyn måtte tas. Delstudien Barnets sak har NSD-ref.nr. 59086 og registerstudien innebar en DPIA-vurdering, og har NSD-ref.nr. 58129. Registerdatamaterialet er oppbevart og analysert ved bruk av Tjenester for Sensitive Data (TSD) ved Universitetet i Oslo.

Kombinerte datakilder er en forutsetning for å oppnå hovedmålsetningen med vår studie som er å få kunnskap om sammenhenger, årsaker og utfall for barns kontakt med barnevernet i lys av deres sosioøkonomiske bakgrunn. For å vurdere dette ser vi samlet på de ulike funnene i delstudiene. Registerdataene gir oss kunnskap

om hele barnevernbefolkningen og den øvrige befolkningen for to kohorter, men inneholder ikke selvrapporterte vurderinger og forståelser av situasjon for barnet og familiene slik de selv og barnevernsarbeiderne ser det. Den delen dekkes i delstudien Barnets sak. Designet gir oss et utfyllende materiale for å vurdere sammenhenger mellom sosioøkonomiske faktorer og barnevern. I drøftingskapittelet (13) oppsummeres alle datasett på tvers av hovedproblemstillingene.

Tabell 2.1 gir en oversikt over hvilke datasett som tar for seg de ulike problemstillingene. I rapporten har vi valgt å presentere analyser fra de ulike delstudiene hver for seg, men i drøftingskapittelet tar vi for oss de ulike problemstillingene og ser samlet på funnene fra de ulike datasettene. I fortsettelsen gjør vi rede for metodiske fremgangsmåter for begge delstudiene, samt at vi diskuterer metodiske styrker og svakheter.

Tabell 2.1 Prosjektets problemstillinger og i hvilke delprosjekter disse besvares

Problemstillinger Barn og familier med lav SØS i barnevernet	Delstudie Barnets sak		Registerstudie
	Kvantitativ del	Kvalitativ del	
Kjennetegn ved barna, familiene og nærmiljø. Hvem er de?			
Oppfatning av situasjonen. Hvilke erfaringer har barna og foreldrene?			
Hvordan forstår barnevernet situasjonen?			
Årsaker til kontakten med barnevernet			
Hva gjør barnevernet for disse familiene?			
Hva er utfall og virkning av tiltakene?			
Hvordan går det med barna over tid sammenlignet med andre barn?			

2.2 Registerstudie

Registerstudien er en retrospektiv kohortstudie hvor vi kobler barnevernsstatistikken og ulike SSB-registre. Kohorten defineres av at de alle er født samme år. I vår studie inngår 1995-årgangen og 2005-årgangen. Disse kohortene følges over tid og det observeres hvilke utfall som forekommer innenfor gruppen med barnevernstiltak og ulike sub-grupper. Barna i samme kohorter som ikke har hatt kontakt med barnevernet vil være kontroll-grupper. I tillegg er det innsamlet opplysninger fra familier av disse kohortene gjennom ulike registre som er koblet på barnevernsstatistikken.

Vi har sett på kjennetegn ved ulike SØS-grupper i kontakt med barnevernet samt om det å ha mottatt barnevernstiltak sannsynliggjør visse utfall for barn med ulik SØS. Styrken ved å koble ulike registerdata, er at de inneholder nesten alle informantene man ønsker å studere og et sammenligningsgrunnlag i den øvrige populasjonen tilhørende kohorten. De fleste registeropplysningene er sammenliknbare på tvers av årganger, og muliggjør beskrivelse av deler av livene til barn og familier med barnevernstiltak i detalj. På grunn av datastrukturen vil det være naturlig å benytte både tidsseriedesign og flernivå design i analysen.

Til registerstudien er det innsamlet opplysninger om demografi, familieforhold, boforhold, sysselsetting, utdanning og ulike trykdeordninger. Opplysningene beskriver populasjonen, kontrollgruppene og familiene fra 1995 til og med 2017.

2.2.1 Kort om analysene

I kapittel 3 er det kjørt primært deskriptive analyser med tabuleringer og antall i kategorier. Der hvor mulig er det kjørt t-test på ulike gjennomsnitt. I analyser av tiltaksprofiler er det benyttet logistiske regresjonsmodeller.

2.2.2 Operasjonalisering og gruppering av sosioøkonomisk status i registerstudien

Data innsamlet fra Statistisk Sentralbyrå har over tid ulike datakilder som gjør det vanskelig å lage konsistente grupperinger av sosioøkonomisk status. Dette gjelder særlig familiestørrelse og inntekt som vanligvis brukes for å klassifisere familier etter sosioøkonomisk status. I dataene finnes opplysninger om bruttolønn, sosialhjelp, arbeidsuførhet, fødselspenger og sykepenger. Opplysninger om inntekt har derimot en god del manglende data, og vi har ikke kjennskap til familienes skatt, studielån/stipend eller eventuelle andre inntekter. Så, i stedet for å vurdere husholdningsinntekten etter faste årlige grenser (se innledningskapitlet), har registerstudien brukt inntektsopplysningene om familiers inntekter som faktisk finnes i data og dermed brukt en empirisk tilnærming til gruppering av sosioøkonomisk status. Opplysninger om inntekt er summert opp til familienivå per år for det enkelte barn. For utdanning er det valgt ut laveste utdanningsnivå blant de to eldste i hver familie i hvert år. Dersom det kun finnes data om en foreldre finnes brukes data fra den andre.

Gruppen med *lav sosioøkonomisk status* er definert av inntekt og/eller utdanning fra opplysninger innhentet i registrene. Det finnes flere ulike måter å definere lavinntekt på. EU definerer lavinntekt som husholdningsinntekt på 60% av medianinntekt, mens OECD setter grensen til 50%. Mellom EU og OECD er det videre ulike måter å telle husholdningsstørrelse på. I det innsamlede datamaterialet har vi ulike kilder for husholdnings- og familiestørrelse gjennom perioden det er innsamlet data på. Derfor har det ikke vært mulig å tilpasse registerstudien enten OECD eller EUs definisjoner nøyaktig. Vi har valgt en pragmatisk tilnærming ved å definere lavinntekt som å være under 50% av den medianinntekten vi finner i det innsamlede datamaterialet for hvert år og for hver familiestørrelse. Det vil si at lavinntektsgrensen i vårt

datamateriale vil være forskjellig fra for eksempel en husholdning med to personer i 2005 og en husholdning med en person i 2013. Lav utdanning har vi operasjonalisert som å være på maksimalt ungdomsskolenivå. Hvert individ er definert som å ha lav SØS dersom enten inntekt er under beregnet inntektsgrense, eller utdanning er under grense, i tre år på rad fra to år etter kohortens fødselsår. Det er ikke foretatt gruppering av yrkestilknytning som del av sosioøkonomisk gruppering.

Gruppen med *høy sosioøkonomisk status* er definert av inntekt og/eller utdanning. Inntektsgrense høyeste 20% husholdningsinntekt i datamaterialet, gruppert etter per år og familiestørrelse. Høy utdanning er operasjonalisert som at minst en av foreldrene har utdanning på doktorgradsnivå. SØS er definert som høy dersom foreldrene enten har inntekt over den definerte grensen eller høy utdanning, i tre år på rad fra to år etter kohortens fødselsår. Doktorgrad kan synes som en høy terskel, men i løpet av tidsintervallet som studeres i registerstudien (1995-2017) har såpass stor andel av den voksne befolkningen oppnådd høyere utdanning (mastergrad) slik at vi har vurdert at høy sosioøkonomisk status ville ha blitt en for stor gruppe hvis grensen hadde vært lavere. Det må understrekes at formålet med å gruppere til høy sosioøkonomisk status er ikke å gi et anslag på hvor stor denne delen av befolkningen er, men snarere å ha en meningsfull gruppe å sammenligne *lav sosioøkonomisk status* med. Gruppen med *middels sosioøkonomisk status* er en kategori som inkluderer de som verken grupperes i høy- eller lavgruppene.

2.2.3 Operasjonalisering av utfall og andre forhold til analysene i registerstudie

Utdanning har vi operasjonalisert på to måter. Enten som at individet har a) fullført videregående skole, eller b) fullført høyere utdanning. Utdanning blir målt basert på årlig informasjon om høyeste oppnådde utdanning. Oppnådd videregående utdanning blir registrert dersom barnet i løpet av perioden (frem til senest 2017) har registrert høyeste utdanning på minst

avsluttende videregående nivå (nivå minst 4). Dersom barnet har påbygging eller høyere utdanning vil også dette bli regnet som minst videregående nivå. Oppnådd høyere utdanning blir registrert dersom barnet oppnår utdanning på universitets- og høyskolenivå (NUS-nivå 6-8).

Helsesituasjon har vi ikke direkte mål på i data fra Statistisk Sentralbyrå, men vi kan indirekte måle helse gjennom å se om barna i løpet av livet har mottatt trygdeordninger som gis som følge av dårlig helse. Vi har valgt å gruppere sammen alle disse ordningene og operasjonalisert det som et positivt utfall, altså at personen *ikke* har mottatt sykepenger, arbeidsavklaringspenger, attføringstrygd, foreløpig uførestønad, uførepensjon, tidsbegrenset uførestønad og medisinsk rehabilitering³.

Når det gjelder sosiale forhold så har vi også basert analysene på det som er innsamlet fra Statistisk Sentralbyrås data over trygdeytelser. Her har vi valgt å se på økonomisk sosialhjelp. Som for utdanning og helseforholdene er dette operasjonalisert som et positivt utfall, og vi undersøker da altså om barna har *fått* økonomisk sosialhjelp.

I tillegg har vi testet deltakelse i arbeidsmarkedet ved å undersøke om barnet (dersom det har mottatt lønnsinntekt i 2015-2017) har hatt minst 50% stillingsandel. Selv om deltagelse i arbeidsmarkedet nok vil regnes som positivt skjer dette mens barna er 19-22 år, og derfor kan dette også tolkes som et negativt utfall siden alternativet her hadde vært deltakelse i høyere utdanning.

Siden andre forhold også kan tenkes å både påvirke sannsynlighet for utfallsmål og være assosiert med enten lav sosioøkonomisk status eller sannsynlighet for barnevern ønsker vi å kontrollere for dette i analysene for å få mest mulig riktige estimater på sammenhengene. Det er to forhold vi da kontrollerer for, kjønn og innvandringskategori.

Tabell 2.2 Andel i hver gruppe, standardavvik

Variabel	Andel	Standardavvik
Kjønn (jenter)	48,6%	0,500
Innvandringskategori C	5,6%	0,230
Lav sosioøkonomisk gruppe	40,3%	0,490
Barnevern	11,1%	0,314
Lav sosioøkonomisk gruppe og barnevern	6,8%	0,252

³ Vi har ikke funnet det relevant å ta med hjelpestønad og grunnstønad her siden dette ikke bare gjelder ny sykdom og endring i helsetilstand, men kan også omfatte medfødte funksjonshemming.

Tabell 2.3 Andel med positive utfall

Type utfall	Spesifikt utfall	Andel med positivt utfall	Standardavvik
Utdanning	Oppnådd videregående utdanning	75,8%	0,429
Utdanning	Oppnådd høyere utdanning	23,7%	0,425
Helse	Ikke sykepenger eller andre helsetrygder	83,9%	0,368
Sosiale forhold	Ikke sosialhjelp	90,2%	0,298
Sosiale forhold	Stillingsandel over 50%	46,3%	0,499

Siden jenter og gutter har ulik sannsynlighet for de ulike utfallene, og dette kan være relatert til deres sosioøkonomiske status eller bruk av barnevernstjenester, så ønsker vi å kontrollere for kjønn i analysene. Av samme grunner inkluderer vi også kontroll i analysene for barn i innvandringskategori C for å se om disse er forskjellige fra de andre innvandringskategoriene. Innvandringskategori C er norskfødte med to utenlandskfødte foreldre, med andre ord "andregenerasjon". Sammenligningsgrunnlaget for denne gruppen er andre innvandringskategorier; norskfødte med to norske foreldre, og norskfødte med en utenlandsk forelder. Det inngår kun en utenlandskfødte med to utenlandske foreldre i utvalget og dette er for lavt antall til å benytte som egen kategori.

Analysene i dette kapitlet utføres på hele 1995-kohorten og det som er av mest interesse i analysene er å sammenligne de ulike gruppene. Dette gjøres ved å inkludere tre variabler som fanger opp effekter for de i barnevernet samt de i lav sosioøkonomisk gruppe. Dette modelleres som "dummy" for barnevern, "dummy" for lav sosioøkonomisk status og til slutt interaksjon mellom disse. Denne interaksjonen vil fange opp effekten av de i kohorten som både har fått barnevernstjenester og tilhører lav sosioøkonomisk gruppe. Antall i alle analysene er 60 221. Alle regresjonene er lineære sannsynlighetsregresjoner (OLS). For full modell (med alle dummyene) presenteres 95% konfidensintervall.

Tabell 2.3 viser hvor stor andel av barna fra 1995-kohorten som i løpet av perioden (inntil 2017) ender opp med et positivt utfall på de utfallsmålene vi har spesifisert.

2.2.4 Analyser av utfall: modeller og metode

For hvert av utfallene vi undersøker gjennomfører vi regresjoner. Disse utføres stegvis for å vise isolert effekt av de tre variablene av størst interesse (lav sosioøkonomisk gruppe, barnevern og interaksjon mellom disse). I modeller med binært utfall (at noe enten skjer, eller ikke skjer: for eksempel om noen får sosialhjelp, eller ikke) er det ofte vanlig å bruke logistisk regresjon. Logistisk regresjon er en multiplikativ sannsynlighetsmodell som predikerer sannsynlighet for utfall mellom 0 og 1. Lineær sannsynlighetsregresjon er derimot en additiv modell

som gjør at tolkningen av resultatene blir enklere og mer intuitive. Analysene av utfall benytter derfor lineær sannsynlighetsregresjon. Resultatene oppsummeres i tabeller per utfallsmål, og effekten av hver variabel vises som såkalt regresjonskoeffisient.

I regresjonene er alle variablene som er i bruk i regresjonen enten 0 eller 1, også utfallsmålet. Det betyr at en hel verdis endring av variablene kan tolkes som antall prosentpoengs endring i utfallsmålet. For eksempel hvis konstanten er 0,8 betyr det at 80 % av alle gutter har positivt utfall, og hvis regresjonskoeffisienten for jenter er 0,02 betyr det at 82 % av alle jenter har positivt utfall, altså to prosentpoeng mer enn gutter. Referansekategori er kombinasjonen av 0 for alle inkluderte variabler, det vil si gutter med norskfødte foreldre, i medium eller høy sosioøkonomisk gruppe, uten barnevernstjenester. Andelen for denne gruppen kan leses av som konstant-leddet i alle regresjonene.

I regresjonene er det for hvert utfall spesifisert syv ulike modeller:

Kun kontrollvariabler

Modell A + dummy-kode for lav SØS

Modell A + dummy-kode for barnevern

Modell B + dummy-kode for barnevern

Modell D + interaksjon lav SØS og barnevern

Modell E + interaksjon lav SØS og barnevern

Modell F Samme som modell E, men barnevernsvariablene er definert som å være kun de med hjelpetiltak

Modell G Samme som modell E, men barnevernsvariablene er definert som å være kun de barna med omsorgstiltak

Modellene F og G er definert gjensidig utelukkende. Det vil si at barnevernsbarn er kategorisert med tiltak utenfor hjemmet hvis de på minst ett tidspunkt har mottatt tiltak utenfor hjemmet, hvis ikke er de gruppert som hjelpetiltaksbarn. Den viktigste regresjonen er den komplette modellen med interaksjonseffekten mellom lav sosioøkonomisk gruppe og barnevern. Dersom denne variabelen har regresjonskoeffisient signifikant ulik null betyr det at det ikke er ulik effekt av barnevern med hensyn på sosioøkonomisk status.

2.3 Delstudien «Barnets sak»

Denne studien inneholder en kvantitativ (spørreundersøkelsen) og en kvalitativ del (intervjuutvalget). Den kvantitative delen består av en spørreundersøkelse med 256 foreldre i barnevernet som har ulik SØS (sosioøkonomisk status) og en kontrollgruppe (n587) som ikke har kontakt med barnevernet. Den kvalitative delen består av intervjuer med 31 foreldre med barn i barnevernet (29 barnevernssaker, ett foreldrepar intervjuet separat, ett foreldrepar intervjuet sammen), og 9 av deres barn med sak i barnevernet. I tillegg ble barnets kontaktperson i barnevernet intervjuet (n13). Utvalget i den kvantitative delen består av foreldre med både høy, middels og lav SØS. I den kvalitative delen er fokus på familiene med lav SØS. Informantene til den kvalitative delen ble rekruttert ved gjennomføring av spørreundersøkelsen. På denne måten har vi fått anledning til å følge «barnets sak» over tid, fra ulike perspektiver og med ulike metoder.

Intervjuene ble gjennomført i kommunens lokaler, universitetets lokaler, eller et alternativt møtested, som bibliotek, hjemme hos familien eller andre steder barn og foreldre ønsket å gjennomføre intervjuet. 26 av de kvalitative intervjuene ble også gjennomført på telefon, på grunn av reiserestriksjoner og begrensinger for møtevirksomhet grunnet koronapandemien. I den kvantitative delen av delprosjekt 1 har vi benyttet tolk i 4 av intervjuene med foreldre. Vi har kun benyttet tolker som er registrert på «Tolkeportalen» (www.tolkeportalen.no) for å sikre at tolkene har tilstrekkelige kvalifikasjoner. For å dekke eventuelle kostnader ved reise i forbindelse med deltakelse/som takk for deltakelse, fikk alle foreldre og barn over 10 år et gavekort på kr. 500,-.

2.3.1 Spørreundersøkelse med foreldre

I forkant av rekrutteringen av informanter la vi en plan for utvalgsstrategi basert på regionale og lokale forskjeller i befolkningens levekår i Norge. I Norge er det en middels sterk sammenheng mellom forekomster av barnevernstiltak og levekår på kommunenivå (Lichtwarck & Clifford, 2010). I tillegg var det et mål at studien skulle være landsdekkende med kommuner fra alle landets fem barnevernsregioner. Det ble ut fra dette gjort et

strategisk utvalg av 10 kommuner ut fra kommunestørrelse, kommunale levekår og andel av befolkningen med innvandrerbakgrunn. 7 av de forespurte kommunene takket ja til å delta i prosjektet. Tre forskere tilknyttet studien reiste rundt i alle disse kommunene og presenterte prosjektet innledningsvis. Vi fikk en hovedkontakt i hver kommune som hadde ansvaret for å koordinere rekrutteringen av informantene, og som ble et kontaktledd mellom forskning og de ulike barneverntjenestene som deltok i studien.

Informantene ble rekruttert via barneverntjenesten ved at foreldrene ble ringt opp av en ansatt i barneverntjenesten og forespurt om deltakelse i forskningsprosjektet. For de som samtykket til deltakelse, innhentet barnevernsarbeiderne samtykkeerklæring og mobilnummer fra foreldrene. Foreldrene ble deretter kontaktet av en forsker som avtalte intervju med foreldre. Før eller etter spørreundersøkelsen ble foreldre forespurt om de også ønsket å delta i et kvalitativt oppfølgingsintervju, og om de også kan undersøke om barnet deres ønsker å delta i et kvalitativt intervju på et senere tidspunkt. De ble også forespurt i om de samtykker til at det ble gjennomført et intervju med barnets og familiens kontaktperson i barnevernet. Egne samtykkeskjema ble fylt ut for foreldre, barn og barnevernsarbeiderne. Alle barneverntjenester og informanter er anonymiserte i rapporten.

Utvalgskriteriene for rekruttering til studien var at familien var i undersøkelsesfasen eller hadde vedtak om tiltak på tidspunktet for forespørselen (alle typer tiltak). Unntaket var at foreldre som hadde blitt fratatt omsorgen for et eller flere av barna sine for mer enn 2 år siden, ikke skulle bli forespurt om deltakelse. Dette på bakgrunn av at spørreundersøkelsen hadde fokus på tema knyttet til oppdragerrollen og hvordan foreldre vurderte samspill mellom seg og sine barn.

Spørreundersøkelsen ble gjennomført som et personlig intervju fysisk eller per telefon for de fleste informantene, men det var også et mindretall som ønsket å besvare undersøkelsen på nett uten veiledning eller personlig møte med forsker.

Tabell 2.4 Delstudie 1 Barnets sak, oversikt utvalg

Tema	Metode	Data fra hvem
Kjennetegn, livssituasjon, levekår og oppdragerstil	Spørreundersøkelse	Foreldre (n256) med ulik SØS som har fått barnevernstiltak Kontrollgruppe – TOPP-studien, FHI (n587)
Barnets erfaringer og hverdagsliv	Kvalitative intervjuer	Barn med lav SØS (n9)
Foreldrenes erfaringer og vurdering av virkning av tiltak	Kvalitative intervjuer	Foreldre med lav SØS (n31)
Barnevernets forståelse, møte med familiene og vurdering av virkning av tiltak	Kvalitative intervjuer	Barnevernsarbeidere (n13)

Spørreundersøkelsen består av åpne og lukkede strukturerte spørsmål og inneholder en bred kartlegging av bakgrunn, livssituasjon, stress i familien, levekår, helse, forståelse av egen situasjon, kontakt med barnevern og andre velferdstjenester. Den andre delen av spørreundersøkelsen fokuserer på oppdragelsesstiler og omsorgs-utøvelse i familien. Denne delen av spørreundersøkelsen inkluderer to utvalgte validerte måleinstrumenter for oppdragerstil og foreldrepraksis, ESPQ og APQ. Begge disse instrumentene baserer seg på selvrapporing. Parent emotional style Questionnaire (PESQ; Lagac-Sguin, 2001; Havighurst et al., 2010) er basert på selvrappor-terte oppfatninger av emosjoner, og er ment å måle emosjonsfokuserende og emosjonsavvisende foreldrestil, slik som beskrevet ovenfor (Gottman & DeClaire, 1997). Alabama Parenting questionnaire (Frick, 1991; Shelton, Frick & Wootton, 1996) er et instrument som er mye brukt internasjonalt som mål på foreldrepraksiser (Hurley mft., 2014).

Beskrivelse av utvalg

Spørreundersøkelsen ble besvart av 256 foreldre, hvorav 72 % var mødre, og 28 % var fedre. Respondentene er i aldersgruppen 21 – 67 år, i gjennomsnitt 38, 8 år. Av barna som omfattes av undersøkelsen er 43 % jenter og 57 % gutter. 22 % var i aldersgruppen 1-5 år, 48 % i alderen 6-12, 18 % i alderen 13-15, og 13 % i alderen 16-20 år.

74 % av både mødre og fedre som omfattes av undersøkelsen (da er også barnets andre forelder, som respondenten har oppgitt informasjon om, inkludert) er født i Norge. Av utenlandsfødte foreldre er flest født i Asia.

For analyser videre i rapporten har vi brukt informasjon om respondenten. Variabelen er omkodet til om respondenten og/eller partner er født i, og utenfor, Norge/Norden.

Tabell 2.5 Foreldrenes fødested, utvalg spørreundersøkelse

Fødested foreldre	Mor	Far
Norge	74% (188)	74% (184)
Asia	13% (32)	8% (20)
Europa (utenfor Norden)	5% (13)	6% (16)
Afrika	5% (12)	5% (13)
Sør og mellom Amerika	3% (7)	2% (6)
Norden	1% (2)	2% (5)
Nord-Amerika	1% (1)	2% (5)
Total	100% (255)	100% (249)

En slik inndeling er begrunnet i at det er få responder som er født i et annet land i Norden enn Norge. Siden det er for få til å behandle disse som egen underkategori, ble disse respondentene slått sammen med respondenter født i Norge siden land i Norden ligner hverandre når det gjelder barn og barnevern. Alle utenlandsfødte foreldre har bodd i Norge i mer enn 5 år. Andre forhold som kjennetegner foreldrene i utvalget, som familiestruktur, foreldrenes sosioøkonomiske klasse/bakgrunn, samt forhold knyttet til barn og foreldres helse presenteres som del av analysene i kapittel 5.

Sosioøkonomisk klasse (SØS) er målt ved bruke av standarden Eurostat's European Socio-economic Classification (ESeC). Denne klassifikasjonen er basert på Standard for yrkesklassifisering (SSB, 2011) som igjen bygger på ISCO-88. SØS bestemmes ut fra flere kriterier: Ledende eller underordnede stillinger, grad av kontroll over egne arbeidsoppgaver, utdanning (profesjonsyrker) og grad av rutinearbeid, manuelt eller ikke-manuelt arbeid (service-yrker).

I denne rapporten benyttes fire-delt og tre-delt klassifikasjon av sosioøkonomisk klasse som baserer seg på Rose og Harrisons (2007, s. 470) operasjonaliseringer. Vi har valgt å oversette den tre-delte klassifiseringen som følger: 1) Faglige og administrative ledere; 2) Selvsysselsatte, lavere funksjonærer (middelklasse); 3) Faglærte og ufaglært arbeidere (arbeiderklasse). I tillegg kommer kategorien «Ikke sysselsatte». I den tre-delte klassifikasjonen er middelklasse og arbeiderklasse slått sammen, ut fra at det i denne undersøkelsen er stor grad av likhet mellom yrkene i disse to sosioøkonomiske klassene ut fra kriteriene nevnt ovenfor. Begrunnelsen for å slå sammen disse to er at kategorien 'Middelklasse' inkluderer relativt få respondenter i vårt utvalg, noe som begrenser den analytiske nytten av å beholde disse som en egen klasse. Tabell 2.6 viser hvordan utvalget i spørreundersøkelsen fordeler seg når det gjelder sosioøkonomisk klasse.

Tabell 2.6 Respondentenes sosiale klasses tilhørighet

Faglige og administrative ledere (høy SØS)	24% (56)
Selvsysselsatte, lavere funksjonærer, fag- og ufaglærte yrker (middels SØS)	52% (123)
Ikke sysselsatte (lav SØS)	24% (56)
Total	100% (235)

Kontrollutvalg

Vi har fått tilgang til et datasett fra TOPP-studien "Trivsel og oppvekst i barndom og ungdomstid" som utgjør en kontrollgruppe for den delen av studien som undersøker oppdragerstiler (FHI, 2007). TOPP-studien ble startet av Kristin Schjelderup Mathiesen i 1992 ved Senter for sosialt nettverk, et kompetansesenter opprettet av Helsetilsynet. Prosjektet flyttet etter hvert til Folkehelseinstituttet og senere til Regionsenter for barn og unges psykiske helse, Øst og Sør, og til slutt tilbake til Nasjonalt folkehelseinstitutt. TOPP-studien er inkludert for å undersøke variasjoner i foreldrepraksiser i familier med ulik SØS i og utenfor barnevernet. TOPP-studien har i åtte runder, fra barna var 18 mnd og frem til de var 18/19 år, samlet inn spørreskjemadata om barn og unge og familiene deres. Vi har hatt fokus på å sammenligne foreldrepraksiser ved bruk av Alabama Parenting Questionnaire, som ble besvart da barna var 12.5 år. Det er en svakhet knyttet til bruken av TOPP-studien som kontrollgruppe ved at datasettene er samlet inn 13 år tidligere enn spørreundersøkelsen (2005/2006 og 2018/2019). Vi vurderer at de sammenhengene vi er interesserte i antakelig ikke vil være så sensitive for endringer i et slikt tidsrom, og at de derfor kan sammenlignes med utgangspunkt i at samme måleinstrument er anvendt i begge studiene. I denne rapporten inngår kontrollutvalget i deler av analysen i kapittel 6, hvor fokuset er på foreldreskap og foreldrestiler.

2.3.2 Kvalitative intervjuer med barn, foreldre og familiens kontaktperson i barneverntjenesten - intervjuutvalget

Formålet med den kvalitative studien var å undersøke erfaringene til partene som er involvert i en barnevernssak. Både barnet selv, foreldrene og de barnevernsansatte har sine egne erfaringer og vurderinger av saken, og ved å samle alle tre parter sin erfaring og forståelse, får vi et unikt perspektiv på prosessen rundt barnevernssaker. Kunnskapen vi søker i denne delen av studien består av subjektive opplevelser, og det krever at vi forsøker å forstå verden fra intervjupersonens side. Kvalitative metoder egner seg til å oppnå en forståelse av sosiale fenomener, og til å studere personlige og sensitive emner der spørsmålene krever et tillitsforhold mellom forsker og informant (Thagaard, 2003).

Det kvalitative materialet omfatter intervjuer av et utvalg av respondentene til spørreundersøkelsen, deres barn og barnas kontaktperson i barnevernet. Metoden for datainnsamling har i hovedsak vært semistrukturerte intervjuer med enkeltpersoner, men et foreldrepar har blitt intervjuet sammen, og et fokusgruppeintervju har blitt gjort med ansatte i en barneverntjeneste. Foreldrene i utvalget hadde alle lav sosioøkonomisk status. Gjennom

intervjuundersøkelser kan de som intervjues, fortelle om hvordan de opplever sin livssituasjon, og hvordan de forstår sine erfaringer. Intervju er derfor særlig egnet til å gi informasjon om personers opplevelser og selvforståelse (Thagaard, 2003).

Intervjuene foregikk på telefon, på våre kontorer og i noen tilfeller et alternativt møtested som for eksempel hjemme hos familien. Intervju av barn foregikk over telefon i alle utenom ett tilfelle. Både barn og foreldre beskrev at de opplevde dette som en trygg intervju-situasjon og valgte selv telefon når de fikk spørsmål om hvordan de ville at intervjuet skulle gjennomføres.

Kvalitative intervjuer med foreldre i barnevernet

For å få kunnskap om foreldrenes erfaringer og opplevelser av kontakten med barnevernet, intervjuet vi foreldre med barn som har tiltak fra barnevernet. Fokus i intervjuene var på deres opplevelse av hjelpen og tiltakene de har fått fra barnevernet, samt deres opplevelse av møtene med barnevernet, og erfaringer rundt beslutningsprosessen og beslutningsgrunnlaget.

Kvalitative intervjuer med barn i barnevernet

Fokus for intervjuene med barn og ungdom var beskrivelser av hverdagslivet, blant annet deltakelse i fritidsaktiviteter, ferie, og barnas opplevelse av sitt forhold til mennesker i sitt nære nettverk. På denne måten fikk vi innsikt i hvilke overordnede narrativer om barndom og oppdragelse gjør seg gjeldende i barnas historier. Intervjuene ble tilpasset det enkelte barnets alder og modenhet.

Kvalitative intervjuer med barnevernsarbeidere som har ansvaret for «barnets sak»

Der foreldrene samtykket til det, ble barnets kontaktperson kontaktet og intervjuet. Barnevernsarbeiderne ble intervjuet individuelt, i alle utenom én kommune. Del 1 av intervjuet omhandlet den konkrete saken til barnet, og inkluderte spørsmål om arbeidet med undersøkelsen, hvilke vurderinger som ble foretatt der, samt vurderinger og beslutninger om tiltak. Videre utforsket vi hvordan barnevernsarbeiderne forstår og imøtekommer barnets og familiens situasjon. Et spesielt fokus i intervjuene var hvordan de arbeidet med problemstillinger knyttet til lav sosioøkonomisk status for det enkelte barnet. Var økonomiske utfordringer noe barnevernet hadde fokus på? Hvilke tiltak ble satt inn for familiene, og hvordan vurderte den ansatte virkningen av tiltaket? Hva ønsket man å oppnå med tiltakene, spesielt eventuelle økonomiske tiltak?

I del 2 av intervjuet ble barnevernarbeiderne spurt om hvordan de jobber med familier med lav sosioøkonomisk status generelt, hvor mye fokus det er på økonomiske utfordringer og eventuelt hva de legger til grunn for hvilke utfordringer de setter inn tiltak for, og ikke. De ble også spurt hvorvidt de vurderte at kontakten kan forebygge omsorgssvikt og redusere langtidskonsekvenser av å leve med vedvarende lavinntekt/lav sosioøkonomisk status.

På grunn av utfordringer med rekruttering, var det ikke mulig å få intervjuet de aktuelle barnevernansatte i én av kommunene. Ingen av kontaktpersonene til foreldrene som ble intervjuet fra denne kommunen, samtykket til intervju eller var tilgjengelige for intervju. I stedet for ble andre barnevernarbeidere fra denne tjenesten, som ikke hadde direkte tilknytning til foreldre og barn i utvalget, intervjuet i fokusgruppe, bestående av fem barnevernarbeidere og barnevernlederen. I fokusgruppen ble de ansatte intervjuet om del 2 av intervjuguiden for barnevernarbeiderne.

Utvalg og rekruttering

Barna, deres foreldre og barnevernarbeidere ble rekruttert fra utvalget i spørreundersøkelsen, for å sikre et bredt tilfang av data om disse familiene. Utvelgelsen av familier ble basert på informasjon fra spørreundersøkelsen om inntektsnivå (lavinntekt) og alder på barn. Utvalget i spørreundersøkelsen kom fra åtte barneverntjenester. Utvalget i den kvalitative studien kom fra syv kommuner. I en kommune var det bare to aktuelle foreldre som hadde samtykket til å bli kontaktet om deltakelse i den kvalitative studien, hvor vi ikke lyktes med å avtale intervju med noen av dem.

Prosedyren ved rekruttering av foreldre var at foreldrene ble kontaktet via telefon eller SMS. Foreldrene ble kontaktet ut fra en liste med lavinntektsfamilier fra spørreundersøkelsen som hadde samtykket til å bli kontaktet angående et oppfølgingsintervju. Listen inneholdt kun fornavn og telefonnummer av foreldrenes kontaktinformasjon, samt antall barn og alder på barn i barnevernet. I en SMS eller på telefon, ble det forklart hvem som tok kontakt, at vi var en del av forskningsprosjektet de hadde deltatt i, og at vi ville intervju dem.

I prosjektskissen tok vi sikte på et utvalg bestående av 35 barnevernssaker. I disse familiene ønsket vi å intervju barnet, foreldre, og barnets kontaktperson i barnevernet. Vi møtte på noen utfordringer i rekrutteringen av foreldre og barn til den kvalitative studien, som førte til at 30 foreldre, 9 barn og 13 barnevernsarbeidere ble intervjuet. I fem saker ble både barn, forelder og barnevernsarbeider intervjuet.

Ved første kontakt med foreldre for rekruttering til oppfølgingsintervju, opplevde vi at noen telefonnummer var feil, eller ikke lenger var i bruk. På grunn av lite tilgjengelig informasjon om foreldrene, var det vanskelig å spore opp korrekte eller nye telefonnummer. Noen foreldre fikk vi aldri kontakt med, selv etter flere runder med ringing og SMS.

Blant de foreldrene vi fikk tak i, var de aller fleste interessert i å bli intervjuet. En del av disse sakene falt bort da kontakten ble brutt i planleggingsstadiet, ved at foreldrene sluttet å svare på SMS eller telefon, eller at foreldrene ikke tok telefonen da vi ringte opp for å ha intervju (i tilfeller med telefonintervju).

2.2.3 Styrker og svakheter ved delstudien Barnets sak

Helhetlig sett er en styrke ved denne delstudien at vi ved å undersøke «barnets sak» fra ulike perspektiver (barn, foreldre og barnevernsarbeider), har fått kunnskap om beslutningsforløpene og grunnlaget for beslutningene som tas for ulike SØS-grupper (spørreundersøkelse), men særlig for gruppene med lav SØS (intervjuutvalget). Dette gir oss bredt innblikk i de ulike partenes forståelser og erfaringer rundt kontakten med barnevernet. Har barn, foreldre og barnevernsarbeidere en felles forståelse av situasjonen og hjelpebehov? Hvordan innvirker ulike fremgangsmåter og tiltak benyttet av barnevernet positivt eller negativt på resultatet for barna og deres familier? Materialet har understøttet både en bearbeiding med kvalitative og kvantitative data.

Utvalget i delstudie 1 kan karakteriseres som et strategisk utvalg. Det innebærer at vi ikke har hatt som målsetning av utvalget skal være representativt for hele barnevernbefolkningen. Dette hensynet ivaretas gjennom registerstudien. Det som har vært et viktig formål for delstudien Barnets sak er å kunne sammenligne ulike SØS-grupper innad i barnevernet (spørreundersøkelsen) samt få en dypere innsikt i erfaringene og hverdagslivet til familier med lav SØS (intervjuutvalget).

Når det gjelder spørreundersøkelsen, er det utfordringer knyttet til utforming av spørsmål og svar, og bruk av måleinstrumenter. Vi har hatt som formål å undersøke en rekke forhold ved livssituasjonen og forholdet mellom foreldre og barn, slik foreldre vurderer det. Denne typen undersøkelser kan være heftet ved «sosial ønsketbias». Dette gjør seg særlig gjeldende i forhold som kan oppleves problematiske i en barnevernkontekst, som for eksempel spørsmål knyttet til selvrapporing av ulike indikatorer på foreldrestiler. Men det kan også dreie seg om forhold ved hverdagslivet for øvrig, helse og sosiale forhold.

Frafall i «foreldreutvalget» førte også til at vi heller ikke fikk intervjuet disse barna. Vi måtte også intervju foreldre med små barn, der det ikke var aktuelt å intervju barna på grunn av lav alder. Det forklarer antallet barneintervju som er på 9 barn. Intervju med barnevernsarbeidere var også krevende å få gjennomført, på grunn av sykmeldinger, bytter av kontaktpersoner for familiene, at de som har ansvar nå ikke synes de kjenner familien godt nok til å delta i intervju eller at de bare ikke ønsket å delta. Gjeldende koronarestriksjoner på intervjuet har også medført utfordringer med å rekruttere familier. På grunn av situasjonen med korona og smittevern, ble de siste intervjuene tatt over telefon.

Vi vurderer intervjuutvalget som består av 30 familier med lav SØS som et solid utvalg som gir grunnlag for å svare på forskningsspørsmålene. Utvalget representerer variasjon langs ulike dimensjoner. Alder på barna vi intervjuet gikk fra 9 til 16 år, og familiene hadde fra ett til åtte barn. Det er geografisk variasjon i utvalget, ved at familiene intervjuet kommer fra syv forskjellige kommuner, og er bosatt både i store byer/urbane strøk og mindre tettsted/rurale strøk. Det er også stor variasjon i utvalget når det gjelder lengde på kontakt med barnevernet, (fra nylig oppstartet til flere år), type tiltak, og om foreldrene selv har tatt kontakt med barnevernet eller om det har kommet inn bekymringsmelding. I utvalget er også familier med minoritetsbakgrunn representert, der syv av familiene hadde minst én av forelder som var født i utlandet.

2.3.4 Deltakelse basert på frivillig samtykke

Foreldre og barn har blitt forespurt om samtykke til alle datainnsamlinger. All deltakelse i den kvalitative studien baseres på frivillig, informert samtykke. Ved intervju av barn og foreldre har vi tatt etiske hensyn i alle deler av prosjektet. Etiske vurderinger inkluderer blant annet å vurdere hvem som skal rekrutteres. Bare barn som kjenner til at de har kontakt med barnevernet ble spurt om å delta. Vi valgte å intervju barn fra 9 år da vi vet fra tidligere forskning at det ofte er i denne alderen de inviteres inn i barnevernet på en måte som gjør at de har et bevisst forhold til at familien er i barnevernet (Paulsen, 2016; Vis, 2015).

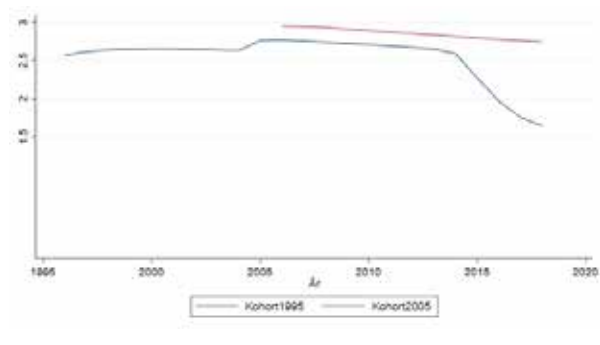
3

Kapittel 3 Kjennetegn ved barna og familiene

Thomas Halvorsen og Kjartan Sarheim Anthun

Dette kapitlet belyser hva som kjennetegner barna og familier i kontakt med barnevernet samt utforsker årsaker til kontakt med barnevernet med utgangspunkt i registerdata. Vi har fokus på likheter og forskjeller mellom ulike SØS-grupper innad i barnevernet og barnevernpopulasjonen sammenlignet med den øvrige populasjonen. Data er innsamlet fra flere registre i SSB som er koblet med et prosjektspesifikt løpenummer (se kapittel 2). Populasjonen i SSB er avgrenset til barn født i 1995 og 2005 samt deres foreldre. Tabell 3.1 viser datauttrekket med antall individer født i henhold til SSBs statistikk over levendefødte. Populasjonene er tilnærmet identiske, og et eventuelt avvik skyldes muligens manglende fødselsnummer eller andre koblingsutfordringer i forbindelse med datauttrekket benyttet i denne rapporten.

Datauttrekket inneholder koblinger mellom barn og deres husholdning, og fra denne beregnes et antall i hver husholdning for hvert år. Det finnes antall barn per familie registrert i data fra Statistisk sentralbyrå, men det var ikke mulig å lage sammenhengende beskrivelse av familiestørrelser. Husholdningsstørrelse (figur 3.1) viser ulike trender for de to kohortene. 1995-kohortens husholdningsstørrelse ser ut til å øke de første 15 årene, med en knekk rundt 2005. Etter barnet har blitt 18 ser vi en markert nedgang i gjennomsnittlig husholdningsstørrelse. 2005-kohorten har en jevnt synkende utvikling helt fra starten.

Figur 3.1 Husholdningsstørrelse for kohort 1995 og 2005

I 1995-kohorten finner vi 6 677 av barna i barnevernet i løpet av perioden 1995-2013, mens i 2005-kohorten finner vi 6 189 i barnevernet i løpet av perioden 2005-2018. Dette betyr at for 1995-kohorten får i gjennomsnitt 351 nye barn barnevernstjenester per år, mens for 2005-kohorten er det samme tallet 442 per år. Av guttene finner vi 6 950 i barnevernet i løpet av perioden 1995-2018, dette utgjør 11,6% av guttepopulasjonen på 60 021. Av jentene finner vi 5 916 i barnevernet i løpet av perioden 1995-2018, dette utgjør 10,4 % av jentepopulasjonen på 56 919.

Tabell 3.1 Antall individer i kohortene 1995 og 2005 etter kjønn. Fødselstall SSB* og antall i analysefil

	Fødselstall SSB	I analysefil	Kompletthet
Gutter 1995	31 006	30 986	99,94%
Jenter 1995	29 286	29 235	99,83%
Gutter 2005	29 053	29 035	99,94%
Jenter 2005	27 703	27 684	99,93%
Sosiale forhold	117 048	116 940	99,91%

*Fødselstall SSB: kilde SSB Statistikkbank tabell 04231 Levendefødte

3.1 Sosioøkonomisk status

Tabell 3.2 Antall barn per sosioøkonomisk gruppe og kohort

Sosioøkonomisk status	1995 kohort	2005 kohort	Totalt
Lav sosioøkonomisk status	24 253	17 275	41 528
Middels sosioøkonomisk status	30 401	33 777	64 178
Høy sosioøkonomisk status	5 567	5 667	11 234
Totalt	60 221	56 179	116 940

Tabell 3.3 Husholdningsinntekt relativt til median husholdningsinntekt per familjestørrelse

Sosioøkonomisk status	1995 kohort, husholdningsinntekt i 1996 relativt til medianinntekt per familjestørrelse 1996	1995 kohort, husholdningsinntekt i 2006 relativt til medianinntekt per familjestørrelse 2006	2005 kohort, husholdningsinntekt i 2006 relativt til medianinntekt per familjestørrelse 2006
Lav sosioøkonomisk status	84,8%	78,4%	76,8%
Middels sosioøkonomisk status	124,1%	114,1%	137,7%
Høy sosioøkonomisk status	159,8%	177,2%	237,9%

Tabell 3.4 Antall barn etter kohort og sosioøkonomisk status, antall med minst et barnevernstiltak i løpet av perioden, andel

	Sosioøkonomisk status			Totalt
	Lav	Middels	Høy	
Kohort 1995	24 253	30 401	5 567	60 221
Minst et barnevernstiltak (1995-2013)	4 097	2 305	275	6 677
Andel innom barnevern	16,9%	7,6%	4,9%	11,1%
Kohort 2005	17 275	33 777	5 667	56 719
Minst et barnevernstiltak (2005-2018)	3 518	2 398	273	6 189
Andel i barnevern	20,4%	7,1%	4,8%	10,9%

3.2 Levevilkår

Denne delen beskriver kjennetegn ved familienes levekår. Datamaterialet er hentet fra SSBs boforhold-register som er et relativt nyetablert register som inneholder data fra 2015 og fremover. Dette betyr at vi kun har data for perioden 2015-2018 og at 1995-kohorten er mellom 20 og 23 år i denne perioden. Denne kohorten er derfor i mindre grad representert i denne delen av barnevernsstatistikken. Det er derfor ikke hensiktsmessig å skille mellom kohortene. Observasjonene vil være person-år, det vil si at vi kun har en observasjon for hver person hvert år, men resultatene presenteres primært som prosentvise fordelinger.

Tabell 3.5 Andel familier med aleneforsørgere med og uten barnevernstiltak fordelt på lav sosioøkonomisk status

Barnevern	Familier med aleneforsørgere	Aleneforsørgere med lav SØS
Nei	9.23	38.92
Ja	31.09	57.43
Totalt	9.78	40.41

Familier med aleneforsørgere er en særlig utsatt gruppe for lavinntekt og dermed også for levekårsutfordringer. I tabell 3.5 presenteres andelen av familier med kun én voksen fordelt på barnevernstatus og SØS-kategorier. Vi ser en kraftig overrepresentasjon av aleneforsørgere blant barnevernsfamiliene. Prosentvis er aleneforsørgere over tre ganger så vanlig blant barnevernsfamilier som familier uten kontakt med barnevernet. Ser vi videre på denne gruppens fordeling på lav SØS-status så finner vi igjen en kraftig overrepresentasjon av barnevernsfamilier i lav SØS-gruppa sammenlignet med andre familier med kun én voksen forsørger.

Tabell 3.6 Antall personer i hushold, T-test etter ja/nei barnevern

Antall i husholdningen	Gj.snitt: nei	p-verdi
Barnevern	3.8	0
Ikke barnevern	3.7	

Antall personer i husholdningene totalt er et annet forhold som påvirker levekårene. Tabell 3.6 viser gjennomsnittstørrelsen på husholdninger med barnevernstiltak. Her ser vi at husholdningene med barnevernstiltak er noe større og at forskjellene er signifikante. Et relatert forhold som kan være av betydning for levekår, er hvor mange barn (0-17 år) det er i husholdningene. Analysen viser at det i gjennomsnitt er flere barn i barnevernshusholdninger enn i andre husholdninger. I tabellene 3.7 og 3.8 er antall barn gruppert i opptil tre barn (1), fire til seks barn (2) og syv eller flere barn (3). Resultatene viser at det for barnevernshusholdninger er dobbelt så vanlig å tilhøre gruppe to, og tre ganger så vanlig å tilhøre gruppe tre som husholdninger uten barnevernstiltak. Andelen i den siste gruppen er riktig nok ganske marginal i forhold til hele utvalget. Ser vi kun på lav SØS-husholdninger er det kraftig overrepresentasjon av barnevernsfamilier i de største barnehus-holdningene. Her er det omtrent dobbelt så mange i de to gruppene med flest barn som husholdninger uten kontakt med barnevernet.

Tabell 3.7 Antall barn i husholdning (%)

Barnevern	Antall barn			
	0-3 barn	4-6 barn	7+ barn	Totalt
nei	96.21	3.71	0.08	100.00
ja	92.17	7.54	0.29	100.00
Totalt	96.10	3.81	0.09	100.00

Pearson chi2(2) = 376.0008 Pr = 0.000

Tabell 3.8 Antall barn i lav SØS holdning (%)

Barnevern	Antall barn			
	0-3 barn	4-6 barn	7+ barn	Totalt
nei	95.71	4.17	0.12	100.00
ja	91.27	8.51	0.22	100.00
Totalt	95.52	4.35	0.12	100.00

Pearson chi2(2) = 221.3951 Pr = 0.000

Trangboddhet er et sentralt mål på levekår. Tabell 3.9 viser andelen husholdninger som er trangbodd. En husholdning regnes som trangbodd dersom antall rom i boligen er mindre enn antall personer eller én person bor på ett rom, og dersom primærromarealet er under 25 kvadratmeter per person. Resultatene viser igjen en stor overrepresentasjon av barnevernshusholdninger i trangbodde boliger. I andeler har nær 50 % flere av barnevernshusholdningene tilhold i trangbodde boliger sammenlignet med de øvrige husholdningene.

Boligens eierforhold kan også være en indikasjon på levekår. Å eie en bolig kontra å leie en bolig anses å være en klar fordel når det gjelder materiell velstand. Tabell 3.10 viser prosentvis fordeling av husholdninger ut fra eierstatus. For husholdninger med barnevernstiltak ser vi en vesentlig høyere andel som leier sin bolig sammenlignet med husholdninger uten barnevernstiltak og tilsvarende mindre andeler med eierskap til sin egen bolig.

SSBs boforhold-register inneholder også sosioøkonomiske indikatorer for husstandene som ikke er direkte knyttet til boligen, men som kan være av betydning for familiers levekår. Vi runder av denne delen med å presentere to av disse indikatorene: andelen sosialhjelpsmottakere og fordelingene på inntektskvartiler.

Tabell 3.11 viser andelen husholdninger der hovedinntektstakeren er sosialhjelpsmottaker. Blant barnevernshusholdninger er det fem ganger så vanlig at hovedinntekten kommer fra sosialhjelp som for de øvrige husholdningene i kohorten.

Tabell 3.12 nedenfor viser den prosentvise fordelingen på inntektskvartiler. Inntektskvartilene kalkuleres ved at alle inntektstakere i Norge rangeres fra laveste til høyeste inntekt. Så deles den rangerte listen inn i fire like store deler der den første kvartilen utgjør de 25 % med de laveste inntektene, den andre kvartilen de med 25 % med nest laveste inntekt, tredje kvartil de 25 % med nest høyeste inntekt og fjerde kvartil de 25 % med høyeste inntekt.

Tabell 3.9 Trangboddhet, prosent

Barnevern	Trangbodd etter antall rom og kvm			
	Trangbodd	Ikke trangbodd	Uoppgitt	Totalt
nei	14.78	83.19	2.02	100.00
ja	21.45	75.01	3.54	100.00
Totalt	14.95	82.98	2.06	100.00

Pearson chi2(2) = 405.7272 Pr = 0.000

Tabell 3.10 Eierstatus

Barnevern	Eierstatus			
	Selveier	Andel/aksjeeier	Leier	Totalt
nei	71.90	8.77	19.33	100.00
ja	60.88	8.72	30.40	100.00
Totalt	71.62	8.76	19.61	100.00

Pearson chi2(2) = 658.2400 Pr = 0.000

Som forventet ser vi at de som ikke tilhører barnevernspopulasjonen fordeler seg på de fire inntektskvartilene i trå med kvartilene for hele befolkningen. Dette betyr at husholdningene i de to kohortene har omtrent lik inntektsfordelingen med befolkningen for øvrig. Bildet er annerledes for barnevernshusholdningene. For disse ligger mer enn 70 prosent under medianinntekten (inntekten mellom 2 og 3 inntektskvartil) og de fleste av disse igjen tilhører den første inntektskvartilen.

Gjennomgangen av indikatorer på levekår gir et ganske entydig bilde av risiko for marginalisering for husstandene med barneverntiltak. Sammenlignet med de øvrige husstandene har disse husstandene en vesentlig større andel enslige forsørgere og disse har en lavere sosioøkonomiske status enn andre enslige forsørgere. Til tross for en høyere andel enslige forsørgere består barnevernshusholdninger i gjennomsnitt av flere personer enn husholdninger uten barneverntiltak. De består av flere barn og spesielt fremtredende er en større andel av husholdninger med flere enn 3 barn. Graden av trangboddhet er vesentlig større blant barnevernshusholdninger og færre eier sin egen bolig sammenlignet

med kohorten for øvrig. Det er fem ganger så vanlig at sosialhjelp er husstandens viktigste inntekt og det er en vesentlig overrepresentasjon av husstandsinntekter i de to laveste inntektskvartilene for husstander med barneverntiltak sammenlignet med de øvrige husstandene i kohortene.

Husholdninger levekår utgjør viktige premisser i omsorgssituasjonen for barn og unge (Brattbakk, 2020; Harsløf & Seim, 2008). Er det egenskaper eller bakgrunnen til de foresatte som innebærer svekket omsorgsevne og samtidig bidrar til levekårmarginalisering eller er det levekårmarginaliseringen som bidrar til svekket omsorgsevne? Dette er det ikke enkelt å sortere ut og mest sannsynlig vil det være en kombinasjon av disse forholdene. Det er imidlertid på det rene at mange husstander med barneverntiltak har relativt dårlige levekår som bidrar til mer utfordrende omsorgssituasjoner for disse familiene. Ut fra dette datamaterialet kan vi ikke si noe om årsakssammenhenger.

Tabell 3.11 Hovedinntektstaker er sosialhjelpsmottaker (%)

Barnevern	Sosialhjelpshusholdning		
	nei	ja	Totalt
nei	97.07	2.93	100.00
ja	84.46	15.54	100.00
Totalt	96.75	3.25	100.00

Pearson $\chi^2(1) = 4.2e+03$ Pr = 0.000

Tabell 3.12 Inntektskvartil husholdninger, disponibel ekvivalensinntekt (%)

Barnevern	Inntektskvartil				Totalt
	1	2	3	4	
nei	24.79	24.49	27.90	22.82	100.00
ja	43.05	29.26	18.27	9.42	100.00
Totalt	25.25	24.61	27.66	22.48	100.00

Pearson $\chi^2(3) = 2.1e+03$ Pr = 0.000

3.3 Innvandringsbakgrunn og barnevern

Dette delkapitlet omhandler sammenhengen mellom innvandrerbakgrunn, sosioøkonomi og barnevern. Et av de sentrale spørsmålene er om overrepresentasjonen for noen grupper med innvandringsbakgrunn kan tilskrives forskjeller i sosioøkonomisk status.

Tabell 3.13 viser fordelingen av samtlige barn utenfor og innenfor barnevernet i kohortene, fordelt på enten Norge som bakgrunn for de som ikke har innvandrerbakgrunn eller det kontinentet deres foreldre (eller i noen få tilfeller de selv) er født i. For foreldre med ulik bakgrunn er det mors bakgrunn som er den gjeldende.

Prosentvis ser vi at Sør-Amerika, Asia og Afrika skiller seg ut med den høyeste forekomsten av barnevern. Forekomstene er over dobbelt så høy som blant barn uten innvandrerbakgrunn. For de øvrige innvandringsbakgrunnene Europa, Nord-Amerika og Oseania ligger de ganske likt og et par prosentpoeng over barn uten innvandringsbakgrunn.

Det er også gjort regresjonsanalyser (se Appendiks, kapittel 3) for å belyse om det er en forhøyet sannsynlighet for barnevernstjenester blant familier med innvandrerbakgrunn. I regresjonsanalysene (Tabell A3.1) vises odds-ratioen for barnevernstjenester for de ulike innvandringsgruppene. Odds-ratioen er altså oddsen for å motta tiltak fra barnevernet for den aktuelle innvandrergruppen delt på oddsen for å motta barnevernstiltak for barn uten innvandrerbakgrunn.

Resultatene speiler den prosentvise forekomsten vi så tidligere. Det er over to ganger høyere sannsynlighet for å motta barnevernstjenester for barn/unge med bakgrunn fra Sør-Amerika, Asia og Afrika sammenlignet med barn/unge med norsk bakgrunn, mens Europa, Nord-Amerika og Oseania også ligger noe over barn uten innvandrerbakgrunn, men ikke i samme grad.

I analysene har vi også skilt mellom tiltak utenfor hjemmet og hjelpetiltak (Tabell A3.2 og A3.3). For tiltak utenfor hjemmet og hjelpetiltak er mønstrene noenlunde de samme, men det er noe mindre forskjeller i tiltak utenfor hjemmet enn for hjelpetiltak. Ellers kan man se at sannsynligheten for tiltak utenfor hjemmet blant familier med bakgrunn fra Oseania er mindre enn for familier uten innvandrerbakgrunn. Det er riktignok få barn som inngår i kohorten fra Oseania, noe som gjør resultatene noe usikre.

Som vi var inne på tidligere, er spørsmålet om disse forskjellene kan tilskrives sosioøkonomiske forhold interessant. Det har derfor blitt gjort utvidede analyser hvor vi har kontrollert for effekten av lav SØS. Vi har undersøkt om forskjellene i innvandringsbakgrunn forsvinner når vi korrigerer for om de med innvandrerbakgrunn tilhører gruppa med lav sosioøkonomisk status (Tabell A3.4).

Resultatene viser at det er noe svekkelse i betydningen av innvandrerbakgrunn for de med bakgrunn fra Afrika, Asia og Sør-Amerika, men de har fortsatt omtrent dobbelt så høy sannsynlighet for tiltak som de uten innvandrerbakgrunn. For de øvrige gruppene er det ikke vesentlige endringer når vi kontrollerer for sosioøkonomisk status.

Når vi kontrollerer for sosioøkonomisk status og skiller mellom tiltak utenfor hjemmet og hjelpetiltak ser vi en betydelig reduksjon i sannsynligheten for tiltak utenfor hjemmet for de med innvandrerbakgrunn fra Afrika og Asia. (Tabell A3.5). Ut fra dette er det altså grunn til å anta at en relativt stor andel av tiltakene utenfor hjemmet kan knyttes til sosioøkonomiske forhold for barn med disse innvandrerbakgrunnene. Også for hjelpetiltak blir det utslag for de samme gruppene når vi kontrollerer for sosioøkonomiske forhold, om enn i noe mindre grad (Tabell A3.6). Oppsummert kan vi si at sosioøkonomiske forhold ser ut til å ha mest betydning for barn med bakgrunn fra Sør-Amerika, Afrika og Asia og at dette slår kraftigst ut for de mest inngripende tiltakstypene som fosterhjem og institusjon.

Tabell 3.13 Landbakgrunn og barnevern, ja/nei, frekvens og andel

Landbakgrunn	Barnevern nei	Barnevern ja	Totalt	% barnevern nei	% barnevern ja
Norge	79 292	8 516	87 808	90.30	9.70
Europa	14 043	1 890	15 933	88.14	11.86
Afrika	2 402	581	2 983	80.52	19.48
Asia	5 581	1 417	6 998	79.75	20.25
Nord-Amerika	1 893	239	2 132	88.79	11.21
Sør-Amerika	713	203	916	77.84	22.16
⁴ Oseania	150	20	170	88.24	11.76
Total	104 074	12 866	116 940	89.00	11.00

⁴ Tabeller merket A finnes i appendiks.

3.4 Oppsummering

Dette kapitlet har sammenlignet sosioøkonomiske kjennetegn ved familier med barnevernstiltak med de øvrige familiene med barn i 1995 og 2005 kohortene i Norge. Som forventet viser resultatene betydelig overrepresentasjon av sosioøkonomisk marginalisering for familier med barnevernstiltak. Dette gjelder for levekårsindikatorer som andel aleneforsørgere, antall barn i husholdningen, trangboddhet, eierforhold, mottak av sosialhjelp og husholdningsinntekt. Videre er det en betydelig overrepresentasjon av tiltak knyttet til familier med innvandringsbakgrunn fra Sør-Amerika, Afrika og Asia. Analysene viser imidlertid at en betydelig andel av disse tiltakene kan knyttes til sosioøkonomiske forhold. Særlig gjelder dette tiltak utenfor hjemmet.

4

Kapittel 4

Tiltaksprofiler og utfall av tiltak

Thomas Halvorsen og Kjartan Sarheim Anthun

I kapittel 4 ser vi videre på to hovedproblemstillinger med utgangspunkt i registerstudien (se kap 2 for beskrivelse av datamaterialet). Problemstillingene omhandler barnevernets tiltak og utfall og virkning av tiltak for ulike SØS-grupper i barnevernet.

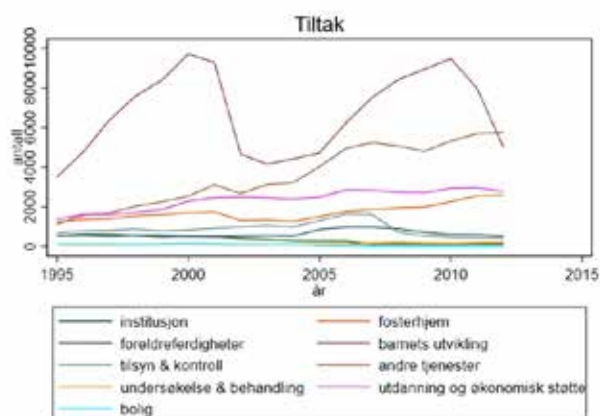
4.1 Barnevernstiltak

Denne delen går inn i hva slags tiltak barn som har vært i kontakt med barnevernet har mottatt. Klassifiseringen av tiltak er basert på SSBs tiltaksklassifisering⁵. Denne klassifiseringen inneholder følgende 8 kategorier: Institusjon, Fosterhjem, Tiltak for å styrke foreldreferdigheter, Tiltak for å styrke utviklinga til barnet, Tilsyn og kontroll, Nettverksarbeid/samarbeid med andre tjenester, Undersøkelse og behandling, Bosted, Utdanning og økonomisk støtte.

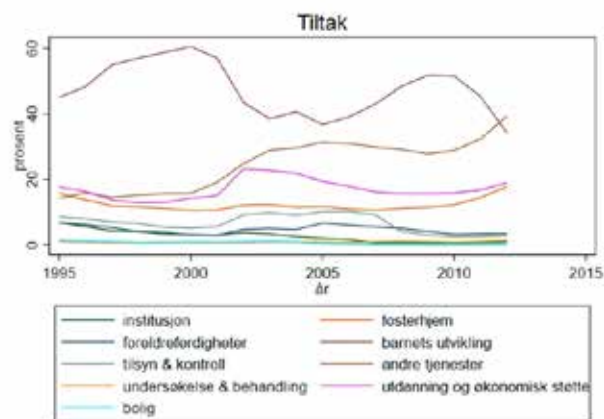
Fordi sosioøkonomiske forhold er et fokus i dette prosjektet har vi tilrettelagt en niende kategori som innbefatter tiltak som styrker barnas/familiens sosioøkonomiske betingelser. I denne kategorien inngår tiltak knyttet til utdanning og økonomisk støtte.

Figurene 4.1 og 4.2 viser utviklingen i tiltak både i antall barn som mottar tiltakene og den prosentvise fordelingen mellom tiltakene. Det skiller mellom to tidsperioder. 1995 til 2012 og 2013 til 2018. Grunnen til dette er endringer i barnevernsstatistikken som ble innført i 2013 som blant annet innebar en overgang til denne klassifiseringen av barnevernstiltak. Når vi allikevel viser utviklingen i perioden før denne endringen i statistikken ble gjennomført så er det fordi vi har gjennomgått statistikken og forsøkt å omklassifisere tiltakene før 2013 slik at de er i overenstemmelse med den nye klassifiseringen.

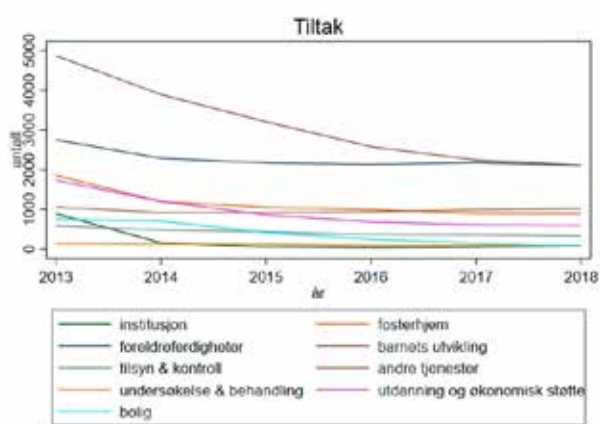
⁵ <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/barne-og-familievern/statistikk/barnevern>

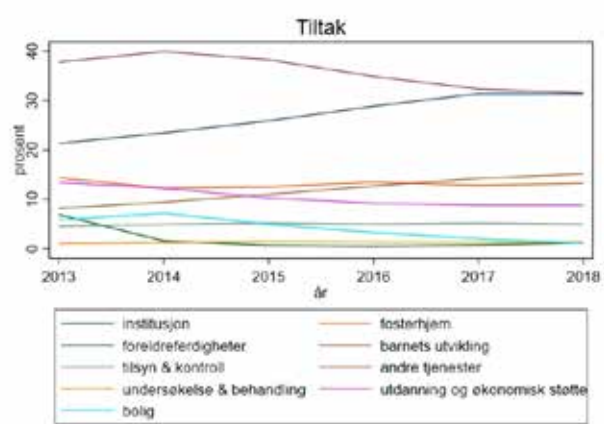
Figur 4.1 Antall tiltak etter tiltakskategori, per år 1995-2015

Figur 4.2 Andel innen tiltakskategori, per år 1995-2012

Figur 4.3 Antall tiltak etter tiltakskategori, per år 2013-2018

Figur 4.4 Andel tiltak etter tiltakskategori, per år 2013-2018

Det mest iøynefallende i perioden før 2013 er utviklingen innen tiltak knyttet til barnets utvikling. Her er det to markante toppunkt rundt årtusenskiftet og mot slutten av det første tiåret i det nye årtusenet. Fordelingene av de øvrige tiltakene motsvarer til en viss grad endringer i *barnets utvikling* slik at tjenester som *foreldreferdigheter*, *tilsyn og kontroll* og *andre tjenester* øker når tjenester knyttet til *barnets utvikling* går ned. Dette impliserer at det til en viss grad er substitusjonseffekter mellom disse tjenestene, men den fremste forklaringen på denne fordelingen er at 2005 kohorten kommer inn i datamaterialet fra år 2005 og endringene i alder for de to kohortene (1995 og 2005) som inngår i datamaterialet. Tiltak knyttet til f.eks. barnets utvikling vil være mer relevant i visse perioder av barnas liv, mens andre tiltak, som fritidsaktiviteter og bosted, kan være mer aktuelle i andre perioder. Ut over dette kan vi se at restkategorien *andre tjenester* øker gjennom hele perioden, noe som nok kan være en av grunnene til omleggingen av statistikken fra 2013 av.

Den mest markante endringen i statistikken etter 2013 er nedgangen og utflatingen av tiltak knyttet til barnets utvikling. Flere av de øvrige tiltakene ser også ut til å ha hatt en nedgang i starten av perioden, men i mer avgrenset omfang. Igjen vil nok dette kunne settes i sammenheng med endringene i alder for de to kohortene - altså den generelle nedgangen i tjenester som skjer når barna når en viss alder. Generelt kan vi si at mens noen av tjenestene i større grad er aldersbetinget, så fremstår frekvensen av andre i mindre grad å være påvirket av alder.

4.1.1 Tiltakenes fordeling på sosioøkonomiske kategorier

Det er en kraftig overrepresentasjon av barn og unge med lavere sosioøkonomisk status i barnevernsstatistikken. Dette fremgår også av tabellen nedenfor som viser fordelingen på person-år. Person-år betyr at vi kun har én observasjon for hver person hvert år. Så selv om barnet har flere tiltak et bestemt år vil personen kun telles en gang. I tabell 4.1 ser vi at fordelt over hele

perioden vi har observert de to kohortene (1995 – 2018), så er det 10 ganger flere observasjoner av personer med lav SØS enn høy SØS bakgrunn. Dette er tilsier en kraftig overrepresentasjon av personer med lav SØS. Så hva betyr dette i praksis? I praksis betyr dette at familienes sosioøkonomiske status har stor betydning for seleksjonen inn i barnevernet og at case-sammensetningen for barn i lav SØS-gruppen vil være annerledes enn for høy SØS-gruppen. Det er viktig å ta dette i betraktning når vi i fortsettelsen ser på fordelingen av sosioøkonomisk status på tiltaksgrupper.

Tabell 4.2 viser prosentvis fordeling av tiltak utenfor hjemmet og hjelpetiltak for de sosioøkonomiske grupperingene. Vi har også skilt mellom de to fødselskohortene. Her ser vi at for gruppene med lav og medium sosioøkonomisk status har noenlunde lik prosentvis fordeling for hjelpetiltak og tiltak utenfor hjemmet for begge kohortene. Høy SØS-gruppen ligger imidlertid vesentlig høyere for begge kohortene med rund tre ganger høyere prosentvis forekomst av tiltak utenfor hjemmet, mens andelen hjelpetiltak er omtrent halvparten så stor sammenlignet med tilsvarende prosent for de andre sosioøkonomiske grupperingene.

Tabell 4.1 Fordeling av personer fordelt på SØS (person-år)

	Frekvens	Prosent	Kumulativ fordeling
Lav SØS	39 033	61.13	61.13
Medium SØS	20 975	32.85	93.99
Høy SØS	3 840	6.01	100.00
Totalt	63 848	100.00	

Tabell 4.2 Prosentvis fordeling på tiltakskategori og SØS, etter fødeår (person-år)

SØS	Fødeår = 1995			SØS	Fødeår = 2005		
	Tiltak utenfor hjemmet	Hjelpetiltak	Totalt		Tiltak utenfor hjemmet	Hjelpetiltak	Totalt
Lav	18.60	81.40	100.00	Lav	17.73	82.27	100.00
Medium	21.68	78.33	100.00	Medium	17.27	82.73	100.00
Høy	57.72	42.28	100.00	Høy	58.54	41.46	100.00
Totalt	21.75	78.25	100.00	Totalt	20.31	79.69	100.00

Pearson $\chi^2(2) = 1.7e+03$ Pr = 0.000

Pearson $\chi^2(2) = 1.7e+03$ Pr = 0.000

I tabell 4.3 er barna i de to kohortene prosentvis fordelt på de ni tiltaksgruppene vi opererer med. Igjen er enheten person-år som betyr at for hver tiltaksgruppering så telles en person kun én gang. Så selv om et barn har hatt flere opphold på institusjon et bestemt år så telles dette allikevel kun som én observasjon.

Tabell 4.3 Prosentvis fordeling av tiltaksstatus på sosioøkonomisk status, kohorter, under 18 år (prosent, person-år)

	Kohort = 1995				Kohort = 2005			
	SØS	nei	ja	Totalt	SØS	nei	ja	Totalt
Institusjon	Lav	96.49	3.51	100.00	Lav	97.25	2.75	100.00
	Medium	96.40	3.60	100.00	Medium	97.04	2.96	100.00
	Høy	93.94	6.06	100.00	Høy	93.27	6.73	100.00
	Totalt	96.32	3.68	100.00	Totalt	96.91	3.09	100.00
	Pearson chi2(2) = 31.0507 Pr = 0.000				Pearson chi2(2) = 84.6174 Pr = 0.000			
Fosterhjem	Lav	85.75	14.25	100.00	Lav	82.92	17.08	100.00
	Medium	82.21	17.79	100.00	Medium	83.44	16.56	100.00
	Høy	43.83	56.17	100.00	Høy	41.97	58.03	100.00
	Totalt	82.31	17.69	100.00	Totalt	80.35	19.65	100.00
	Pearson chi2(2) = 2.0e+03 Pr = 0.000				Pearson chi2(2) = 1.8e+03 Pr = 0.000			
Foreldreferdighetene	Lav	92.27	7.73	100.00	Lav	60.93	39.07	100.00
	Medium	93.63	6.37	100.00	Medium	58.36	41.64	100.00
	Høy	95.76	4.24	100.00	Høy	81.22	18.78	100.00
	Totalt	92.90	7.10	100.00	Totalt	61.41	38.59	100.00
	Pearson chi2(2) = 43.4603 Pr = 0.000				Pearson chi2(2) = 329.5681 Pr = 0.000			
Barnets utvikling	Lav	46.86	53.14	100.00	Lav	47.43	52.57	100.00
	Medium	48.17	51.83	100.00	Medium	54.11	45.89	100.00
	Høy	52.21	47.79	100.00	Høy	40.67	59.33	100.00
	Totalt	47.57	52.43	100.00	Totalt	49.25	50.75	100.00
	Pearson chi2(2) = 21.3124 Pr = 0.000				Pearson chi2(2) = 157.4858 Pr = 0.000			
Bolig	Lav	99.89	0.11	100.00	Lav	99.90	0.10	100.00
	Medium	99.97	0.03	100.00	Medium	99.88	0.12	100.00
	Høy	100.00	0.00	100.00	Høy	99.83	0.17	100.00
	Totalt	99.92	0.08	100.00	Totalt	99.89	0.11	100.00
	Pearson chi2(2) = 7.0913 Pr = 0.029				Pearson chi2(2) = 0.9791 Pr = 0.613			
Utdanning og økonomisk støtte	Lav	73.63	26.37	100.00	Lav	85.72	14.28	100.00
	Medium	74.29	25.71	100.00	Medium	87.97	12.03	100.00
	Høy	72.05	27.95	100.00	Høy	76.98	23.02	100.00
	Totalt	73.75	26.25	100.00	Totalt	85.90	14.10	100.00
	Pearson chi2(2) = 4.4509 Pr = 0.108				Pearson chi2(2) = 148.2044 Pr = 0.000			

Undersøkelse og behandling

SØS	nei	ja	Totalt
Lav	98.51	1.49	100.00
Medium	98.52	1.48	100.00
Høy	97.46	2.54	100.00
Totalt	98.45	1.55	100.00

Pearson chi2(2) = 12.3292 Pr = 0.000

SØS	nei	ja	Totalt
Lav	97.66	2.34	100.00
Medium	97.64	2.36	100.00
Høy	97.57	2.43	100.00
Totalt	97.65	2.35	100.00

Pearson chi2(2) = 0.0689 Pr = 0.966

Tilsyn og kontroll

SØS	nei	ja	Totalt
Lav	91.67	8.33	100.00
Medium	89.47	10.53	100.00
Høy	75.74	24.26	100.00
Totalt	90.09	9.91	100.00

Pearson chi2(2) = 480.4237 Pr = 0.000

SØS	nei	ja	Totalt
Lav	90.67	9.33	100.00
Medium	91.52	8.48	100.00
Høy	83.37	16.63	100.00
Totalt	90.47	9.53	100.00

Pearson chi2(2) = 115.4988 Pr = 0.000

Andre tjenester

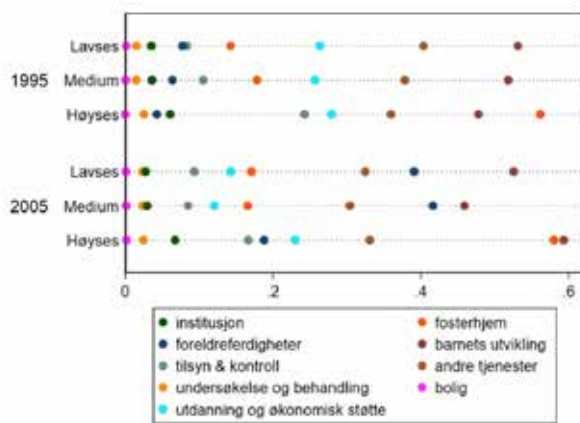
SØS	nei	ja	Totalt
Lav	59.64	40.36	100.00
Medium	62.17	37.83	100.00
Høy	64.06	35.94	100.00
Totalt	60.69	39.31	100.00

Pearson chi2(2) = 27.7701 Pr = 0.000

SØS	nei	ja	Totalt
Lav	67.53	32.47	100.00
Medium	69.60	30.40	100.00
Høy	66.91	33.09	100.00
Totalt	68.20	31.80	100.00

Pearson chi2(2) = 12.7176 Pr = 0.002

I figur 4.5 er de samme resultatene fremstilt på en mer kompakt måte for å tydeliggjøre de ulike tiltaksprofilene for de sosioøkonomiske grupperingene.

Figur 4.5 Prosentvis fordeling av tiltaksstatus på SØS, kohorter, under 18 år (prosent, person-år)

De to første tiltakene i tabell 4.3 og figur 4.5 institusjon og fosterhjem, viser en klar prosentvis overrepresentasjon av barn fra høy SØS-gruppen. Vi ser det samme mønsteret for begge kohortene. Innad i høy SØS-gruppen har omtrent dobbelt så mange barn institusjonstiltak som innad i de to andre sosioøkonomiske gruppene. For fosterhjemstiltak er mønsteret enda tydeligere. Innad i høy SØS-gruppen er fosterhjemstiltak omtrent fire

ganger så vanlig som innad i de andre SØS-gruppene. Dette er kanskje overraskende, men det er igjen på sin plass å minne om at høy SØS-gruppen er kraftig underrepresentert i statistikken og utgjør kun én-tiendedel av lav SØS-gruppen i antall observasjoner. Som tidligere nevnt tilsier dette at det er en helt annen case-miks blant familier med høy sosioøkonomisk status enn for de andre gruppene. Fosterhjem og institusjon går inn under barnevernets tiltak utenfor hjemmet, og selv om denne typen tiltak i noen situasjoner kan iverksettes med utgangspunkt i samtykke fra foreldre, er tiltakene av de mest inngripende tiltakene for både barn og foreldre. Man kan på bakgrunn av dette anta at saksalvoret for familier med høy sosioøkonomisk status i barnevernet er større for gruppen som helhet enn for de andre sosioøkonomiske grupperingene. Dette tilsier, som tidligere nevnt, at sosioøkonomiske forhold ser ut til å ha betydning for seleksjonen inn i barnevernet.

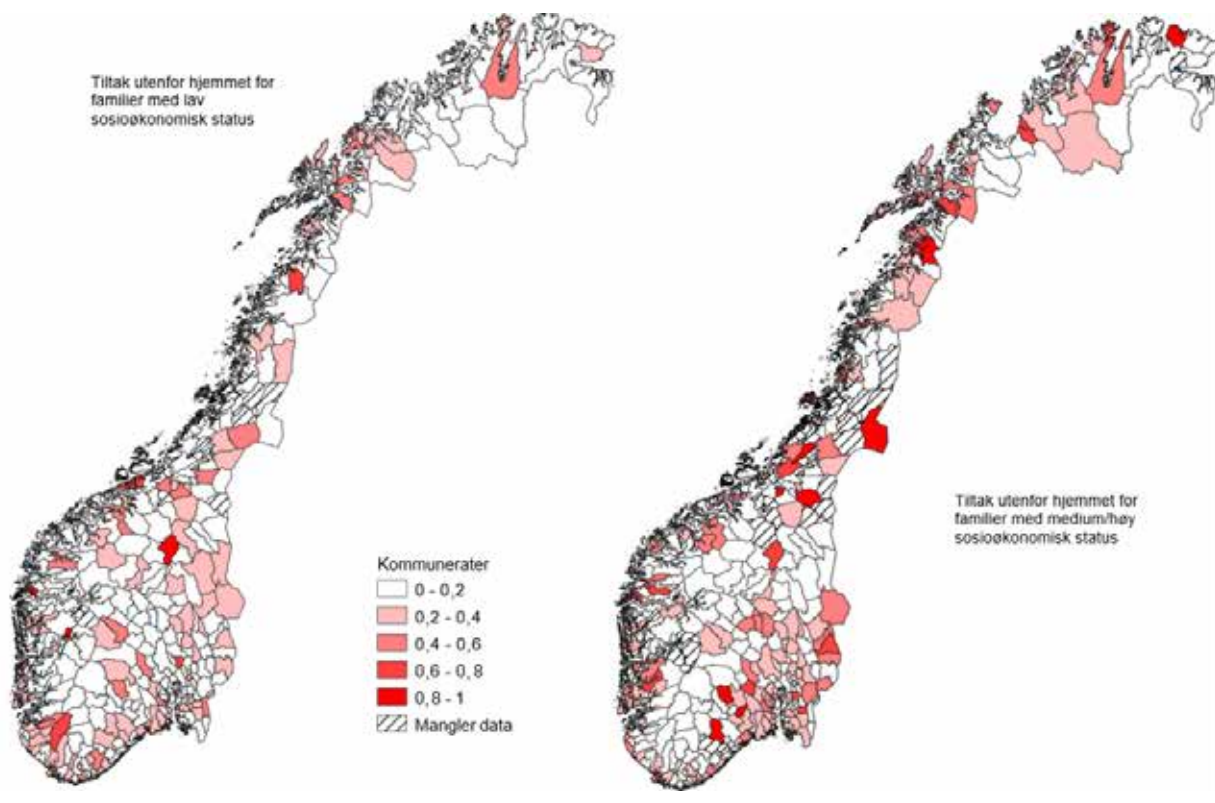
Ser vi på neste tiltakskategori, foreldreferdigheter, er det et motsatt mønster hvor barn fra familier med lav eller medium sosioøkonomisk status har vesentlig høyere tiltaksrater enn høy SØS-gruppen. Tiltaksratene er omtrent dobbelt så høye blant gruppene med lav og medium sosioøkonomisk status som gruppen med høy sosioøkonomisk status for 2005-kohorten og noe mindre for 1995-kohorten. Prosentvis er det stor forskjell på 1995 og 2005-kohorten, men dette kan bero på forskjeller i kodepraksis, da det etter 2012 ble gjort store omlegginger i registreringen av barnevernstiltak.

For tiltaksgruppen *barnets utvikling* ser vi mindre forskjeller i tiltaksrater mellom de sosioøkonomiske grupperingene. For bolig ser vi to ulike mønstre for de to kohortene, med flest boligtiltak for lav SØS-gruppen i 1995 kohorten og mest boligtiltak for høy SØS-gruppen i 2005 kohorten. Her må det imidlertid nevnes at det kun er personer under 18 år som er gjengitt i tabellen overfor og at boligtiltak for denne gruppen utgjør en meget marginal tjeneste. For utdanning og økonomisk støtte mottar flere i høy SØS-gruppen dette tiltaket enn internt i de øvrige gruppene. Dette er spesielt fremtredende for 2005-kohorten og fremstår som noe paradoksalt.

Også for de øvrige tiltakene er tendensen den samme, at internt i høy SØS-gruppen mottar en større andel noe mer av de fleste tjenestene sammenlignet med de andre gruppene. Ser vi på for eksempel på tiltaket *tilsyn og kontroll* er tiltaksraten omtrent dobbel så høy for høy SØS-gruppen som for de øvrige gruppene. Dette er en ytterligere indikasjon på at case-miksen er ulik mellom de sosioøkonomiske gruppene og at sosioøkonomiske forhold bidrar til å holde andelen av mindre alvorlige case lav i høy SØS-gruppen, mens de alvorlige casene i større grad dominerer. For de øvrige sosioøkonomiske grupperingene finner vi i mye større grad en innblanding av mindre alvorlige case og det er disse som er dominerende i antall.

Figur 4.6 viser tiltaksrater for tiltak utenfor hjemmet for landets kommuner over perioden 1995 til 2018. Ratene er andelen av barn som har mottatt denne typen tiltak for alle barn som har mottatt barnevernstjenester i perioden. Vi har valgt å ikke fremstille tilsvarende illustrasjoner for hjelpetiltak fordi nesten samtlige barn innen barnevernet mottar hjelpetiltak og det er derfor liten variasjon i ratene.

Figur 4.6 viser andelen av tiltak utenfor hjemmet for de som tilhører den laveste sosioøkonomiske grupperingen sammenlignet med andelen for de øvrige sosioøkonomiske gruppene. Generelt ser vi at det er store geografiske forskjeller i bruken av denne tiltaksgruppen. Mens det i noen kommuner i liten grad brukes tiltak utenfor hjemmet, brukes det i mye større utstrekning i andre. Geografisk ser vi et klart by-land mønster hvor storby- og byregionene i mye større utstrekning benytter seg av slike tiltak enn kommuner i de mer rurale strøk. Ser vi på forskjellene mellom lav SØS-gruppen og de øvrige så er det noen observasjoner som skiller seg ut. Generelt, og i tråd med det som er nevnt tidligere, er det tendens til lavere rater for lav SØS-gruppen. Spesielt fremtredende er dette mønsteret i Nord-Norge og i Østlandsområdet.

Figur 4.6 Tiltak utenfor hjemmet for ulike grupper, fordelt på kommuner

4.2 Bostedseffekter på barnevern

Vi har sett nærmere på hvorvidt omfanget av barnevernstiltak påvirkes av den kommunale konteksten barna vokser opp i. Studier fra England har vist at graden av barnevernstiltak påvirkes av deprivasjonsnivået i nærmiljøet (Bywaters mfl., 2016b; 2016c). Disse studiene viste imidlertid at i motsetning til hva man kanskje kunne forvente fant de at tiltaksraten var lavest i de dårligst stilte nærmiljøene. I områder hvor man kunne forvente at behovet var størst var det mindre bruk av barnevernets tiltak. Dette kan indikere at barn i levekårsbelastede områder har et svakere barnevern enn barn i mer privilegerte nabolag og kommuner. Den norske konteksten er ganske forskjellig fra den engelske med betydelig mindre sosioøkonomiske forskjeller, men det er allikevel viktig å se på om man finner tilsvarende sammenhenger i Norge eller om vår velferdsstat har utjevnet grunnlaget for slike paradoksale ulikheter.

I analysene (Appendiks 4) har vi sett på betydningen av kommunal deprivasjon på barnevernstiltak. Vi har brukt andelen av familier med lav sosioøkonomisk status og arbeidsledighet i kommunen som indikatorer på deprivasjon. Vi har også med kommunestørrelsen (antallet innbyggere) som en kommunal forklaringsvariabel. På individnivå har vi kontrollert for sosioøkonomisk status og hvilken kohort de tilhører.

I den første analysen (Tabell A4.1) har vi sett på om sannsynligheten for å motta hjelpetiltak påvirkes av de kommunale målene på deprivasjon. Analysen viser at det ikke er noe klar sammenheng for andelen innbyggere med lav sosioøkonomisk status, men vi ser at arbeidsledighet i kommunen reduserer sannsynligheten for hjelpetiltak. Andre interessante funn fra analysen er at kommunepopulasjonen virker positivt inn. Det er med andre en forhøyet sannsynlighet for å motta hjelpetiltak i større kommuner sammenlignet med mindre.

Når vi ser på om antallet individuelle hjelpetiltak påvirkes av kommunale indikatorer for deprivasjon (tabell A4.2), så viser resultatene igjen ingen systematisk sammenheng for andelen familier med lav sosioøkonomisk status i kommunen, men arbeidsledigheten i kommunen har igjen en negativ effekt. Dette betyr at økt arbeidsledighet er forbundet med færre hjelpetiltak på individnivå. Størrelsen på kommunene har igjen en positiv effekt som betyr at større kommuner i gjennomsnitt tilbyr flere hjelpetjenester per individ.

I analysen av tiltak utenfor hjemmet (tabell A4.3) så viser den en negativ sammenheng mellom målene på deprivasjon og sannsynligheten for tiltak utenfor hjemmet. Økende andeler av familier med lav sosioøkonomisk status i kommunen og arbeidsledighet er forbundet med lavere sannsynlighet for å motta tiltak utenfor hjemmet.

Det samme gjelder for antallet tiltak utenfor hjemmet og kommunal deprivasjon (tabell A4.4). Resultatene viser at når andelen familier med lav sosioøkonomisk status øker i kommunen så går antallet tiltak utenfor hjemmet per barn ned. Det samme gjelder for arbeidsledighetsraten. Jo flere arbeidsledige kommunen har jo færre tiltak utenfor hjemmet blir det i gjennomsnitt fattet per barn. Igjen viser analysene at større kommuner fatter flere tiltak utenfor hjemmet enn mindre kommuner i gjennomsnitt.

Felles for samtlige analyser er at barn fra familier med lav sosioøkonomisk status har en forhøyet sannsynlighet for å motta tiltak fra barnevernet sammenlignet med grupper med høyere sosioøkonomisk status. Videre viser analysene at den kommunale konteksten påvirker både sannsynligheten for å motta tjenester og antallet tjenester hvert barn i gjennomsnitt mottar. I likhet med studiene fra England viser analysene at kommunal deprivasjon reduserer sannsynligheten for å motta tjenester og antallet tjenester. Resultatene viser også gjennomgående en tendens til at tjenesteomfanget øker med kommunestørrelsen. Disse funnene er et paradoks som utfordrer likhetstanken som ligger til grunn for den norske velferdsstaten.

4.3 Utfall

Koblingen av registerdata gjør at det blir mulig i ettertid å stille spørsmål om hvordan gikk det med barna. I dette prosjektet har vi samlet data om to av kohortene, og sammenstilt dette med en rekke andre opplysninger fra Statistisk sentralbyrå. For å ha lang nok tidshorisont til å vurdere eventuelle utfall så vil vi her fokusere på 1995-kohorten, fordi da kan vi følge disse barna inntil de er 22 år gamle i 2017.

Vi er begrenset til å studere det som kan måles objektivt og enkelt i de innsamlede data fra Statistisk sentralbyrå. Utfallene er utdanning, helse, og sosiale forhold, og alle disse måltas binært. Det vil si at vi koder hvert barn som enten 0 eller 1 avhengig om de har oppnådd det positive utfallet eller ikke. Utfallene vi vil presentere er mulige positive utfall, og vi skal undersøke hvordan ulike sosioøkonomiske grupper har forskjellig utfall, betinget av eventuelle tiltak i barnevernet. Disse analysene utføres i regresjoner med flere variabler på en gang. Det gjør at vi kan i samme analyse både sammenligne 1) barn med lav sosioøkonomisk status med andre barn, 2) barn i barnevernet med andre barn, og 3) barn med lav sosioøkonomisk status som får barnevernstjenester sammenlignet med barn med lav sosioøkonomisk status som ikke får barnevernstjenester. Kapittel 2.2.3 beskriver nærmere hvordan operasjonaliseringen av utfall er utført.

4.3.1 Utdanning

Sannsynligheten for å fullføre høyere utdanning innen 2017 er ikke så høy for 1995-kohorten. Barna er på dette tidspunktet blitt 21-22 år, og ikke alle har rukket å komme i gang eller å fullføre høyere utdanning. Tabell 2.3 viste at 75,8% av kohorten hadde fullført videregående skole, men kun 23,7 % hadde oppnådd høyere utdanning. For de aller fleste vil det her være snakk om lavere grad, da under en prosent av de som har fullført høyere utdanning har rukket å fullføre høyere grads studier innen 2017.

Det er en betydelig forskjell på kjønnene når det gjelder fullføring av utdanning (tabell 4.4; 4.5). Jenter fra 1995-kohorten ligger omtrent 7 prosentpoeng over guttene i fullførelse av videregående skole, mens for høyere utdanning er effekten enda høyere med 19 prosentpoengs forskjell. Dette kan blant annet skyldes verneplikt. For den aktuelle 1995-kohorten hadde kun menn verneplikt, mens først for barn født i 1997 ble verneplikt utvidet til å omfatte også alle kvinner. Med økt alder blir forskjellen mellom kjønn mindre for utdanning, men det er kjent at det er betydelig utdanningsforskjeller mellom kvinner og menn (Egge-Hoveid 2019).

Barna i lav SØS-gruppen har betydelig lavere sannsynlighet for å fullføre utdanning, dette gjelder både videregående skole og høyere utdanning hvor barn i denne kategorien ligger ti prosentpoeng bak gruppen med medium eller høy sosioøkonomisk status. Barn i barnevernet har imidlertid enda lavere sannsynlighet, med betydelig lavere grad av fullføringsgrad både av videregående skole og høyere utdanning. Over tre ganger så mange utenfor barnevern har rukket å fullføre høyere utdanning enn de barn som har vært innom barnevernet.

Vi ser i regresjonene at interaksjonseffekten er forholdsvis små i begge modellene. Når det gjelder fullføring av videregående utdanning ser vi at barnevernsbarn i lav sosioøkonomisk gruppe har marginalt lavere estimat enn barnevernsbarn i middels/høy SØS-gruppe. For å regne kombinert effekt kan vi legge sammen koeffisientene; barnevernsbarn i lav sosioøkonomisk gruppe estimeres til å ha hele 44 prosentpoeng lavere andel som fullfører videregående skole enn ikke-barnevernsbarn i middels eller høy sosioøkonomisk gruppe.

I de to siste modellene har vi skilt mellom barn med hjelpetiltak og barn med tiltak utenfor hjemmet. Vi ser at det er et tydelig skille mellom gruppene, da det er særlig barn som har hatt tiltak utenfor hjemmet som har redusert sannsynlighet for å fullføre videregående skole. Den samlede effekten av å tilhøre lav SØS-gruppe og å få barnevernstiltak utenfor hjemmet er nesten 50 prosentpoeng, som betyr at det er veldig stor forskjell på graden av fullføring mellom barnevernsbarn i lav SØS-gruppen

og barn utenfor barnevern i middels/høy sosioøkonomisk gruppe. Vi ser at det imidlertid ikke er nevneverdige forskjeller innad i barnevernsgruppa da interaksjonen mellom lav SØS og tiltak utenfor hjemmet er nær null. Derimot, for fullføring av utdanning på høyere nivå så er det ingen større forskjeller mellom hjelpetiltaksbrukere og brukere av tiltak utenfor hjemmet.

4.3.2 Helse

Vi har ikke gode mål på helse i denne studien, men ønsker å undersøke om barna i barnevern har dårligere helse. Vårt mål på positiv helse er hvorvidt barna ikke har mottatt trygdeytelser relatert til helse. De fleste i kohorten (rundt 84 %, se tabell 2.3) har ikke mottatt de ulike helsetrygdene i løpet av perioden. Vi ser av tabell 4.6 at jenter har en lavere andel uten sykepenger eller annen helsetrygd, men det er godt kjent fra før at kvinner har høyere sykefravær (Brage et al 1998). De i lav sosioøkonomisk gruppe har større innslag av dårlig helse, mens det er særlig barnevernsgruppen som skiller seg ut i modellen. De fra kohorten som i løpet av perioden får barnevernstjenester har betydelige høyere sannsynlighet for å motta sykepenger eller annen helsetrygd. Vi ser imidlertid av interaksjonseffekten at det ikke er markant ulik effekt av barnevern mellom ulike sosioøkonomiske grupper. I tillegg er det ingen større forskjeller mellom de som har mottatt hjelpetiltak og de som har hatt tiltak utenfor hjemmet (jmfør modell F og G i tabell 4.6). Vi ser imidlertid at den statistiske forklaringskraften på analyser av dette utfallet er forholdsvis lavt med kun 0,04 i den beste modellen. Dette tyder på at de inkluderte variablene i veldig liten grad forklarer fravær av helsetrygdeordninger. Årsaker til at barn ikke havner på helsetrygdeordninger er dermed enten andre årsaksforklaringer enn de vi har målt i våre analyser her, eller at det kan være større innslag av tilfeldigheter.

4.3.3 Sosiale forhold

Når det gjelder sosiale forhold er det to forhold vi har undersøkt; i hvilken grad barna fra 1995 unngår sosialhjelp og i hvilken grad de har kommet seg ut i arbeid med minst 50 % stillingsandel. De fleste i kohorten, om lag 9 av 10, har ikke mottatt sosialhjelp i perioden. Her er det liten forskjell på kjønn og innvandringskategori, vi ser at koeffisientene er lave og forklart variasjon i modellen er dårlig. De i lav sosioøkonomisk gruppe har noe lavere tendens til å unngå sosialhjelp, men det igjen er særlig barnevern som er assosiert til dette utfallet. I den komplette modellen ser vi at det estimeres nesten 29 prosentpoeng lavere andel som unngår sosialhjelp av barnevernsbarn, og de barnevernsbarna med lav sosioøkonomisk status ytterligere svekket beskyttelse mot sosialhjelp.

Skillet mellom tiltak utenfor hjemmet og hjelpetiltak er en viktig forklaringsfaktor her. Tabell 4.7 viser at det særlig er brukere med tiltak utenfor hjemmet som får

sosialhjelp. I tillegg er det en betydelig sterkere sosial gradient for denne gruppen. Samlet er det ca 48 prosentpoeng forskjell på andel på sosialhjelp mellom barn fra middels/høy sosioøkonomisk gruppe som ikke har fått barnevernstjenester, og barn med bakgrunn fra lav SØS-familier med tiltak utenfor hjemmet.

Når det gjelder å komme ut i arbeid (med minst 50% stillingsandel) ser vi en motsatt effekt.

Det er i stor grad menn som kommer ut i arbeid, personer som ikke er andre generasjonsinnvandrere (norskfødte med utenlandske foreldre), og personer fra lav sosioøkonomisk gruppe. Det er nær ingen effekt av barnevern i denne analysen. Det er en viss effekt på interaksjonsleddet, men i sum med lav SØS-variabelen blir denne effekten nær null. Det er stor variasjon i datamaterialet, og den samlede statistiske styrken til modellen er forholdsvis lav, og modeller med binære utfall har naturlig dårlig statistisk forklaringskraft siden det er lite variasjon på den avhengige variabelen. En annen grunn kan være at det er andre forhold som forklarer dette utfallet. Vi har undersøkt om utfallene oppnådd utdanning kan forklare stillingsandelutfallet, og finner at det er en positiv assosiasjon mellom fullføring av VGS og stillingsandel, men en negativ assosiasjon mellom fullføring av høyere utdanning og stillingsandel⁶.

---

⁶ Resultater ikke vist.

Tabell 4.4 Fullført videregående skole, regresjonskoeffisient fra lineær regresjon, og konfidensintervall av full modell

Forklaringsvariabel	A: Kun kontroll	B: Lav SØS	C: Barnevern	D: Lav SØS og barnevern	E: Interaksjon	95 % konfidens-intervall modell E	F: Kun hjelpe-tiltak	G: Kun tiltak utenfor hjemmet
Jente	0,071	0,071	0,069	0,069	0,069	0,062 – 0,075	0,070	0,070
Norskfødt med utenlandske foreldre	-0,181	-0,160	-0,165	-0,151	-0,151	-0,168 – -0,134	-0,150	-0,162
Lav sosioøkonomisk gruppe		-0,126		-0,094	-0,090	-0,097 – -0,083	-0,098	-0,121
Barnevern			-0,362	-0,340	-0,322	-0,342 – -0,302	-0,306	-0,373
Interaksjon lav SØS-barnevern					-0,031	-0,056 – -0,005	-0,023	-0,004
Konstant	0,733	0,783	0,774	0,808	0,807	0,801 – 0,812	0,802	0,787
R ²	0,016	0,037	0,087	0,098	0,098		0,084	0,049

Tabell 4.5 Fullført høyere utdanning, regresjonskoeffisient fra lineær regresjon, og konfidensintervall av full modell

Forklaringsvariabel	A: Kun kontroll	B: Lav SØS	C: Barnevern	D: Lav SØS og barnevern	E: Interaksjon	95 % konfidens-intervall modell E	F: Kun hjelpe-tiltak	G: Kun tiltak utenfor hjemmet
Jente	0,191	0,191	0,189	0,190	0,190	0,183 – 0,196	0,190	0,190
Norskfødt med utenlandske foreldre	-0,008	0,010	0,000	0,015	0,016	0,001 – 0,030	0,016	0,010
Lav sosioøkonomisk gruppe		-0,110		-0,095	-0,101	-0,108 – -0,094	-0,103	-0,109
Barnevern			-0,176	-0,154	-0,185	-0,198 – -0,173	-0,181	-0,187
Interaksjon lav SØS-barnevern					0,053	0,037 – 0,069	0,053	0,072
Konstant	0,145	0,188	0,165	0,200	0,202	0,197 – 0,207	0,200	0,190
R ²	0,050	0,066	0,067	0,079	0,079		0,077	0,068

Tabell 4.6 Ikke sykepenger eller annen helsetrygd, regresjonskoeffisienter fra lineær regresjon, og konfidensintervall av full modell

Forklaringsvariabel	A: Kun kontroll	B: Lav SØS	C: Barnevern	D: Lav SØS og barnevern	E: Interaksjon	95 % konfidensintervall E	F: Kun hjelpe-tiltak	G: Kun tiltak utenfor hjemmet
Jente	-0,037	-0,037	-0,038	-0,038	-0,038	-0,044 – -0,032	-0,037	-0,037
Norskfødt med utenlandske foreldre	0,085	0,098	0,094	0,103	0,103	0,094 – 0,113	0,104	0,097
Lav sosioøkonomisk gruppe		-0,076		-0,058	-0,061	-0,067 – 0,055	-0,064	-0,074
Barnevern			-0,197	-0,184	-0,198	-0,217 – 0,180	-0,193	-0,205
Interaksjon lav SØS-barnevern					0,025	0,002 – 0,049	-0,030	0,025
Konstant	0,852	0,882	0,874	0,895	0,896	0,892 – 0,901	0,893	0,884
R2	0,005	0,016	0,034	0,040	0,040		0,035	0,020

Tabell 4.7 Ikke sosialhjelp, regresjonskoeffisienter fra lineær regresjon, og konfidensintervall av full modell

Forklaringsvariabel	A: Kun kontroll	B: Lav SØS	C: Barnevern	D: Lav SØS og barnevern	E: Interaksjon	95 % konfidensintervall E	F: Kun hjelpe-tiltak	G: Kun tiltak utenfor hjemmet
Jente	0,011	0,011	0,009	0,009	0,009	0,004 – 0,013	0,010	0,010
Norskfødt med utenlandske foreldre	0,004	0,020	0,020	0,030	0,028	0,018 – 0,038	0,030	0,019
Lav sosioøkonomisk gruppe		-0,096		-0,064	-0,056	-0,061 – 0,052	-0,065	-0,090
Barnevern			-0,342	-0,327	-0,286	-0,305 – -0,268	-0,276	-0,310
Interaksjon lav SØS-barnevern					-0,069	-0,093 – -0,045	-0,054	-0,082
Konstant	0,896	0,934	0,934	0,958	0,955	0,952 – 0,958	0,951	0,937
R2	0,000	0,025	0,130	0,141	0,142		0,116	0,047

Tabell 4.8 Minst 50% stillingsandel, regresjonskoeffisienter fra lineær regresjon, og konfidensintervall av full modell

Forklaringsvariabel	A: Kun kontroll	B: Lav SØS	C: Barnevern	D: Lav SØS og barnevern	E: Interaksjon	95 % konfidensintervall modell E	F: Kun hjelpe-tiltak	G: Kun tiltak utenfor hjemmet
Jente	-0,161	-0,161	-0,161	-0,161	-0,161	-0,169 – -0,153	-0,161	-0,161
Norskfødt med utenlandske foreldre	-0,162	-0,175	-0,161	-0,175	-0,176	-0,192 – -0,160	-0,176	-0,176
Lav sosioøkonomisk gruppe		0,083		0,086	0,096	0,087 – 0,104	0,092	0,086
Barnevern			-0,006	-0,026	0,026	0,006 – 0,046	0,033	-0,016
Interaksjon lav SØS-barnevern					-0,088	-0,114 – -0,063	-0,081	-0,104
Konstant	0,550	0,517	0,550	0,519	0,515	0,509 – 0,522	0,515	0,517
R2	0,032	0,038	0,032	0,038	0,039		0,039	0,039

4.4 Oppsummering

I dette kapitlet har vi benyttet registerdata for å kaste lys over barna i barnevernet. Vi har fulgt 1995-kohorten over tid for å se hvilke utfall kohorten har hatt. De barna som har vært innom barnevernet har betydelig lavere sannsynlighet for å fullføre videregående eller høyere utdanning. Barna som har vært innom barnevernet har høyere sannsynlighet for å benytte trygdeordninger, både sosialhjelp og helserelaterte ordninger. Denne effekten ser ut til å være forsterket blant barna som kommer fra fattigere familier og har lav sosioøkonomisk status.

Vi har i dette prosjektet ikke hatt direkte mål på helse, men benyttet informasjon om bruk av helsetrygdeordninger for å vurdere hvorvidt helsen er dårligere i den ene gruppen. Også her har barnevernsgruppen betydelig dårligere ut. Imidlertid må det bemerkes at dette ikke er et optimalt mål på helse. For en ung befolkning er i stor grad beskjeftiget med utdanning og har dermed ikke så mye deltidsarbeid å kvalifisere til trygdeordninger fra. Vi har imidlertid i analyse av helsetrygdeordninger testet om stillingsprosent er av betydning, men det var ikke tilfelle.

Gjennomgående i analysene har vi sett at barn fra lav sosioøkonomisk gruppe har dårligere utfall enn barn fra middels eller høy sosioøkonomisk gruppe. Denne effekten kommer i tillegg til at barnevernsbarn har gjennomgående dårligere utfall. Interaksjonseffektene som ble analysert viste kun svake effekter, slik at det ikke var en veldig forsterket samspillseffekt med å være i barnevernet og komme fra en lav sosioøkonomisk gruppe. Deltakelse i arbeidslivet var eneste utfall vi så motsatt effekt av, hvor lav sosioøkonomisk status så ut til å gi et positivt utfall. Imidlertid, for den aktuelle kohorten kan det diskuteres hvorvidt å ha høy stillingsandel er positivt eller negativt, da dette kan tyde på at disse barna velger bort høyere utdanning.

5

Kapittel 5 Familienes livssituasjon og levekår

Anita Skårstad Storhaug, Jannike Kaasbøll, Gro Ulset og Halvor Fauske

Flere undersøkelser finner at familier som har tiltak fra barnevernet skiller seg fra familier generelt på flere områder. Blant annet er det en overrepresentasjon av familier hvor foreldrene har lav utdanning, har svak eller ingen tilknytning til arbeidslivet, eller har arbeiderklasseyrker (Andenæs, 2004; Clausen & Kristofersen, 2008; Kojan & Fauske, 2011). Innvandrerfamilier er også overrepresentert når det gjelder hjelpetiltak og akuttplaseringer (Andersen mfl., 2020; Berg mfl., 2017; Storhaug mfl., 2020).

I dette kapittelet beskriver vi landbakgrunn, livssituasjon og levekår for familiene i vårt utvalg som har besvart spørreundersøkelsen. Vi undersøker også hvorvidt det er forskjeller når det gjelder ulike variabler knyttet til livssituasjon og levekår med tanke på foreldrenes sosioøkonomiske status (SØS) og landbakgrunn. I tillegg ser vi nærmere på hvordan foreldrene i intervjuutvalget beskriver sin egen livssituasjon. Det er særlig ulike sosiale og økonomiske forhold, og samspillet mellom disse, som står sentralt i dette kapittelet. Som beskrevet i metodekapittelet, omfatter respondentene på spørreundersøkelsen hele spekteret av sosioøkonomisk bakgrunn, mens intervjuutvalget kun består av foreldre (som også har besvart spørreundersøkelsen) med lav sosioøkonomisk status.

5.1 Familienes landbakgrunn

Som beskrevet i kapittel 2, er 78 % av respondentene født i Norge/Norden, og 22 % er født utenfor Norden. Andelen foreldre med innvandrerbakgrunn i vårt utvalg er dermed noe lavere enn for barnevernspopulasjonen generelt; ifølge Bufdir (2021) hadde 40 % av barn med tiltak fra barnevernet minst en utenlandsfødt forelder (26 % av barna hadde to utenlandsfødte foreldre). I vårt utvalg er imidlertid foreldre med innvandrerbakgrunn noe overrepresentert sammenlignet med den generelle befolkningen, hvor 19 % av barn mellom 0-18 år har innvandrerbakgrunn (innvandret selv, eller to foreldre som er innvandrere) (SSB, 2020a).

Foreldre som er født utenfor Norden ble spurt om i hvilken grad de behersker norsk. Hovedvekten av foreldrene rapporterte at de behersker norsk svært godt (39 %) eller godt (34 %). 34 % behersker norsk middels godt, mens 3 % svarte at de behersker norsk dårlig. Foreldrene ble også spurt om bakgrunnen for at de kom til Norge. Drøyt halvparten (53 %) oppga at de kom på grunn av familiegjenforening, mens 23 % svarte at de var flyktninger. 15 % kom grunnet «annet» (i hovedsak ekteskap) og 2 % kom til Norge på grunn av arbeid.

5.2 Levekår

24 % av foreldrene er kategorisert som å ha høy SØS, 52 % som middels, og 24 % som lav SØS. De fleste foreldrene i det kvalitative intervjuutvalget opplyste også at de var arbeidsledige, delvis arbeidsledige eller uføre. Flere av foreldrene fortalte at de ikke hadde lykkes i arbeidslivet så langt, at det var vanskelig å få fast ansettelsesforhold eller at helsen hindret dem i å arbeide. Flere hadde ikke erfart kontinuitet, inkludering og mestring i arbeidslivet over tid.

5.2.1 Økonomisk situasjon

På spørsmål om hvor fornøyde de er med sin økonomiske situasjon svarte 24 % av respondentene på spørreundersøkelsen at de er svært lite fornøyde, 20 % er lite fornøyde, 26 % er fornøyde og 8 % er svært fornøyde. 23 % har svart verken/eller. Her er det en statistisk signifikant sammenheng med sosioøkonomisk bakgrunn. Av foreldre med høy sosioøkonomisk status rapporterer 50 % at de er fornøyde eller svært fornøyde med sin økonomiske situasjon, sammenlignet med 27 % av foreldre med middels og 25 % av foreldre med lav sosioøkonomisk status.

På spørsmål om de i løpet av de siste 12 måneder har opplevd å ikke kunne betale regninger knyttet til bolig, svarte 26 % at dette har skjedd en eller flere ganger, mens 74 % ikke har hatt utfordringer med dette. Videre oppga 60 % at de ikke har mulighet til å klare en uforutsett regning på 10.000 kroner i løpet av en måned uten å ta opp lån eller motta ekstra hjelp fra andre. Her er det en tydelig sammenheng med sosioøkonomisk status, hvor 74 % av foreldre med lav og 39 % med høy SØS oppga at de ikke har mulighet til å betale en slik uforutsett regning.

Foreldrene ble også bedt om å ta stilling til om de på nåværende tidspunkt har råd til konkrete utgifter (se appendiks, tabell A5.1). På dette spørsmålet rapporterte blant annet 39 % at de har råd til å betale for en ukers ferie (61 % svarte altså at de ikke har råd til en ukers ferie), og 52 % oppga at de kan bytte ut møbler dersom de er ødelagte/utslitte. For nesten alle disse spørsmålene knyttet til konkrete utgifter er det en signifikant sammenheng med sosioøkonomisk status, ved at en betydelig lavere andel foreldre i gruppen med lav SØS har råd til å betale for disse utgiftene sammenlignet med middels og høy SØS.

5 % av respondentene oppga at de får noen form for støtte fra frivillige organisasjoner (for eksempel økonomisk utstyr, mat osv). I tillegg svarte 9 % at barnet mottar støtte/økonomisk tilrettelegging (for eksempel i form av friplass) for å kunne delta på organiserte aktiviteter som idrettslag e.l.

På spørsmål om konkrete aktiviteter knyttet til barnet (tabell A5.2), fant vi færre forskjeller mellom de ulike gruppene med sosioøkonomisk status enn det som gjaldt for utgifter/aktiviteter knyttet direkte til foreldrene (se tabell 5.1). Den eneste utgiften knyttet til barna hvor det var en signifikant sammenheng med SØS, var på spørsmål om barnet kan ha egne markeringer, som bursdag e.l. Her oppga 96 % av foreldrene i gruppen med høy SØS at barnet kan det, mens det samme gjaldt for 85 % av foreldre med lav SØS. Omtrent en tredjedel av barna i gruppen med lav SØS kan ikke delta på skoleturer og andre arrangementer i regi av skole/idrettslag som koster penger, fritidsaktiviteter, eller dra på ferie en gang i året. Selv om andelen som kan dekke disse utgiftene er lavere i gruppen med lav SØS, er ikke denne sammenheng statistisk signifikant.

Det ser dermed ut til å være mindre forskjeller mellom de ulike sosiale klassene når det gjelder foreldrenes svar på utgifter direkte knyttet til barnets aktiviteter, sammenlignet med utgifter som omhandler egne aktiviteter. Dette er i tråd med tidligere undersøkelser knyttet til lavinntektsfamilier, som viser at foreldre strekker seg langt for å prioritere å bruke pengene på barna (Grødem, 2008b; Ugreninov, 2010; Sandbæk & Pedersen, 2010; Seim & Larsen, 2011). Ingen av de beskrevne variablene knyttet til økonomisk situasjon har noen statistisk signifikant sammenheng med foreldrenes landbakgrunn.

5.2.2 Foreldrenes opplevelse av å leve med dårlig økonomi

De fleste informantene fortalte i de kvalitative intervjuene at de hadde levd med dårlig råd eller utilstrekkelig økonomi i lang tid, og at de eksempelvis ikke hadde råd til skolefritidsordning, fritidsaktiviteter for barna og ferieturer. Noen opplyste at de ikke hadde penger til å kjøpe nødvendig utstyr og klær til barna. Foreldre ga uttrykk for at det var tungt og vanskelig å være i en slik livssituasjon over lang tid, da den dårlige økonomien overskygget mye annet i hverdagen, og de var mye bekymret for hvordan dette berørte barna. Det handlet om alt fra det å være en stresset og bekymret forelder, til det å ikke kunne gi barna mulighet til å være med på fotballcup, lekeland eller badeland sammen med venner, til innkjøp av matvarer i det daglige og det å alltid måtte vurdere nøye hva man hadde råd til. Intervjumaterialet viste at familiene sjelden gjorde ting sammen som kostet penger; eksempelvis å gå på kino, i svømmehallen eller å delta på andre aktiviteter. I denne forbindelse ga foreldrene uttrykk for at de kjente tristhet og utilstrekkelighet, fordi de ikke kunne tilby barna sine det samme som det mange andre barn fikk mulighet til. Noen mente at det for barna kunne bety mye å få lov til å gjøre noe av det som venner og jevnaldrende gjorde i fritiden, og at det handlet om «å være innenfor» og del av et fellesskap. Tidligere undersøkelser viser en tydelig sammenheng mellom lavinntekt

og sosial marginalisering for barn og unge. Deltakelsen i både organiserte fritidsaktiviteter og sosiale aktiviteter som koster penger er lavere blant barn og unge fra familier med lavere sosioøkonomisk status (Hyggen mfl., 2018, s.9). Videre viser undersøkelser at ungdom som ikke har muligheter for å delta i aktiviteter grunnet økonomiske årsaker i større grad opplever avvisning fra sine jevnaldrende (Hjalmarsson, 2017).

Noen utsagn viser hvordan foreldrene opplevde at økonomien påvirket familien- og særlig barnas situasjon:

«Når det er småbarnsfamilier og enslige forsørgere uten arbeid, så er det klart at økonomien er jo kjempeviktig. Og den gir jo også økt psykisk belastning som igjen går utover humøret, og som igjen går utover hvordan man er mot ungene. Så det er klart at alt henger jo sammen (...) Jeg tror unger kjenner på seg at vi er stresset. Og de ser jo at de har ikke alt det som andre kanskje har. Og når de sier at de ønsker seg sånn, og så sier jeg nei, jeg kan ikke kjøpe sånt nå. (...) Nå sier jeg ofte nei til dem da, og det er litt vondt».

Mange foreldre uttrykte at de hadde hatt et ønske og håp om at barnevernet kunne bistå dem noe på dette området, slik at spesielt barnas situasjon ble styrket. Av intervjuene fremgikk det videre at barnas besteforeldre i enkelte familier bidro med noe økonomisk støtte. Flere ga uttrykk for at dette var avgjørende for å få endene til å møtes, og at de ikke hadde klart seg uten deres hjelp, siden barnevernet ikke iverksatte slike tiltak: *«Men så har jeg pappa da, hvis det er noe nød, så hjelper han meg økonomisk, så ... jeg har fikset alle tingene selv. Jeg skulle bare ha ønsket at ... systemet heller hadde hjulpet meg litt bedre».*

Selv om de fleste familiene hadde opplevd store økonomiske vansker i mange år var det ikke nødvendigvis slik at de selv tok initiativ til å snakke om dette i kontakt med barnevernet. Flere oppga at de var opptatt av «å klare seg selv» og «å stå på egne ben». Noen ga også uttrykk for at de var i tvil om det var lurt å fortelle noe om dette, siden de ikke visste hvordan barnevernet ville tolke disse opplysningene. De visste ikke hvilke konsekvenser det ville få for familien.

De familiene som oppga at de hadde hatt dialog med barnevernet om økonomien, og som i tillegg opplevde at barnevernet iverksatte økonomiske tiltak, ga uttrykk for at dette hjalp dem mye i det daglige. Den gjorde det blant annet mulig å kjøpe nødvendig utstyr og klær til barna, den muliggjorde deltakelse i fritidsaktiviteter for barna

eller at familien kunne dra på en liten ferietur i løpet av sommeren. Foreldre ga uttrykk for at hjelpen bidro til positiv endring for barna med hensyn til deres situasjon og hverdagsliv.

5.2.3 Marginalisering

Ut fra foreldrenes opplysninger i spørreundersøkelsen om utdanning, arbeidstilknytning, inntektskilder og helse, har vi laget en samlet indeks for levekår. Skåre på indeksen indikerer en marginal status når det gjelder sentrale levekårskomponenter. Indeksen inneholder sentrale levekårskomponenter som utdanning, arbeid og helse. De som har krysset av på svaralternativ er gitt 1 poeng. Skåre på en slik indeks gir et samlemål på levekårssituasjonen for foreldrene, og de enkelte variablene har en sterk sammenheng. Med andre ord har lav utdanning, usikre arbeidsforhold og dårlig helse en nokså klar sammenheng.

Indeks for levekårs-marginalisering inkluderer dikotome variabler⁷ med to alternativer, "krysset av" og "ikke krysset av". På indeksen er det mulig å skåre 7 poeng hvis de som svarer krysser av for alle variablene som inngår, mens 0 poeng angir at de ikke har krysset av på noen av dem. Med andre ord er det en skala på 0 – 7 poeng som kan kalles grad av levekårs-marginalisering. Denne indeksen kan brukes for å vise sammenhengen mellom sosial klasse og andre levekårs-komponenter. Skåre på indeksen viser at det er en signifikant sammenheng mellom sosial klasse og levekårene som er beskrevet ovenfor. Her ser vi at foreldre i den laveste sosiale klassen (ikke sysselsatt) har en betydelig høyere grad av marginalisering, med et gjennomsnitt på 5,1 (på en skala fra 0-7). Dette betyr at de i gjennomsnitt skårer på litt over fem av variablene som inngår i indeksen. Med andre ord har disse foreldrene en livssituasjon med sammensatte levekårsproblemer. Det framgår også at de med høyest SØS i gjennomsnitt har nesten to av levekårsproblemene.

Tabell 5.1 Foreldrenes sosiale klasse og grad av marginalisering

Sosial klasse foreldre*	Marginalisering		
	Mean	N	Std. Deviation
Faglig og administrative ledere	1,9	74	2,0
Middelklasse	2,9	38	2,1
Arbeiderklasse	3,0	111	2,1
Ikke sysselsatt*	5,1	26	1,7
Total	2,9	249	2,2

* P > 0,05

⁷ Følgende variabler inngår: Mor: Ikke fullført grunnskole eller grunnskole, Far: Ikke fullført grunnskole eller grunnskole, Vært arbeidsledig i lengre enn 8 uker i siste 2 år, Arbeidsavklaring, uføretrygd, arbeidsledighetstrygd, sykepenger, sosialhjelp, Hvilke(t) arbeidsforhold har du? Har ikke arbeidsforhold. Har du noen langvarig (minst 1 år) sykdom, skade eller lidelse av fysisk eller psykisk art som nedsetter dine funksjoner i det daglige livet?, Har du kroppslige smerter nå som har vart mer enn 6 måneder?

5.3 Livssituasjon

Når det gjelder familiens livssituasjon har vi i spørreundersøkelsen sett på familiestruktur, familiens nettverk og relasjoner, boforhold og nærmiljø. Intervjustudien ga oss ytterligere informasjon om disse faktorene, siden familiene her fikk mulighet til å beskrive sin livssituasjon mer inngående.

5.3.1 Familiestruktur

I spørreundersøkelsen har vi undersøkt familiestruktur ved å spørre hvem barnet bor med. Tabell 5.2 viser at flest barn (31 %) bor med kun mor, etterfulgt av mor og far sammen (21 %). Dette skiller seg i betydelig grad fra den generelle barnebefolkningen (0-17 år), hvor 77 % av barna bor med mor og far sammen, og 13 % bor med kun mor (SSB, 2020c). Det er også verdt å påpeke at 13 % av barna som omfattes av vårt utvalg bor sammen med far. Tilsvarende tall for den generelle barnebefolkningen er 3 % (SSB, 2020c).

Det er noen signifikante sammenhenger mellom hvem barnet bor sammen med og landbakgrunn og sosioøkonomisk status. Det er en klart lavere andel barn som har foreldre født utenfor Norge og Norden som er plassert utenfor hjemmet enn barn med foreldre fra Norge og Norden. Andelen barn som bor sammen

Tabell 5.2 Barnets bosted

	Prosent (N)	SSB (2020)
Mor ^a	39% (80)	13 %
Mor og far sammen	22% (57)	77 %*
Far ^a	13% (25)	3 %
Mor og partner (ikke far)	9% (22)	6 %
Like mye hos mor og far	5% (13)	25 % (SSB, 2015)
Fosterhjem utenfor familie/nettverk	4% (10)	
Fosterhjem i familie/nettverk	3% (8)	
Institusjon	2% (4)	
Annet	2% (5)	
Far og partner (ikke mor)	1% (2)	1 %
Beredskapshjem	1% (2)	
Total	100% (N=255)	

^a Av disse har 8 % (n=20) svart «mest hos mor»

^a Av disse har 3 % (n=7) svart «mest hos far»

med bare mor, er lavest blant dem som har foreldre med høy sosioøkonomisk status. Det er også en tendens til at en større andel barn som har foreldre med høy sosioøkonomisk status bor sammen med begge foreldre. I intervjustudien fremkom det også at de fleste barna bodde kun med mor, eller at de bodde fast hos mor og hadde noe samvær med far.

5.3.2 Nettverk og relasjoner

I intervjustudien var det en betydelig andel av foreldrene som oppga å ha lite kontakt med øvrig nær familie og et beskjedent sosialt nettverk. Den sosiale kontakten med andre i det daglige fremsto som begrenset hos flere av familiene.

Vi har også kartlagt foreldrenes opplevelse av sine relasjoner og nettverk i spørreundersøkelsen. 89 % av foreldrene oppga at de har noen som står dem nær, og som de kan snakke fortrolig med, mens 11 % rapporterte at de ikke har det. Her er det ingen signifikant sammenheng med hverken foreldrenes landbakgrunn eller sosioøkonomiske status. Det samme gjelder for hyppighet på kontakten med venner og familie. Tabell 5.3 viser at 52 % av respondentene har kontakt med venner/familie omtrent en gang i uka eller oftere. 20 % oppga at de er sammen med venner/familie omtrent en gang i måneden eller sjeldnere.

Tabell 5.3 Hvor ofte er foreldrene sammen med venner/familie (utenfor husholdningen?)

Omtrent daglig	22% (n=54)
Omtrent hver uke	30 % (n=73)
Flere ganger i måneden	25% (n=61)
Omtrent en gang i måneden	16% (n=40)
Minst en gang i året	7% (n=16)
Sjeldnere enn en gang i året	1% (n=2)
Total	100% (N=246)

Det at det er så få signifikante forskjeller mellom de ulike gruppene med sosial klasse når det gjelder sosial kontakt, skiller seg noe fra undersøkelser som er gjort for den generelle befolkningen. Blant annet viser «Levekårsundersøkelsen om helse, omsorg og sosial kontakt 2012» at lav sosioøkonomisk status har en sammenheng med lav sosial kontakt, med unntak av at høy utdanning har en sammenheng med liten familiekontakt. Den viser også at «sannsynligheten for å ha et lite nettverk av støttespillere synker med økende inntekt og utdanning» (Helsedirektoratet, 2015, s.5). Resultatene på noen av spørsmålene i spørreundersøkelsen knyttet til nettverk er imidlertid mer i tråd med Helsedirektoratets (2015) levekårsundersøkelse. Vi ser at foreldre i den

laveste sosioøkonomiske klassen i lavere grad (63 %) enn foreldre med middels (81 %) og høy SØS (85 %) opplever at de kan be venner om praktisk hjelp hvis de skulle trenge det.

Samtidig rapporterte foreldre født utenfor Norden i mindre grad enn foreldre født i Norden at de kan be familie/slektninger om praktisk hjelp hvis de trenger det, noe som trolig har sammenheng med at en større andel av disse foreldrene ikke har familie og slektninger de kan spørre om hjelp. Dette er også i tråd med Helseledningsdirektoratets levekårsundersøkelse (2015, s.5), som viser at innvandrerfamilier har mindre tilgang til sosial støtte enn norskfødte.

I tillegg oppga 69 % av foreldrene i vår spørreundersøkelse at de er fornøyde eller svært fornøyde med forholdet de har til venner og familie. Her er det en signifikant sammenheng med respondentens landbakgrunn: 9 % av foreldre i vårt utvalg som er født i Norge/Norden rapporterer at de er lite eller svært lite fornøyde med forholdet til venner og familie, mens 21 % av foreldrene i utvalget som er født utenfor Norge/Norden rapporterte det samme. Ettersom analysene samtidig viser at det ikke er noen signifikant sammenheng mellom landbakgrunn og hyppigheten på kontakten med venner og familie, kan det at foreldre født utenfor Norden i mindre grad er fornøyd med forholdet de har til familie tenkes å henge sammen med ulike forventninger til sosial kontakt mellom de to gruppene. Det kan også forstås ut fra at spørsmålet om *hvor ofte* de treffer venner/familie ikke sier noe om antall mennesker de treffer, og at selv om hyppigheten er lik, kan det tenkes at utenlandsfødte foreldre har færre familiemedlemmer å treffe.

5.3.3 Boligforhold og nærmiljø

Boligstandard og kvaliteter ved nabolag har betydning for fysisk og mental helse, både for voksne og barn. Tidligere undersøkelser (bl.a. Helgesen m.fl., 2014, s.6-7) viser at mennesker med lav sosioøkonomisk status er mer utsatt for både dårlig boligstandard og nærmiljø. Dette påvirker blant annet barnas skoleprestasjoner, sosiale miljø og mentale helse. Boligforhold er dermed av sentral betydning for familiens livssituasjon og levekår, og foreldrene har svart på en rekke spørsmål knyttet til dette i spørreundersøkelsen.

Når det gjelder familiens bolig, svarte 51 % av utvalget at de er selveier/andelseier, 40 % oppgir at de leier privat, og 7 % at de leier av kommunen. Andelen som eier egen bolig i vårt utvalg er dermed betydelig lavere enn for den generelle befolkningen, hvor 82 % eier egen bolig, og 18 % er leietakere (SSB, 2020). Andelen som eier egen bolig

i vårt utvalg, er spesielt lav for foreldre med lav SØS (41 %). Tilsvarende andel for foreldre med høy SØS er 72 %. Vi ser også at familier født utenfor Norden i større grad (16 %) enn foreldre født i Norge/Norden (4 %) oppgir at de leier bolig av kommunen. Dette er i tråd med tidligere undersøkelser (Magnusson Turner og Stefansen, 2011), som viser at familier med innvandrerbakgrunn i større grad bor i kommunale boliger, hvor også andelen som rapporterte om boligulempet var spesielt høy.

79 % av respondentene på vår spørreundersøkelse oppga imidlertid at de er fornøyde eller svært fornøyde med sin bolig, og 93 % oppga at barna har et egnet sted hjemme til å gjøre lekser. Her er det ingen signifikante forskjeller ut fra sosioøkonomisk bakgrunn eller innvandrerbakgrunn. Når det gjaldt intervjuutvalget opplyste de fleste foreldrene at de leide bolig. En del av foreldrene oppga at de bodde trangt.

I spørreundersøkelsen har vi også undersøkt foreldrenes oppfatning av nabolaget de bor i. De fleste (88 %) svarte at de føler seg trygge i nabolaget.

Tabell 5.4 Foreldrenes opplevelse av nabolaget

	Ja	Delvis	Nei	Total N
Problemer med støv/lukt/forurensning?	4 % (n=10)	9 % (n= 22)	87 % (n= 213)	245
Problemer med kriminalitet, vold, trusler, narkotika, hærverk?	6 % (n= 15)	7 % (n= 18)	87 % (n= 211)	244
Føler du deg trygg i nabolaget?	88 % (n= 17)	8 % (n= 19)	4 % (n= 10)	246
Finnes det område som kan brukes til lek og rekreasjon i gang -eller sykkelavstand fra boligen?	90 % (n= 220)	6 % (n= 15)	4 % (n= 9)	244
Finnes barnehage og skole i gang- eller sykkelavstand fra boligen?	80 % (n= 197)	8 % (n= 20)	12 % (n= 29)	246

Tabell 5.5 Foreldrenes opplevelse av nabolag og nærområde

	Svært lite fornøyd	Lite fornøyd	Verken/eller	Fornøyd	Svært fornøyd	Total N
Nabolaget ditt?	3% (n= 8)	5% (n= 11)	17% (n= 41)	50% (n= 120)	24% (n= 58)	221
Friluft- og rekreasjonsområder i nærmiljøet?	3% (n= 8)	6% (n= 15)	13% (n= 31)	45% (n= 108)	32% (n= 76)	221

Tabell 5.6 Foreldrenes tilfredshet med sin livssituasjon (N=222)

	Svært lite fornøyd	Lite fornøyd	Verken/eller	Fornøyd	Svært fornøyd
Din livssituasjon i dag?	5% (n=12)	16% (n=37)	25% (n=60)	36% (n=85)	10% (n=24)
Tiden du har til rådighet til å gjøre ting du liker?	10% (n=23)	20% (n=47)	25% (n=60)	36% (n=85)	10% (n=24)
Din jobbsituasjon? *	19% (n=46)	18% (n=42)	17% (n=41)	30% (n=72)	15% (n=36)
Måten du tilbringer fritiden din?	4% (n=10)	15% (n=36)	22% (n=52)	45% (n=106)	14% (n=33)

* P = .00.

På spørsmål om hvor fornøyd foreldrene er med nabolaget og nærmiljøet, svarte tre av fire foreldre at de er fornøyd eller svært fornøyd med både nabolaget og friluft- og rekreasjonsområder i nærmiljøet.

Her finner vi en signifikant sammenheng med respondentens landbakgrunn, hvor respondenter født utenfor Norge/Norden i mindre grad er fornøyd med friluft- og rekreasjonsområder. 36 % av disse respondentene er fornøyd eller svært fornøyd, sammenlignet med 58 % av respondenter født i Norge/Norden. Dette kan tenkes å henge sammen med at en større andel utenlandsfødte foreldre leier kommunale boliger.

Tabell 5.6 viser at 46 % av respondentene på spørreundersøkelsen rapporterte at de er fornøyd eller svært fornøyd med sin livssituasjon i dag, samt foreldrenes svar på en rekke spesifikke spørsmål knyttet til sin livssituasjon.

Når det gjelder hvorvidt foreldrene er fornøyd med sin jobbsituasjon finner vi en signifikant sammenheng med sosial klassesetthørighet. Av respondenter som tilhører gruppen med lav SØS svarte 58 % at de er lite eller svært lite fornøyd med sin jobbsituasjon, noe som kan forstås ut fra at denne gruppen er utenfor arbeidslivet. Av foreldre med middels SØS svarer 33 % og av høy SØS svarer 19 % lite eller svært lite fornøyd med sin jobbsituasjon.

5.3.4 Årsak til kontakten med barnevernet

I kapittel 10 og 11 går vi nærmere inn på foreldrenes erfaringer fra kontakten med barnevernet. I dette kapittelet har vi sett på foreldrenes svar på hva de mener er *hovedårsaken til kontakten med barnevernet*, da dette også sier noe om foreldrenes livssituasjon og hva som oppleves som utfordringer knyttet til denne. Dette er et åpent spørsmål i spørreundersøkelsen, og vi har

kategorisert foreldrenes svar ut fra samme kategorier som SSB bruker i sin statistikk.

Det er ingen statistisk signifikante sammenhenger mellom årsak til kontakt og respondentens sosioøkonomiske status, med ett unntak: En signifikant høyere andel foreldre med høy SØS (17 %) oppga «høy grad av konflikt i hjemmet» som hovedårsak til kontakt med barnevernet sammenlignet med middels (13 %) og lav SØS (2 %) av lav SØS.

Når det gjelder foreldrenes landbakgrunn finner vi en signifikant forskjell på «fysisk mishandling» som hovedårsak til kontakten med barnevernet: 9 % av foreldre i vårt utvalg som er født utenfor, og 2 % av foreldre født i Norge/Norden oppga dette som hovedårsak (ikke vist i tabell).

Det er få av foreldrene som begrunner kontakten med barnevernet med forhold som omhandler levekår (økonomisk situasjon, boforhold osv). De få som beskrev slike årsaker vektla i sine svar på dette åpne spørsmålet at kontakten med barnevernet skyldtes behov for avlastning (i de fleste svarene spesifiseres ikke årsak til dette, men noen få begrunner det med utfordringer som diagnoser hos barna og lite hjelp fra andre), og noen få beskriver økonomiske problemer som en del av begrunnelsen. I den kvalitative intervjustudien får vi imidlertid et noe mer nyansert bilde av dette. Her ga noen av foreldrene i utvalget uttrykk for at de selv tok kontakt med barnevernet, og begrunnet dette med at de hadde behov for avlastning og en vanskelig økonomisk situasjon. Dette kommer vi nærmere inn på i kapittel 11.

5.4 Helse og stress

Studier på generelle befolkningsgrupper, uavhengig av kontakt med barnevernet, viser at barn som vokser opp i familier med lav sosioøkonomisk status har større utfordringer med psykisk og fysisk helse (Bøe m.fl., 2013; Reiss, 2012, Ahlborg, 2017). I tillegg viser flere undersøkelser at både foreldre og barn i familier som har tiltak fra barnevernet har større utfordringer når det gjelder helse enn den generelle befolkningen (Monson m.fl., 2021; Kaye m.fl., 2015; Clausen & Kristofersen, 2008). Videre i kapitlet beskriver vi hvordan foreldrene opplever sin egen og barnas situasjon når det gjelder psykisk og fysisk helse, samt stressbelastninger.

5.4.1 Foreldrenes og barnas helsesituasjon

Foreldrene som besvarte spørreundersøkelsen ble bedt om å beskrive hvordan de vurderer sin nåværende helsesituasjon. 51 % beskrev sin helse som *god*, 11 % som *svært god*, 33 % oppga at den var *ikke helt god*, mens 6 % svarte at den var *dårlig*. Til sammenligning svarte 79 % av deltakerne som besvarte Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelse i 2019 at de hadde god eller svært god helse (SSB, 2019a).

Samtidig oppga 54 % av respondentene på spørreundersøkelsen at de har kroppslige smerter som har vart i mer enn 6 måneder. På spørsmål om hvordan de vil karakterisere sine kroppslige smerter (smerteintensitet) i løpet av de siste 4 uker, beskrev flertallet (50 %) smertene som moderate, mens 29 % opplevde dem som sterke og 6 % som meget sterke. Det er en statistisk signifikant forskjell mellom de ulike SØS-gruppene i rapportering av smerteintensitet, der lav SØS-gruppen rapporterte høyere grad av smerteintensitet sammenlignet med gruppene med middels og høy SØS.

Det var en statistisk signifikant større andel av foreldre i lav SØS-gruppen som rapporterte kronisk smerte (varighet over 6 måneder og moderat til meget sterke smerter) (60 %), sammenlignet med foreldre i gruppene med middels (42 %) og høy (32 %) sosioøkonomisk status. Til sammenligning så oppgir rundt 30 % av den norske befolkningen at de har kroniske smerter (Breivik m.fl., 2006; Landmark m.fl., 2012).

I tillegg oppga 44 % av respondentene på vår spørreundersøkelse at de har en langvarig (minst 1 år) sykdom, skade eller lidelse av fysisk eller psykisk art som nedsetter deres funksjoner i dagliglivet. Her er det en signifikant sammenheng med sosioøkonomisk status. 64 % av foreldre i den laveste sosioøkonomiske klassen har opplevd langvarig sykdom, sammenlignet med 30 % av foreldre med høy og 39 % med middels SØS. Når det gjelder alle spørsmålene knyttet til foreldres helse er det ingen signifikante sammenhenger med respondentens landbakgrunn.

Når det gjelder barnas helsesituasjon, ble foreldrene spurt om barna hadde opplevd fysisk og psykisk sykdom av varighet over 1 måned i løpet av de siste to år. 9 % av barna hadde ifølge foreldrene opplevd fysisk sykdom, mens 21 % hadde opplevd psykisk sykdom. Her finner vi en signifikant sammenheng mellom respondentens sosioøkonomiske status og fysisk sykdom. 21 % av foreldrene med lav SØS rapporterte at barna deres hadde opplevd fysisk sykdom av varighet over 1 måned, sammenlignet med 4 % av foreldre med høy og 7 % av foreldre med middels SØS. Når det gjelder barnets psykiske sykdom finner vi en signifikant sammenheng med mors fødested. En større andel barn med mor som er født i Norge/Norden har ifølge foreldrene opplevd psykisk sykdom (25 %) sammenlignet med barn som har mor født utenfor Norge/Norden (7%).

Intervjustudien viste også at mange foreldre opplevde ulike helserelaterte problemer. Disse kunne være somatiske, psykiske eller en kombinasjon av begge. Eksempelvis opplyste de å ha muskel- og skjelett-sykdommer, PTSD eller rusrelaterte plager. Flere av foreldrene fortalte også at de opplevde negativt stress og bekymringer knyttet til livssituasjonen som psykisk belastende. De oppga ikke nødvendigvis spesifikke diagnoser, men de opplevde likevel at helsen ikke var så god. Med dette ga de uttrykk for at de erfarte at livssituasjonen bidro til å svekke særlig den psykiske helsen.

5.4.2 Foreldres og barns stressfaktorer

Foreldrene ble spurt om både de selv og barna hadde opplevd en rekke konkrete stressfaktorer/belastninger de siste 2 år. Ut fra en samleskåre, med utgangspunkt i en rekke konkrete spørsmål knyttet til stressbelastninger, har vi kategorisert 17 % av foreldrene som at de opplever en stor grad av stressbelastning, 51 % har middels og 32 % liten belastning. Her finner vi ingen statistisk signifikant sammenheng mellom foreldres opplevde grad av stressbelastninger og respondentens fødested. Det er heller ikke et tydelig mønster i sammenhengen mellom sosioøkonomiske status og stressbelastning selv om en høyere andel foreldre med lav SØS (35 %) rapporterer om stor stressbelastning sammenlignet med foreldre med høy SØS (16 %). Imidlertid finner vi en statistisk signifikant sammenheng mellom foreldres stressbelastning og levekårs marginalisering, hvor foreldre med høy grad av levekårs marginalisering også opplever stor stressbelastning.

Tabell 5.7 Stressbelastning ut fra foreldrenes grad av marginalisering

	Lav grad marginalisering	Middels grad	Høy grad marginalisering	Total
Liten stressbelastning	51 %	27 %	5 %	32 %
Middels stressbelastning	38 %	55 %	69 %	51 %
Stor stressbelastning	11 %	18 %	11 %	17 %
Total	100% (n=116)	100% (n=66)	100% (n=74)	100% (256)

(p=.000)

Tabell 5.8 Foreldrenes negative livshendelser

Foreldres negative livshendelser	Ja	Nei
Vært nedstemt/trist	92 % (n=217)	8 % (n=18)
Noen i nærmeste familie har dødd	40 % (n=94)	60 % (n=141)
Større flytting	34 % (n=80)	66 % (n=154)
Arbeidsledig lenger enn 8 uker	44 % (n=102)	56 % (n=132)
Samlivsbrudd	27 % (n=62)	74 % (n=172)
Større konflikter i familier	40 % (n=94)	60 % (n=141)
Større bekymring for ett eller flere av barna	67 % (n=159)	33 % (n=77)
Vold og/eller trusler fra noen som sto meg nær	23 % (n=53)	77 % (n=182)
Rusrelaterte problemer hos deg selv	6 % (n=15)	94 % (n=220)
Rusrelaterte problemer hos partner	7 % (n=16)	93 % (n=214)

Når vi ser på enkeltvariabler av stressbelastninger, rapporterte 92 % av foreldrene at de i løpet av de siste 2 år har vært nedstemte/triste, 67 % har opplevd større bekymring knyttet til ett eller flere av barna, og 44 % har vært arbeidsledige i mer enn 8 uker.

Når vi ser samlet på *barnas stressbelastning*, har vi på bakgrunn av foreldrenes rapportering på konkrete stressbelastninger kategorisert 35 % av barna som at de har opplevd stor grad av stressbelastning, 40 % har middels, og 26 % liten belastning. Vi finner også en tydelig sammenheng mellom foreldres og barns stressbelastning: når foreldre rapporterer om høy grad av stressbelastning, gjelder det også for barna deres. Det er også en statistisk signifikant sammenheng mellom barnets grad av stressbelastning og respondentens fødested: En høyere andel barn av respondenter født utenfor Norge/Norden (40 %) har opplevd lav grad av stressbelastninger. Tilsvarende tall for respondenter født i Norge/Norden er 22 %. Det var imidlertid ingen statistisk signifikante forskjeller mellom de tre gruppene med sosioøkonomisk status med hensyn til barnas grad av stressbelastninger/negative livshendelser.

Når vi ser på konkrete stressbelastninger foreldrene har svart på om barna har opplevd i løpet av de siste to årene, har 66 % av barna ifølge foreldrene vært nedstemt/triste, 46 % har opplevd problemer på skolen knyttet til sosiale relasjoner, og 43 % har opplevd faglige problemer på skolen (tabell A5.3).

Foreldrene ble også spurt om sin opplevelse av egne

angst- og depresjonssymptomer den siste uka. Tabell A5.4 viser at foreldrene i høyest grad oppga symptomer som at de bekymrer seg for mange ting (39 % oppga at de har gjort det en god del eller svært mye), opplevelse av å være slapp og uten energi (35 % en god del eller svært mye), har dårlig appetitt (29 %) og vanskelig for å sove (29 %). Det var ingen statistisk signifikant sammenheng mellom selvrapporterte angst- og depresjonssymptomer og foreldrenes landbakgrunn. Når det gjelder sosioøkonomisk status var det imidlertid flere av enkeltfaktorene som var statistisk signifikante ved at foreldre med lav SØS i høyere grad opplevde disse symptomene sammenlignet med foreldre med middels og høy SØS. (Disse er merket med stjerne i tabell A5.4)

5.5 Oppsummering

Analysen av familiens bakgrunn, levekår og livssituasjon, viser blant annet at 78 % av respondentene (foreldre) er født i Norge/Norden (74 % er født i Norge), og 22 % utenfor Norden. I vårt utvalg er dermed foreldre med innvandrerbakgrunn noe overrepresentert sammenlignet med den generelle befolkningen.

En betydelig lavere andel barn bor med både mor og far (22 %) sammenlignet med den generelle befolkningen i Norge (77 %). Hovedandelen av barna i både spørreundersøkelses- (39 %) og intervjuutvalget bor mest, eller kun, med mor. Dette gjelder uavhengig av foreldrenes sosioøkonomiske status og landbakgrunn. Tilsvarende tall for den generelle befolkningen er 13 %. Dette er i tråd med flere andre undersøkelser, som viser at familiestrukturen for familier i kontakt med barnevernet skiller seg i stor grad fra familier generelt. Når det gjelder sosioøkonomisk status har vi delt ulike sosiale klasser inn i 3 hovedkategorier, som utgjør høy, middels og lav sosioøkonomisk status. 24 % av foreldrene er kategorisert som å ha høy, 52 % har middels, og 24 % har lav sosioøkonomisk status.

Foreldrene i intervjuutvalget fortalte at de hadde levd med dårlig økonomi over lang tid, og opplevde det som tungt. De var spesielt opptatt av hvordan dette påvirket barna, når mange ikke kunne delta på samme aktiviteter som andre barn. Foreldrene opplevde at det overskygget mye av hverdagen, og opplevde negativt stress og bekymringer knyttet til livssituasjonen som psykisk belastende.

Når det gjelder foreldrenes landbakgrunn, har vi systematisk sett etter om det er noen signifikante sammenhenger mellom foreldrenes landbakgrunn (kategorisert etter om de er født i eller utenfor Norge/Norden) og ulike variabler knyttet til levekår og livssituasjon. Selv om det ikke er noen sammenheng mellom landbakgrunn og hyppighet av kontakt med familie og venner, og hvorvidt de har noen fortrolige, er foreldre født utenfor Norden mindre fornøyd med forholdet de har til venner og familie. De kan også i mindre grad spørre familie/slektinger om praktisk hjelp. En høyere andel foreldre som er født utenfor Norden leier kommunal bolig. En høyere andel barn med mødre som er født utenfor Norden har ifølge foreldrene opplevd psykisk sykdom. En høyere andel foreldre født utenfor Norden rapporterer at barna har opplevd lav grad av stressbelastninger.

Når det gjelder respondentenes sosioøkonomiske bakgrunn (SØS) finner vi at gruppen foreldre med lav sosioøkonomisk status er i mindre grad fornøyd med sin jobbsituasjon og sin økonomiske situasjon enn gruppen med middels og høy sosioøkonomisk status. Når det gjelder kroniske smerter rapporterer gruppen med lav SØS i høyere grad rapporterer at de har kroniske smerter, og

høyere intensitet på disse, enn gruppene med middels og høy SØS. Med utgangspunkt i en rekke konkrete spørsmål knyttet til stressbelastninger, har vi kategorisert 47 % av foreldrene som at de opplever en stor grad av stressbelastning, 21 % har middels og 32 % liten belastning. Foreldre med høy grad av marginalisering opplever høyere grad av stressbelastninger sammenlignet med foreldrene med lav grad av marginalisering.

Få foreldre beskriver forhold knyttet til levekår som årsak til kontakt med barnevernet. De få som trekker frem slike forhold beskriver behov for avlastning, økonomisk situasjon og boforhold. Når foreldrene har svart på hva de mener er hovedårsaken til kontakten med barnevernet (som vi har kategorisert ut fra SSB-kategorier), er det ingen statistisk signifikant sammenheng mellom årsak til kontakt og respondentens sosioøkonomiske status, med unntak av for en årsak: En signifikant høyere andel foreldre med høy SØS (17 %) oppga «høy grad av konflikt i hjemmet» som hovedårsak sammenlignet med middels (13 %) og lav SØS (2 %) av lav SØS.

Det var en statistisk signifikant større andel av foreldre i lav SØS-gruppen som rapporterte kronisk smerte (varighet over 6 måneder og moderat til meget sterke smerter) (60 %), sammenlignet med foreldre i gruppene med middels (42 %) og høy (32 %) sosioøkonomisk status. Det er også en signifikant høyere andel foreldre med lav SØS som rapporterte at barna hadde opplevd fysisk sykdom av varighet over 1 måned i løpet av det siste året. Når det gjelder foreldrenes angst- og depresjons-symptomer finner vi at foreldre med lav SØS i større grad rapporterer om plager som bl.a. at de har vanskelig for å sove, har anfall av redsel eller panikk, og er slapp og uten energi sammenlignet med foreldre med høy og middels SØS.

6

Kapittel 6

Sosioøkonomisk status og foreldreskap¹⁰ hos foreldre i barnevernet

Malin Fævelen, Bente Heggem Kojan, Jannike Kaasbøll og Halvor Fauske

6.1 Innledning

Dette kapitlet er knyttet til kjennetegn ved barna og familiene i kontakt med barnevernet, og undersøker mer spesifikt hva som kjennetegner foreldrepraksiser til ulike SES-grupper innad i barnevernet. Vi analyserer egenrapporterte foreldrestiler og foreldrepraksiser hos foreldre i kontakt med barnevernet, og sammenligner foreldrepraksiser hos foreldrene i kontakt med barnevernet og den øvrige befolkningen. Tre underproblemstillinger belyses: Hva kjennetegner foreldrestiler hos familier i kontakt med barnevernet? Hva sier spørreundersøkelsen om forskjeller i foreldrestiler mellom ulike SØS-grupper hos foreldre som er i kontakt med barnevernet? Er det forskjeller i foreldrepraksiser i barnevernsutvalget sammenlignet med den generelle populasjonen?

Datamaterialet som danner grunnlag for analysene er spørreundersøkelsen for foreldre i kontakt med barnevernet (N=256) og datamaterialet om befolkningen utenfor barnevernsutvalget er hentet fra FHIs TOPP-studie (N= 586). Begge disse studiene er nærmere omtalt i metodekapitlet (kap. 2).

6.1.1 Foreldrestiler og foreldrepraksiser som dimensjoner ved foreldreskapet

Barnevernet har et særskilt ansvar for barns oppvekstsvilkår, og med den økte profesjonaliseringen av foreldreskapet, har også barnevernstjenestenes grenser for tiltak blitt utvidet (Christiansen & Hollekim, 2018). I 2019 var nesten en tredjedel av alle tiltak ment å bedre *foreldreferdigheter*, og økningen i denne kategorien var 17% fra 2013 til 2019 (SSB, 2020). Herunder både strukturerte veiledningsprogrammer og mer generell råd og veiledning.

Hvilke termer som blir benyttet for å beskrive hvordan ulike foreldre utfører sitt foreldreskap, kan variere med hvilket perspektiv en tar, hvilken fagtradisjon en tilhører eller hvilke aspekter av foreldreskapet en tematiserer. I dette kapitlet ser vi nærmere på to spesifikke deler av foreldreskapet, som dreier seg om foreldrenes emosjonelle stil og foreldrenes praksiser.

¹⁰ Med foreldreskap menes de mål og verdier en har som foreldre, hvilke praksiser som benyttes (målt ved APQ) og hvilken foreldrestil en har, som viser til det emosjonelle klimaet sosialiseringen forgår (målt ved PESQ) (Darling & Steinberg, 1993).

Begrepene foreldrestil og foreldrepraksiser benyttes gjerne litt om hverandre, og er teoretiske konstruksjoner det kan være vanskelig å sette skarpe skiller mellom. Darling & Steinberg (1993) argumenterer imidlertid for at for å forstå hvordan foreldrestiler påvirker barns utvikling, bør en skille mellom tre ulike aspekter ved foreldreskapet; hvilke mål og verdier foreldrene har; hvilke praksiser foreldrene benytter for å nå disse målene; og foreldrestilen, eller det emosjonelle klimaet hvor denne sosialiseringen foregår.

Foreldrestøtte er definert som et innsatsområde i det norske samfunnet, og regjeringen har lagt fram en strategi som har som mål «å bidra til at alle foreldre blir gode omsorgspersoner for sine barn» (BLD, 2018.). Denne utviklingen av et sterkt fokus på foreldre og utøvelsen av foreldreskapet, er en del av en større internasjonal trend, som gjerne omtales som «turn to parenting» med fokus på positive foreldrepraksiser (“positive parenting”) som et nøkkelbegrep (Daly, 2015). Internasjonalt kan denne utviklingen speiles i omfanget av iverksettelse av foreldreveiledningsprogrammer og tiltak fokusert mot utøvelsen av foreldreskapet i offentlig regi (Haslam mfl., 2016). Disse programmene er gjerne fokusert mot å fremme positive omsorgspraksiser, og har som mål å hjelpe barn i risiko gjennom å styrke foreldre i foreldrerollen (The Council of Europe, 2006; BLD, 2018; Haslam mfl., 2016). I Norge ser vi utviklingen i form av programmer som f.eks. Circle of Security (COS), De Utrolige Årene, Parent Management Training - Oregon (PMTO) og International Child Development Programme (ICDP). Flere av disse programmene anvendes også i andre land (Haslam mfl., 2016).

Bruk av slike programmer har blitt kritisert for å bli benyttet ukritisk og for å forsøke å løse problemer de egentlig ikke er evaluert for (Drozd mfl., 2020). Flere av foreldreveiledningsprogrammene viser til gode resultater i å styrke foreldrene i rollen som foreldre (se ungsinn.no), men det er få studier som har vist positive utfall for barn i risiko (Drozd mfl., 2020). En litt annen type innvending mot foreldreveiledningsprogrammer har dreid seg om at de har blitt kritisert for å ha et for deterministisk syn på foreldrenes påvirkning på sine barns utvikling (Furedi, 2008) og det har blitt til orde for en mer tverrfaglig tilnærming i forskningen på foreldreveiledning (Sundsbo, 2018).

Det finnes imidlertid mye forskning om barns emosjonelle kompetanse og betydningen relasjonen mellom foreldre og barn har for barns emosjonelle og sosiale utvikling (Havighurst mfl., 2010). Kunnskapsgrunnlaget i barnevernet har de senere årene blitt tydelig forankret i tilknytningsteori, og fokus på emosjonenes betydning står sterkt.

De kanskje mest kjente typologiene for foreldrestiler, basert på forskningen til Baumrind (1966) og MacCoby & Martin (1983 i Blaasvær, 2019), viser til hvordan foreldre forholder seg til barna langs to kryssende dimensjoner: kontroll og varme. Avhengig av hvordan foreldrene skårer på kombinasjonen kontroll og varme, kan foreldrestilen ifølge denne typologien vise til stiler som i hovedsak er autoritær (mye kontroll, lite varme), autoritativ (mye kontroll, mye varme), ettergivende (lite kontroll, mye varme) og uinvolvert (lav kontroll, lite varme). En større forskningsgjennomgang (Blaasvær, 2019), viser at foreldrestiler som kan gjenkjennes som autoritativ, er assosiert med barns trivsel, mens foreldrestiler som preges av autoritær eller uinvolvert foreldrestil, er assosiert med barns mistrivsel. Når det gjelder ettergivende foreldrestil, er forskningen mer delt, og det en finner assosiasjon til både mistrivsel og trivsel hos barna.

Foreldrenes *emosjonelle stil* er en litt annen måte å forstå foreldrestiler på, og har fått stor oppmerksomhet de siste årene, særlig gjennom populærvitenskapelig publikasjoner (se for eksempel Gottman & DeClaire, 1997; 2017). Foreldrenes emosjonelle stil er også en firedelt typologi, men er mer spesifikt rettet mot hvordan foreldre forholder seg til sine egne og barnas følelser. Disse fire stilene er: avvisende, negativ, holdningsløs og emosjonsfokuserende. Foreldre som i hovedsak er bevisste på sine egne og barnets emosjoner, og som støtter og veileder barna i å regulere sine følelser, kan sies å ha en emosjonsfokuserende foreldrestil (Gottman & DeClaire, 1997). Foreldre som opplever at barnas følelser, da særlig negative følelser, er skadelig for barn, kan gjerne ha en mer emosjonsavvisende foreldrestil. Foreldre kan mangle forståelse for emosjoner også i seg selv, og har gjerne ulike strategier for å få slutt på uønskede følelser hos barnet (Gottman & DeClaire, 1997). Foreldre Gottman & DeClaire (1997) kategorisert som negative foreldre, har stort sett de samme trekkene som avvisende foreldre, men de avviser følelser på et mer negativt og dømmende vis. Den holdningsløse måten å forholde seg til følelser, er preget av aksept for barns følelser, (på samme måte som de emosjonsfokuserende foreldrene), men de gir i liten grad veiledning til barna når det gjelder å håndtere følelsene sine. Foreldre kan praktisere litt av alle foreldrestilene, de er sjelden rendyrket innenfor en kategori (Gottman & DeClaire, 1997.) Barn som blir møtt av foreldre med en emosjonsfokuserende foreldrestil, har ifølge tidligere undersøkelser bedre emosjonell kunnskap og mindre utfordrende atferd (Havighurst mfl., 2010).

Foreldrepraksiser viser, som tidligere nevnt, til hvordan foreldrene «gjør» sitt foreldreskap, og eksempler kan være så ulike praksiser som å delta på foreldremøter på skolen, eller benytte fysisk vold som disiplinering i oppdragelsen (Darling & Steinberg, 1993). Foreldrepraksiser har lenge hatt stor oppmerksomhet

som en nøkkelfaktor når det gjelder å forstå barn og ungdoms ulike eksternaliserende utfordringer (Maguin mfl., 2016), og det å endre foreldrenes praksiser har derfor vært et viktig mål i ulike program for å bedre utfordringer hos barn og unge (Lundahl mfl., 2006).

Kritikken som er reist mot forskning knyttet til typologier for foreldreskapspraksiser og foreldrestiler, dreier seg særlig om at foreldreskap og oppdragelse må forstås som kontekstavhengige fenomener, og at typologiene ikke favner verdimeslige, kulturelle og sosiale forhold (Boddy mfl., 2012; Daly, 2015). Baumrind har blitt kritisert for at typologiene representerer klasse- og kulturspesifikke disiplineringsstrategier, da utvalgene i studiene har vært overveiende fra middelklassen og hadde lite variasjon med hensyn til kulturell bakgrunn (Berk, 1997 i Lagac-Sguin). Dessuten kan foreldre benytte ulike tilnærminger til ulike tider, i ulike situasjoner og med ulike barn (Grusec & Goodnow, 1994). Emosjonell omsorg kan være basert på andre momenter enn det som er vanlig i samfunn med sterkt individualistisk barneperspektiv (van der Weele & Fiecko, 2020). Omsorg kan eksempelvis i enkelte kontekster gis først og fremst gjennom praktiske gjøremål, og gjennom mer vektlegging av lydighet (Larsen & van der Weele, 2020; van der Weele & Fiecko, 2020). Emosjonell omsorg blir ofte forstått ut fra en smal norm, som ikke tar høyde for kulturelt bestemte måter å oppdra barn på og vise omsorg (de Leersnyder mfl., 2013; Larsen & van der Weele, 2020). Det er også en stor tro på foreldrenes evne til å verbalt beskrive og reflektere over sin måte å være foreldre på, men dette er ikke noe som er like naturlig for alle foreldre (van der Weele & Larsen, 2019). Her kan forskning på ikke-verbal kommunikasjon gi viktige bidrag til en utvidet forståelse av eksempelvis omsorg.

6.1.2 Foreldreskap formes og påvirkes av økonomiske forhold

Som nevnt ovenfor, kan det i tillegg til å skilles mellom foreldrestiler og praksiser, være fruktbart å se disse i sammenheng med foreldrenes mål og verdier (Darling & Steinberg, 1993). I denne sammenhengen er Doepke & Zilibottis (2019) bidrag fra et samfunnsøkonomisk perspektiv interessant, da de har undersøkt hvordan de økonomiske forholdene i ulike land, påvirker valgene foreldrene tar i sitt foreldreskap, for at barna skal ha best mulig muligheter i det samfunnet de vokser opp. Deres komparative analyser viser at økt økonomisk ulikhet gjerne fører til mer intenst foreldreskap, ettersom foreldre vil øke barns sjanse for gode levekår i fremtiden. I land som USA og Kina har foreldrene i økende grad autoritative og autoritær foreldrestil, mens i land som de Skandinaviske, finner de større innslag av «permisssive» (ettergivende) foreldreskap, noe som altså sees i sammenheng med mindre økonomiske ulikheter og større sosial mobilitet.

Foreldreskap er utvilsomt et komplekst fenomen, som kan belyses fra ulike nivåer, og med ulike perspektiver. Familiestressmodellen er en sentral modell for å forstå mer av hvordan økonomiske vanskeligheter kan påvirke individer og familier. Lav inntekt og en vanskelig økonomisk situasjon oppleves stressende og belastende, noe som i sin tur fører til at foreldrene kan utvikle emosjonelle vansker, som igjen påvirker deres oppdragerpraksis (Bøe, 2015). Foreldrene kan begynne å benytte mer strenge oppdragerpraksiser, bli mer inkonsekvent og mindre involvert i samspill med barna. Dette kan i sin tur føre til en negativ utvikling hos barna, hvor de får en mer eksternaliserende og internaliserende atferd (Bøe, 2015; Conger & Conger, 2002).

6.2 Analyse

6.2.1 Operasjonalisering av foreldrestiler og foreldrepraksiser

Foreldrenes emosjonelle stil ble i spørreundersøkelsen operasjonalisert ved bruk av Parent emotional style Questionnaire (PESQ; Lagac-Sguin, 2001; Havighurst mfl., 2010). Måleinstrumentet er basert på selvrapporterte oppfatninger av emosjoner, og er ment å måle emosjonsfokuserende og emosjonsavvisende foreldrestiler, slik som beskrevet ovenfor (Gottman & DeClaire, 1997). 17 av 21 spørsmål er benyttet i spørreundersøkelsen. Eksempler på spørsmål fra dimensjonen emosjonsfokuserende foreldrestil er: «når barnet mitt er sint bruker jeg litt tid på å prøve å oppleve denne følelsen sammen med han/henne» og «når barnet mitt er bekymret ønsker jeg å vite hva han/hun tenker». Eksempel på spørsmål som er ment å vise til en emosjonsavvisende foreldrestil er: «barndommen er en lykkelig tid og ikke en tid for tristhet eller sinne» og «jeg foretrekker at barnet mitt er glad fremfor veldig emosjonell». Svaralternativene er rangert på en likert-skala fra 1 (helt uenig) til 5 (helt enig), med et nøytralt midtpunkt. I tillegg var det mulig å svare «ikke aktuelt på grunn av barnets alder».

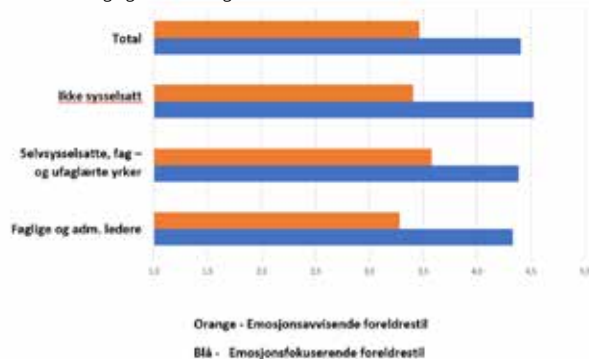
Foreldrenes praksiser er operasjonalisert ved å benytte måleinstrumentet Alabama Parenting questionnaire (APQ; Frick, 1991; Shelton mfl., 1996). APQ er et mye benyttet måleinstrument, og har vist gode psykometriske egenskaper, også sammenlignet med andre mål på foreldreskap (Hurley mfl., 2014). Vi har inkludert 26 spørsmål fra APQ, som er ment å måle følgende foreldrepraksiser: involverende, positive, inkonsistent disiplin, samt enkeltspørsmål som viser til andre disiplinpraksiser, og ikke er ment som en egen dimensjon. Spørsmålene fremstilles i appendiks, tabell 6.1, og er de samme som er benyttet i TOPP-studien (se kapittel 2).

6.2.2 Resultater

Analysene har som formål å belyse to problemstillinger: 1) Hva kjennetegner egenrapporterte foreldrestiler hos familier i kontakt med barnevernet, og er det forskjeller i foreldrestil mellom ulike SØS-grupper? 2) Er det forskjeller i foreldrepraksiser mellom barnevernsutvalget og normalpopulasjonen?

Figur 6.1 viser hvordan vårt utvalg rapporterer på egen emosjonell stil i utøvelsen av foreldreskapet (PESQ) og i tabell 1 ser vi hvordan samme utvalg rapporterer på sine foreldrepraksiser (APQ). Som det fremgår av figur 1 er det svært små forskjeller mellom de ulike sosioøkonomiske klassene. Ingen av forskjellene er signifikante. Foreldrene skårer høyt på emosjonsfokuserende foreldrestil, men de skårer markant lavere på emosjonsavvisende foreldrestil. Det er imidlertid en tendens til at foreldre uten arbeidstilknytning i høyere grad enn de øvrige sosiale klassene rapporterer en større grad av emosjonsfokuseret foreldrestil. Samme resultater finner vi med bruk av APQ.

1 = Helt uenig og 5 = Helt enig

Figur 6.1 Foreldrestil etter sosioøkonomisk klasse

Når det gjelder problemstillingen som er knyttet til hvorvidt det er forskjeller i foreldrepraksiser mellom barnevernsutvalget og normalpopulasjonen, har vi, som nærmere gjort rede for i kapittel 2, fått tilgang til data fra TOPP-studien, som har anvendt samme måleinstrument for foreldrepraksiser som vi har anvendt i dette prosjektet.

For å sammenligne foreldrepraksiser blant mødre i kontakt med barnevernet med mødre i normalpopulasjonen, ble rapportering på enkeltspørsmål fra APQ sammenlignet med TOPP-studien. Da barna var 12.5 år, rapporterte mødrene på foreldrepraksiser målt ved APQ. For å gjøre forutsetningene for sammenligning best mulig, har vi inkludert kun mødre med barn fra 6-12 år i barnevernsutvalget (n=124). Resultatene fra t-test (se tabell A¹¹6.1), viser at mødre i barnevernsutvalget

rapporterte statistisk signifikant høyere gjennomsnittsskåre sammenlignet med mødre i normalpopulasjonen på en rekke spørsmål, spesielt på spørsmål som inngår i dimensjonen «positive praksiser» og «involverende praksiser». Begge utvalgene scorer jevnt over høyt på disse dimensjonene, noe som betyr at de i høy grad selv vurderer å ha positive og involverende praksiser.

Mødrene i barnevernsutvalget scorer også høyere på fem spørsmål som viser til «inkonsistent disiplin», samt «andre disiplinerende praksiser», enn det normalpopulasjonen gjorde, og disse forskjellene er også statistisk signifikante. Når det gjelder disse spørsmålene, finner vi den største forskjellen i gjennomsnittscore, på spørsmålet «du bruker pausetid (tar barnet bort fra situasjonen) som straff», som barnevernsutvalget scorer høyere på. Normalpopulasjonen scorer høyere enn barnevernsutvalget på to spørsmål som viser til disse to dimensjonene, hvor forskjellen mellom de to utvalgene er størst på spørsmålet «straffen barnet ditt får varierer med hvilket humør du er i». Det må imidlertid presiseres at gjennomsnittscoren på disse spørsmålene jevnt over er lave for begge utvalg.

Videre skårer mødre i normalpopulasjonen høyere på spørsmålet om deltakelse på foreldremøter, konferansetimer eller andre møter på barnets skole. Disse mødrene har også høyere gjennomsnittsskåre på spørsmålet som omhandler å melde seg frivillig til å hjelpe til med aktiviteter som barnet er involvert i (som idrettsarrangementer, skolekorps e.l.), men denne forskjellen var ikke statistisk signifikant.

6.3 Oppsummering

Hvilke forskjeller i foreldreskapet ser vi mellom ulike SØS-grupper innad i vårt utvalg og mellom barnevernsutvalget og normalpopulasjonen? I vår studie finner vi ingen statistisk signifikante forskjeller i foreldreskapspraksiser mellom ulike SØS-grupper i barnevernsutvalget. Foreldrene scorer jevnt over høyt på emosjonsfokuserende foreldrestil, og de scorer markant lavere på emosjonsavvisende foreldrestil. Vi ser imidlertid en tendens til at foreldre uten arbeidstilknytning scorer noe høyere på emosjonsfokuseret foreldrestil. Dette indikerer et omvendt mønster i forhold til det tidligere studier har funnet om sammenhenger mellom oppdragerstil i ulike SØS-grupper, hvor lav SØS er knyttet til mer bruk av det som kan karakteriseres som «autoritære» og «negative» oppdragerstiler (Bøe mfl., 2015). Når det gjelder forskjeller i foreldrepraksiser mellom mødre i normalpopulasjonen og mødre i barnevernsutvalget, finner vi at mødre i barnevernsutvalget rapporterte høyere på flere spørsmål som inngår i dimensjonen «positive praksiser»

¹¹ Tabeller merket A finnes i appendiks.

og «involverende praksiser», og forskjellen er statistisk signifikant. Mødrene i barnevernsutvalget scorer også høyere på flere spørsmål som viser til «inkonsistent disiplin», samt «andre disiplinerende praksiser», enn det normalpopulasjonen gjorde, og disse forskjellene er også statistisk signifikante. Normalpopulasjonen scorer høyere enn barnevernsutvalget på to spørsmål som viser til disse to dimensjonene. Det er viktig å presisere at gjennomsnittsverdiene i begge utvalg likevel må sies å være lave.

Resultatene som kommer frem i dette kapittelet, har enkelte begrensninger som utgjør en viktig fortolkningsramme for funnene. Det kan være en generell utfordring ved selvrapporterte måleinstrumenter for dimensjoner ved foreldreskap, knyttet til at respondenter svarer ut fra hva som er sosialt akseptabelt eller det du vurderer som gjeldende sosiale normer for oppdragelse (Fisher, 1993). Denne formen for bias dreier seg om at folk kan rapportere unøyaktig om sensitive temaer for å presentere seg selv i best mulig lys. Denne begrensningen ved selvrapporterte måleinstrumenter er til stede i alle former for selvrapporтерingsstudier, men kan gjøre seg ekstra fremtredende i en barnevernkontekst. Et forhold som kan være medvirkende til at barnevernsutvalget skårer høyere enn normalpopulasjonen på dimensjoner som er sett som ønskelige, kan på bakgrunn av dette være at foreldre som er i kontakt med barnevernet, antagelig har en ekstra bevissthet rundt hva som er sosialt akseptable oppdragsstiler, og at de svarer ut fra det som de anser som gode normer for oppdragelse - og ikke nødvendigvis ut fra hvordan de faktiske praktiserer oppdragelse. Kontrollaspektet ved å være i kontakt med barnevernet ville kunne innvirke særlig på den sosiale ønskelighetsbiasen i en selvrapporтерingsundersøkelse som vår. Et moment som taler imot at den sosiale ønskelighetsbiasen er veldig stor i barnevernsutvalget, selv om gjennomsnittscoren tross alt er lav, er at mødre i kontakt med barnevernet scorer noe høyere på flere spørsmål som viser til «inkonsistent disiplin» og «andre disiplinpraksiser» enn normalpopulasjonen.

En annen forklaring kan også være at familienes kontakt med barnevernet rent faktisk har hatt en positiv innvirkning på foreldrenes utøvelse av foreldreskapet. Det finnes lite forskning på om barnevernets tiltak for å forbedre foreldreferdigheter fungerer, og vi kan ikke ut fra spørreundersøkelsens design konkludere med dette, da det ville ha krevet et RCT-design. Likevel har en del av de strukturerte foreldreveiledningsprogrammene vist til dels positiv effekt i tidligere forskning når det gjelder noen sider ved foreldreskapet, som økt kunnskap og trygghet i foreldrerollen (Kimmel mfl., 2017), noe som kan indikere at utøvelsen av foreldreskapet blir påvirket positivt. På den annen side er det også studier som ikke har vist noen positiv effekt av strukturerte veiledningsprogrammer som f.eks. COS-P (Cassidy mfl.,

2017; Mothander mfl., 2018). Når vi samtidig ser en noe høyere rapportering av enkelte praksiser som viser til «inkonsistent disiplin» og «andre disiplinpraksiser» i barnevernsutvalget, må det for det første igjen presiseres at gjennomsnittsscoren tross alt er lav, og at normalpopulasjonen også scoret høyere enn barnevernutvalget på to spørsmål. Som beskrevet ovenfor, vet en fra tidligere forskning at en vanskelig økonomisk situasjon oppleves stressende og belastende, noe som via emosjonelle vansker kan påvirke deres oppdragerpraksiser i retning av mer streng, inkonsekvent og mindre involvert i samspill med barna (Bøe, 2015). Vi kan ikke trekke entydige slutninger her, men finner det interessant å stille spørsmålet om det er slik at kontakt med, og tiltak i barnevernet bidrar til mer positive og involverende praksiser, men at en marginalisert og økonomisk vanskelig situasjon gjør at bruken av inkonsistent disiplin og noen disiplinerende praksiser fortsatt benyttes noe mer. Den høyeste scoren er på spørsmålet «du bruker pausetid (tar barnet bort fra situasjonen) som straff», og er imidlertid 2,61 - Noe som vil si at barnevernutvalget i gjennomsnitt scorer mellom «nesten aldri» og «av og til», på dette spørsmålet, noe som tross alt må sies å være lavt.

Et tredje moment som er viktig å ta høyde for, er tidsdimensjonen. Det er 13 år mellom tidspunktet for gjennomføring av TOPP-studien og vår barnevernstudie. Selv om normer for foreldrepraksiser har en viss stabilitet, kan vi ikke se helt bort fra at det har vært en tiltakende profesjonalisering av foreldrerollen, noe som kan ha virket inn på barnevernutvalgets score, siden denne studien ble gjennomført 10 år etter TOPP-studien. Videre vet vi også lite om det reelle foreldreskapet hos foreldre i kontakt med barnevernet. Bedre innsikt i dette, forutsetter mer forskning på tvers av fagdisiplinene psykologi og sosialt arbeid med en kombinasjon av kvantitative og kvalitative metoder (Sundsbo, 2018).

Kapittel 7 Familier i kontakt med barnevernet

Hilde Marie Thrana, Halvor Fauske og Willy Lichtwarck

Dette kapitlet redegjør for familier i kontakt med barnevernet, hvor vi har undersøkt hvilke faktorer som påvirker hvordan møtet oppleves for familien, med utgangspunkt i data fra spørreundersøkelse av foreldre (se kap. 2 for beskrivelse av delstudien Barnets sak). Et hovedanliggende for studien har vært å undersøke om familier med ulik sosioøkonomisk status har ulike erfaringer med hjelpen som barnevernet tilbyr. Grunnlaget for analysene i dette kapitlet er hele utvalget fra spørreundersøkelsen på 256 respondenter. På noen enkeltspørsmål er det imidlertid ikke alle som har svart, og det er markert ved at N er lavere enn 256. Vi har gjort analyser hvor vi har sett på forskjeller mellom foreldre med lav SØS og foreldre som tilhører de andre SØS kategoriene.

Vi starter analysedelen med å vise sammenhengen mellom SØS og opplevelsen av kontakten med barnevernet. Disse analysene er basert på respondentens SØS siden det er spørsmål om emosjoner som oppleves i deres møte med barnevernet. Det gjør at svarene må antas å være mer subjektive enn på andre spørsmål om familiens situasjon og levekår. Det er også andre faktorer enn SØS som trekkes inn i analysene. Det er

fordi SØS også må antas å ha mer indirekte virkninger. SØS er beregnet ut fra yrke, og det er også en sterk sammenheng mellom SØS og inntekt. Likeså er det sammenheng mellom SØS og levekår (levekårsmarginalisering). Siden dette er familier som er i kontakt med barnevernet på grunn av problemer, vil det også være foreldre med høy SØS som har problemer knyttet til arbeid, inntekt og helse, for å nevne noen faktorer. Generelt vil det være flere faktorer som samvirker med SØS og som kan bidra til å svekke eller forsterke virkningen.

Et annet sentralt anliggende for denne studien har vært å få innsikt i hvordan foreldrene opplever den hjelpen de får fra barnevernet. Videre trekker vi fram analyser som viser foreldres evaluering av hjelpen og tiltakene fra barnevernet. I siste del går vi nærmere inn på hvilke faktorer i barnevernets arbeid som påvirker opplevelsen av møtet med barnevernet i positiv og negativ retning. Her får vi også mer spesifikk kunnskap om hvilke emosjoner som trigges i møte med barnevernet.

7.1 Hva påvirker foreldres opplevelser i møte med barnevernet?

Det å møte barnevernet som foreldre fordi det er bekymring for ditt barn, er i utgangspunktet en krevende situasjon for de fleste. I dette møtet vil opplevelsen av hvordan man ble møtt ha en avgjørende betydning for det videre samarbeid med tjenesten. Et møte som oppleves negativt vil kunne skape motvilje og manglende motivasjon til samarbeid, mens møtet som oppleves positivt vil kunne ha motsatt effekt. Studier av foreldres opplevelse av kontakten med barnevernet, viser at foreldrene har motstridende følelser i dette møtet. Det som går igjen i flere undersøkelser er at kontakten med barnevernet beskrives både positivt og negativt, og at den fremmer ambivalens og usikkerhet (Midjo 2010; Uggerøy 2011; Marthinsen & Lichtwarck 2013; Studsrød, Willumsen mfl. 2014; Havnen mfl., 2020). I barnevernets arbeid er det et klart formål å arbeide for å fremme et godt samarbeid med foreldrene når det er meldt bekymring for et barn. Hvordan denne kontakten mellom foreldre og barnevernet utvikler seg, vil være en avgjørende faktor for barnevernets muligheter til å sette inn tiltak i samarbeid med foreldrene, og viktig for det videre oppfølgingsarbeid enten det er aktuelt med hjelpetiltak eller omsorgstiltak.

7.1.1 Å undersøke foreldres emosjoner i møte med barnevernet

Som en analytisk inngang for å undersøke foreldrenes møte med barnevernet, er det tatt utgangspunkt i hvordan foreldre vurderer sitt møte med barnevernet ved å kartlegge deres emosjoner i dette møtet. Det å ha søkelys på emosjoner i sosialt arbeid har vært etterlyst både i sosialt arbeid og barnevern (Reich 2005, Forsberg & Vagli 2006, Pultz 2021). Det er flere grunner til at det kan være viktig å rette søkelyset på foreldrenes emosjoner i møte med barnevernet. Det er velkjent at det å være en foreldre med barn i barnevernet for mange oppleves både som stigmatiserende og belastende. Barnevernet trer inn når omsorgen svikter eller, når barnet får vansker som foreldrene ikke greier å håndtere på egen hånd, slik at utgangspunktet for samarbeidet mellom foreldre og barnevernet i de fleste tilfeller vil være at familien ikke lenger greier å løse sine egne problemer (Thrana & Fauske, 2013). Denne erkjennelsen kan komme fra foreldrene selv, eller ved at andre melder fra til barneverntjenesten. Samtidig er det i liten grad undersøkt hvordan foreldre opplever dette møtet fra et emosjonelt ståsted.

Et emosjonsperspektiv bygger på kunnskapen om at emosjoner i stor grad er knyttet til interaksjonen

mellom mennesker og at de er først og fremst sosiale (Parkinson 1996; Hochschild 2012). Det vil innebære at relasjoner som er preget av trygghet, forståelse og tillit kan skape positive emosjoner som glede, tilfredshet og medfølelse. Relasjoner som er av det motsatte enten direkte krenkelser, misforståelser eller avvisning, kan frembringe negative emosjoner som skyldfølelse, skam, sinne og sorg. Disse emosjonene kan i neste omgang intensivere oppløsningen av sosiale bånd mellom mennesker (Scheff 1990; Bowlby 1996; Hochschild 2012). Dette perspektivet kan gi innsikt og forståelse generelt når vi undersøker menneskers møter med det offentlige hjelpeapparat, men også spesifikt i møter mellom foreldre og barnevern hvor en forutsetning for å lykkes med tiltak ovenfor barnet, er et godt samarbeid mellom foreldre og barnevern. Undersøkelser viser at emosjonene ikke bare innvirker på møter mellom mennesker, men kan også bidra til å styre utfallet av relasjonen (Oatley & Jenkins 1992; Maturana 2004; Fischer & Manstead 2008). Ved å ta utgangspunkt i et emosjonsperspektiv, vil vi både få kunnskap om den emosjonelle dimensjonen i foreldres møte med barnevernet, og i hvor stor grad foreldre har positive og negative opplevelser av hjelpen og samarbeidet med barnevernet.

7.1.2 Foreldres opplevelser i møte med barnevernet – type emosjoner

For å kartlegge foreldrenes emosjoner så utviklet vi emosjonskategorier (fig.1) med bakgrunn i prosjektet «Det nye barnevernet». Her var det foretatt en kvalitativ analyse av foreldrenes svar på åpne spørsmål om deres opplevelser av møtet med barnevernet (Thrana & Fauske, 2013). Disse beskrivelsene av emosjoner er blitt inndelt i hovedgruppene positive, ambivalente eller negative emosjoner. De er blitt videre inndelt i en typologi over 18 ulike emosjonskategorier som vi viser i figur 7.1.

Denne emosjons typologien har dannet grunnlaget for utvikling av spørsmålene om foreldrenes erfaringer med barnevernet. Her har respondentene svart på beskrivelser av emosjoner ved å ta stilling til en skala fra 1 – 5, der 1 var «I stor grad», og 5 var «I liten grad». Spørsmålet som ble stilt i undersøkelsen var: *I hvilken grad passer disse beskrivelsene for din kontakt med barnevernet?* Det ble utført en eksplorerende faktoranalyse for å avdekke underliggende dimensjoner i svarfordelingen på de utsagnene/påstandene som foreldrene ble presentert i spørreundersøkelsen. Tre klare svarprofiler viste seg.¹² For det første opplevelsen av å bli tatt godt imot og anerkjent, for det andre opplevelsen av stor grad av utrygghet, og for det tredje opplevelsen av skyld og skam. Det er dermed et klart mønster i svarene som tilsvarer

Disse faktorene gir god statistisk mening i betydning at det er klar sammenheng i de tre dimensjonene

¹² KMO .934

Figur 7.1 Emosjonskategorier

Positive emosjoner	Ambivalente emosjoner	Negative emosjoner
Jeg opplevde meg sett	Jeg var skeptisk	Jeg følte meg avvist
Jeg opplevde at de hørte på meg	Jeg følte ubehag	Jeg var redd
Jeg følte meg forstått	Jeg følte meg usikker	Jeg følte skyld
Jeg opplevde å bli involvert i beslutninger	Jeg følte uro	Jeg følte skam
Jeg opplevde vennlighet		Jeg følte meg forfulgt
Jeg opplevde omsorg		Jeg følte sinne
Jeg følte tillit		
Jeg følte lettelse		

Tabell 7.1 Positiv opplevelse av barnevernet etter SØS. Prosent

Kontakten med barnevernet: Positiv opplevelse	SØS			Total
	Faglige og administrative ledere	Middelklasse og arbeiderklasse	Ikke sysselsatte	
Svært liten og liten grad	33 %	25 %	32 %	29 %
Middels grad	13 %	20 %	25 %	19 %
Svært stor og stor grad	55 %	55 %	43 %	52 %
Total	100 %	100 %	100 %	100 %
N	55	119	53	227

$P < .05$

mønstrer i analyser av dataene fra «Det nye barnevernet» (Thrana & Fauske, 2013). De tre faktorene som kommer frem viser tre tydelige dimensjoner: Positiv opplevelse av kontakten med barnevernet¹³, ambivalens (Opplevelse av ubehag/uro)¹⁴ og negativ opplevelse¹⁵ av kontakten med barnevernet. Denne oversikten viser hvilke emosjoner som tilhører de tre hovedkategoriene.

7.2 Sosioøkonomisk status og foreldres møte med barnevernet

I analysene ovenfor er sammenhengene mellom SØS og opplevelse av kontakten med barnevernet undersøkt. De tre dimensjonene er gruppert ut fra skalaen 1 – 5, og gitt verdiene «I svært liten og liten grad», «Middels grad» og «I svært stor eller stor grad». I denne tabellen mangler det svar fra 29 stykker, utvalget i tabellen er derfor 227. I de øvrige tabellene varierer frafallet, noe som framgår av totalt antall som har svart på spørsmålet (N).

Som det fremgår av tabell I, er det ikke noe klart mønster i svarfordelingen. Riktignok er det en lavere andel av de ikke-sysselsatte som svarer «I svært stor eller stor grad», men andelen er imidlertid ikke signifikant forskjellig fra andelen til de andre SØS-kategoriene. Dette mønstret kan tolkes i lys av at når familien kommer i kontakt med barnvernet, skyldes det et eller annet problem som er grunnlagt i bekymringen for barnet. Det er også slik at innenfor alle kategoriene av SØS finnes det foreldre med ulike typer problemer, selv om det er en tendens til at foreldre med lav SØS har både flere og ofte mer alvorlige problemer. Det kan også være at foreldre med høy SØS har høyere forventning til barnevernet enn foreldre med lavere SØS og derfor vil kunne være misfornøyd med kontakten av den grunn (Clifford et al., 2015).

¹³ Cronbach's Alpha 0,97

¹⁴ Cronbach's Alpha 0,89

¹⁵ Cronbach's Alpha 0,76

Tabell 7.2 Ambivalent opplevelse av barnevernet etter SØS. Prosent

Kontakten med barnevernet: Ambivalent opplevelse	SØS			Total
	Faglige og administrative ledere	Middelklasse og arbeiderklasse	Ikke sysselsatte	
Svært liten og liten grad	53 %	36 %	37 %	40 %
Middels grad	16 %	27 %	13 %	21 %
Svært stor og stor grad	31 %	37 %	50 %	39 %
Total	100 %	100 %	100 %	100 %
N	55	119	54	228

P < .05

Tabell 7.3 Negativ opplevelse av barnevernet etter SØS. Prosent

Kontakten med barnevernet: Negativ opplevelse	SØS			Total
	Faglige og administrative ledere	Middelklasse og arbeiderklasse	Ikke sysselsatte	
Svært liten og liten grad	58 %	56 %	42 %	53 %
Middels grad	29 %	27 %	25 %	27 %
Svært stor og stor grad	13 %	18 %	34 %	20 %
Total	100 %	100 %	100 %	100 %
N	55	119	53	227

Tabell 7.4 Negativ opplevelse av barnevernet etter grad av marginalisering. Prosent

Kontakten med barnevernet: Negativ opplevelse	Grad av marginalisering			Total
	Lav	Middels	Høy	
Svært liten og liten grad	62 %	55 %	42 %	53 %
Middels grad	28 %	25 %	25 %	27 %
Svært stor og stor grad	10 %	20 %	33 %	20 %
Total	100 %	100 %	100 %	100 %
N	109	64	73	227

P < 0.005

Når det gjelder ambivalent opplevelse av kontakten med barnevernet, er det en tydelig og signifikant sammenheng. En klart større andel av de ikke-sysselsatte opplever ambivalens, ubehag og uro i kontakten med barnevernet. Det er rimelig å anta at denne ambivalensen skyldes at problemene har en annen karakter enn hos de øvrige SØS-gruppene. Problemene kan både være mer komplekse og dermed vanskeligere å håndtere både for barnevernet og familien (Fauske mfl., 2017).

Det er også størst andel av foreldre som står utenfor arbeidslivet, de ikke-sysselsatte, som har høyest grad av negative opplevelser med barnevernet. Som det kommer frem av tabellen, er denne andelen lavere enn andelen for ikke-sysselsatte som har ambivalente opplevelser.

7.2.1 Marginalisering

En mer finmasket analyse av ulikheter mellom foreldrene enn sosial klasse, kan gi indikasjoner på hvilke levekårsfaktorer som har påvirkning på opplevelsen av kontakten med barnevernet. Ut fra foreldrenes opplysninger om utdanning, arbeidstilknytning, inntektskilder og helse, er det laget en samlet indeks for levekår. Skåre på indeksen indikerer en marginal status når det gjelder sentrale levekårskomponenter (se kapittel 5 for mer utfyllende beskrivelse).

Det er særlig når det gjelder negativ opplevelse med barnevernet, at det er en klar sammenheng med grad av marginalisering. De som har størst grad av marginalisering, er også de som opplever kontakten med barnevernet som negativ. Med andre er det en relativt større andel av foreldre med dårligst levekår som har en negativ opplevelse. Mens 10% av foreldre med lav grad av marginalisering opplever kontakten med barnevernet som negativ, er det 33 prosent av dem med høy grad av marginalisering som opplever det på tilsvarende måte.

7.3 Kontakten med barnevernet og erfaringer av å få hjelp

Vi skal nå se nærmere på foreldres vurderinger av hjelpen fra barnevernet og om de får den hjelp de mener barnet og familien er i behov for. Det innebærer både evaluering av hjelpen til barnet og hjelpen til foreldrene. Her har vi valgt å se på hva som er årsaken til kontakten med barnevernet i sammenheng med deres vurdering av hjelpen. Vi har sett på grad av positiv opplevelse av kontakten, og om årsaken til kontakten med barnevernet på noen måte har innvirket på hvordan de evaluerer hjelpen fra barnevernet.

7.3.1 Hovedårsak til kontakten med barnevernet

Det var relativt stort frafall i svarene på hva foreldrene oppga som årsak til at barneverntjenesten tok kontakt, slik at det totale utvalget ble på 218 foreldre. I tabellen ser vi at i saker der konflikt i familien og vold og overgrep er definert som årsaken til kontakten med barnevernet, har også foreldre størst grad av positive opplevelser av kontakten. Disse to kategoriene av saker skiller seg signifikant fra de øvrige kategoriene. Dette kan ha sammenheng med at det er tydelig definerte årsaker som ligger innenfor barnevernets kjerneoppgave; beskyttelse av barnet, og i tillegg at den av foreldrene som har svart på undersøkelsen opplever å ha fått god oppfølging. Vi ser også at i saker hvor det dreier seg om barnets problemer, er det høy grad av positiv opplevelse. Tidligere undersøkelser har vist at dette nettopp er blant foreldre med høy SØS (Kojan & Fauske, 2011). Saker som faller inn under kategorien 'annet' er den som har høyest andel foreldre som har den minst positive opplevelsen med barnevernet. Dette er saker hvor foreldrene mener at kontakten med barnevernet skyldes misforståelser eller grunnløse meldinger, og det er uklart hva som er grunnlaget for meldingen til barnevernet. Om det er barnets eller foreldrenes problemer som saken gjelder i denne sammenheng, synes å ha liten påvirkning på foreldrenes opplevelse.

7.3.2 Opplever foreldrene at barnet og foreldre trenger hjelp?

Flere av spørsmålene til foreldrene omhandlet om de opplevde at de fikk hjelp. Vi har spurt både om barnet, og foreldrene om å vurdere tiltakene de har fått. Det er heller ikke alle foreldre som mener at barnet er i behov for hjelp fra barnevernet. Derfor spurte vi først foreldrene om de mener barnet deres trenger hjelp.

Det er en andel på 41 prosent av utvalget på 244 foreldre som mener at barnet deres ikke trenger hjelp. Disse kan innbefatte de som er meldt av andre, eller at de er uenig om grunnlaget for meldingen. Hovedandelen her ligger i at foreldrene mener det er dem selv som trenger hjelp, og ikke barnet. Av dem som mener at barnet ikke trenger hjelp, så er det 43 prosent som mener at de selv har behov for hjelp og støtte (appendiks, tabell A7.1). Det kan være foreldre som er i behov for hjelp og støttetiltak som for eksempel; foreldreveiledning, støtte til barnehage, avlastning, eller de har problemer som ligger utenfor barnevernets arbeidsområde.

Det er en svak tendens til at flere er lite positive til kontakten med barnevernet blant dem som mener at barnet ikke trenger hjelp (tabell A¹⁶7.2). Blant dem som svarer at de i stor eller svært stor grad har positiv opplevelse med barnevernet, er det en forskjell mellom de som mener at barnet trenger hjelp og de som ikke mener det. Denne forskjellen er imidlertid ikke signifikant. At det er såpass små forskjeller kan tyde på at selve møtet, altså hvordan de ble møtt av barnevernsansatte her, ikke er knyttet til om de mente at barnet trengte hjelp. Her kan selve møtet og hvordan de ble møtt, være vurdert som positivt uavhengig om grunnlaget for møtet og om de mener at barnet trenger hjelp eller ikke. Tendensen i svarene om foreldrene selv har behov for hjelp og støtte, er den sammen som i tabellen om barnet trenger hjelp. De som svarer nei, opplever i mindre grad kontakten med barnevernet som positiv enn de som svarer ja. Blant dem som svarer at de har behov for hjelp og støtte, er det en signifikant større andel som i stor eller svært stor grad er

Tabell 7.5 Positiv opplevelse av kontakten med barnevernet og hovedårsak til kontakt med familien

Positiv opplevelse av kontakten med barnevernet	Hovedårsak til at barnevernet tok kontakt med familien					
	Barnets problemer	Foreldres problemer	Konflikt i familien	Vold og overgrep	Annet	Total
Svært liten og liten grad	28 %	29 %	32 %	15 %	53 %	29 %
Middels grad	18 %	23 %	8 %	19 %	20 %	19 %
Svært stor og stor grad	54 %	49 %	60 %	67 %	27 %	52 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
N	71	80	25	27	15	218

¹⁶ Tabeller merket A finnes i appendiks

har positive opplevelser med kontakten.

Funnene tegner et bilde av at det er viktig for samarbeidet at det er en sammenfattende mening om hvem som trenger hjelp, og hva som er grunnlaget for meldingen til barnevernet. Svarene kan bety at det ofte ikke er en felles forståelse mellom barnevern og foreldre om hvorfor de er i kontakt med barnevernet, og hva barnevernet kan bistå med.

7.3.3 Varighet av kontakten med barnevernet

Det er rimelig å anta at kontakten med barnevernet kan ha sammenheng med hvor lenge foreldrene har hatt en relasjon til barnevernet. Vi viser her en oversikt over hvor lenge foreldre har vært i kontakt med barnevernet, og hvordan de opplever kontakten. Et langt kontaktforhold skulle tilsa mye erfaring og kjennskap til barnevernets arbeid, som man skulle anta også innvirket på samarbeidet.

Foreldre som har hatt tiltak som har vart under ett år er mest fornøyde (tabell A7.3). Andelen som svarer at de har opplevd kontakten positiv i 'svært stor o store grad' er på 68 prosent, men for dem som har vært i kontakt med barnevernet i mer enn 3 år er andelen 31 prosent. Av dem som har hatt lengst kontakt, er det også 40 prosent som i «svært liten eller liten grad» opplever kontakten som positiv. Andelen av dem som har vært i kontakt med barnevernet under 1 år, er til sammenligning 20 prosent.

Det kan være flere forklaringer på hvorfor det er en slik tendens. De som har vært kort tid i kontakt med barnevernet er i starten av tiltaksfasen og har mindre erfaring med hvordan tiltakene virker, og man kan anta at optimismen for at tiltakene skal avhjelpe også er større. Etter lenger tid i kontakt med barnevernet har foreldrene flere erfaringer og lang tid kan også indikere at problemene er relativt vanskelig å avhjelpe. Dette kan også vise at det er svært ulike hjelpebehov i de familier som har kontakt med barnevernet. Fra mer enkle kompensierende tiltak¹⁷ som leksehjelp, avlastning økonomisk støtte, til komplekse problemområder med omsorgssvikt, psykiske helseproblemer, rusproblematikk eller familiære konflikter. Omfanget av problemer tilsvarer også mer langvarig hjelp.

7.3.4 Har barnet og foreldre fått hjelp?

Det neste vi skal se på er tilfredsheten med hjelpen og tiltakene de har fått. Av de foreldrene som deltok i spørreundersøkelsen, var det 151 som var kommet i tiltaksfasen.

Av denne gruppen er det 39 prosent som mener at

barnet deres fikk hjelpen de hadde behov for. Foreldrene evaluerte både om de mente barnet fikk den hjelpen det hadde behov for, og om de selv som foreldre fikk den hjelpen de hadde behov for. Når vi spør om hjelp, så er det en videre betegnelse enn en evaluering av tiltakene. Derfor har vi både spurt om hjelpen mer generelt, og om tiltakene har hjulpet. Det som svarer på dette spørsmålet er de som har erfaring med tiltak, og derfor er utvalget lavere enn for hele undersøkelsen.

Det går et skille mellom familier hvor barnet har fått hjelpen som foreldrene mener er nødvendig, og de som mener at barnet ikke har fått den hjelpen det trenger (tabell A7.4). Ytterpunktene på skalaen viser tydeligst forskjell som er signifikante mellom de foreldre som har svart 'ja' og de som har svart 'nei' på dette spørsmålet. På mellomkategorien 'middels grad' er forskjellene små og ikke signifikante. Dette viser som forventet at det er en klar sammenheng mellom de som har fått hjelp og grad av positiv opplevelse.

Det er et enda mer markert skille mellom foreldre som har fått hjelpen de selv mente de hadde behov for, og de som ikke fikk det (tabell A7.5). Tendensen er også den samme med midtkategorien «middels» som gir lite utslag i vurderingene av opplevelsen av barnevernet. Det er tydelig at hvordan møtet og kontakten med barnevernet vurderes, viser at det er ikke hvordan relasjonen oppleves som er avgjørende alene, men også om de opplever å få den hjelpen de mener de bør få. Disse to henger tydelig sammen.

7.3.5 I hvilken grad virker tiltakene?

Når det gjelder foreldrenes vurdering av hvordan tiltakene har virket, har vi undersøkt grad av virkning i sammenheng med positiv og negativ opplevelse. Dette viser noe mer spesifikt graden av tilfredshet med tiltakene. Det er ikke overraskende at virkningen av tiltakene har betydning for opplevelsen foreldrene har av barnevernet. Det er stor forskjell på hvor positiv foreldrenes opplevelse er ut ifra hvilken grad tiltakene etter deres mening har vært til hjelp (Tabell A7.6). Her er det også en signifikant forskjell blant dem som har en «middels grad» av positiv opplevelse av barnevernet. Det er dermed en klar og tydelig tendens i tabellen knyttet til om tiltakene oppleves som stor grad av hjelp eller ikke.

Samme mønster finner vi når sammenhengen mellom negativ opplevelse av kontakt med barnevernet, og hvorvidt tiltakene etter foreldrenes mening har vært til hjelp (tabell A7.7). Her ser vi at den høyeste andelen som er minst negative, er de som opplever at tiltakene

¹⁷ En type tiltak som barnevernet gir for å avhjelpe familiens eller barnets omsorgssituasjon. Tiltakene reduserer belastninger hos barnet, i tillegg til å sikre barnet stimulering og deltakelse i aktiviteter (Bufdir, 2021).

har vært til hjelp i middels eller stor og svært stor grad. Det er imidlertid verdt å merke seg at blant de som er mest negative, er forskjellene mindre og det er ingen signifikant forskjell mellom 'middels grad og 'svært stor og stor grad'.

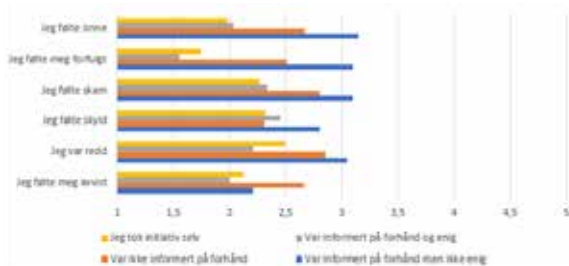
Evalueringen av tiltakene viser at det er en sterk sammenheng mellom opplevelsen av kontakten med barnevernet, og hvordan tiltakene virker. Dette er også som forventet, da barnevernets oppgave først og fremst er å gi tiltak til barnet og familien som skal bidra til en forbedret livssituasjon for barnet, innbefattet familien. Disse tabellene viser også generelt at en imidlertid stor andel av foreldrene, opplever at kontakten med barnevernet er positiv. Tabellene viser at 60 prosent av foreldrene er positive til barnevernet i 'svært stor og stor grad', mens 20 prosent er negative i 'svært stor og stor grad'. Dette viser at hovedandelen av barnevernets arbeid oppleves å være til hjelp, og at de fleste tiltak også virker etter sin hensikt slik foreldrene vurderer det. Samtidig er det en betydelig andel som opplever usikkerhet om hvem som skal ha hjelpen og hva innholdet i hjelpen til barnet og foreldrene går ut på.

7.4 Hva innvirker på foreldrenes opplevelse av møtet med barnevernet?

Vi skal i det følgende gå mer detaljert inn enn på de faktorene vi har analysert ovenfor. Her analyseres emosjonene som ligger i disse faktorene (positive, ambivalente og negative) og undersøker hvordan kontakten med barnevernet oppleves. Vi vil derfor i denne delen trekke fram forhold hvor vi fant faktorer som påvirket foreldres opplevelse av samarbeidet med barnevernet. Vi vil vise de faktorene som hadde tydeligst innvirkning på hvordan kontakten med barnevernet opplevdes, og det var;

grunnlaget for melding og hvor saken er i barnevernets saksbehandlingsprosess..

1 = I svært liten grad og 5 = I svært stor grad

Figur 7.2 Positiv opplevelse av kontakt med barnevernet og type kontakt/informasjon om melding

7.4.1 Grunnlaget for melding til barnevernet - påvirker møtet

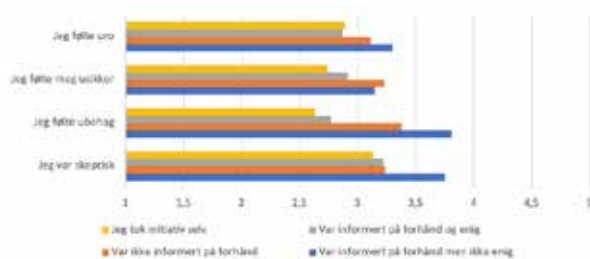
Det er sannsynlig at grunnlaget for meldingen har en innvirkning på hvordan foreldre opplever møtet med barnevernet. Det at man tar initiativ selv og kontakter barnevernet for hjelp, kan tenkes å være noe annet enn at andre meldte om bekymring for barnet der foreldre ikke er enige. Vi har derfor gjort en analyse som viser bakgrunnen for melding til barnevernet, sett i sammenheng med opplevelsen av kontakten. Vi har delt analysen inn i tre deler, hvor den første viser de positive emosjonene, og de to neste viser de ambivalente og negative emosjonene i foreldrenes møte med barnevernet.

Figur 7.2 viser at det er størst grad av positive emosjoner der foreldre er informert på forhånd og enig i meldingen (grå linje). Ganske tett på er de som tok initiativ selv og kontaktet barnevernet (gul linje). De foreldrene som hadde færrest positive emosjoner i møtet, var de som var uenig i meldingen, selv om de var informert om at det ble meldt. Dernest er det færre positive emosjoner blant de som ikke var informert på forhånd om meldingen.

Dette peker på to faktorer som er sentrale for å utløse positive emosjoner hos foreldre i møtet. Det ene er at det viktigste grunnlaget for et godt klima i møtet er at foreldrene er informert og enig i at barnevernet er inne i saken. Dernest viser dette også at brukermedvirkning og det å være informert om det som skjer, er viktig i seg selv (se rød linje). Det kan innebære betydningen av forutsigbarhet, det å bli tatt på alvor og at kontakt og informasjon skaper trygghet for et videre samarbeid.

Disse to analysene viser at det er størst grad av vanskelige emosjoner, når foreldrene ikke er enige i å kontakte barnevernet. Det at de er uenige om meldingen til barnevernet, enten innholdet i meldingen eller at barnevernet blir kontaktet, trigger ikke overraskende flest negative og vanskelige emosjoner. Tabellen viser også

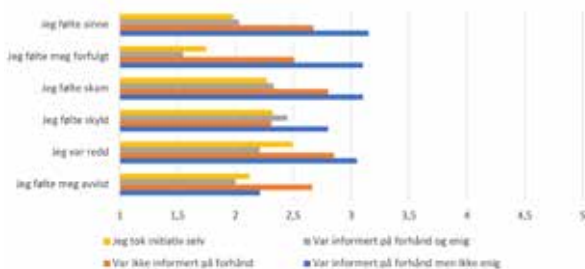
1 = I svært liten grad og 5 = I svært stor grad

Figur 7.3 Ubehagelig opplevelse av kontakt med barnevernet og type kontakt/informasjon om melding

at det også er en høy andel av negative emosjoner når foreldre ikke var informert om meldingen på forhånd. Her har foreldre ikke uttrykt at de er uenig i innholdet i meldingen. Dette henviser også tydelig på det mønster vi så analysen i fig.2, at det å være informert og forberedt på møtet med barnevernet, er et svært viktig utgangspunkt for å danne grunnlag for et godt samarbeid. Samtidig ser vi at det å være uenig om grunnlaget for meldingen er det som trigger flest vanskelige emosjoner hos foreldre. Både sterke emosjoner som sinne, redsel og skam er følelser som dominerer her, også noe mer ambivalente emosjoner som ubehag, skepsis og usikkerhet. Denne analysen viser i sin helhet at grunnlaget for melding har en tydelig innvirkning på hvordan møtet med barnevernet oppleves av foreldrene. Det at foreldre er uenige i innholdet i meldingen og ikke blir informert på forhånd, kan være en klar stopper for å utvikle hjelpetiltak i hjemmet for barnet, der barnevernet er avhengig av et samarbeid med foreldre for å iverksette tiltak for barnet.

1 = I svært liten grad og 5 = I svært stor grad

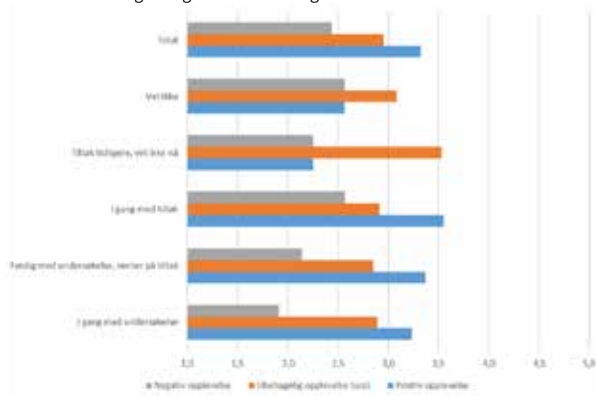
Figur 7.4 Positiv opplevelse av kontakt med barnevernet og type kontakt/informasjon om melding

7.4.2 Hvor saken står i barnevernet - påvirker foreldres opplevelse

Inndelingen på figur 7.5 viser en del usikkerhet fra foreldrenes side hvor saken står i barnevernet, da vi har til dels en høy andel som svarer i kategorien vet ikke. Det er også en tydelig andel som oppgir å ha hatt tiltak tidligere, men de vet ikke nå. Disse to kategoriene viser også høyest grad av ambivalent opplevelse som står for emosjonskategoriene; usikkerhet, ubehag og uro. Her ser vi at det å ikke vite hva som skjer, eller at de opplever at de ikke har noen form for tiltak, er de foreldrene som viser høyest grad av ambivalente opplevelser. De som opplever kontakten mest positivt, er de der undersøkelsen er avsluttet og det er konkludert med veien videre. Denne kategorien står også ganske jevnt med de familier som er i undersøkelsesfasen og i tiltaksfase, og var også de som opplevde kontakten mest positiv. De som opplever kontakten mest negativt, ser ut til å være mer jevnt fordelt uavhengig av hvor saken står i barnevernet. Det kan bety at det kan være andre forhold som innvirker på at kontakten oppleves som vanskelig. Denne fordelingen

viser igjen det som også har framkommet tidligere; at det å ha oversikt over saken og vite hva som skjer er viktig for hvordan opplevelsen av kontakten blir. Overganger og usikkerhet om tiltak er den perioden som ser ut til å være den vanskeligste for de fleste av foreldrene. Her kan underliggende emosjoner som frykt, usikkerhet, frustrasjon og sinne, være emosjoner som foreldrene har i perioder de har kontakt med barnevernet.

1 = I svært liten grad og 5 = I svært stor grad

Figur 7.5 Opplevelsen av kontakt med barnevernet og hvor saken står i barnevernet

7.5 Oppsummering og drøfting av resultat

I dette kapitlet har vi redegjort for foreldres opplevelser i møte med barnevernet og pekt på hvilke faktorer som påvirker kontakten med barnevernet i positiv eller negativ retning. Vi har også vist analyser som viser foreldrenes egen vurdering av hjelpen de fikk av barnevernet. Vi har funnet sammenheng mellom SØS og foreldrenes opplevelse av kontakten med barnevernet. Tendensen er at de som har lav SØS, opplever kontakten mer negativ enn de som har høy SØS. De som skiller seg ut er foreldre som ikke er sysselsatt, som har betydelige større andel av de som har ambivalente og negative opplevelser i møte med barnevernet. Dette kan vi se i sammenheng med flere av analysene som viser at de som er enslige forsørgere – i hovedsak mødre - er de som også opplever størst belastninger med å ha barnevernet inne i familien. Selv om det er hjelpetiltak som har til hensikt å være støttende og kompenserende for familien.

Dette er også en gruppe som er skårer lavere på inntekt generelt (SSB, 2020) og vil utgjøre en betydelig andel av de som ligger i kategorien lav SØS. Samtidig er det flere forhold som påvirker samarbeidet mellom foreldre, barn og barnevern. De forhold som vi ser tydeligst påvirker samarbeidet med barnevernet i vårt materiale er; grunnlaget for meldingen og hvor saken står i barnevernet. Samtidig vil problembildet for mange av familiene som er i kontakt med barnevernet være sammensatt og komplekst. Det vil blant annet være påvirket av problemomfanget i familien, relasjonen til sin kontaktperson i barneverntjenesten og tidligere erfaringer med barnevernet som til sammen gjør at hver familie har sin historie og unike erfaring med barnevernet.

7.5.1 Vurdering av hjelpen og tiltakene

Når det gjelder deres vurdering av hjelpen og tiltakene, så fant vi at i de sakene som omhandlet konflikter i familien, vold og overgrep, så hadde foreldrene tydeligst positiv opplevelse av kontakten med barnevernet. Det er nærliggende å forstå dette med at konkrete årsaker for melding til barnevernet og alvorlig problematikk som ligger innenfor kjerneoppgavene til barnevernet, også er de sakene hvor det tydeligst kan måles om det er blitt bedre eller ikke etter at barnevernet kom inn i bildet. Der foreldre opplever at barnevernet griper inn og gjør noe med en svært vanskelig situasjon, vil også naturlig utløse tilfredshet med hjelpen. Det går igjen i materialet at der foreldre er usikre på hva som er problemet og årsaken til at barnet er meldt, der er også foreldre mindre tilfreds med hjelpen. Vi ser at det er en betydelig andel foreldre (41%) som har barnet sitt meldt til barnevernet, og som mener at barnet deres ikke trenger hjelp. Det handler i stor grad om at foreldrene mener de selv trenger hjelp, enn tiltak som er rettet direkte mot barnet. Det kan også handle om at de mener det er andre instanser som er

det rette, eller at de selv ikke opplever at barnet har de problemer som er meldt til barnevernet. Dette forteller noe om at det i mange tilfeller ikke er samstemmighet mellom foreldre og hjelpeapparat om hva som er problemet, og hvilken instans som eventuelt skal bistå familien.

Når det gjelder hvordan foreldrene evaluerer tiltakene ser vi at 60 prosent av de spurte vurderer seg som positive i 'svært stor og stor grad', noe som betyr at det er en betydelig overvekt av de som er tilfreds med tiltakene fra barnevernet. Det er samtidig 20 prosent som er negative i 'svært stor og stor grad'. Siden andelen er såpass stor av de som er særs misfornøyd med tiltakene fra barnevernet, er det viktig å se nærmere på hvilke tiltak som foreldre er minst fornøyd med. Utvalget av familier i studien representerer alle typer tiltak, og vi kan ikke direkte se hvilke typer tiltak de er mest misfornøyd med. Likevel viser data at det er en del uklarerheter for foreldrene om hvilke tiltak de har fra barnevernet og hvor saken står, og at dette skaper vanskelige emosjoner. Hvilke tiltak familien har fått, grunnlaget for tiltakene og om de er evaluert, kan ikke våre data svare på. Likevel ser vi en tendens i vårt materiale, at dess større grad av usikkerhet det er om hjelpen og hvor saken står, dess sterkere misnøye er det også fra foreldrene med barnevernets innsats.

7.5.2 Opplevelse av kontakten og foreldrenes emosjoner i møte med barnevernet.

Undersøkelsen av foreldrenes emosjoner i møte med barnevernet viser at det er et stort spekter av ulike emosjoner involvert når barnevernet er inne i familien. Her viste analysene tre klare svarprofiler av ulike typer emosjoner foreldre har i møte med barnevernet. Den første er *opplevelsen av å bli tatt godt imot og anerkjent*, den andre er *opplevelsen av stor grad av utrygghet*, og den tredje er *opplevelsen av skyld og skam*. Disse viser at emosjonene er sammensatte og det er også vanskelig å knytte de ulike emosjonene til spesifikke årsaker. Er det selve livssituasjonen og bekymringer for barnet som utløser vanskelige emosjoner? Er det selve møtet med barnevernet som skaper utrygghet, eller det motsatte som følelsen av trygghet og lettelse? Vi ser også at hvilke emosjoner som trer inn kan variere etter hvilket tidspunkt i saksgangen vi spurte foreldrene. Sist, men ikke minst, er det av betydning hvilken relasjon de hadde med sin kontaktperson på det tidspunktet undersøkelsen ble foretatt. I de kvalitative intervjuene med foreldrene (kap. 8), ser vi at ofte skifte av kontaktperson og relasjonen til denne var en faktor som hadde stor innvirkning på hvordan foreldrene opplevde kontakten med barnevernet. Vi kunne likevel utkrystallisere forhold som påvirket foreldrenes emosjoner i positiv eller negativ retning. Det var: *grunnlaget for melding til barnevernet og hvor saken står i barnevernet..* Disse faktorene innvirket

på hvordan foreldrene opplevde kontakten med barnevernet.

Grunnlaget for melding var viktig for den videre kontakten med barnevernet. Her viser det seg at når foreldre er uenige i innholdet i meldingen og ikke blir informert på forhånd, så opplevde de også kontakten som mest negativ. Med dette som utgangspunkt i en barnevernssak kan det være en klar stopper for å utvikle hjelpetiltak i hjemmet som krever samarbeid med foreldrene. Betydningen av å gi informasjon, at saken blir så forutsigbar som mulig, og at foreldre og barn er involvert fra starten, er svært viktige faktorer for å få til et godt samarbeid om barnet.

De neste faktorene som påvirket kontakten med barnevernet var; hvor saken står i barnevernet. Hvis vi ser begge disse i sammenheng, så ser vi at at det som betegnes som hjelpetiltak for foreldre og som indikerer en stor grad av frivillighet, oppleves som mer belastende og krevende enn man skulle tro. Det at barnevernet er sterkt involvert i hjemmet, og der kontakten er hyppig gjennom ulike undersøkelser eller tiltak i hjemmet, utløser også negative og vanskelige emosjoner. Det å stå i et press som det å skal bli undersøkt (Kildedal and Uggerhøj 2011), er en belastning i seg selv, og trigger mest sannsynlig mer vonde emosjoner enn vi tidligere har antatt, selv om tiltakene betegnes som hjelpetiltak i hjemmet. Dette utdypes også mer i de kvalitative intervjuene med foreldrene (kap 8).

Vi ser at ved å gå mer spesifikt inn for å se på hvilke emosjoner som trigges i møte med barnevernet, så får vi fram andre forhold som peker på hvordan relasjonen mellom foreldre og barnevern kan forbedres. Det som helt klart bekreftes i denne undersøkelsen er at det å ta foreldres emosjoner på alvor i møtet og snakke om hvordan det oppleves å være i kontakt med barnevernet, er svært viktig for å utvikle et samarbeid rundt barnet. Selv om flertallet av foreldre opplever hjelpen og kontakten som god fra barnevernet, så er det fremdeles en betydelig andel som opplever frykt, skam, og stor usikkerhet i møte med barnevernet. Dette er viktig å ta med videre i en kontinuerlig forbedring av barnevernets praksis.

8

Kapittel 8

Barnevernets forståelse av familier med lav sosioøkonomisk status

Veronika Paulsen, Gro Ulset og Mari Bore Øverland

I tidligere forskning er det påpekt at familiens sosioøkonomiske forhold sjelden tematiseres i barnevernet (Andenæs, 2004; Hennum, 2016; Kojan og Fauske, 2011; Westby 2021). I dette kapitlet vil vi se nærmere på barnevernets forståelse av familier med lav sosioøkonomisk status, i hvor stor grad sosioøkonomiske forhold tematiseres, hvordan barnevernsarbeiderne resonnerer og begrunner tiltak i disse familiene og hvilke eventuelle konsekvenser dette får for tiltak og oppfølging av familiene. En viktig del av barnevernsarbeidernes arbeid består i å vurdere barn og unges behov og utfordringer og hvilke tiltak som eventuelt bør iverksettes. Barnevernets vurderinger av hva som er barnets eller familiens utfordringer vil være førende for hvilke tiltak som skal iverksettes og hvordan tiltakene og hjelpen innrettes. Når man studerer dette kommer ulike prioriteringer og ulike kunnskapssyn til syne, i tillegg til politiske føringer som virker inn på ulike måter i ulike tjenester.

Kapitlet bygger på den kvalitative delen av studien Barnets sak, og intervjuene med 19 barnevernsarbeidere (se kap. 2). I en av kommunene er det gjennomført fokusgruppeintervju med barnevernsarbeidere om deres arbeid med familier med lav inntekt. De andre

intervjuene har vært gjennomført som individuelle intervjuer. I disse intervjuene har det vært én del som har omhandler arbeidet med og tiltakene i en konkret familie og én generell del om barnevernets vurderinger og arbeid med målgruppa. Det kommer frem til dels ulike funn i samme intervju, noe som synliggjør at det kan være forskjell på hva som gjøres i enkeltsaker og hva man tenker at burde vært gjort i familier med lav sosioøkonomisk status.

I tillegg kommer det frem store variasjoner mellom tjenestene når det gjelder hvor mye fokus de har hatt på tematikken og følgelig også hvilken oppmerksomhet dette er gitt i møte med familiene, både i undersøkelses- og tiltaksarbeidet. Det er spesielt en av tjenestene som skiller seg ut og som ser økonomi som en naturlig del av det de fokuserer på og arbeider med. Når vi i kapitlet beskriver «gjennomgående funn» betyr dette at det er funn som vi oppfatter at er gjeldende for de fleste av intervjuene og tjenestene og dermed kan sies å beskrive det vi mener er en generell tendens i materialet. Som oftest skiller den ene tjenesten seg ut og representerer ikke det som kan sies å være gjennomgående funn eller generelle tendenser som vi finner i de andre tjenestene.

8.1 Barnevernets beskrivelse av familier med lav sosioøkonomisk status

Familier med langvarig lav sosioøkonomisk status er en sammensatt gruppe. Det de har til felles er i første rekke at de har utfordringer knyttet til økonomi og at dette påvirker hverdagen deres på ulike måter (se kap. 10). I og med at dette er en sammensatt gruppe, er det også stor variasjon i hvem som melder og hva som er årsaken til at familier med langvarig lav sosioøkonomisk status kommer i kontakt med barnevernet. I noen tilfeller kommer familien i kontakt med barnevernet på bakgrunn av økonomiske utfordringer, men det er sjelden dette fremgår som sentralt i en bekymringsmelding. Det kan oftere være bekymringer som kan sies å indirekte handle om økonomi, hvor det mest vanlige eksempelet er manglende foreldrebetaling på barnehage eller SFO. I noen få tilfeller nevnes det at barnet ikke deltar i fritidsaktiviteter eller lignende som en bekymring som indirekte handler om økonomi. Det er også ofte at det er andre forhold som ligger til grunn for bekymringsmeldingen, og at økonomiske utfordringer kommer frem etter hvert i kontakten med barnevernet.

I de tilfellene barnevernet får bekymringsmeldinger som går direkte på familiens økonomiske situasjon beskriver barnevernsarbeiderne at disse i første rekke kommer fra NAV eller fra foreldre som selv ønsker hjelp. Når det er bekymringsmeldinger fra NAV beskrives det ofte at foreldre har utfordringer med å disponere økonomien og prioritere utgifter til barna, eksempelvis dekning av barnehage/SFO. Altså går bekymringsmeldingene ofte på disponering av penger heller enn at familien har dårlig økonomi i seg selv. Dette er på den ene siden ikke veldig unaturlig da det å ha dårlig økonomi i seg selv ikke trenger å gi grunn til bekymringsmelding til barnevernet og at dette utløses først når noen ser at det gir konsekvenser for barna eller familien. Samtidig ser vi ut fra de kvalitative intervjuene med foreldre at mange er arbeidsledige og/eller uføre, og gjennom disse intervjuene får man et klart inntrykk av at de har dårlig økonomi i seg selv, og at dette fører med seg noen utfordringer. Flere av barnevernsarbeiderne vi intervjuet uttrykker at det ikke bør være en barnevernssak hvis det kun er økonomi som er utfordringen i familiene og de fleste informantene beskriver at det er sjelden de får bekymringsmeldinger kun med bakgrunn i at familien har dårlig økonomi og ikke noe mer:

Jeg opplever at de har utfordringer på mange, hva skal man kalle det, mange arenaer. At det er psykisk helse, det er økonomi, det er familieære problemer. Det er massivt da. Det er sjeldent at det er bare økonomi. Men hva som kommer først og sist da, om det var depresjonen som kom først eller om det var dårlig økonomi som kom først. Det vet man jo ikke. Men jeg opplever at de strever med mye.

Ut fra barnevernets beskrivelse av familiene og de konkrete sakene vi har intervjuet dem om blir det tydelig at mange av familiene har sammensatte og komplekse utfordringer. Dette gjør at de økonomiske utfordringene oppfattes som kun er en liten del av utfordringsbildet i familien. Det er imidlertid vanskelig å konkludere med dette i og med at vi ikke vet hvor stor betydning - eller hvor store ringvirkninger, de økonomiske utfordringene får for familiene som lever med langvarig lav inntekt. Det er mulig å tenke seg at en tryggere økonomisk situasjon vil kunne svekke og/eller til og med tilsidesette andre utfordringer i familiene.

Barnevernsarbeiderne beskriver videre at familier med dårlig økonomi er en gruppe som ofte blir værende i barnevernet i mange år når de først kommer inn, og flere beskriver at dette også er familier som de ser kan ha vært i barnevernet i flere generasjoner. Det er stor variasjon mellom tjenestene når de blir spurt om dette er en gruppe de jobber mye med. Noen gir uttrykk for at en stor andel av familiene de jobber med har lav inntekt og/eller utfordringer knyttet til økonomi. Andre mener at det ikke er snakk om veldig mange familier med utfordringer knyttet til økonomi, men at familiene de gjelder har vanskelig for å komme seg ut av de økonomiske utfordringene og derfor blir tiltakene ofte langvarige og gjentakende. Samtidig er det en del informanter som gir uttrykk for at de ikke retter betydelig oppmerksomhet på familiens økonomiske situasjon (i undersøkelsesarbeidet), siden dette ikke er deres bord. Dermed vet de heller ikke nødvendigvis mye om familiens økonomiske utfordringer i det daglige. Barnevernsarbeiderne i intervjuutvalget er mer opptatt av å undersøke andre mulige utfordringer innad i familiene, enn deres økonomi.

For familier med minoritetsbakgrunn beskrives utfordringene i familien noe annerledes. Flere av barnevernsarbeiderne beskriver at de ofte er i barnevernet en kortere periode og dette knyttes til at familiene kan ha behov for ulike former for økonomiske/kompenserende tiltak i kortere perioder, eksempelvis hvis de står uten jobb en periode etter endt introduksjonsprogram.

Jeg tenker det handler mye om, det henger sammen med integrering og arbeidsliv, og at de bruker lengre tid på å bli kjent med samfunnet og komme seg i jobb. Men de, på en måte norske, familiene som sliter veldig økonomisk, jeg tenker kanskje at de blir værende i situasjonen da. Det handler mye om at de er uføre, eller i rus, langvarig rus, langvarig psykisk sykdom. Mens det er ikke alltid det handler om det i de innvandrerfamiliene. Der handler det bare om at de har kommet til Norge og, har brukt litt tid og trenger hjelp også så kommer de seg på en måte opp da, og klarer seg selv. Men det er mye norske familier og som har lav inntekt. Men da er det mye andre ting også som er utfordring da.

Barnevernsarbeiderne viser større forståelse for at det kan være vanskelig økonomisk i perioder og de ser de økonomiske utfordringene i større grad som noe situasjonsbetinget enn noe som vedvarer. Informantene uttrykker en forståelse for at familier med kort botid i Norge har begrenset kjennskap til andre systemer og ordninger. Denne forståelsen fremkommer ikke når det er snakk om familier uten innvandrerbakgrunn, selv om en del foreldre i majoritetsbefolkningen også uttrykker at det kan være utfordrende å forstå systemene.

Barnevernsarbeiderne i intervjuutvalget beskriver at mange av foreldrene i familier med lav inntekt står utenfor arbeidslivet og mottar sosialstønad eller uføretrygd fra NAV. Flere av foreldrene har ikke fullført videregående og har problemer med å finne seg jobb, eller har dårlig betalte jobber, liten stillingsprosent og/eller ikke fast jobb. Det kommer også frem at en stor andel av foreldrene i denne gruppa har helseutfordringer, både fysisk og psykisk, i et omfang som påvirker dem negativt i hverdagen. Dette gjør også at de kan ha vanskeligheter med å stå i jobb. Samtidig kan det også tenkes at det å oppleve utenforskap og manglende mestring over tid, nettopp fordi man ikke blir inkludert i arbeidslivet, skaper helseutfordringer.

Som en konsekvens av lav inntekt kommer det også frem at familiene kan ha dårlig eller usikker bosituasjon, som i noen tilfeller kan være utfordrende for både foreldre og barn. For eksempel at bosituasjonen gjør at barna ikke vil ha med venner hjem og at den bidrar til stigmatisering, spesielt hvis familien bor i kommunal bolig med dårlig standard. I noen familier beskrives det også at barna har lite klær eller «dårlige klær», som gjør at de kan skille seg ut fra de andre barna/ungdommene. Utgifter til klær dekkes som hovedregel ikke av barnevernet, men i en av tjenestene vi intervjuet gjøres det noen unntak i spesielle tilfeller. Ut fra intervjuene med både barnevernsarbeidere og foreldre ser det ut til at NAV i svært begrenset grad dekker utgifter til klær og også til nødvendig utstyr til fritidsaktiviteter. I intervju med foreldre (kapittel 10) forteller flere foreldre at barnas besteforeldre bidrar med hjelp til nødvendig klær og utstyr, noe som kan tyde på at verken NAV eller barnevernet bidrar med økonomisk støtte til slikt.

Videre oppgir barnevernsarbeiderne at barna i familiene gjerne får færre opplevelser og ferier enn andre barn, og at de i mindre grad deltar på fritidsaktiviteter. Noen beskriver at barna kan skille seg ut blant venner, og flere legger vekt på at barn og unge sammenligner seg med andre og dermed kan oppfatte seg selv og sin situasjon som annerledes. Dette kan for eksempel være at de ikke får lik ferie som andre og at de ikke har mulighet til å feire bursdager på samme måte som andre. For eksempel kan noen invitere til feiring på lekeland mens de som

har dårligere råd må finne løsninger som ikke koster så mye. Det beskrives at også de, som foreldrene, kan ha begrenset nettverk av både voksne og jevnaldrende.

I intervjuene med barnevernsarbeiderne kommer det frem at mange av familiene med lav inntekt som er i kontakt med barnevernet har lite nettverk og/eller lite støtte i nettverket, både av familie og venner. Ifølge informantene påvirker det begrensede nettverket muligheten for å få støtte i hverdagen, både for foreldrene og barna. Selv om nettverk beskrives som en utfordring i flere av familiene er det ulikt hvordan dette følges opp fra barnevernets side, men i all hovedsak er det lite bruk av nettverkstiltak. På spørsmål om familiens nettverk sier to av informantene:

Det kan jo også være, det er jo noe som heter at barndommen går i generasjoner. At de kommer fra hjem som har hatt dårlig økonomi, de kommer fra hjem med rusmisbrukende foreldre som de ikke har kontakt med. Så det er helt klart, vi møter jo folk som har fryktelig lite nettverk. Det er sånn type: ja,, har du noen i det hele tatt? Ja, jeg har en tante. That 's it liksom, som er familienettverket da, også er det noen venner. Det er ingenting.

Sitatet over illustrerer en typisk tendens vi ser i materialet fra intervju med barnevernsarbeiderne; at familiene har begrenset nettverk. I tillegg ser vi at det er en antakelse om at det at de har dårlig økonomi og begrenset nettverk skjer som en følge av andre forhold – eksempelvis rus, psykiske vansker etc. I noen få av intervjuene stiller barnevernsarbeiderne spørsmålsteget ved hva som fører til hva, men i all hovedsak sees økonomiske utfordringer som en følge av andre utfordringer uten at alternative forståelser presenteres. Hvis man snur på dette, og også ser dette i lys av erfaringene som foreldre beskriver, kan en se for seg at en del av disse familiene kan ha lite nettverk, nettopp fordi de har store økonomiske utfordringer. Ett eksempel i denne forbindelse kan være det som nevnes ovenfor, at de ikke inviterer til den type bursdager som forventes av andre, at de ikke kan dra på ferier (sammen med andre familier), at de ikke har kollegaer, at bolig/bosituasjon gjør at de sjeldnere inviterer naboer eller at barna sjeldnere inviterer venner hjem til seg. En kan også se for seg at når man i mindre grad deltar på aktiviteter (som ofte fører utgifter med seg) er det heller ikke så lett å skape nytt nettverk, og likeså kan det være utfordrende å opprettholde nettverk.

8.1.1 Stor variasjon i fokus på tematikken

Når vi analyserer intervjuene kommer det frem at det er stor variasjon mellom tjenestene med hensyn til hvor mye fokus det er på familier med lav inntekt, lav sosioøkonomisk status og/eller familiens økonomiske situasjon, og følgelig også hvordan tjenestene jobber

med tematikken. Variasjonen spenner fra tjenester som har lite fokus på økonomi og økonomisk bistand og i liten grad ser dette som sitt ansvarsområde, til tjenester med mye fokus på tematikken og som mener dette er grunnleggende for forståelsen av familiene de jobber med. Noen tjenester plasserer seg mellom disse ytterpunktene.

Oppmerksomheten som rettes mot økonomi synes å være styrt av hva den enkelte tjeneste definerer å være innenfor og utenfor sitt mandat og ansvarsområde. Variasjonen mellom tjenestene blir også kommentert av barnevernsarbeidere som har arbeidet i ulike tjenester eller som kjenner godt til hvordan andre tjenester jobber.

Jeg merket når jeg var i (navn på kommune) at det det er litt mer sånn velferdsbarnevern i forhold til den økonomiske delen og tiltak her, i forhold til dekning av barnehage og SFO og sånt. Der ble det skilt bort, var min erfaring da. Både i forhold til avlastningstiltak og flere ting, men spesielt sånne tiltak som var andre sitt bord, så det ble litt satt bort.

Her mener flere av informantene at det er et skille mellom barneverntjenester i mellomstore og store kommuner, hvor barneverntjenester i mellomstore kommuner i større grad enn de store gir kompensierende tiltak. Dette kan ha sammenheng med interne føringer og hva den enkelte barneverntjeneste ser som sitt mandat. Det ser ut til at barneverntjenester i store kommuner tydeligere avgrensner sitt ansvarsområde og ikke ser økonomi som en del av sitt ansvar. Dette kan også ha sammenheng med hvilke andre tiltak og ordninger som er tilgjengelig i kommunen.

I tjenester som ikke ser økonomi som sitt ansvarsområde gis økonomi liten oppmerksomhet, både i forståelsen av familiens utfordringer og i tiltak. I to av tjenestene som hadde lite fokus på økonomiske tiltak sa informantene:

S: *Det er jo ikke et spørsmål jeg stiller på oppstartsmøter for eksempel (...) Altså, det er jo ikke sånn at dårlig økonomi fører til at du er en dårlig forelder. Men det at du er en dårlig forelder kan også ha med økonomi å gjøre. Det er mer sånn den veien. Sånn at jeg vet ikke om det er... altså hvor mye fokus skal vi ha på ting vi egentlig ikke kan hjelpe med?*

I: *Fordi det er ikke barnevernet sin oppgave på en måte?*

S: *Nei, det er jo ikke det. Vi henviser de jo til NAV.*

Nei, ikke veldig fokus på økonomi nei. Vi har ikke veldig fokus på det når det kommer til hjelpen, men vi spør jo om det, vi undersøker. Det er ikke med i alle undersøkelser, men det er et sånt punkt som går på bolig, økonomi og nettverk. For å få det kartlagt, fordi det er jo på en måte en del av de her risikofaktorene det her med økonomi (...) sånn at det er jo noe som vi ofte er innom i en undersøkelse ja, å få kartlagt det her med økonomi.

Barnevernsarbeiderne presiserer videre at det også sjelden er fokus på dette i hjelpen eller tiltakene som gis, også i familier hvor det identifiseres i undersøkelsen eller senere at de har lav inntekt eller utfordringer med økonomi. Dersom det gis tiltak eller støtte er det i første rekke gjennom å henvise videre til andre instanser, eksempelvis NAV eller organisasjoner som organiserer aktiviteter eller ferietilbud. I denne tjenesten anses ikke økonomi og økonomisk støtte som en del av barnevernets ansvarsområde og økonomisk støtte gis kun i særskilte tilfeller, uten at det spesifiseres nærmere hva «særskilte tilfeller» er. I disse tjenestene gis familiens økonomi lite oppmerksomhet når vi spør om enkeltsaker; både i beskrivelsen av familien, hjelpen som gis og de beskriver i liten eller ingen grad hvordan økonomiske utfordringer kan påvirke familiens liv og fungering når de snakker om enkeltsaker.

Når informantene snakker generelt beskriver de derimot hvordan økonomiske utfordringer kan være en stressfaktor for familier og at dette også kan påvirke foreldrollen. På spørsmål om hvordan lav inntekt kan påvirke omsorgssituasjonen til barnet sier en av informantene:

Ja, det tenker jeg absolutt at det gjør. Og det vet jeg fra eget liv også, nå har jeg grei inntekt, men jeg vet at det å ha dårlig råd eller det og på en måte streve økonomisk det tar... Det skaper jo veldig mye uro i oss mennesker generelt egentlig. Og jeg tenker at den uroen, den stjeler tilstedeværelsen rett og slett (...) Du har så og så stor plass inni deg, og jo mer bekymringer og uro som ligger i deg, jo mindre plass blir det til å være der for barna (...)

De fleste tjenestene befinner seg i en slags mellomposisjon hvor man i noen grad ser økonomi som en del av utfordringsbildet i familien, men hvor det sjelden gis økonomisk støtte og hvor det er et mål om å begrense økonomiske tiltak. I disse tjenestene er det i første rekke fokus på såkalte endringstiltak og et ønske om å begrense kompensierende tiltak som eksempelvis økonomisk støtte, men det gis likevel i en del saker. Barnevernsarbeiderne uttrykker at økonomi ikke er barnevernets ansvar, men at de likevel kan gi økonomiske tiltak når det er direkte rettet mot barnet. Videre beskriver flere av barnevernsarbeiderne at det har vært en endring i barnevernet knyttet til økonomiske tiltak og det som beskrives som «kompenserendetiltak», og at man derfor prøver å begrense bruken av slike tiltak. I flere av intervjuene knyttes dette til kommuneøkonomi og ønsket om å begrense barnevernets utgifter, og noen mener økonomiske tiltak skal ivaretas av andre tjenester. I en del intervjuer kommer det frem at ansatte har en forståelse av at barnevernet skal drive endringsarbeid heller enn kompensering.

Vi hadde mer økonomisk kompensasjon før (...) Vi har jo mulighet for for eksempel besøkshjem. Men det setter vi ikke inn, hvis det ikke er i tillegg til endringstiltak.

I et fåtall av tjenestene anses det å bidra med økonomisk støtte rettet mot barna som en naturlig del av barnevernets tiltaksportefølje og ansvarsområde. Det er spesielt en av tjenestene i utvalget som skiller seg ut. Her uttrykker barnevernsarbeidere og leder at det å bistå med økonomiske tiltak er en nødvendig og naturlig del av barnevernets arbeid. De stiller spørsmålstegn ved om man klarer å ivareta en god nok helhetlig innsats i familiene dersom man begrenser sitt ansvarsområde og ikke iverksetter tiltak rettet mot å avhjelpe økonomiske utfordringer i familiene. En av informantene sa i et gruppeintervju:

Det er jo noe med at vi må se at vi noen ganger må begynne i den enden får å sikre at foreldre kan være gode foreldre. Fordi det er vanskelig å være sensitivt og kognitivt til stede hvis at du ikke vet om du klarer å skaffe til veie mat neste uken, ikke sant? Fordi du har gjort opp noen gammel gjeld eller nå vet jeg at telefonene til ungdommene blir nedstengt. Det er ikke ... Da er det ikke så godt å være på som den gode forelderen. Sånn at det å rydde litt i det her å se det her som en del av helhetstenkningen fra barnevernets side, det tror jeg er veldig viktig.

Barnevernsarbeideresom mener at økonomi er et viktig tema knytter dette ofte til å ha dårlig råd over tid, og at det er en stor belastning for foreldre og kan påvirke hverdagslivet i familien. Forskjellen mellom de tjenestene som retter oppmerksomhet på økonomi og ser dette som sitt ansvar og de som ikke gjør det, er at tjenester ser dette som sitt ansvar også handler i forhold til det. Dette innebærer at det er en naturlig del av undersøkelsen, samtalen med foreldrene og at det iverksettes tiltak rettet mot dette.

Ett tydelig eksempel finner vi i den tjenesten som kan sies å ha mest fokus på økonomi i vårt utvalg, hvor de uttrykker at å bidra med å avhjelpe familiens økonomiske situasjon er en del av jobben. De er kritiske til skillet som ofte gjøres mellom endringstiltak og kompenserende/støttende tiltak og mener dette er et unyttig og konstruert skille hvor endringstiltak blir oppfattet som det «riktige» og at kompensering er noe man ikke skal drive med.

I opplæringen med Kvello, så skal vi jo ikke holde på med kompenserende, men det gjør vi. Han tenker vi skal inn på de egentlige hjelpetiltakene, men det er også veien inn til de tyngre. Og det å forebygge istedenfor å vente til det smeller, og så skal vi tungt inn. Sånn at vi tenker litt annerledes. Og noen ganger så kompenserer vi i årevis, og den varer nesten hele barndommen ut. Og andre ganger så tenker vi at vi må få til noe mer, men det må ikke være hos oss, det kan

være på andre områder. At vi må få koblet på psykisk helse eller at vi må få opp gjeldsrådgiveren på NAV. Ikke bare betale barnehageregningene på barnehageregning (...) Men ikke sånn tette skott i alle fall, at «nei, kompenserende, det er maks fire måneder». Sånn tenker vi ikke. Det kan være i mange år det.

Et tydelig funn er at tjenestene som ser familiens økonomi som en naturlig del av det barnevernet jobber med, også i større grad ser helhetlig på familiens situasjon og i større grad tar utgangspunkt i barnets og familiens konkrete behov når tiltak iverksettes. De setter også barnets behov foran det som kan sies å være mer organisatoriske forhold som ansvarsfordeling, også i tilfeller hvor de mener at ansvaret for økonomi ligger innfor andre tjenesters ansvarsområde. Dette fører blant annet til at de i noen tilfeller bidrar med økonomisk støtte som de mener ligger innenfor NAV sitt ansvarsområde, for å sikre forutsigbarhet og stabilitet for barnet og familien i påvente av at NAV kommer på banen.

8.2 Tematisering av økonomi og konsekvenser for tiltaksarbeidet

I analysene kommer det frem at hvilket fokus de har på økonomi og lav inntekt, også får konsekvenser for hva som undersøkes og tematiseres i møte med familiene og følgelig hvilke vurderinger som gjøres og hvilke tiltak som iverksettes. Hva som fokuseres på i undersøkelsen styres også av innholdet i bekymringsmeldingen. Når økonomi fremkommer i bekymringsmeldingen blir dette et tema som får fokus, mens når økonomi ikke er en del av bekymringsmeldingen kan det ta lang tid før økonomiske vansker kommer frem, på tross av at dette kan oppfattes å være en betydelig utfordring for familien selv. Økonomi vektlegges ulikt i de tjenestene som ser dette som «sitt bord», og de som ikke gjør det eller gjør det i mindre grad. I tillegg ser vi flere eksempler på at fokuset i undersøkelsen og de tiltakene som iverksettes ikke står i forhold til det som var innholdet i bekymringsmeldingen, spesielt der bekymringen omhandler økonomi direkte eller indirekte.

Tjenestene har veldig ulike retningslinjer for om de iverksetter økonomiske tiltak og i hvilke situasjoner dette gjøres. Her ser vi et stort spenn, fra tjenester som ser økonomiske utfordringer og følgelig økonomiske tiltak, som en naturlig og nødvendig del av sitt arbeid – til tjenester som definerer dette tydelig utenfor sitt ansvarsområde og hvor ansatte uttrykker at økonomiske tiltak fra barnevernets side ikke benyttes. Barnevernsarbeiderne prøver i noen tilfeller å hjelpe familiene å finne løsninger i andre tiltak/tjenester, eksempelvis at de kan få hjelp til å søke støtte til ferie gjennom Røde Kors eller Redd Barna.

Vi prøver jo å koble på sånn at de får friplass, eller redusert pris, eller prøver å legge til rette sånn. Og i de på en måte, de aller fattigste, så har vi jo tatt vedtak om idrettsutstyr eller ja. Noen sånne ting. Men det er ikke normalen, at vi gjør det. At vi på en måte går inn og betaler for de da, sånn som det var før. Før var det jo sånn at barnevernet betalte alt.

En tydelig føring om å begrense økonomiske tiltak gjør at barnevernsarbeiderne søker andre løsninger, eksempelvis å henvise familien videre til andre tjenester. I noen tilfeller opplever informantene at dette er utfordrende fordi de ser at familiene har behov for tiltak som de ikke får mulighet til å gi. Dette beskrives i hovedsak i de generelle delene av intervjuet og sjeldent knyttet til enkeltsaken vi har spurt om. Barnevernsarbeiderne kan i slike tilfeller beskrive at de blir i en skvis hvor de ser at familiene har behov for andre tiltak enn de får lov til å tilby. Noen beskriver også at de må bruke mye tid på å begrunne og argumentere for hvorfor det er behov for økonomiske tiltak. Når de ikke får lov til å iverksette tiltak for å avhjelpe økonomiske utfordringer kan det også oppleves unødvendig å fokusere på dette. Som en av informantene sa når hun ble spurt om hva som kan være

grunnen til at man ikke stiller spørsmål om økonomi:

Nei, det vet jeg ikke. Første som slo meg er litt sånn egoistisk, at jeg synes det er vanskeligere å jobbe med familier som har det som et problem, fordi det krever noe helt annet av meg. Jeg er god på samtaler og jeg er på en måte god på den biten der. Men den der maktesløsheten man fort kan kjenne på i møte med mennesker som har veldig dårlig råd, det er ikke noe jeg liker så godt altså. Og hvert fall hvis det er masse styr med NAV og utbetalinger og sånne ting som det. Men det var bare en digresjon. Men jeg når ikke over det, jeg får ikke gjort noe med det, annet enn å kanskje hjelpe dem å sette opp et budsjett og sånne ting som det. Men det at de har dårlig råd, det får jeg jo ikke gjort noe som helst med.

Samtidig, som vi har vist til tidligere, synes det å være slik at noen barnevernsarbeidere i utgangspunktet ikke er interessert i familiens økonomiske situasjon siden de oppfatter at dette ikke er barnevernets ansvarsområde. Dermed spør de heller ikke familiene direkte om deres økonomiske situasjon, og da blir det heller ikke slik at de hjelper til med å finne løsninger i andre tjenester/tiltak. I flere av intervjuene ser vi også at enkelte barnevernsarbeidere tenker at det økonomiske alltid blir ivaretatt av NAV. Dersom de vet at en familie har kontakt med NAV, antar de at en del av det økonomiske arbeides med- og ordnes der. En slik måte å tenke på (hvor ansvarsfordelingen oppfattes som tydelig) vil nødvendigvis kunne føre til at man ikke stiller direkte spørsmål om familiens økonomiske situasjon. Dette vil også kunne føre til at man ikke ser noen grunn til å ta kontakt med NAV eller at man ikke ser noen grunn til å samarbeide med NAV.

Selv om informanter beskriver at familier med lav inntekt ofte blir værende i barnevernet i mange år, ser vi få saker hvor barnevernet jobber konkret med de økonomiske utfordringene i familien. I noen av sakene gjøres dette indirekte gjennom samarbeid med NAV, men dette er relativt sjeldent når man ser det opp mot utfordringene i familiene. Det varierer også hvor god innsikt barnevernsarbeiderne har i økonomien i familien og hvor mye fokus det får i den enkelte sak, men ofte får familiens økonomiske situasjon lite fokus fra barnevernsarbeidernes side. Dette kommer til syne når vi intervjuer dem om enkeltsaker og går nærmere inn i hvordan det har vært jobbet i saken og hvilke tiltak som har vært iverksatt.

I noen tilfeller ser det ikke ut til at barnevernsarbeiderne ser i de konkrete sakene at betydelige økonomiske utfordringer over tid kan ha betydning for utøvelse av foreldrerolle på bakgrunn av vedvarende stress, helseutfordringer og bekymringer, med den konsekvens at det heller ikke iverksettes tiltak i forhold til de økonomiske utfordringene. Om de hadde sett slike sammenhenger hadde man ikke kommet utenom at de måtte bidra til å avhjelpe familiens økonomiske situasjon, siden de

også slik ville bidra til å styrke områder som de anser som barneverntjenestens sitt ansvar. I flere av sakene fokuseres det på at foreldrenes prioriteringer gir uheldige konsekvenser og at foreldrene må lære seg å disponere økonomien, uten at det gjøres noe for verken å veilede eller bidra til å avhjelpe familiens økonomiske situasjon. I noen av sakene beskrives de økonomiske utfordringene og konsekvensene av utfordringene, men også her er det sjelden at det iverksettes tiltak som står i forhold til utfordringene.

8.3 Hjelpetiltak i familiene

Vi har i intervjuene med barnevernsarbeiderne stilt spørsmål rundt hvilke tiltak som iverksettes i familier med lav inntekt, både i de generelle delene av intervjuet og i de konkrete sakene vi har intervjuet dem om. Et tydelig funn, er at det er skiller mellom hva informantene mener *bør* gjøres (som fremkommer i de generelle delene av intervjuet) og hva som faktisk gjøres i de konkrete enkeltsakene. Vi finner naturlig nok også et stort spenn i tiltak som iverksettes i familiene, men gjennomgående iverksettes en rekke tiltak i familiene, ofte over lang tid. Selv om barnevernet ofte er inne i familiene i lang tid er det ofte kortvarige tiltak, men da altså kortvarige tiltak gjentatte ganger. I noen familier er det samme tiltak flere ganger mens det i andre familier er ulike kortvarige tiltak, og ofte en kombinasjon. Gitt utfordringene i disse familiene kunne en tenkt seg at det ofte var tiltak rettet mot økonomi og/eller ulike former for bedring av den økonomiske situasjonen, men de aller fleste tiltak ser ut til å være rettet mot endring av omsorgspraksis på ulike måter, slik også registerstudien (kap 4) bekrefter at det er.

I en del av familiene er barnevernet inne med omfattende tiltak som gjenspeiler kompleksiteten og de sammensatte utfordringene i familien. Samtidig finner vi at tiltakene ofte er rettet mot konkrete problemområder heller enn en samlet innsats for å møte de sammensatte utfordringene i familien. Når vi stiller spørsmål om vurderinger knyttet til tiltak som iverksettes i enkeltsaker blir det derfor ofte fokus på nettopp deler av utfordringsbildet heller enn helheten. I tillegg henger begrunnelser for tiltak tett sammen med tjenestens føringer for hvilke tiltak som skal brukes. Dette gjør at hvilke tiltak som iverksettes i noen tilfeller ser ut til å ha mer sammenheng med hvilke tiltak som er tilgjengelige og hvilke tiltak «tjenesten» har tro på, heller enn en konkret vurdering av hvilke tiltak som vil være til hjelp for akkurat *denne* familiens utfordringer. I mange tilfeller er det vanskelig å se at det er samsvar mellom utfordringene det beskrives at familien har og de tiltak som iverksettes.

I vurderingen av tiltak aktualiseres igjen skillet som gjøres mellom endringstiltak og kompenserende tiltak, og

tjenestens føringer knyttet til dette. I flere av intervjuene henviser de til Kvello-modellen og viser til kompetansehevingen de har deltatt på med Øyvind Kvello som foreleser. Det kommer frem at det både gjennom denne kompetansehevingen og andre retningslinjer oppfattes å ha vært en tydelig føring fra nasjonalt hold om at man ikke skal drive med kompenserende tiltak. Dette ser ut til å ha lagt betydelige føringer for barnevernets arbeid og begrenset fokuset på det som her beskriver som «kompenserende» tiltak – som innbefatter blant annet ulike former for økonomisk støtte som dekning av fritidsaktiviteter og ferie, besøkshjem og støttekontakt.

Den gjengse oppfatning ser ut til å være at det som benevnes som «endringstiltak» i første rekke er tiltak som har mål om endring hos foreldre, benevnt som for eksempel bedring eller styrking av «foreldrefunksjon» eller «foreldres omsorgsevne». Slike tiltak kan også ha mål om endring av samspill og/eller kommunikasjonen i familien og har overordnet fokus på barnets beste, men endring skjer i første rekke gjennom at man setter inn tiltak direkte rettet mot foreldre. Når det er snakk om endringstiltak, er det i intervjuene lite fokus på hvordan barnet involveres i tiltaket og også lite vurderinger av hvordan tiltaket konkret vil ha innvirkning på barnets situasjon. Det er en tendens til at det tas for gitt at ulike former for foreldreveiledning vil ha positiv innvirkning på familien uavhengig av sakens karakter, og at det dermed ikke gjøres konkrete vurderinger av fordeler og ulemper for den enkelte familie og det enkelte barn. Det tematiseres også i liten grad i enkeltsakene hvorvidt og på hvilken måte andre bekymringer, eksempelvis økonomi, vil påvirke foreldres mulighet til å nyttiggjøre seg veiledningen.

Selv om det i første rekke er fokus på endringstiltak, benyttes også ulike former for kompenserende tiltak i flere av tjenestene. I de fleste tjenestene gjøres dette i tillegg til endringstiltak/veiledningstiltak, og det er en policy at kompenserende tiltak ikke benyttes uten endringstiltak. Som nevnt tidligere er «endringstiltak» i første rekke tiltak som retter seg mot foreldrene, noe som gjør at barnefokuset er lite til stede i både tiltakene og vurderingene. Der det iverksettes kompenserende tiltak er barnet mer synlig i vurderingene, og tiltak er også i større grad rettet direkte mot barnet. I vurderingene vektlegges da barnets konkrete behov, og det argumenteres i hovedsak med utgangspunkt i barnets situasjon. I noen tilfeller er også kompenserende tiltak begrunnet ut fra foreldres behov, eksempelvis ved vedtak om besøkshjem på grunn av store omsorgsbelastninger.

8.3.1 Vurderinger ved iverksettelse av tiltak og oppfølging

Vi skal gå over til å se nærmere på de vurderingene som gjøres når tiltak og oppfølging iverksettes. Vi fokuserer på de tiltak vi mener er mest relevant, enten fordi det er tiltak som iverksettes ofte, eller tiltak som vurderes å være relevant ut fra utfordringsbildet som beskrives i disse sakene fra barnevernsarbeidernes side. Vurderinger av iverksettelse av konkrete tiltak og oppfølging påvirkes naturlig nok av tjenestens fokus på økonomi og deres policy knyttet til hvilke tiltak som anses å være virksomme. Det ser ut til at det i all hovedsak iverksettes kortvarige tiltak, på tross av at informantene sier at dette ofte er ei gruppe som blir lenge i barnevernet. Det er også overvekt av tiltak rettet mot foreldre og veiledning og mindre bruk av tiltak rettet mot bedring av levekår og tiltak rettet direkte mot barnet/ungdommen.

8.3.2 Foreldreveiledning med fokus på endring

I intervjuene kommer det frem at ulike former for foreldreveiledning er det mest brukte tiltaket i disse familiene. Dette omfatter både strukturerte hjelpetiltak (i første rekke PMTO) og ulike former for standardiserte veiledningsprogrammer, eksempelvis PYC og COS/COS-P og det som omtales som «råd og veiledning», som ikke følger noe fast program. «Råd og veiledning» gis ofte via andre tiltak eller team i barnevernet, mens noen får slik veiledning fra sin kontaktperson i barneverntjenesten. Omfang og fokus i denne veiledningen varierer fra sak til sak. Altså omfatter «foreldreveiledning» et stort spenn av tiltak, med ulike metodiske tilnærminger og ulik hyppighet.

Ved iverksettelse av foreldreveiledning begrunnes dette i behovet for å styrke relasjonen mellom foreldre og barn, å styrke foreldrekompetanse, å jobbe med samspill i familien eller å styrke foreldrene i foreldrerollen. Altså er det hovedfokus på foreldrene, men med mål om å styrke omsorgssituasjonen for barna. I barnevernsarbeidernes vurderinger kommer det frem at det er en grunnleggende tro på at foreldreveiledning er til barnets beste. Det gjøres sjelden vurderinger knyttet til det enkelte barns behov og utfordringer. Begrunnelser for tiltak er ofte generelle vurderinger av at veiledning og bedring av foreldres samspillsferdigheter eller bedre foreldrefunksjon på andre måter, er til barns beste. Altså argumenteres det i barns beste og barns behov, men ikke konkret knyttet til den enkelte sak og det enkelte barn. Det samme ser vi også når det gjelder foreldrene; det er ofte generelle beskrivelser av hva foreldreveiledning er nyttig for og har som målsetting, men vi finner sjeldnere beskrivelser av hvorfor dette vurderes å være et egnet tiltak for akkurat disse foreldrene.

Det varierer om barnevernsarbeiderne mener veiledningen har ført til ønsket endring og bedret omsorgssituasjon for barnet i enkeltsaker, og gjennom intervjuene får vi begrenset informasjon om vurderingene av tiltakets nytteverdi. Hvis vi ser dette i sammenheng med deres grunnleggende tro på foreldreveiledningstiltak og endring, kan det være naturlig at det ikke gjøres slike individuelle vurderinger. Det ser også ut til at det i liten grad gjøres vurderinger i enkeltsaker av hvorvidt foreldre har nytte av veiledning når det er mange andre utfordringer. I enkeltsakene stilles det sjelden spørsmåltegn ved om eksempelvis dårlig økonomi kan gjøre at man er mindre i stand til å nyttiggjøre seg veiledning, selv om man i de generelle beskrivelsene av familier med økonomiske utfordringer til dels ser at dette kan skape stress som påvirker familielivet og omsorgsevnen. I tillegg stilles det sjelden spørsmåltegn ved om innretningen av veiledningen er egnet for å møte denne familiens behov. Dette gjelder spesielt når det iverksettes veiledningsprogrammer som PMTO og COS.

Generelt sett ser det ut til at veiledningen i første rekke retter seg mot «det indre liv» i familien, heller enn samspillet mellom ulike faktorer som kan spille inn på et familieliv og utfordringer i en familie. Som nevnt fokuseres det lite på økonomi, men det fokuseres også i liten grad på skolefravær, mobbing eller andre forhold som kan tenkes å påvirke familielivet og barnets livssituasjon. I vurderingene fra barnevernsarbeiderne vektlegges ofte betydningen av «samspill» og «tilknytning», noe det også rettes betydelig oppmerksomhet mot i flere av veiledningsprogrammene som ofte benyttes. Samlet ser det ut til at veiledningen i stor grad baseres på et psykologisk kunnskapssyn, med fokus på det indre liv i familien som rådende og omliggende faktorer som nettverk, skole og fritid kommer mer i bakgrunnen.

8.3.3 Besøkshjem

I noen av enkeltsakene vi har intervjuet barnevernsarbeiderne om benyttes også besøkshjem, ofte i tillegg til ulike former for veiledningstiltak. Ved iverksettelse av besøkshjem ser det ut til at vurderingene er mer knyttet til konkrete behov enn det vi finner ved iverksettelse av foreldreveiledning. I noen tilfeller begrunnes behovet for dette i at foreldre har behov for avlastning, spesielt der foreldrene har store omsorgsoppgaver eller at de selv har store helseutfordringer. Besøkshjem blir da vurdert å være nødvendig for å redusere omsorgsbelastningen, og bidra til at foreldre får overskudd. I noen tilfeller begrunnes det med at foreldre og barn kan få en pause fra hverandre, og i noen tilfeller i barnas behov og at de gjennom dette kan skape nytt nettverk og få positive opplevelser sammen med andre. Argumentasjonen handler imidlertid oftere om behovet for at foreldre og barn får litt tid hver for seg, og at dette kan påvirke

relasjonen positivt. Dette gjelder spesielt i saker hvor familien har lite nettverk og/eller det beskrives å være veldig tette bånd mellom foreldre og barn. I familiene hvor det er iverksatt besøkshjem beskrives dette som et vellykket tiltak av informantene, som de ser at har betydning for barn og unge som har besøkshjem. Samtidig blir dette sett på som et «tilleggstiltak» til foreldreveiledning, og det er ikke fokus på at besøkshjem i seg selv kan bidra til å skape endringer i familien. Dette kan ha sammenheng med skillet mellom endringstiltak og kompensierende tiltak som vi var inne på tidligere. Det ser ut til at mange barnevernsarbeidere tar for gitt at besøkshjem per definisjon er kompensering, og dermed ikke ser at besøkshjem også skaper stor endring i livet til de barna og ungdommene som har besøkshjem, som utdypes i kapittel 9. Dette fordi «endringstiltak» i stor grad knyttes til endring av foreldreskap, mens besøkshjem i større grad knyttes til endring i barn og unges liv. Når besøkshjem i første rekke defineres som kompensering blir det i stor grad en avlastning og/eller et sted for nye opplevelser, uten konkrete mål utover dette. Dersom det hadde vært definert annerledes kunne besøkshjem potensielt vært et tiltak som blant annet fremmer deltakelse i fritidsaktiviteter, bidrar til nettverksbygging og gir mestringsopplevelser.

8.3.4 Økonomisk støtte

Som med besøkshjem er det variasjon mellom kommunene når det kommer til hvordan de tenker om og hvorvidt de iverksetter økonomisk støtte som tiltak i familiene. Når økonomisk støtte gis er dette i første rekke (og nesten alltid) kun økonomisk støtte som retter seg direkte mot barnets behov. Dette kan være økonomisk dekning av utstyr til fritidsaktiviteter, ferier, dekning av barnehage/SFO. Det økonomiske tiltaket som benyttes oftest i vårt materiale er dekning av utgifter til deltakelse i fritidsaktiviteter og støtte til ferie, men også dette er sjeldent. Det å delta på fritidsaktiviteter anses å være viktig for barn og unge, og barnevernsarbeidere prøver å legge til rette for barns deltakelse – enten ved økonomisk støtte eller ved å sette de i kontakt med andre som kan bidra til å realisere dette. Når det gis økonomisk støtte til fritidsaktiviteter er dette ofte dekning av kontingent/årsavgift, og i noen tilfeller utstyr til fritidsaktiviteter. Informantene mener dette er viktig for at barn og unge skal kunne delta på lik linje med andre selv om foreldrene har dårlig økonomi, og både ved dekning av ferie og fritid fremstår det å kunne ha samme muligheter som andre som et viktig argument.

Ut fra intervjuene med foreldre og barn ser det ut til at dekning av utstyr og utgifter i forbindelse med eksempelvis cup og kamper (kjøreutgifter) også kunne bidratt til å fremme deltakelse. Dette dekkes ofte ikke, og det tematiseres i liten grad om dette kan ha innvirkning på deltakelsen. Økonomisk støtte til ferie beskrives å være

viktig for å gi familien positive opplevelser sammen, og at barnet skal oppleve å «være som de andre» og ha noe å fortelle om etter ferien, som de andre i klassen. Et tydelig funn er at det sjelden iverksettes konkrete tiltak for å avhjelpe familiens økonomiske situasjon, verken av barnevernet selv eller ved samarbeid med andre. Innsatsene blir ofte rettet mot konkrete problemområder og økonomiske utfordringer som oppstår der og da, heller enn at man går inn og prøver å komme i dybden på hva som er årsaken til de økonomiske utfordringene og hva som kan gjøres for å endre den økonomiske situasjonen. Altså blir det fokus på økonomisk støtte her og nå heller enn mål om å bedre familiens økonomiske situasjon på sikt, i samarbeid med andre instanser.

8.3.5 Samarbeid med andre instanser

Gitt kompleksiteten som fremkommer i sakene i materialet ville det vært naturlig at det var samarbeid mellom flere instanser i en stor del av sakene. Dette er imidlertid ikke tilfelle, og det er relativt få saker hvor det beskrives et reelt samarbeid mellom tjenestene med mål om å avhjelpe familiens utfordringer. I noen tilfeller henviser barnevernet foreldre til samarbeid med frivillige organisasjoner som kan bistå med ulike former for støtte til ferie/fritid, og i noen tilfeller kan ansatte i barnevernet ta kontakt med andre tjenester som kan bistå på ulike måter, eksempelvis boligkontor eller tildelingskontor.

I de sakene hvor det er samarbeid som omhandler økonomi er dette naturlig nok som oftest med NAV. Hvordan samarbeidet foregår varierer, men det omhandler i første rekke å avklare økonomisk støtte (hvem skal gi hva) og/eller at barnevernet henviser foreldrene videre til NAV. Når man ser nærmere på samarbeidet fremstår det som at samarbeidet i første rekke er en koordinering av tjenestene og avklaring av ansvarsfordeling, heller enn et samarbeid hvor man har et felles langsiktig mål om å avhjelpe familiens økonomiske situasjon. Det stadige fokuset på avklaring av ansvar gjør at samarbeidet kan oppleves vanskelig og til dels lite konstruktivt, og det blir kniving om ressurser og fordeling heller enn fokus på familiens og barnets behov. Dette skaper frustrasjon hos barnevernsarbeiderne, som ser at familiene har behov for bistand, uten at denne bistanden ligger innfor eget ansvarsområde og at man ser at familien heller ikke får den nødvendige hjelpen fra andre tjenester.

I den tjenesten hvor man ser ut til å lykkes med samarbeidet er det i større grad fokus på familiens behov for stabilitet, det er mindre fokus på hvem som har det økonomiske ansvaret og barnevernsarbeiderne har større handlingsrom til å gi økonomisk støtte i situasjoner hvor dette anses nødvendig. I denne tjenesten er de opptatt av at man må finne løsninger for familiene heller enn å gå inn i diskusjoner om hvem som har ansvar for hva.

8.3.6 Nettverkstiltak

Ut fra barnevernsarbeidernes beskrivelse av utfordringene i familiene ville det også vært naturlig at det ble iverksatt tiltak med fokus på å øke og/eller styrke barnets eller familiens nettverk. Informantene beskriver at familiene, også barna, ofte har lite nettverk og de beskriver også til dels hvilke konsekvenser dette kan ha i form av utenforskap og mindre støtte i vanskelige situasjoner. Likevel er det i påfallende få av sakene iverksatt innsats mot dette. Det kan være del av en argumentasjon ved iverksettelse av besøkshjem og økonomisk støtte til deltakelse i fritidsaktiviteter, men utover dette er fokuset på nettverkstiltak nærmest fraværende, også familieråd. Noe av utfordringen ser ut til å ligge i at barnevernsarbeiderne vurderer at familien har lite nettverk og at de nettverkstiltakene som benyttes fordrer at man har et eksisterende nettverk. Altså benyttes nettverkstiltak for å mobilisere eksisterende nettverk heller enn å jobbe med å bygge/utvide nettverk, og nettverkstiltak settes derfor ikke i verk.

8.4 Oppsummerende diskusjon

Gjennom dette kapitlet har vi belyst barnevernsansattes fokus på økonomi og hvordan den begrensede oppmerksomheten på økonomiske utfordringer blir styrende for vurderinger og tiltak i familier med lav inntekt og/eller økonomiske utfordringer. Funnene i kapitlet understøtter tidligere forskning som viser at barnevernet ofte har lite bevissthet om økonomi og konsekvenser av økonomiske utfordringer (Andenæs, 2004; Hennem, 2016; Kojan og Fauske, 2011; Westby 2021), selv om det finnes noen unntak. Det blir tydelig at økonomi gir ulikt fokus og ulik prioritering i barneverntjenestene, og at dette også gir føringer for hva det fokuseres på i undersøkelsen og hvilke tiltak som iverksettes. Dette styres i stor grad av retningslinjer og føringer, fra både overordnet og lokalt nivå, og også av økonomiske prioriteringer i tjenestene. Altså ser det ut til at det i stor grad er overordnede føringer som styrer hvilken hjelp som iverksettes, heller enn den enkelte families oppfølgingsbehov. Dette blir spesielt tydelig i familier hvor det ikke har vært ytret bekymring for familiens samspill, men hvor man likevel ender opp med tiltak for å «bedre foreldreferdigheter».

Det kan se ut til at barnevernsarbeiderne i stor grad følger det de har oppfattet at har vært faglige føringer fra nasjonalt hold; at man skal kort inn med tiltak og fokusere på endring. I noen tilfeller går dette på tvers av hva informantene mener vil være gode tiltak for «familier med langvarig lav sosioøkonomisk status» som gruppe. I enkeltsaker forholder de seg likevel til det tjenestens retningslinjer, og stiller sjelden spørsmålstegn ved dette. Altså kan barnevernsarbeiderne ha gode refleksjoner rundt konsekvensene av å leve med lav inntekt, både for foreldre og barn, og de ser behovet for tiltak, men

gjør ikke nødvendigvis noe med det når det kommer til enkeltsaker og/eller tiltak.

Det blir også synlig at det psykologiske kunnskapssynet i stor grad er rådende i barneverntjenestens arbeid, og at dette kan bidra til å overskygge andre kunnskapssyn og forståelser. Dette kan føre til at blant annet fokuset på hverdagsliv, strukturelle forhold og kontekstuelle faktorer blir lite synlig. Disse funnene samsvarer med funnene fra Westby (2021), som finner at barnevernet i første rekke fokuserer på samspill og tilknytning mellom voksne og barn, og at sosioøkonomiske forhold kommer i skyggen. Et for ensidig fokus på utfordringene i familien gjør at man kan miste viktige faktorer av syne og ikke se familiens helhetlige situasjon. Dette, sammen med føringene som barnevernsarbeiderne forholder seg til, kan være noe av grunnen til at tiltak som iverksettes ofte ikke ser ut til å stå forhold til familiens behov. Det manglende helhetlige fokuset, og det hovedsakelige fokus på samspill, ser også ut til å føre til begrenset samarbeid med andre instanser – også der det ser ut til at innsats fra flere instanser ville vært hensiktsmessig.

Funnene i kapitlet løfter en diskusjon om hvor grensen går for barnevernets ansvar og hva som skal være barnevernets mandat? Empirien viser at barneverntjenestene mener (i all hovedsak) at det ikke er barnevernets ansvar når det er «kun økonomiske utfordringer» i en familie og de setter heller ikke i verk tiltak rettet mot å avhjelpe den økonomiske situasjonen i familien. Samtidig er det, ut fra vårt materiale, heller ikke andre tjenester som avhjelper den økonomiske situasjonen.

Videre kan det se ut til at skillet mellom kompenserende tiltak og endringstiltak bidrar til at tiltak som i dag beskrives som «kompenserende tiltak» ikke anses like verdifulle eller effektive som endringstiltak, og dermed heller ikke tas i bruk med mindre det er spesielt gode grunner til det og ofte blir endringstiltak nærmest satt som en forutsetning for at familien skal få det som defineres som kompenserende tiltak. Det stilles også i liten grad spørsmål ved denne forståelsen av tiltak som enten endrende eller kompenserende, noe som kan bidra til å begrense tiltakenes potensiale. Hvis man forstår «endring» som endring av livssituasjon heller enn endring av foreldrekompetanse, vil også det som defineres som kompenserende tiltak kunne virke endrende og utviklende.

9

Kapittel 9 Barna og ungdommenes erfaringer

Mari Bore Øverland, Veronika Paulsen, Gro Ulset

Tidligere forskning som ser på hvordan lavinntekt påvirker barns levekår, har ofte fokusert på lavinntekts effekt på barns skoleresultat (Johnsen, Iversen, Lie, & Sandbæk, 2015), helse (Elstad & Pederse, 2012), muligheter til deltakelse (Thorød, 2012) og trivsel og trygghet (Grødem, 2008a). Prosjektet Barns levekår har sett på hva lavinntekt har å si for barns hverdag, også fra barnas perspektiv, og baserer seg blant annet på kvalitative intervju av barn fra lavinntektsfamilier (for eksempel Johnsen mfl., 2015). Det foreligger likevel lite forskning om barn i barnevernet som lever med vedvarende lav inntekt, som dette kapittelet vil se nærmere på. Hovedfokus i dette kapittelet er imidlertid ikke hva barna selv sier om "fattigdom", men hvilke erfaringer barn i lavinntektsfamilier har fra kontakten med barnevernet.

I kapittelet ser vi nærmere på hvilke erfaringer barna har fra kontakten med barnevernet, og hva barna opplever at barnevernet har gjort for dem. Sentrale spørsmål omhandler hvilke erfaringer barna har fra møter med kontaktpersoner og undersøkelser i hjemmet, hvordan barna opplevde å være involvert i barnevernet, barnas opplevelse av medvirkning i møte med barnevernet, og hvilke erfaringer barna har fra tiltak som involverte dem. Kapittelet er basert på intervju med ni barn og unge, i alderen 9-16 år, i seks kommuner, hvor alle kommer fra familier med vedvarende lav sosioøkonomisk status. Det har vært utfordrende å rekruttere barn og unge til prosjektet, men de ni vi har intervjuet har delt viktige erfaringer som vi ønsker å løfte frem (se kap. 2 for nærmere beskrivelse av utvalg).

Flertallet av barna og ungdommene intervjuet til dette kapittelet, hadde foreldre som ikke bodde sammen, der barna bodde kun sammen med en av foreldrene. De fleste hadde også begrenset nettverk av familie, der barna hadde lite kontakt med familiemedlemmer. På spørsmål om kontakt med slekt og familie, var et typisk svar at de hadde kontakt med besteforeldre og for eksempel en tante. Det var det ingen av informantene som fortalte om store familienettverk. Ingen av barna eller ungdommene ga uttrykk for at de eller foreldrene hadde dårlig råd, og/eller at det å ha dårlig råd hang sammen med familiens kontakt med barnevernet.

Dette samsvarer med annen forskning med barn som lever med lavinntekt (Sandbæk & Pedersen, 2010). Av etiske hensyn ble ikke barna stilt direkte spørsmål som omhandlet familiens økonomi i intervjuene. Deltakelsen i studien skulle ikke i seg selv bevisstgjøre barna og ungdommene om at familien har dårlig økonomi eller lav inntekt, hvis de fra før ikke hadde et bevisst forhold til familiens økonomiske situasjon. Vi stilte derfor heller spørsmål om hverdagsliv, for å få tak i hvorvidt og på hvilken måte familiens økonomi påvirker deltakelse. Gjennom spørsmål om hverdagsliv og deltakelse i fritidsaktiviteter kunne ungdommene bringe økonomi på banen dersom de ønsket dette. Vi åpnet altså for at det var mulighet for å snakke om det, men stilte ikke direkte spørsmål om det.

9.1 Barna og ungdommenes erfaringer fra kontakten med barnevernet

I intervjuene med barna kommer det frem at de har blandede erfaringer fra kontakten med barnevernet. De unge informantene ga uttrykk for, i likhet med foreldrene (som beskrevet i kapittel 10), mange sterke følelser og følelsesuttrykk når de snakket om barnevernet. Generelt viste intervjuene at kontakten med barnevernet hadde satt i sving mange tanker og følelser hos barna, som ikke var gode. En rekke uttalelser og beskrivelser vitnet om dette. Når de snakket om barnevernet brukte de blant annet ord eller uttrykk som «forbannet», «sint», «redd», «nervøs», «lei», «skuffet», «ødelegger 'trusten' til unger», «jeg føler de er fake» og «de har gjort livet verre». Det kunne for eksempel komme til uttrykk slik:

Ja, jeg blir litt sint altså. Jeg vil helst at de skal dra. (...) Men jeg bare orker de ikke. De tapper energien min altså. (...) Ja, jeg blir så sliten av dem. (...) De må friske opp litt rett og slett. Jeg vet ikke jeg, bare være litt mer positiv, være litt mer barnevennlig. (Jente, 15 år)

(...) Jeg kjente at jeg var litt sint og redd for at jeg skulle svare feil. (...) Da ble jeg forbanna. Jeg hadde ikke noe lyst til å, jeg hadde ikke lyst til å ha noe med dem å gjøre akkurat da. (Gutt, 16 år)

Jeg synes det er litt rart når jeg møter barnevernet, for av og til så blir jeg litt sånn flau og, fordi at, jeg har møtt barnevernet der nede, og jeg blir litt redd da, når jeg har møtt noen andre barnevern, og så har jeg opplevd noe vondt der nede, og jeg er redd for at det skal skje igjen. (Gutt, 9 år)

(...), ikke tenke så mye på at jeg var nødt til å snakke med dem og på en måte være stressa på grunn av det. (...) Fordi det er så mange folk rundt meg som har lyst til å ordne opp i det, og så føler jeg at nå det kommer nye personer så må jeg forklare alt på nytt også blir det på en måte kaos imellom de som på en måte prøver å hjelpe meg og litt sånn forskjellig. (Jente, 14 år)

Noen av følelsesuttrykkene var knyttet til bestemte situasjoner som de mintes; andre ble benyttet mer generelt for å beskrive tanker og følelser de hadde, som de kjente på når de snakket om barnevernet. Samtidig viste intervjuene at de av barna som opplevde å ha blitt hørt - blant annet ved å få støtte/tiltak som de selv hadde ønsket og som de ga uttrykk for at de opplevde som «hjelp som hjelp», oppfattet barnevernet som en aktør i livene deres som hadde bidratt positivt. Én av informantene avvek noe fra de andre og ga uttrykk for at barnevernet kun representerte noe positivt i livet:

«(...), jeg synes det er bare hjelpsomt i barnevernet, jeg».

Denne informanten kjente barnevernet og de som jobbet der godt, og opplevde og kunne spørre om ting han lurte på om vedkommende eksempelvis møtte noen av de ansatte på butikken.

9.2 Ulike personer og hyppige kontaktpersonskifter kan være utfordrende

Barne- og ungdomsinformantene fortalte videre at de hadde møtt flere – gjerne mange – personer som jobbet i barnevernet, og de ga uttrykk for usikkerhet med hensyn til «hvem som var hvem» og hva som var navnet på familiens nåværende kontaktperson. Hyppig skifte av kontaktperson skaper også usikkerhet og mindre trygge samtalsituasjoner. Informantene uttrykte det slik:

Jeg vet nesten ikke hvem folk er, fordi det er så mange, så jeg vet ikke hvem som er barnevernet (Jente, 15 år).

U: *De er jo greie, det er de, men på en måte, jeg syns det er vanskelig å prate med de når det blir så mange du må bytte imellom hele tiden. Og på en måte når jeg blir trygg på en person, så kommer det på en måte en ny en å starte helt på nytt igjen. Så jeg syns det er litt vanskelig. (...) Det føles nok i starten ganske, det føles sikkert ganske vanskelig å skulle si noe til noen som man på en måte ikke kjenner da. Så blir det på en måte litt nervøst og vet ikke hva man skal si og hva som skjer hvis du sier noe som de ikke liker da, på en måte. Ja. (Jente, 14 år)*

Det starter jo med at jeg hadde to som på en måte, eller vi starter med å ha en, så ble jeg på en måte vant til det, og så kom det plutselig enda en sammen med henne da. Og jeg var ganske skeptisk fordi jeg måtte på en måte på en måte ... Hvis jeg snakka med en person, også fikk vi, også plutselig slutta begge to, også fikk vi en helt ny en. Og hun forsto jeg mer mer av. Også ble det på en måte at hun forsto at jeg hadde det bra hjemme og jeg ikke trengte at de skulle, at jeg skulle, ikke tenke så mye på at jeg var nødt til å snakke med dem og på en måte være stressa på grunn av det. (Jente, 14 år)

Barna og ungdommene uttrykker at de syns det er «vanskelig» å forholde seg til nye kontaktpersoner og at de blir «nervøse» eller «skeptiske» i møte med nye personer. Det siste sitatet over viser også at denne ungdommen opplever forskjell på kontaktpersonene, og at det er noen hun forstår bedre, og som forstår henne og hennes situasjon bedre enn andre. Det antyder at oppfattelsen av saken, og tiltakene deretter, varierer med kontaktpersonene, slik også foreldreinformantene fortalte i kapittel 10. Ifølge dette sitatet ser det også ut til at denne ungdommen fikk gode relasjoner med nye kontaktpersoner på tross av hyppige skifter, og trolig, kort tid sammen.

9.3 Uanmeldte møter oppleves skremmende

I intervjuene beskrev de unge informantene usikkerhet og ubehagelige følelser knyttet til møter og møtested. Det framgikk at barna og ungdommene særlig husket de uanmeldte møtene som hadde funnet sted på skolen. Disse ble gjerne beskrevet som skremmende, ubehagelige og vanskelige å akseptere og forstå: «Jeg synes det var veldig ubehagelig, fordi det bare var meg og den personen da. (...) Det var vel at jeg ikke kjente de så godt» (Jente, 14 år).

Barna og ungdommene fortalte om situasjoner hvor de uten forvarsel hadde blitt hentet ut av klasserommet og at de enten alene, eller sammen med en søster eller bror, ble bedt om å svare på en rekke spørsmål som omhandlet dem selv, foreldrene og hvordan de hadde det hjemme. Noen ganger kunne de som stilte spørsmålene være fremmede voksne som de aldri hadde møtt før; andre ganger kunne det være noen de kjente igjen, som de hadde hilst på og snakket med tidligere. De unge informantene fortalte at barnevernets entré på skolearenaen hadde vekket mange følelser som var spesielt vanskelig å håndtere, nettopp fordi møtene fant sted innenfor denne settingen. For det første ga de uttrykk for at skolen ikke var et egnet sted fordi de ønsket ikke å møte personer fra barnevernet på en arena hvor de omgikk venner, medelever og lærere.

En informant sa at han skulle ønske barnevernet ikke kom hjem på besøk fordi «da kommer de liksom inn i ditt område» (Gutt, 13 år). Felles for disse møtestedene informantene oppfatter som vanskelige er at de er barna og ungdommenes arenaer, der de føler seg trygge. For det andre framgikk det av intervjuene at barna hadde følt seg til dels utrygge og utilpasse i disse situasjonene, fordi møtene hadde kommet overraskende på dem, og ble gjennomført uten at de og/eller foreldrene ble informert på forhånd. En ungdom uttrykket for eksempel at han ikke likte at barnevernet kom på skolen «uten at de ga mamma eller meg beskjed nei» (Gutt, 13 år), som kan antyde at dette hadde forekommet. Både møtested og møtenes form ble opplevd som ubehagelige for disse informantene. Kombinasjonen med at barnevernet dukker opp på en viktig arena i barna og ungdommenes liv, og at disse møtene kan ha en usikker eller ubehagelig form der barna og/eller foreldrene ikke er informert, virker til å gjøre ekstra inntrykk på informantene.

For øvrig viste intervjuene at flere av barna og ungdommene hadde en oppfatning av at barnevernet utøvet makt, mer enn at de tilbydde hjelp, og at de ikke hadde en forståelse av barnevernet som en instans som var der for å hjelpe dem:

«Når jeg tenker barnevern, så er ikke det første jeg tenker på å hjelpe folk altså» (Jente, 15). Enkelte fortalte at de visste at barnevernet kunne ta barn fra foreldre og sende dem til ukjente personer og steder, og at de selv også hadde vært litt redd for at det skulle skje med dem. De hadde også merket at foreldrene, i perioder, virket stresset, redde og bekymret:

Jeg tror de gjorde sånn til mamma at de skulle komme hjem, og hvis mamma ikke gjorde det og det og det og det så skulle de ta meg ut i fosterhjem og sånt. Og det ville ikke jeg. Og det synes jeg var ikke så kult. (Gutt, 13 år)

Ja jeg og lillebroren min, som, vi var jo små så vi snakket som regel sant. Men heldigvis så var det ikke noe å ta oss før når vi sa det som var sant da (...) Nei, jeg fikk nå høre det av mamma og pappa før det møtet, at de kommer til å prøve å stille spørsmål som dere skal, som de kommer til å få oss til å svare dårlig. At det blir dumt svar så at vi blir tatt bort. Jeg kjente at jeg var litt sint og redd for at jeg skal svare feil. (Gutt, 16 år)

Det ser ut til at barnas oppfatning av barnevernet påvirkes av det foreldrene forteller dem om barnevernet, om møtene og om barnevernets intensjoner. Samtidig blir barnas oppfatning også påvirket av hvordan barna selv opplever å bli møtt av barnevernet. Det er klart at en del av barna har en oppfatning av at barnevernet har makt til å overta omsorgen for dem, og at de oppfatter barnevernet som en trussel. Informantene oppfattet også at de selv kunne gjøre noe «galt», som kunne føre til omsorgsovertakelse. En informant forteller at hun ikke føler at hun kan si hva hun vil til barnevernet, fordi hun føler seg «slem», og en annen informant blir nervøs for «hva som skjer hvis du sier noe som de ikke liker da». De uttrykker en oppfattelse av at de som barn og unge kan si eller gjøre ting som er rett eller galt overfor barnevernet, og at det kan ha konsekvenser hvis de gjør feil. Dette gjenspeiler det foreldreinformantene forteller om språkbruk og manglende anerkjennelse, eller det maktaspektet som utspiller seg mellom kontaktpersoner og foreldre/barn.

I det siste sitatet over forteller informanten om en oppfattelse av at barnevernet skulle «ta ham» på noe. Han hadde vært «sint» og «redd» for å si feil ting. En slik oppfattelse av kontakten med barnevernet og barnevernets oppgave ser ut til å påvirke hvordan barna forteller om sin situasjon og hvilken relasjon de får til kontaktpersonen. Når barna ikke føler seg trygge nok til å si hva de tenker og opplever en skjev maktfordeling mellom dem og barnevernet kan det bli vanskeligere å få frem barnas tanker om hva som kan være utfordringer i familien og i livet for øvrig.

9.4 Begrenset informasjon skaper usikkerhet

Barna og ungdommene uttrykker også usikkerhet i forbindelse med manglende informasjon om barnevernet. Informantene syntes å være noe usikre på hvilken hjelp eller hvilke tiltak de hadde mottatt, hvorfor de var i barnevernet eller hvorfor barnevernet ville snakke med dem i møter. De gir uttrykk for at de ikke vet eller husker hva som er årsaken til at de er i barnevernet, eller hva barnevernet hjelper dem med eller ønsker å bidra med.

Barne- og ungdomsinformantene virket å ha mest kjennskap til tiltak som var direkte rettet mot dem selv, eksempelvis besøkshjem de eller søsknene hadde. De hadde lite informasjon om foreldrenes tiltak, og ingen av informantene nevnte at foreldrene hadde foreldre-veiledningskurs. Én av de unge informantene skilte seg ut fra de andre. Vedkommende syntes å ha god oversikt over hvilken type hjelp familien fikk, og opplevde at barnevernet alltid var hjelpsomt. Her er noen utsagn som viser hva barna og ungdommene svarte da de ble stilt konkrete spørsmål om hvorvidt deres familier fikk hjelp fra barnevernet:

Nei». (...) Jeg vet ikke, jeg husker ingenting. (...) Nei., jeg liker dem ikke så godt. (...) De er ikke snille altså. (...) Nei, jeg føler ikke at de hjelper. (...) Ja, jeg blir litt sint altså. Jeg vil helst at de skal dra. (Jente, 15 år)

Ingenting. (...) Ikke i mine øyne, nei. Ingenting. Det var bare stress. (...) De satte oss under veldig press. De presset ikke meg så mye, men de presset mamma og pappa. (Gutt, 13 år)

For å være helt ærlig, så nei, egentlig ikke. (Jente, 14 år)

Nei, jeg vet ikke. Det kan nå godt hende. (...) Nei, altså jeg får nå ikke noe ut av det. (...) Nei, jeg tenker nå at de bare kan holde seg unna. (Jente, 13 år)

Jeg tror det? Jeg har hørt mamma snakka om at vi har... Jeg husker ikke helt hva da, men jeg tror vi har fått det, ja. (...) Ja. Jeg vet ikke om det er fra barnevernet da, men det kan ikke være fra andre tror jeg. (Jente, 15 år)

De kan jo hjelpe til sånn at jeg får begynt med hobbyer og sånt. Ja, det har de gjort til både meg og (x bror). Som for eksempel at de har gitt oss et kulturhuskort med ting som vi kan gå å se på kino og sånt. (Gutt, 14 år)

Nei, det eneste de har sagt er at de prøver å hjelpe oss med å få et bedre forhold. Eller, jeg og mamma. At de prøver å hjelpe meg og mamma til å få et bedre forhold. Men vi trenger nå ikke hjelp til det. (Jente, 13 år)

Intervjumaterialet viste tilsynelatende stor variasjon med hensyn til i hvilken grad barna og ungdommene

var opplyste om familiens situasjon og hvilken hjelp de fikk fra barnevernet. Som utsagnene viser ga de unge informantene uttrykk for alt fra at de ikke visste om de og familiene deres fikk hjelp fra barnevernet, at de ikke opplevde å få hjelp, at de trodde de fikk noen form for hjelp, men var usikre på hva slags hjelp, at de egentlig ikke trengte hjelp eller at de visste hvilken hjelp de fikk og hadde noe oversikt over hvilken hjelp barnevernet kunne bistå dem og familien med.

En informant ga uttrykk for at hun ikke forstod hvorfor barnevernet tok opp de temaene de gjorde i møter, og at de ikke snakket om de tingene som var «viktige» for henne:

U: *Ja. Hvis de spør om noe, så er det helst ting som jeg ikke bryr meg om. Eller som ikke er noe viktig for meg. Også hvis det er ting som er viktig for meg, så bare gjør de det.*

(...) Ja. De spør meg om hvordan det går på skolen, litt sånn, hva har det med saken å gjøre.

I: *Det er utenfor? (...)*

U: *Ja, eller hva hvis de kommer hit om en ting, hvorfor spør de hvordan jeg har det på skolen og om jeg trives og hva som er favorittfaget mitt. Jeg har ikke noe imot at du gjør det, men de har ingenting med det å gjøre.*

I: *Nei. De skal ikke blande seg?*

U: *Nei, eller de kan blande seg, det er jo greit å høre om det er fint. Men de spør ikke om ting som er viktig. (...)*

U: *Jeg vet ikke jeg. Hvis det er ting som skal skje for eksempel, da kan de spørre litt mer om det. (Jente, 15 år)*

Denne ungdommen uttrykker at møtene med barnevernet oppleves som lite målrettede. Hun mener at barnevernet snakker om alt annet enn det som er viktig for henne, og det som kanskje går mer på saken hennes i barnevernet. Hun er ikke imot at barnevernet skal «blande seg», men ønsker at de skal bruke tiden sin på det som er viktig og relevant. Det blir en «mismatch» mellom ungdommens forventninger til møtet med barnevernet og det som faktisk skjer, og det oppleves som lite relevant og forvirrende.

Sitatene over illustrerer hvordan barna og ungdommene ikke alltid skjønner hva barnevernet gjør. Barna forstår ikke hvorfor ting skjer, og får ikke, ifølge dem selv, tilstrekkelig med informasjon. Vi kan ikke vite hvor mye eller lite informasjon barnevernet faktisk gir barna og ungdommene, eller i hvilken situasjon dette skjer. Men analyse av intervjuene tyder på at de i mange tilfeller ikke har lykkes med informasjonsarbeidet. Begrenset informasjon kan påvirke barnas forståelse av barnevernets arbeid og intensjoner. Samtidig uttrykker enkelte informanter at de opplever å få for mye informasjon, i hvert fall når det er informasjon om mulig omsorgsovertakelse, eller når situasjonen er vanskelig for foreldrene. Mange av barna og ungdommenes negative følelsesuttrykk

var knyttet til slik informasjon. Denne gutten fortalte om et familieråd han hadde vært med i, sammen med foreldrene og besteforeldrene. Tema for møtet var ifølge gutten «at foreldrene skulle oppdra (...) eller snakke bedre». Han sier han ikke synes det var et «lurt» møte. Han har tidligere i intervjuet fortalt at han, og spesielt foreldrene oppfatter han, blir «presset» av barnevernet og oppfatter dette som negativt:

I: *Hvordan opplevde du det møtet?*

U: *Helt ok. (...)*

I: *Men det var greit å være til stede da synes du?*

U: *Ja, det hadde vært helt fint om jeg ikke var der, men..*

I: *Er det sånn at du synes du får visst for mye nesten? At du kunne ha tenkt deg og ikke fått så mye informasjon?*

U: *Ja.*

I: *Fordi at?*

U: *Fordi de presser veldig på. Hvis du ... Ja. (Gutt, 13 år)*

Sitatet over illustrerer at deltakelse på møter også kan være utfordrende for barn, og hvordan informasjon om eller innsikt i for eksempel vanskelige familiesituasjoner eller utfordrende relasjoner til barnevernet kan være vanskelig for barn. Det er viktig for barn og unge å forstå deres egen situasjon angående barnevernet, slik at man unngår usikkerhet. Samtidig kan det å være i barnevernet inkludere både negative og vanskelige følelser, og foreldre kan oppleve å stå i vanskelige situasjoner. Informasjon om slike forhold kan være vanskelige å takle for barn og unge, og unødvendig for dem å ha mye kjennskap til.

I flere av intervjuene virket det som at barna og ungdommene oppfattet «barnevernet» hovedsakelig som kontaktpersonene og møter med disse, og at de ikke alltid koblet spesifikke tiltak til barnevernet. Enkelte ga uttrykk for at de ikke opplevde at barnevernet bisto med noen form for hjelp, mens de som eksempelvis hadde besøkshjem/avlastning visste at dette var et tiltak eller en type hjelp de mottok, men noen var usikre på om det var barnevernet som sto bak denne:

I: *(om besøkshjem) Men det er noe som dere faktisk har gjennom barnevernet?*

U: *Er det? (Jente, 15 år)*

På spørsmål om hva som er positivt med barnevernet, svarer en av ungdommene:

U: *Nå må jeg tenke.. jeg vet egentlig ikke helt. Jeg har ikke hatt.. Jeg fikk egentlig aldri så mye hjelp egentlig. (...)*

I: *Det eneste du nevnte var jo at du synes den avlastningsfamilien var ganske ok?*

U: *Ja. (Jente, 14 år)*

Disse sitatene illustrerer hvordan noen av barna og ungdommene ikke var klar over at de tiltakene de hadde,

som de opplevde som hjelpsomme, var noe de hadde gjennom barnevernet. De kunne virke som at de positive, hjelpsomme tiltakene ikke “passet inn” med deres oppfatning av barnevernet, og at de derfor ikke hadde koblet dem sammen. Dette kan henge sammen med barnas uttrykte oppfattelse av barnevernets rolle som en maktutøver, mer enn en hjelper. Flere kunne derfor svare slik at de ikke opplevde å ha fått hjelp fra barnevernet, selv om de var fornøyd med et besøkshjem.

9.5 Besøkshjem og avlastningshjem oppleves hjelpsomme

Barne- og ungdomsintervjuene viste også at det som opplevdes som hjelpsom, særlig var den hjelpen som betød at de hadde en slags «reserve-familie» eller «reserve-foreldre» (som de møtte jevnlig og som også kunne gi dem tid, støtte og positive opplevelser), som besøkshjem eller avlastningshjem. Hjelp som gjorde det mulig å delta på fritidsaktiviteter sammen med andre barn/unge, for eksempel at barneverntjenesten dekket kulturkort, var også positiv. Også informanter som ellers uttrykket at de ikke opplevde å få hjelp fra barnevernet, uttrykket at besøkshjem/avlastningshjem var hjelpsomme. Barna og ungdommene syntes å erfare at disse tiltakene bidro til positive endringer i familien og egen livssituasjon. Dette var tiltak/hjelp som barna/ungdommene selv opplevde som positive endringer i livene sine. Det ble blant annet formidlet på følgende måter:

Kjempegreit. (...) To helger i måneden. (...) Det er greit å få fri da. Litt fri fra søsknene sine. For det kan jo bli litt mye å gå i hælene på dem og hele tiden. (...) det er sånn plasspause da, for meg. (Gutt, 16 år)

Jeg synes det var helt greit på en måte. Av og til synes jeg det var litt godt også, at jeg på en måte fikk litt fri av mamma, fordi jeg ble litt lei av henne siden jeg alltid er med henne og ikke har noen andre på en måte å knytte meg til da. (Jente, 14 år)

Jeg har det fortsatt. Sånne avlastningshelger. (...) Men, jeg har hatt det en god stund, men jeg husker ikke hvor lenge da. Men det er jo fint der da, fordi jeg er til ei venninne. (...) Ja, jeg trives veldig godt der da, og vi merker nesten ikke at jeg er der på helgene fordi vi overnatter til hverandre hele tiden. (Jente, 15 år)

(...) Når jeg var på besøkshjem til de så var jeg med og hjalp de i fjøset, også gikk vi turer og sånt. (...) Ja, det var der jeg helst ville fortsette å gå. Jeg har sagt fra til barnevernet, ja. (...) Det synes jeg er ganske bra at de hjelper meg med det. (...) Ja, jeg spør jo hver gang vi har sånt møte, jeg, pappa, to lærere og barnevernet, og så spør jeg bestandig om det har kommet noen varsling om de kan ha besøkshjem. (Gutt, 14 år)

Besøkshjem og avlastningshelger ble omtalt som «godt» og «fint», som «pauseplass» og som en form for hjelp som bød på noen muligheter som de unge informantene opplevde som positive endringer i livene sine. Endringene kunne komme i form av å få delta på ulike aktiviteter som turer eller det å omgås og stelle husdyr. Å få mulighet til å knytte seg til andre voksenpersoner eller hjem betød også mye for noen informanter, det samme gjorde muligheten til å få en pause fra store søskenflokker. Tiltaket representerte et slags ekstra hjem som ble forbundet med trivsel, noe som er mulig å se i sammenheng med barnas/ ungdommenes livskvalitet, levekår og utviklingsmuligheter (jf. Barnevernlovens § 4-4).

En informant uttrykket at oppfølging av miljøterapeut ga ham de samme positive endringene som andre informanter fant i besøkshjem i form av en voksenperson å knytte seg til, som igjen betydde at han klarte å åpne seg opp og snakke om vanskelige tema: «*Vi snakker jo om ting, vi kan være stille i en bil sammen, bare kose oss, ingenting blir kleint. (...) Han lot meg få tilliten hans. (...) Han ventet, pushet meg ikke til å gjøre noe eller snakke med han.*» Miljøterapeuten ble en voksenperson informantene hadde tillit til, og som han var komfortabel med. Informanten fortalte at han kunne snakke med denne personen, fordi de ikke var nær familie: «*Snakkingen føler jeg ikke hjelper egentlig, bare gjør situasjonen verre. (...) Jeg kan snakke med han (Miljøterapeuten) om det*» (Gutt, 16 år). Et slikt tilbud, der barn og unge klarer å åpne opp og fortelle om sin situasjon, kan ha virkning utover det spesifikke tiltaket og aktivitetene innenfor dette.

9.6 Barna ønsker at noen virkelig hører på dem

Barna etterlyste muligheter for reell medvirkning i møte med barnevernet og ga generelt uttrykk for et ønske om at barnevernet skulle snakke med dem og virkelig høre på dem og «*ikke bare snakke selv*», som en av de yngste informantene uttrykte det. Selv om barna fortalte at barnevernet oppsøkte dem og snakket med dem gjentatte ganger, betød ikke dette nødvendigvis at de opplevde å faktisk bli hørt og tatt på alvor. Møter som ble styrt av de barnevernansatte ved at disse stilte barna en rekke spørsmål som skulle besvares opplevdes ikke nødvendigvis som «å bli hørt». Ut fra måten barna beskriver møtene kan det virke å oppleves mer som avhør enn samtaler hvor de har mulighet for medvirkning. Den yngste informantene, en ni-åring som hadde erfaring med å snakke med voksne som arbeidet i flere barneverntjenester, ga uttrykk for at det kunne være vanskelig å oppleve å ikke bli lyttet til:

Det var litt vonde opplevelser der, når vi bodde der nede. Men det som var, det var det at, barnevernet der nede, der var de ikke så greie som de burde være. For de var sånn at,

at, to stykker en som heter (kontaktperson 1) og en som heter (kontaktperson 2), ville jo omtrent ikke høre på meg. (...), de ville omtrent bare høre sin egen stemme omtrent. (...) jeg føler de ikke var så snille der nede som de burde vært. Og de burde ikke vært barnevern egentlig. (Gutt, 9 år)

Den unge informantene fortalte at det var barnevernet som sto for snakkingen i møtene, og at de ikke var så «greie» og «snille» som de burde være. 9-åringen forsøkte selv å gi informasjon til barnevernet, men opplevde at de ikke var interessert i å høre. Informanten opplyste videre om erfaringene med barnevernet i den nye kommunen: «*Her er de greie og sånt, men barnevernet synes jeg ikke er noe særlig for meg. (...) Jeg synes ikke det er noe særlig gøy å snakke med barnevernet*». Flere av informantene i barne- og ungdomsgruppen brukte ord og uttrykk som «hyggelige», «greie», «snille», «ikke være truende» og «å gå fram litt sakte», når de snakket om det de oppfattet som viktige egenskaper og/eller handle- og væremåter blant de som arbeidet i barnevernet. En ungdom uttrykte seg slik: «*Ikke spør deg på en så bestemt måte, at du må svare og vite alt da*». Det virket som om ungdommen opplevde at barnevernet stilte spørsmål på en slik måte at de alltid krevde et svar.

9.7 Diskusjon

Gjennom dette kapittelet har vi sett på barn og unges erfaringer fra kontakt med barnevernet, fra møter, undersøkelser og tiltak. Det kommer frem i intervjuene at barna og ungdommene har blandede erfaringer fra kontakten med barnevernet. De har negative følelser knyttet til møter med kontaktpersoner i barnevernet, samtidig som flere har opplevd hjelpsomme tiltak.

Det kommer frem at barna, i likhet med foreldrene, uttrykker mange sterke følelser når de snakker om barnevernet. Barna og ungdommene har en opplevelse av at barnevernet utøver makt, mer enn at de tilbyr hjelp, noe som reflekteres i utsagnene om "redsel" eller frykt for å "si noe feil". I tillegg kommer det frem at barna opplever at de i liten grad blir hørt av barnevernet, og de etterlyste større medvirkning og samarbeid med barnevernet. Gjennom intervjuene tydeliggjøres forskjellen på å være til stede og å faktisk bli involvert og oppleve reell medvirkning, og barna etterspør den reelle medvirkningen. Lignende funn har også vært påpekt i tidligere forskning hvor barn og unge er intervjuet om deres erfaringer med barnevernet (Havnen mfl., 2020; Paulsen, 2016). Dette kom også tydelig frem i intervju med barn og unge i akuttprosjektet (Storhaug mfl., 2020).

I tillegg kommer det frem at flere av barna var usikre på hvem kontaktpersonen deres var, og intervjuene tydet på at få av barna hadde gode relasjoner med deres kontaktperson. Flertallet av barna og ungdommene som

deltok i vår studie hadde vært i kontakt med barnevernet i lang tid, og flere fortalte at de hadde erfart gjentatte kontaktperson-bytter. Det er mulig å anta at slike gjentatte bytter bidro til noe redusert kontinuitet hva angikk informasjon om- og innblikk i, egen sak. Barna og ungdommene som hadde erfart flere slike bytter ga, på lik linje med foreldre som hadde opplevd dette, uttrykk for at de gjerne skapte forvirring, frustrasjon og misnøye. Når barna og ungdommene ikke får en god relasjon til kontaktperson, kan det se ut til å føre til at de heller ikke ser på barnevernet som noen som prøver å hjelpe dem, men heller som en maktinstans som skaper usikkerhet og utrygghet. Barna ser ut til å oppleve at det er en skjev maktfordeling mellom dem og barnevernet, som heller ikke fstrer tillit og relasjonsbygging. Når barna ikke føler seg trygge på kontaktpersonene og deres intensjoner, kan det bli vanskeligere å si hva de tenker og å få frem hva som kan være utfordringer i familien og i livet for øvrig. Dette kan igjen gjøre det vanskeligere å komme til kjernen av problemet og å finne treffsikre tiltak.

For øvrig ga flere av barna og ungdommene uttrykk for at de var lite opplyste om familiens sak i barnevernet og hvilken hjelp de eventuelt hadde fått fra barnevernet. Vi kan ikke med sikkerhet vite at de faktisk visste svært lite om hvorfor de var i kontakt med barnevernet, men det er gjennomført liknende forskningsstudier som viser noe av det samme. I Paulsens studie om ungdoms medvirkning i barnevernet (2016) fortalte ungdommene at manglende tilstedeværelse førte til manglende informasjon. De visste lite både om barnevernets rolle, formål og om hvilke tiltak de iverksatte og hva som var målene med disse (Paulsen, 2016). Når ungdommene ikke medvirket, i hovedsak fordi de fikk svært lite informasjon, bidro dette til usikkerhet (ibid.). Her ses og settes manglende informasjon i direkte sammenheng med ungdommenes manglende tilstedeværelse og medvirkning i egen sak.

Ungdom har også gitt uttrykk for at de trenger å få informasjon om barnevernets fremgangsmåter og vurderinger, ikke kun innledningsvis, men gjennom hele undersøkelsesforløpet (Havnen mfl., 2020). For at barn og unge i barnevernet skal oppleve reell medvirkning må kontaktpersonene i barnevernet snakke med dem om det som er viktig for den enkelte, og de må også forklare hvorfor de stiller spørsmål og trenger å vite om forhold i hjemmet, på skolen og liknende (ibid.).

Det er vanskelig å si noe om hvorvidt erfaringene hos barn og unge i denne studien skiller seg fra erfaringer hos barn og unge som ikke lever i familier med lav sosioøkonomisk status eller lav inntekt, da erfaringene fra barn og unge sjelden er entydige i studier på barnevernfeltet. Det som kan sies å være noe tydeligere i denne studien enn i en del andre studier, er betydningen av tiltak rettet direkte mot barnet. I analysene kommer det tydelig frem

hva barna og ungdommene opplever som hjelpsomme tiltak, som nettopp et tiltak som rettet seg direkte mot barna/ungdommene, såkalte kompensereende tiltak. Dette var særlig besøkshjem eller avlastningshjem. Barna og ungdommene ga uttrykk for at disse tiltakene bidro til positive endringer i livene deres. Barn og unge som ellers hadde lite til overs for barnevernet, eller som ikke oppfattet at barnevernet hadde hjulpet familien, kunne fortelle at besøkshjem var et bra og nyttig tiltak som de satte pris på. Endringen kunne være i form av at de klarte å åpne opp og snakke om ting, muligheter for å delta på aktiviteter, en pause fra store søskenflokker, eller en mulighet til å knytte seg til andre voksne når de hadde begrensede familienettverk. For noen representerte besøkshjemmet eller miljøterapeuten en voksenperson de kunne stole på og åpne seg for. Denne voksenpersonen fikk en annen rolle enn for eksempel kontaktpersonen, som mange av informantene fant det vanskelig å snakke med. Samlet viser intervjuene med barn og unge at tiltak rettet direkte mot barnet oppleves viktig og har positiv innvirkning på barnets hverdagsliv.

10

Kapittel 10 Foreldres erfaringer i møte med barnevernet

Gro Ulset, Veronika Paulsen og Mari Bore Øverland

Dette kapitlet redegjør nærmere for foreldre i familier med vedvarende lav sosioøkonomisk status (SØS) sine erfaringer i møte med barnevernet. I kapittel 7 ble resultater fra spørreundersøkelsen presentert, hvor vi fikk innblikk i hvordan foreldre opplevde ulike sider ved kontakten med barnevernet, og forskjeller og likheter mellom ulike SØS-grupper. Kapittel 10 bygger på kvalitative intervjuer med et strategisk utvalg lav SØS-foreldre (N=31) som deltok i spørreundersøkelsen (se kap. 2 for beskrivelse av utvalg og metode). De kvalitative intervjuene gir et dypere innblikk i erfaringene som foreldrene har fra møtet med barnevernet, som i utgangspunktet også dannet en hovedproblemstilling i denne delstudien. Det var et uttalt mål å lære noe om hvordan foreldrene opplevde og erfarte kontakten med barnevernet og gjennom dette også få innsikt i hva som eventuelt kan gjøres for å forbedre tjenesten. Sentrale spørsmål i tilknytning til hovedproblemstillingen, som det ble rettet oppmerksomhet mot i intervjuene, handlet om foreldrenes oppfatninger av barnevernet som tjeneste, hvilke følelser som ble vekket i kontakten med barnevernet, hvilke erfaringer de hadde i møte med kontaktpersoner og hvordan de opplevde samarbeidet og samhandlingen med barnevernet.

Analysene av intervjumaterialet viste at foreldrenes uttrykte erfaringer på disse områdene hadde befatning med hverandre. I det følgende redegjøres det nærmere for nettopp foreldrenes opplevde emosjoner og reaksjoner i møte med barnevernet, deres erfaringer med barnevernansatte og bytter av kontaktpersoner samt oppfatninger av kommunikasjon og språklig samhandling i kontakt med tjenesten. I etterkant av disse tre erfaringsområdene, som presenteres i atskilte avsnitt, avsluttes kapitlet med en oppsummerende diskusjon hvor funnene diskuteres og sammenholdes med tidligere relevant forskning på feltet.

10.1 Opplevde emosjoner og reaksjoner

Datamaterialet fra intervjuutvalget viste at både foreldrenes og barnas erfaringer i møte med barnevernet bar preg av mange ulike emosjoner og reaksjoner i møte med barnevernet. Foreldrene brukte blant annet ord som «sterk redsel», «frykt», «nervøsitet» og «stress», når de beskrev egne følelser i denne forbindelse. Det fremgikk at det særlig var barnevernets undersøkelser, og det «å være i» undersøkelsesfasen, som vekket sterke emosjoner og reaksjoner, men også tanker og forestillinger om hva barnevernet som tjeneste representerte, samt møtene og kontakten med barnevernet mer generelt, syntes å bidra til dette. Videre beskrev foreldre i disse familiene at de kunne oppleve kontakten med barnevernet som en tilleggsbelastning i livene sine, siden de fra før hadde daglige bekymringer som særlig knyttet an til deres økonomiske situasjon. Ytterligere stress og usikkerhet rundt familiesituasjonen ble beskrevet gjennom uttrykk som «å gå rundt og være redd over lang tid», «å kjenne på sterk redsel», «frykt», «nervøsitet» og «stress» i tilknytning til møter og kontakt med barnevernet¹⁸. Her forteller to informanter noe om hvordan følelsen av å være redd har preget dem:

«I perioder så har jeg blitt redd for hva som kan skje hvis jeg gjør noe feil. (...) Det blir tungt. For da går du rundt og er redd for at, enn om de hører om den gangen vi kranglet og læreren gikk forbi»

«Det er når du føler deg overvåket, når de ugleser deg allerede i fra første møtet, så det er veldig vanskelig. (...) Det er jo barnevernet det er snakk om. Du er jo redd for at det skal komme fram noe som de mener er kjempfeil. Det er nok en underliggende frykt, tror jeg»

Foreldrene snakket om en redsel for å gjøre noe feil som var knyttet til en underliggende frykt for barnevernet som tjeneste samt om følelsen av å bli sett ned på i møte med barnevernet. Av intervjuene fremgikk det også hvordan kontaktpersoners ulike fremtoninger og opptredener kunne bidra til å fremme eller hemme vanskelige følelser eller reaksjoner. Her forteller to av informantene noe om betydningen av dette:

«(...) Jeg følte meg veldig liten og verdiløs og ubetydelig. Når et menneske klarer å få deg til å føle sånne ting.. eh.. så...så.. har de ingen respekt eller noe som helst ovenfor deg. (...) Jeg blir lei meg...og..redd og føler at jeg ikke gjør noe som helst bra når et sånt menneske som han mannen, eller hun andre barnevernsdamen...eh.. kommer inn og.. da føler jeg at ingen

ting med meg er godt nok. Ingen verdens ting er godt nok. (...)»

«Og er du stresset da, hvis det er første møte og de merker at noen sitter med klørne ute, så er det ganske...lett for meg hvert fall, at det blokkerer seg i hodet da. Jeg blir så stresset i hodet at det stopper opp. (...) Ja for, når jeg merker at de trekker tilbake klørne, eller hvis det er noen som ikke har klør i det hele tatt da, så slapper jeg jo mer av jeg også. Og snakker mer fritt, jeg tenker ikke så mye over hva jeg skal si. Da går det mer normalt, en mer normal samtale. For jeg blir ikke redd for hva jeg sier»

Disse foreldrene beskrev hvordan bestemte situasjoner eller møter med kontaktpersoner hadde satt i sving følelser av ikke å være god nok, ikke strekke til eller å bli så stresset at de ikke klarte å tenke klart. Møter med barnevernet som opplevdes mer konstruktive, hvor kontaktpersonen kan hende fremsto som mindre autoritær, syntes å være mindre preget av stress og redsel.

Som nevnt tidligere ga foreldre uttrykk for at de hadde erfart særlig negativt press og stress i bestemte møter, situasjoner eller faser, eksempelvis i forbindelse med barnevernets undersøkelser. Her forteller én av informantene om dette:

«Jeg tror kanskje at de kunne prøvd, prøvd å ikke være så pågående som de er. Det er litt, for det er to mann, sitter med kryssforhør hos de, da blir det for mye for meg. Det blir...det er et spørsmål hun ene stiller, og så stiller hun andre spørsmålet sitt før jeg har svart på det første så da, da stikker det seg hos meg, og det blir ikke noe bra. (...)... for de er krass, de er harde. (...) Jeg blir stresset fordi at, når jeg ikke finner svar på det de spør om, så da blir jeg stresset og...det er ikke trivelig. (...) Det er flere ganger at jeg har tatt med meg eldste datteren min¹⁹, for at jeg har ikke fått til og ordlagt meg. (...) da ble det bedre. (...) Jeg står fast og klarer ikke å ordlegge meg, så blir det bare tull alt. (...) det er mange ganger jeg har blitt presset opp i et hjørne av dem»

Dette utsagnet representerer ett av flere hvor foreldre snakket om situasjoner, gjerne knyttet til undersøkelsesfasen, hvor barnevernet stilte med to kontaktpersoner i møte med dem. Foreldrene beskrev at de selv gjerne hadde stilt til slike innkalte møter alene (som aleneforeldre), men de erfarte dette som en ulempe eller et hinder. De ga med andre ord uttrykk for at de opplevde og forsto at de trengte støtte fra noen i disse møtene, særlig fordi barnevernet stilte med to kontaktpersoner.

¹⁸ Det er viktig å poengtere at foreldre også opplevde at kontakten med barnevernet varierte. På den ene siden kunne de beskrive perioder som bar preg av redsel og frykt; på den andre siden perioder hvor de erfarte å få hjelp som var konstruktiv og nyttig. Foreldrene fortalte at de hadde samlet ulike erfaringer over tid, og at disse eksempelvis hadde skiftet avhengig av i hvilken fase de hadde vært i sin kontakt med barnevernet, og/eller hvilken kontaktperson de til enhver tid kommuniserte med. Foreldre som oppga at de selv hadde tatt kontakt med barnevernet ga i mindre grad uttrykk for at de hadde opplevd vanskelige perioder, enn foreldre som oppga at barnevernet hadde kontaktet dem.

¹⁹ Datteren informanten viste til var voksen og hadde ikke hatt kontakt med barnevernet.

I utsagnet på forrige side ser vi hvordan informanten nærmest opplevde disse møtene som avhørssituasjoner hvor de barnevernansatte fremsto som harde, krasse og pågående, og hvor det var svært vanskelig å sitte alene på den «andre siden av bordet».

Enkelte ga også uttrykk for at de hadde erfart et mer generelt negativt press og/eller stress ved å være i kontakt med barnevernet over lang tid, slik denne informanten gjorde:

«Det har vært mye frykt, redsel. Det har ikke vært mye positivt i de tidligere årene. Det har vært mye trusler. (...) Når barnevernet har truet med å ta han. Og så fikk jeg barnevernsvakten på døra, i tide og utide. (...) Men det var ingen som gjorde noe. Det var trussel på trussel, og da som forelder å stå opp imot det, og å ha energi og psyke til å komme seg gjennom hverdagen når du har den der hengende over. Du vet aldri hvem som kommer på døra, du vet aldri når de kommer på døra. (...) ...du skal kjempe mot et system som mener du er udugelig som forelder»

Dette utsagnet viser hvordan det som informanten oppfattet som trusler fra barnevernet over tid, bidro til å skape vedvarende bekymringer og frykt, som gjorde det vanskelig å håndtere hverdagen. Informanten ga uttrykk for å ha vært i en situasjon som opplevdes som en pågående kamp mot «et system» som ikke har kunnet anerkjenne dennes foreldrekompetanse.

Foreldre ga videre uttrykk for at den makt-ubalansen de opplevde kunne få betydning for hva som kom ut av møtene og observasjonssituasjonene, siden barnevernets innflytelse og makt fremsto som svært tydelig samtidig som de selv følte seg svake og til dels forsvarsløse. Å ta med seg et familiemedlem eller en venn i det neste møtet med barnevernet ble derfor en løsning for noen. En forelder fortalte om dette på følgende måte:

«De er flere, de er alltid to. Jeg synes at, i utgangspunktet så kommer jeg alene da. Til å begynne med. Fordi jeg har ikke noe å skjule. Lurer de på noe så er det bare å spørre. Så da kommer jeg alene. Men etter en ja, to, tre, fire møter, så følte jeg at jeg stanget mot en vegg. Så jeg begynte å ha med meg folk. Og da ble tonen annerledes. Da ble alt snudd på hodet. Da ble det plutselig, da kom de med kaffe på møtene og., hei, hei, plutselig begynte de å smile litt og alt ble annerledes. Hele atmosfæren og alt. Det var et lurt trekk å ha med seg noen utenfra. (...)»

Utsagnet viser hvordan informanten opplevde at møtene med barnevernet endret seg ut ifra hvem som var til stede. Vedkommende oppfatter at de barnevernansatte opptrådte ulikt avhengig av om hen møtte alene eller ikke, og at møtene ble mer konstruktive når hen tok med en «støttespiller». Flere foreldre fortalte om liknende erfaringer.

Det fremgikk også av intervjuene at en del foreldre hadde opplevd vanskelige og utfordrende følelser i møte med unge, uerfarne kontaktpersoner som selv ikke hadde barn. Dette syntes ikke ene og alene å handle om at barnevernsarbeiderne ikke hadde erfaring med å være foreldre, men tilsynelatende også om væremåter og/eller holdninger som de erfarte som lite konstruktive:

«(...) Og så har det vært saksbehandlere som er yngre enn meg da, jeg er 46 år, og de vil kanskje sette seg litt i respekt eller sånne ting og. Og da gjør de det på en feil måte, synes jeg da. For jeg føler at jeg blir sett ned på, trampet på. Både på måten de snakker til meg på, og hvis de er skeptiske til noe så er det mer en påstand som jeg må motbevise. (...) Jeg føler i hvert fall veldig sånn. At de skal sette seg i respekt. De skal være den myndige personen i møte som har kontroll hele tiden. Så du skal ikke si noe negativt tilbake til dem, uten at du merker det. (...) For enkelte er jo ganske direkte med hvordan ting kan ende opp, hvis du ikke hører etter»

Denne informanten hadde skiftet kontaktperson femten ganger og fortalte noe om sine erfaringer med å møte unge, uerfarne kontaktpersoner. Vedkommende ga indirekte uttrykk for at hen tolket at de viste frem og nyttiggjorde seg den makten de hadde på en mer eksplisitt måte, nettopp fordi de var unge, uerfarne og litt usikre. Møtene ble husket som spesielt krevende, fordi hen følte seg «sett ned på» og «trampet på». En annen forelder uttrykte noe av det samme:

«Selv om du jobber i kommunen eller det offentlige, så gjør du feil som forelder der og. For jeg har hatt nok av de der nyutdanna, obsternasige 25-åringene uten barn som saksbehandler som skal sitte og fortelle meg hvordan jeg skal oppdra mitt barn. Og så tenker jeg, du er ikke forelder fordi du har hatt søsken. Du har ikke noe ansvar da. Så skal du sitte og fortelle noen hvordan det er å ha barn og barn med diagnoser og barn i systemet. Og så har du ingenting selv».

Informanten ga uttrykk for å oppleve at noe «skurret», når en ung barnevernarbeider som selv ikke hadde barn fremsto som «eksperten», som skulle instruere med hensyn til det å være forelder og hvordan gi god omsorg og oppdra barn. Informanten syntes å oppfatte nyutdannede som egenrådige, samtidig som vedkommende ikke så noen grunn til at de skulle være det, siden de hadde et noe tynt erfaringsgrunnlag. Flere informanter ga uttrykk for at de opplevde at møter med unge, nyutdannede barnevernansatte kunne bære preg av kontroll og usikkerhet. Dette gjorde noe med foreldrenes følelser og reaksjoner i møte med barnevernet, og det fikk betydning for den videre dialogen og samhandlingen mellom dem som foreldre og kontaktpersonen som representant for barnevernet.

Foreldre fortalte også om hjemmebesøk og observasjons-situasjoner som opplevdes som «unaturlige», anstrengte og vanskelige. I disse situasjonene var det ofte to barnevernansatte som kom på hjemmebesøk for å observere spillet mellom forelder og barn, og det skjedde gjerne i forbindelse med undersøkelsesarbeidet. Videre ble det beskrevet at den ene barnevernansatte gjerne var i aktiv dialog med familiemedlemmene, mens den andre observerte og noterte. Foreldrene syntes å oppfatte at hjemmebesøkene ikke «fanget» det faktiske sosiale liv i familiene. Settingen og interaksjonen opplevdes som konstruert, og den ble gjerne stiv og anspent. Én av informantene sa det slik:

«Men det er det at DE kjenner ikke meg, og de... de er noen fremmede utenfra. De vet ikke hvordan det er hjemme hos meg og...og med meg og ungene, annet enn to halvtimer, tror jeg det er de har vært her..., sånn at om de får en feil idé, så kan jo det få enorme konsekvenser for oss. Om de får en idé om at...nei, hun er ikke en god nok omsorgsperson, vi kan finne en bedre familie til ungene deres,...(...)»

Ifølge informanten hadde barnevernet vært på hjemmebesøk to ganger, i omtrent én time til sammen. Hen oppfattet at grunnlaget for å forstå familien, og derigjennom kunne konkludere med hensyn til barnas situasjon og behov for hjelp, var for tynt. Tanken om at barnevernet, på bakgrunn av to korte hjemmebesøk, kunne ta avgjørelser som endret familiens situasjon og fremtid totalt satte sterke følelser i sving. En annen forelder fortalte om kontaktpersons opptreden i situasjonen, og hvordan denne også fikk betydning for hvordan et hjemmebesøk kunne oppleves:

«Han hadde nesen langt oppi skyene, altså han var veldig sånn... hovmodig. (...). Han kommer inn i heimen min med skikkelig rak rygg og bare 'ja, nå skal jeg observere her, og dere skal bare gjøre som normalt. (...) Han valgte å bryte inn i samtaler med meg og ungene mine. (...) ... han snakket til meg og ikke med meg. (...)'»

Informanten mintes og beskrev hvordan den barnevernsansattes fysiske bevegelser, kroppsholdning og måte å kommunisere verbalt på gjorde situasjonen vanskelig. Flere foreldre beskrev barnevernets samspills-observasjoner og samspilloppgaver mellom dem og barna som «kunstige» og følelsesmessig krevende:

«Nei, samspillsoppgave heter det. Da var det for å se spillet mellom mor og sønn...fordi da var det meg og han som gjorde det. Og da var vi på et lekerom også fikk jeg instruksjoner om hva jeg skulle gjøre, også ble vi filmet fordi de skulle se spillet oss imellom. Det var veldig ekkelt. Jeg klarte jo ikke å være meg selv, så det ble jo veldig kaldt»

Informanten brukte ordene «ekkel» og «kaldt» for

å beskrive hvordan hun opplevde situasjonen med barnevernets samspilloppgaver, hvor hun oppfattet at hun ikke klarte å være seg selv ovenfor barnet. Når disse samspillsituasjonene utviklet seg til å bli veldig forskjellige fra de faktiske hverdagssituasjonene i hjemmet syntes dette, ifølge foreldrene, å handle både om setting, instruksjoner og hvilke aktører som var til stede. Dette var viktige erfaringer de hadde med seg- og som de fortalte om, når de beskrev sine møter med barnevernet.

10.2 Bytter av kontaktpersoner i barnevernet

Gjentatte bytter av kontaktperson og ansattes væremåte og opptreden som vi allerede har vært litt inne på syntes å oppta foreldrene når de beskrev kontakten med barnevernet. De fleste foreldrene fortalte at de hadde skiftet kontaktpersoner flere ganger, og de ga sjelden uttrykk for at de selv hadde bedt om disse byttene. Én informant, som hadde hatt mangeårig kontakt med barnevernet, oppga femten bytter og ga uttrykk for at flere av disse opplevdes som belastende omstarter siden de krevde nye gjennomganger med repeterende spørsmål fra barnevernsansatte som ikke kjente «saken» fra før. Foreldre pekte også på at barna «mistet tråden på hvem som var hvem», at de ikke rakk å bli kjent med de som representerte barnevernet og at de etter hvert ikke orket å bry seg om navn. Dertil fremgikk av intervjuene at foreldrene selv kunne slite med å huske navnet på egen kontaktperson på grunn av hyppige skifter og/eller lite kontakt.

Selv om mange foreldre ga uttrykk for en underliggende redsel for barnevernet, syntes de å oppleve kontakten med tjenesten til dels ulikt avhengig av hvem som til enhver tid var deres kontaktperson. Noen ga uttrykk for at de, mer eller mindre, var prisgitt hvem denne personen var. Foreldre opplyste at ansatte kunne ha svært forskjellige fremtoninger og væremåter, noe som de oppfattet fikk videre betydning for kommunikasjonen og samhandlingen mellom dem selv og tjenesten. På den ene siden ble kontaktpersoner omtalt og beskrevet som «å ha piggene ute»; på den andre siden ble de omtalt og beskrevet som «interesserte og lyttende». Ifølge foreldrene kunne disse væremåtene danne svært ulike grunnlag for videre dialog og samhandling.

Foreldrenes beskrivelser av hva som, etter deres oppfatning, kjennetegnet den ene eller andre «typen» kontaktperson, og hvorfor de opplevde å samarbeide godt eller ei, hadde noen likhetstrekk. Det typiske for de personene de opplevde å ha konstruktive samtaler- og godt samarbeid med, var at de fremsto som «hjelpere». Når kontaktpersonen ble oppfattet som en reell hjelper syntes dette særlig å handle om hvordan vedkommende kommuniserte med familien både verbalt og ikke-verbalt,

samt om imøtekommenhet og tilgjengelighet. Her er noen utsagn som forteller om foreldres erfaringer med kontaktpersoner som fremsto som hjelpere:

«(...)...hun som er saksbehandleren min, hun er kjempeflink. Jeg opplever veldig veldig bra og veldig veldig rolig, med henne. ...hvordan hun snakker med meg...hun er veldig åpen, hun er veldig lett, hun snakker så mye og hun forteller om sine opplevelser hun også med barna. Så det er veldig trygt at hun snakker sånn. (...)»

«Bør være forståelig. Bør være imøtekommende, bør høre hele mennesket, på deres historie på en måte. Det synes jeg er viktig. At man ikke blir sett ned på, for eksempel. (...) Det å bli hørt rett og slett. Det er sånn jeg har opplevd barnevernet, at jeg har blitt hørt om hva som har skjedd. Og ikke blitt behandlet som en gjenstand da, men et menneske»

«Og barnevernet har vært veldig en ressurs. I dag også, hvis det blir en situasjon, eller ett eller annet, så kan jeg ringe saksbehandleren. Og så kan jeg si sånn og sånn er en situasjon, hva bør jeg gjøre? Så jeg bruker barnevernet mer som rådgiver, som en ressurs. (...) Så jeg synes det har vært en veldig god hjelp for min del. Veldig god»

De gode møtene med barnevernet, hvor kontaktpersonen fremsto som en hjelper som var interessert og lyttende, bar ikke preg av en autoritativ ramme som begrenset eller hindret dem i å ta kontakt, å være åpen eller å tørre og spørre. Det kom frem at foreldrene kjente seg trygge, fordi de oppfattet at disse barnevernsarbeiderne var genuint opptatt av å få informasjon som ga dem et helhetlig bilde av familiens situasjon. Samtidig ga foreldrene uttrykk for at de opplevde å bli sett og hørt i møte med dem. Her forteller en informant mer generelt om betydningen av kontaktpersonens opptreden i møte med familier som er i kontakt med barneverntjenesten:

«(...) enten man er der frivillig eller man er der fordi man må, så er det, du er i en veldig sårbar situasjon uavhengig av det. Og hvis du da blir møtt med noen som sitter stiv rett opp og ned og måler deg fra topp til tå, så er det ikke veldig hyggelig. Men hvis du har en person som viser medfølelse og viser forståelse og prøver å forstå hva du sier, så er det litt annerledes med en gang. Det er utrolig viktig at en kjenner at de oppriktig bryr seg om og prøver å forstå situasjonen din»

Generelt fremgikk det av intervjuene at foreldre opplevde at det var greit «å være seg selv» og snakke åpent og fritt om familiens situasjon og eventuelle utfordringer, når de oppfattet at den eller de som representerte barnevernet respekterte dem som foreldre, og ga tydelig uttrykk for at de ønsket å forstå og bistå. I motsatt fall, dersom kontaktpersonene hadde «piggene ute» og ble oppfattet som motstandere eller etterforskere som søkte etter mangler eller feil, ga foreldrene uttrykk for at de ikke

turte å være seg selv. Kommunikasjonen og samhandlingen med barnevernet som tjeneste ble oppfattet som svært krevende i slike tilfeller.

10.3 Kommunikasjon og språklig samhandling

I møtet med barnevernet og den videre kontakten med kontaktpersonene syntes foreldrenes erfaringer når det gjaldt kommunikasjon og språklig samhandling å stå sentralt. Det var særlig etnisk norske foreldre som ga uttrykk for at de opplevde utfordringer på dette området. I intervjuene snakket de om at de erfarte å ha «et utilstrekkelig språk» i møte med barnevernet, og at det oppsto språklige misforståelser mellom dem og kontaktperson. De fortalte at de hadde opplevd å bli misforstått og mistrodd, og ga til dels utfyllende beskrivelser av hvordan dette skjedde og hvilken videre betydning de oppfattet at det fikk.

Som bakgrunn for dette sentrale temaet eller erfaringsområdet, som omhandlet kommunikasjon og språklig samhandling, bør nevnes at foreldrene gjerne beskrev seg selv som åpne og direkte. De hevdet at de i utgangspunktet hadde et ønske om å meddele og å snakke fritt. Som én av informantene uttrykte det, og som viste seg å være betegnende for hvordan flere andre også beskrev seg selv:

«Ja, jeg er veldig åpen av meg da. Jeg er kanskje litt for åpen, det er kanskje mitt problem»

«Åpne og direkte», «personer som snakket fritt», som brukte «sitt vanlige språk» og opptrådte «slik de var». Dette var typiske beskrivelser som foreldrene ga av seg selv, og som de mente var betegnende for hvordan de gikk inn i sine første møter med barnevernet. De ga imidlertid uttrykk for at de erfarte at det «straffet seg» å opptre åpent og ærlig «som seg selv», og at de oppfattet at måten de hadde uttrykt seg på «ikke falt i smak» hos barnevernet. Uttalelser som «alt jeg sier blir feil», «alt jeg sier at jeg gjør er galt», «det vi sier eller gjør er aldri bra nok» og «de leter etter feil», fortalte noe om dette.

Disse oppfatningene av å ikke strekke til med ord og ytringer og/eller å bli misforstått i denne forbindelse, førte til at noen justerte sin opptreden. Enkelte fortalte at de valgte å være mer tilbakeholdne og forsiktige med hensyn til hva de opplyste om, og hvordan de formidlet. Én informant, som hadde hatt kontakt med barnevernet i mange år, sa det slik:

«Jeg personlig holder litt tilbake. Og tenker gjerne gjennom ting jeg skal si før jeg sier det, og det er ikke vanlig for meg, for jeg er en person som vanligvis bare bla-bla-bla og så tenker jeg etterpå. Og så tenker jeg at oi, kanskje det var litt

dumt at jeg sa det. Men til barnevernet så føler jeg litt det behovet for å passe på litt hva jeg sier og gjør. Og det er rett og slett skremselsmomentet, at jeg føler at de har den makten at de rett og slett kan ta ifra meg noe. (...)»

De verbale utfordringene som foreldrene ga uttrykk for at de erfarte, syntes å handle om måten de ordla- og uttrykte seg på, når de snakket om familiesituasjonen, foreldrerollen og egen barneforståelse. Foreldre oppfattet at barnevernet la stor vekt på dette, når de analyserte og vurderte dem som foreldre. Samtidig fremkom det at de opplevde at barnevernet tolket dem feil, fordi de hadde et enkelt, direkte og uformelt språk. En forelder sa det slik:

«Ja, for de har en tendens til å henge seg opp i ord. Ja, jeg har tydeligvis et språk som er annerledes enn deres. Så det høres kanskje ut mer som en raring eller... (...) Jeg kan jo si at jeg 'jager litja på rommet'. Det kunne jeg ikke si. Det hørtets voldsomt ut. Det kunne jeg ikke gjøre. De henger seg opp i sånne enkelte ord. Og da går det gjerne en time eller to på å diskutere. 'Jager du virkelig jenta rundt omkring'? Nei, altså jeg gjør jo ikke det, men det er måten vi prater på. Språket mitt er annerledes, tydeligvis enn ditt. Jeg er ikke så formell av meg, så det er ganske... du må ikke henge deg opp i det, det er ikke sånn det er, jeg springer ikke rundt og jager henne. (...) Ordbruk er viktig, man må bruke de riktige ordene»

En annen forelder uttrykte som følger:

«...og så hadde jeg ikke ordlagt meg riktig, du kan ikke... du skulle sikkert ikke sagt til et barn: 'Nå får du gå ut på lekeplassen, jeg kan ikke ha sånn oppførsel inne!' Det er ikke godt nok for barnevernet. Sånn kan man ikke snakke til et barn. Du må huske på å erkjenne følelsen, benevne følelsen, validere følelsen... og virkelig 'kjenne' på den følelsen. Du kan ikke bare si noe så enkelt som 'Gå ut!' Nei, det går ikke. Da er du en dårlig mor. Det er sånn. Det er ikke godt nok»

Foreldrene mente det oppsto misforståelser og unødvendige konflikter, fordi de selv brukte ord og ytringer som barnevernet ikke anerkjente. Kommunikasjonsutfordringene fikk betydning for den videre dialogen, som de kunne oppfatte som svært omstendelig og krevende. Informantene fortalte at de uttrykte seg ved hjelp av det språket de kjente og brukte i det daglige, og som de gjerne omtalte som «et uformelt språk». De erfarte imidlertid at de «trådte feil», fordi de ikke gjorde bruk av formuleringer som for barnevernet ville være et tegn på at de som foreldre tenkte og forsto riktig rundt barn, omsorg og oppdragelse. Noen foreldre ga imidlertid uttrykk for at de etter hvert, i møte med barnevernet, forsøkte å anvende mer formelt faglig

korrekte ord og ytringer, når de snakket om omsorgspraksiser, hvordan man skulle forstå barn og møte barns behov. Denne språklige tilnærmingen skjedde både gjennom ordinære møter med kontaktperson, men kanskje særlig i forbindelse med deltakelse i foreldreveiledningsprogrammer. Andre syntes mer kritiske til å skulle omfavne barnevernets språk og ga uttrykk for at tjenestens opptatthet av å anvende riktige ord og formuleringer nærmest fremsto som uvesentligheter, som de ikke forsto betydningen av. Én informant viste eksempelvis til Circle of Security (COS)-kursene, og hvordan disse nærmest ble en norm for hvordan man skulle si og gjøre ting:

«Og...når foreldre har gjerne en annen måte...å forklare ting på, så er det feil. (...) Så de er litt mer...hva skal jeg si... innsnevret på at sånn er det og skal det være, ingenting skal vike fra det. (...) Jeg forklarte henne hvordan jeg ville opptrådt, så var det...så hang hun seg opp i at jeg brukte ordet 'men', i stedet for at jeg gjerne kunne sagt 'fordi'. (...) jeg kan gjerne bruke ordet 'fordi' i stedet for 'men', men jeg synes det var flisespikk å henge seg opp i. (...)»

Og videre:

«Og jeg følte at hvis jeg hadde sagt til henne at...ja, neida, jeg skal øve på å bruke 'fordi', så hadde hele greia... da hadde hun bare 'ja, okei, da følte hun at hun hadde oppnådd sitt mål. Så egentlig så valgte jeg bare å diskutere fordi at jeg følte at jeg måtte gi beskjed til henne at det er mange veier til Rom, og det er ikke bare den motorveien som hun tror eller har opplæring på at alle skal følge. (...)»²⁰

Informanten oppfattet at barnevernet presenterte en slags oppskrift på hvordan man som forelder burde gå frem for å snakke med- og forklare ting til barna, og ga videre uttrykk for at denne oppskriften var på et uforståelig detaljnivå med hensyn til talemåte og valg av ord.

Som nevnt tidligere i kapitlet kom det frem at foreldre i disse familiene følte at de ikke var «gode nok». Denne oppfatningen syntes blant annet å basere seg på barnevernets vektning av måten de kommuniserte på gjennom et direkte, uformelt og utilstrekkelig språk. Foreldre hadde inntrykk av at barnevernansatte så en sammenheng mellom foreldres uttrykks- og talemåter på den ene siden, og hvordan de utøvet omsorg på den andre siden, og at de derfor forsøkte å korrigere og endre måten de kommuniserte på gjennom ulike foreldreveiledningsprogrammer. Flere foreldre opplyste at de, i møte med barnevernet, etter hvert forsto at det var lurt å justere måten de uttalte seg- og besvarte spørsmål på. De valgte derfor å tenke seg mer om før de snakket

²⁰ Sitatet er hentet fra Fævelen, M. (under vurdering). Foreldres tilpasning og motstand til barnevernet som autoritet på foreldreskap.

og å overveie måten de ordla- og uttrykte seg på. Slik kunne de kanskje komme litt nærmere det språket som de oppfattet at barnevernet anerkjente, som var tuftet på formell fagkunnskapen om barn, foreldre, foreldreferdigheter og omsorgspraksiser.

10.4 Oppsummerende diskusjon

I dette kapitlet har vi presentert tre temaområder som foreldre i familier med vedvarende lav SØS la vekt på når de fortalte om sine erfaringer i møte med barnevernet; «Opplevde emosjoner og reaksjoner», «kontaktpersoner og bytter av kontaktpersoner» og «kommunikasjon og språklig samhandling». Selv om disse delvis ble presentert og snakket om hver for seg oppfattet vi at de sto i mer eller mindre klar interaksjon med hverandre. Det bildet som foreldrene presenterte favnet om deres generelle forestillinger eller oppfatninger av barnevernet som tjeneste, deres erfaringer i kontakt med ulike kontaktpersoner, kommunikasjon- og språklig samhandlingserfaringer og opplevde emosjoner som de knyttet til bestemte situasjoner/møter med kontaktpersoner og/eller, mer generelt, til det «å være i barnevernet». Foreldrenes emosjonelle erfaringer syntes å ha stor betydning for hvordan de oppfattet kontakten med tjenesten. Videre fremgikk det at deres opplevelse av å bli hørt, forstått, trodd og møtt på sine behov, kunne være personavhengige og tett koblet til kontaktpersonens fremtoning og væremåte, og at gjentatte bytter av barnevernansatte gjerne opplevdes som «restarter» som kunne bidra til å svekke kommunikasjon og samhandling. Foreldre fortalte også om erfaringer med å ha «et utilstrekkelig språk», og at det oppsto språklige misforståelser i kommunikasjonen, noe som påvirket samarbeidsrelasjonen.

Analysene viste at «det å være i barnevernet» kunne vekke sterke følelser og være kilde til stress, press, usikkerhet og frykt. De emosjonelle erfaringene handlet blant annet om en grunnleggende redsel for at barnevernet ikke skulle forstå dem som foreldre, at de skulle misforstå eller mistolke familiens situasjon og at dette skulle få videre konsekvenser for dem og barna. Barnevernet som institusjon har mulighet og myndighet både til å hjelpe og til å bruke tvang, og det syntes å være den sist nevnte myndighet som foreldrene i særlig grad knyttet redsel til.

Det foreligger noe forskningslitteratur som omhandler foreldres opplevde emosjoner i møte med barnevernet i Norge, og hvilken betydning disse kan ha på den videre samhandlingen mellom foreldre og kontaktpersoner (Thrana, 2015; Thrana og Fauske, 2014; Tembo, 2020; Midjo, 2010). Thrana og Fauske peker på at den emosjonelle dimensjonen i foreldres møte med barnevernet kan fremstå som et hinder for dem, når den bærer preg

av usikkerhet, redsel og frykt for hva som vil skje med familien. Den profesjonelle hjelperens doble rolle kan bidra til å forsterke den vanskelige emosjonelle dimensjonen som foreldre erfarer i møte med barnevernet, som også gjerne handler om et negativt stress knyttet til det å være eller bli vurdert som «gode nok» foreldre (2014). Thrana og Fauske konkluderer med at et reelt samarbeid mellom foreldre og profesjonelle hjelpere i barnevernet krever at den emosjonelle dimensjonen tas på alvor, og at foreldre trenger å oppleve anerkjennelse, respekt og tillit (Thrana, 2015; Thrana og Fauske, 2014). Tembo (2020) har søkt dypere innsikt i foreldre med innvandrerbakgrunn sine erfaringer i møte med barnevernet, og hvordan de i denne forbindelse navigerer og håndterer emosjoner. Funnene i hennes studie tyder på at foreldre med innvandrerbakgrunn opplever mange av de samme negative emosjonene som foreldre i vårt utvalg beskriver (som har en større andel etnisk norske foreldre, enn foreldre med innvandrerbakgrunn). Tembo peker også på at foreldrene oppfatter at deres (uttrykte) emosjoner og reaksjoner påvirker kontaktpersonenes beslutninger (2020), noe som kan antas å bidra til at foreldre ikke tørr å vise fram sine emosjoner i den videre kontakten med barnevernet.

Midjo (2010) peker på at selv om barnevernet søker å vektlegge den hjelpende siden av sitt arbeide i møte med familiene, så formidles også ofte «maktansiktet». Det er dette som bidrar til å skape frykt, ifølge Midjo. Frykten er ikke nødvendigvis knyttet til makten i seg selv, men til konsekvensene av denne makten (ibid.). De fleste foreldrene som deltok i vår intervjustudie hadde ikke erfart barnevernets «maktansikt» i form av at det eksempelvis var eksplisitt snakk om omsorgsovertakelser, men mange fortalte likevel at de hadde opplevd sterke emosjoner og reaksjoner i møte med tjenesten. Vis med flere (2020) viser også i en studie om barnevernets undersøkelsesarbeid at det blant foreldrene forelå en underliggende frykt for barnevernet. I denne forbindelse understreker forskerne viktigheten av at barnevernet faktisk blir bevisst den utbredte frykten (ibid.). For å få til et godt og hensiktsmessig samarbeid med foreldrene kan det synes som om barnevernet i større grad må ta den emosjonelle dimensjonen på alvor, anerkjenne den og ikke se forbi den. Dette handler også om å oppleve å bli sett, hørt og respektert og derigjennom tørre «å være seg selv».

Vår studie viste at kontaktpersonens væremåte og fremtoning sto sentralt i foreldrenes erfaringer i møte med barnevernet. Den relasjonen som ble skapt mellom familiene og barnevernarbeiderne kunne ha betydning for hvordan foreldrene oppfattet kontakten med barnevernet som helhet. Gjentatte/hyppige bytter bidro til ustabile relasjoner og dårlig kontinuitet i «saken». Ut ifra det en del av foreldrene fortalte kunne det også virke som om kontakten med barnevernet hadde

motsatt virkning av den som var tiltenkt og/eller ønskelig. Barnevernet ble ikke alltid oppfattet å være en kilde til støtte, forståelse eller positiv endring for familien, men derimot en kilde til forsterking av hverdagsstresset som fra før av var et problem for mange foreldre i disse familiene med vedvarende lav SØS. Foreldre ga uttrykk for at de opplevde at de ikke var «gode nok» i møte med barnevernet, og at «alt de sa var galt». De fortalte videre om erfaringer med ulike «typer» kontaktpersoner; de som fremsto som autoritative og «hadde piggene ute», og de som fremsto som hjelpere og var «interesserte og lyttende». Følelsen av ikke å være god nok, eller opplevelsen av at det de sa eller gjorde alltid var galt, syntes å være nært knyttet til møter med kontaktpersoner som ble oppfattet som autoritative.

Langsrud med flere (2017) har, på bakgrunn av en forskningsstudie om barnevernarbeideres resonnering, skrevet om «gode nok foreldre» i barnevernets kontekst. De fant at det var kategoriseringer av barnets risiko- og beskyttelsesfaktorer som sto sentralt når barnevernet kartla omsorgssituasjoner, og at de begrunnet bekymringer knyttet til foreldrefungeringer og om omsorgsutøvelsen var «god nok» ved å vise til psykologiske teorier om samspill og tilknytning (ibid.). Begrunnelsene viste at uttrykk eller begreper som «foreldres indre arbeidsmodeller», «forutsigbar tilknytning», «samspill», «mentaliserings», «utviklingsstøtte», «sensitivitet i samspillet», «triangulering» og «emosjonell omsorg» var viktige bestanddeler i barnevernets forståelsesverden, deres resonneringer og språklige formuleringer (ibid.). Det var svært mange psykologiske faguttrykk i barnevernsarbeidernes begrunnelser uten at det ble gitt noen nærmere redegjørelse for innholdet i disse, eller hvordan de skulle forstås.

Foreldre som deltok i vår intervjustudie beskrev seg selv som «rett frem», «åpne» og «direkte». Vi tolket dem dit hen at de ofte sa det de tenkte der og da, uten å veie sine ord, og at de brukte de ordene og uttrykkene de brukte i det daglige, som var naturlige for dem. De opplevde imidlertid at en del barnevernarbeidere ikke anerkjente deres uformelle språk, samtidig som de selv oppfattet barnevernspråket som fremmed og formelt. Foreldrene behersket i utgangspunktet ikke kontaktpersonenes kunnskapsbaserte språk. Noen fortalte imidlertid at de etter hvert lærte og tok i bruk enkelte kunnskapsbaserte ord og formuleringer i kommunikasjonen, og at de opplevde at dette bidro til anerkjennelse og bedret samhandling.

Tidligere forskning viser at språket er en viktig faktor som kan bidra til å skape barrierer mellom foreldrene og barnevernet, og at dette ikke kun gjelder i barnevernets arbeid med etniske minoritetsfamilier. Det gjelder også etnisk norske familier som er marginaliserte i samfunnet,

og forskerne mener at det i denne forbindelse er relevant å trekke inn klassebegrepet (Fauske m.fl., 2018). Det synes å være vanskeligere for foreldre som tilhører lavere sosiale lag/arbeiderklassen å samarbeide med barnevernet, enn for foreldre med høyere status, fordi den først nevnte gruppen ikke har tilegnet seg det språket som barnevernsarbeiderne bruker. Folk flest forstår ikke de psykologiske begrepene som barnevernsarbeiderne bruker, noe som bidrar til å skape et kunnskapsskille. Foreldre fra lavere sosiale lag opplever også at de i mindre grad medvirker i egen sak (Fauske m. fl., 2018). Språklige barrierer mellom partene kan dermed tenkes å få betydning for om – eller i hvilken grad, foreldrene faktisk opplever å bli sett, hørt og tatt på alvor i møte med barnevernet.

Som nevnt tidligere har språklige utfordringer vanligvis vært tematisert når det har vært snakk om møtene mellom barnevernet og minoritetsfamilier/foreldre med innvandrerbakgrunn. I vår studie, som i Fauske med flere sin studie (2018), kommer språklige samhandlingsutfordringer til uttrykk hos etnisk norske foreldre. De språklige utfordringene som kommer frem i intervju med etnisk norske foreldre synes imidlertid å være noe annerledes, enn de som gjelder for foreldre med innvandrerbakgrunn hvor utfordringene ofte har gått ut på manglende norsk-kunnskaper og/eller bruk av folk i barnevernet (Berg mfl., 2017). Foreldre i vår studie opplevde at språket de brukte ikke var «godt nok», at de «ikke strakk til» rent verbalt med sine ord og uttrykk og at barnevernet delvis brukte dette som et bevis for manglende foreldrekompetanse. Midjo (2010) har etterlyst et sterkere maktfellesskap og kompetansesamspill mellom barnevernet og foreldrene, og mener at dette kan være mulig å få til, dersom barnevernet anerkjenner foreldres livsverden-kompetanse. Dette vil gi foreldrene bedre muligheter til reell involvering og innflytelse i egen sak (ibid.), noe som trolig også kan bidra til at samhandlingen og samarbeidet mellom tjenesten og familiene styrkes.

Kapittel 11 Foreldres vurderinger av tiltak

Gro Ulset, Veronika Paulsen og Mari Bore Øverland

I dette kapitlet ser vi nærmere på hvilke tiltak foreldrene i familiene som deltok i intervjuutvalget opplyste at de fikk fra barnevernet, hvordan de vurderte disse tiltakene og opplevde at de «virket». Foreldrene ble ikke bedt om å svare på spørsmål som gjaldt spesifikke tiltak, og om de hadde erfaringer med disse. De snakket derimot fritt om hvilke tiltak eller type hjelp de hadde fått fra barnevernet, og om de opplevde at kontakten med barnevernet var til hjelp for deres familier.

Foreldrene oppga at de stort sett hadde erfaringer med ulike typer hjelpetiltak. På bakgrunn av dette har vi valgt å innlede kapitlet med å redegjøre nærmere for hva som er formålet med barnevernets hjelpetiltak, og hvordan tiltakene kan brukes i praksis. I tillegg søker vi å tydeliggjøre hva gjeldende barnevernlov av 1992 sier er barnevernets oppgaver i denne forbindelse, samt hvilke grunnvilkår og vurderinger som skal ligge til grunn for iverksettelse av hjelpetiltak. Det redegjøres også helt kort for ulike tiltakskategorier som barnevernet benytter i dette arbeidet.

I etterkant av innledningen «Hjelpetiltak i barnevernet» presenteres «Foreldres erfaringer med hjelpetiltak». I dette avsnittet starter vi med å gi sammenfattet informasjon som foreldrene ga om deres tid i barnevernet og bakgrunnen for deres kontakt med barnevernet. Videre presenteres foreldrenes erfaringer med hjelpetiltak, og hvordan de vurderer hjelpen de har fått. Vi ser nærmere på deres erfaringer med tiltak rettet direkte mot barnet (kompenserende/støttende tiltak) og tiltak rettet mot foreldre og foreldre-barn-samhandling (omsorgsendrende tiltak). Avslutningsvis, i den oppsummerende diskusjonen, retter vi søkelys på noen sentrale problemstillinger som fremgikk av foreldrenes uttrykte erfaringer med barnevernets hjelpetiltak. Disse omhandler hvilken hjelp familier med vedvarende lav SØS som er i kontakt med barnevernet trenger, hvilke sammenhenger barnevernet ser mellom bekymring og behov for disse familiene, samt om kategoriene «omsorgsendrende tiltak» og «kompenserende/støttende tiltak» er konstruktive eller om de i større grad representerer urimelige, kunstige skiller.

11.1 Hjelpetiltak i barnevernet

I gjeldende barnevernlovs § 4-4 heter det at: «Barneverntjenesten skal bidra til å gi det enkelte barn gode levekår og utviklingsmuligheter ved råd, veiledning og hjelpetiltak. Hjelpetiltak skal ha som formål å bidra til positiv endring hos barnet eller i familien». Videre heter det: «Barneverntjenesten skal, når barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har særlig behov for det, sørge for å sette i verk hjelpetiltak for barnet og familien». (Lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester).

Hjelpetiltak i barnevernet er hjemlet i Barnevernlovens § 4-4 og brukes som fellesbetegnelse på en rekke ulike tiltak. Bruk av slike tiltak skal bidra til å gi barn gode levekår og utviklingsmuligheter. «Barnets beste» (Barnevernloven, § 4-1) skal være et overordnet hensyn ved iverksettelse av alle typer tiltak og ser man på grunnvilkårene som skal være bestemmende for om barnevernet skal sette inn hjelpetiltak, så er disse romslige. «Forholdene i hjemmet», «andre grunner» og særlige behov» gir stort rom for skjønn (Ofstad & Skar, 2009; Stang, 2007; Christiansen, 2015).

Med unntak av de tiltakene som er hjemlet i Barnevernloven § 4-4 tredje ledd er hjelpetiltak å regne som frivillige. Det betyr at barnevernet ikke kan pålegge familier slike tiltak. Dersom foreldrene motsetter seg tiltakene kan barnevernet, i utgangspunktet, ikke gjennomføre dem. Det er likevel slik at barnevernet i realiteten har mulighet til å øve et visst press, som i en del saker fører til at hjelpetiltak blir iverksatt. Barnevernet kan gjøre bruk av ulike autoritetsstrategier for å forsøke å få foreldre til å ta imot hjelp. Det kan handle om mer eller mindre strategisk orienterte forhandlinger, til situasjoner som er tvangspregede og som resulterer i samtykke fra foreldrenes side (Midjø, 2010; Paulsen, Ytreland og Oterholm, 2021). Barnevernet kan eksempelvis i enkelte tilfeller mene- og gi uttrykk for at vilkårene for å fremme sak om omsorgsovertakelse for fylkesnemnda er til stede, dersom foreldrene avviser hjelpetiltak. I slike situasjoner vil en del foreldre, som i utgangspunktet ikke ønsket tiltak, likevel samtykke til dette.

Hjelpetiltakene som barnevernet benytter har blitt sortert og kategorisert som ulike typer, men i dag anvendes det gjerne flere forskjellige benevnelser på én og samme kategori. I barnevernsstatistikken (SSB) anvender man nå fremfor alt hjelpetiltak-kategoriene: «Tiltak for å styrke foreldreferdigheter», «Tiltak for å styrke utviklingen til barnet» og «Nettverksarbeid/samarbeid med andre tjenester» (SSB, 2021). «Tiltak for å styrke foreldreferdigheter» blir imidlertid også omtalt som «tiltak rettet mot foreldre og foreldre-barn-samhandling» eller «omsorgsendrende tiltak» i ulike dokumenter, litteratur og forskning, mens «tiltak for å styrke utviklingen til barnet» kan bli omtalt som «tiltak rettet direkte mot barnet»,

«kompenserende tiltak» eller «velferdstiltak» (Christiansen, 2015). «Nettverksarbeid/samarbeid med andre tjenester» omtales også som «familie- og nettverksorienterte tiltak» (Christiansen, 2015).

Innenfor de ulike kategoriene (nevnt ovenfor) finner man dessuten spesifikke programmer eller hjelp som defineres mer som metoder, enn tiltak. Dette gjelder eksempelvis familieråd som sorterer under *Nettverksarbeid*. Barne- og familiedepartementet velger å anvende benevnelserne «kompenserende tiltak» og «omsorgsendrende tiltak» i Retningslinjer om hjelpetiltak, jf. Barnevernloven § 4-4. Målet med den sist nevnte tiltakskategorien er å bidra til å hjelpe foreldrene i utøvelsen av omsorgsoppgaver på en måte som gir positiv utvikling for barnet. Målet med den først nevnte tiltakskategorien er å bidra til å avhjelpe familiens og barnets omsorgssituasjon ved å redusere belastninger hos barnet og sikre stimulering og deltakelse i aktivitet for barnet (BLD, 2016). Målet med tiltakene eller metodene som kategoriseres under *Nettverksarbeid/samarbeid med andre tjenester* eller *familie- og nettverksorienterte tiltak* er å benytte den kapasiteten som familiene selv representerer. Man søker gjennom disse å vektlegge både forebyggende, familiestøttende og kompetanseoppbyggende elementer. I tillegg søker man å ivareta barnets rett til deltakelse og beskyttelse, samt å tilrettelegge for deltakelse fra foreldre og nettverket rundt (Kristofersen m.fl., 2006).

11.2 Foreldres erfaringer med hjelpetiltak

De fleste familiene som deltok i intervjuutvalget hadde hatt kontakt med barnevernet over lang tid, gjerne i flere år og noen i store deler av barnas oppvekst. En del fortalte at de hadde opplevd flere «runder» i barnevernet; bekymringsmeldinger hadde kommet på ulike tidspunkter og medført igangsetting av nye undersøkelser. Foreldrene opplyste videre at meldinger om bekymring hadde kommet fra ulike instanser som skole, barnehage, politi, barnevern, familie, bekjente eller naboer. I tillegg fremgikk det av intervjumaterialet at en god del foreldre hadde valgt å ta kontakt med barnevernet selv.

De opplysningene som foreldrene ga hva angikk bekymringsmeldingenes innhold, eller hvorfor de selv hadde valgt å ta kontakt med barnevernet, var ofte diffuse. Dette gjaldt spesielt for bakgrunn- og innhold i eksterne bekymringsmeldinger. Inntrykket var at foreldre ikke husket hva barnevernet hadde formidlet til dem, at bekymringene var sammensatte og/eller at de ikke helt forsto hva de gikk ut på. Når de var usikre på hva som egentlig var innholdet i bekymringsmeldingene kunne de heller ikke gi eksplisitt uttrykk for om de var enige

eller uenige i dette, eller i de tiltak som ble satt inn. De som ga noe informasjon om innholdet i bekymringsmeldingene antydte at dette gjaldt situasjonene i hjemmet, barnets opptreden eller situasjon i skolen, utøvelse av foreldrerollen/omsorgsevne, konflikt mellom foreldre og mistanke om rus eller vold i hjemmet. De som selv hadde tatt kontakt med barnevernet fortalte at egne bekymringer knyttet seg til økonomi/utstyr til barna, barnets situasjon i skole/fritid eller til barnets kontakt og samvær med den andre forelderen.

De fleste foreldrene hadde erfaring med ulike typer hjelpetiltak. Mange oppga at de, foruten vedtak om råd og veiledning, hadde fått hjelpetiltak i form av ulike foreldreveiledningsprogrammer som Circle of Security (COS), Parent Management Training-Oregon (PMTO) og Marte Meo. Disse manualbaserte foreldreveiledningsprogrammene defineres gjerne som omsorgsendrende tiltak eller tiltak rettet mot foreldre og foreldre-barnsamhandling (Christiansen, 2015). Ansvarsgruppemøter eller samarbeidsmøter var også et tiltak som en del av foreldrene opplyste at de mottok. Når det gjaldt tiltak som defineres som kompenserende/støttende eller tiltak rettet direkte mot barnet (Christiansen, 2015) fremgikk det av intervjuene at noen familier hadde fått innvilget besøks- og avlastningshjem. Dette ble imidlertid langt sjeldnere opplyst som et tiltak de hadde erfaring med, sammenlignet med hjelp i form av foreldreveiledningsprogrammer. Videre oppga enkelte foreldre at barnevernet hadde iverksatt tiltak som økonomisk støtte, fritidsaktiviteter, barnehage, SFO og støttekontakt.

Ifølge foreldrene var ikke familiens økonomiske situasjon og/eller deres opplevde behov for økonomisk støtte nødvendigvis et tema i kontakten med barnevernet. Det fremgikk likevel at de ulike barneverntjenestene var mer eller mindre opptatt av spørsmål som omhandlet økonomi. Foreldrenes inntrykk av «vanlig praksis» favnet om alt fra at barnevernet aldri spurte om familiens økonomi - til at de spurte om det, men ikke vurderte det som sentral informasjon med hensyn til hvilke tiltak de skulle sette inn - til at de rådet familien til å ta kontakt med andre tjenester som kunne bistå økonomisk (fortrinnsvis NAV) og eventuelt tilbød dem hjelp med hensyn til kontaktarbeid - til at barnevernet valgte å innvilge tiltak som kunne avhjelpe familiens økonomi²¹.

Samlet sett viste intervjumaterialet, som også registerstudien viser (kapittel 4), at familier med vedvarende lav SØS gjerne hadde erfaring med å få innvilget omsorgsendrende tiltak/tiltak rettet mot foreldre og foreldre-barnsamhandling, og da særlig i form av foreldreveiledning.

Foreldre oppga også at de hadde mottatt ulike kompenserende tiltak/tiltak rettet direkte mot barnet, men trenden syntes å være foreldreveiledningsprogrammer fremfor eksempelvis økonomisk støtte til fritidsaktiviteter, barnehage, SFO, klær/utstyr og så videre. Erfaringer med familie- og nettverksorienterte tiltak, som for eksempel familieråd, ble også nevnt av enkelte foreldre, men forholdsvis sjeldent.

De opplyste innvilgede tiltakene sto imidlertid ikke alltid i samsvar med foreldrenes opplevde hjelpebehov. Eksempelvis var det forholdsvis få foreldre som opplyste at barnevernet hadde tilbudt dem kompenserende tiltak i form av økonomisk støtte, men nokså mange som oppga at de opplevde å ha behov for denne typen hjelpetiltak. Samtidig var det mange som opplyste at barnevernet hadde innvilget foreldreveiledningsprogram som tiltak, men forholdsvis få som eksplisitt oppga at de opplevde å ha behov for dette. Det syntes heller ikke alltid å fremgå av bekymringsmeldingene, slik foreldrene hadde forstått disse, at de hadde samspill- eller samhandlingsutfordringer med barna. Likevel valgte ofte barnevernet, ifølge våre informanter, å tilby foreldreveiledning som tiltak. De ulike delstudiene i prosjektet har vist det samme bildet av at omsorgsendrende hjelpetiltak er mye anvendt i lav SØS-gruppene i barnevernet.

11.3 Nærmere om erfaringer med tiltak rettet direkte mot barnet

Ser vi nærmere på foreldrenes vurderinger av hjelpetiltakene de hadde erfaring med viste disse at det var kompenserende tiltak/tiltak rettet direkte mot barnet, de opplevde som mest virksomme. Intervjuene med barna viste mye av det samme (se kap. 9). Foreldrene syntes å erfare konkret positiv *endring for familien* i tilknytning til flere slike hjelpetiltak, det være seg økonomisk støtte til barnas fritidsaktiviteter, plass på skolefritidsordning (SFO), støttekontakt, avlastning eller spesifikke ressursorienterte tiltak. Dette betyr at det fremfor alt var de foreldrene som fortalte at de fikk noe økonomisk hjelp (som de opplevde bidro til positiv endring og bedret livssituasjon for barna), og/eller som hadde fått innvilget avlastning/besøkshjem for barna (som også ble omtalt som en positiv endring for familien) som ga uttrykk for å få hjelp som faktisk hjalp. Tiltak som bidro til å «normalisere» hverdagen, som åpnet for flere muligheter for barna og som dempet noe av stresset og bekymringene som foreldrene kjente på i det daglige, opplevdes som reell, konstruktiv hjelp.

To foreldre beskrev hvilket tap de opplevde det kunne

²¹ Intervjuene med de ansatte i barnevernet viste noe av det samme. Oppmerksomheten som barneverntjenestene rettet mot familiens økonomi, om de oppfattet at dette var deres ansvarsområde eller ikke og hvordan de handlet når det forelå opplysninger om familiens vedvarende lavinntekt og dårlige økonomi var ulike. (For mer informasjon, se kapittel 8).

være, spesielt for barna, når barnevernet ikke innvilget denne typen tiltak:

«Altså før så hjalp jo barnevernet litt mer, for eksempel dekking av SFO og sånt, og det synes jeg var kjempebra for da datt jo en stor regning fra skuldrene mine og ungene trengte jo å gå i SFO. Men nå dekker jo ikke barnevernet noen ting, de går ikke inn i økonomisk lenger. Nei. Og det synes jeg er veldig dumt, de kan ikke hjelpe til i form av noen ting i forhold til fritidsaktiviteter eller SFO eller noen ting»

«Så er det litt den tristheten at, vennene deres får dra på lekeland, (...) og vennene deres drar i badeland, og de får dra på sydenturer og de får dra hit og de får dra dit. (...) vi kommer aldri til å bli rike, men vi er rike på kjærlighet. Så da overlever vi» (...) Når jeg var på møtet sist gang med dem, så spurte jeg om det var noen muligheter for å få hjelp til noe annet, og det sa hun nei til».

Utsagnene viser at foreldrene opplevde at barna ble stående utenfor, og de vurderte at barna ble fratatt opplagte muligheter til verdifulle og positive endringer i hverdagen.

Som beskrevet tidligere var foreldrene i intervjuutvalget gjerne opptatt av spørsmål som gjaldt økonomi og mulighetene til økonomisk bistand, fordi de mente det hadde betydning for livssituasjonen og særlig utviklingsmulighetene til barna. En god del foreldre fortalte imidlertid at de aldri hadde fått økonomisk hjelp fra barneverntjenesten. I tillegg ga flere uttrykk for at det heller ikke var noen andre instanser som bisto dem økonomisk. Familiens økonomiske situasjon, og foreldrenes oppfatninger av barnevernets interesse for- og oppmerksomhet rettet mot denne, ble tematisert både gjennom direkte spørsmål i intervjuene, og i åpne spørsmål hvor foreldrene ble bedt om å gi råd til barnevernet. Noen utsagn kan bidra til å belyse foreldrenes erfaringer med og ønsker knyttet til spørsmål om økonomi og muligheter til å få innvilget økonomiske støttetiltak i barnevernet:

«...aldri snakka med barnevernet om det da, men det er selvfølgelig et tema som har vært med på å stresse...liksom... når man er.. ja stresset, sliten og ikke liksom ser ende på noen ting, så hjelper ikke det på – at du skjønner du er liksom.. ufør»

«Det hadde jo blitt mindre stress kanskje. Mindre å tenke på, så det tenker jeg at hadde hjulpet på ja. (...) Jeg er ikke den mest stressa personen, men jeg føler at når jeg er stressa så kan det ikke være noe artig å være ved siden av meg, tror jeg»

Foreldrene pekte på koplingen mellom familiens økonomiske situasjon og opplevd negativt stress i hverdagen, og at tiltak som hadde bidratt til noe styrket

økonomi trolig også hadde avhjulpet stresset. Samtidig ga de uttrykk for at dette ikke var et tema i kontakten med barnevernet, eller at de ikke hadde fått innvilget denne typen tiltak. Andre foreldre var svært tydelige i sine uttalelser:

«Faktisk så er det mange av våre utfordringer som kunne løses med litt mer penger»

«(...) og at de har sluttet å bidra økonomisk synes jeg også er helt på trynet, fordi det er noen ting som barnevernet faktisk burde gå inn å dekke, synes jeg»

Informantene ga uttrykk for at deres vedvarende dårlige økonomi hadde mye å si for familiens utfordringer i det daglige, og at de ønsket et barnevern som var mer opptatt av totalsituasjonen. Totalsituasjon burde favne om en vurdering av økonomien og hvilken betydning denne kunne ha for situasjonen til familien. Foreldrene erfarte at økonomien skapte stress og bekymringer i hverdagen, og at dette påvirket relasjonene og samhandlingen mellom dem og barna. Om det ikke ble formidlet direkte, så fikk man indirekte inntrykk av at de oppfattet at det å ha dårlig råd over lengre tid gikk ut over barna. Enkelte ga også direkte uttrykk for at økonomiske tiltak burde være noe som barnevernet hadde ansvar for å gi, i de tilfeller dette kunne bidra til å hjelpe barna.

11.4 Nærmere om erfaringer med tiltak rettet mot foreldre og foreldre-barn-samhandling

Foreldrenes vurderinger av tiltak rettet mot foreldre og foreldre-barn-samhandling, også omtalt som omsorgsendrende tiltak, varierte. Som nevnt tidligere viste intervjumaterialet at det, foruten vedtak om råd og veiledning, i hovedsak var ulike manualbaserte foreldre-veiledningsprogrammer barnevernet valgte å iverksette fra denne tiltakskategorien. Foreldrene hadde til dels ulike erfaringer med foreldreveiledningsprogrammer som tiltak. Enkelte sa at de likte undervisningsmetodene, at de opplevde å lære noe nytt eller at de hadde fått bedre selvtillit i utøvelse av forelderollen. Det var særlig enslige mødre med innvandrerbakgrunn, som selv hadde tatt kontakt med barnevernet, som ga uttrykk for dette. Én informant sa det slik:

«Jeg har lært sykt mye, og jeg har fått så mye utbytte av å ha med de å gjøre, og jeg er kjempetakknemlig faktisk for det (...)»

Andre ga uttrykk for at de følte at de måtte takke ja til all hjelp de ble tilbudt, selv om de ikke nødvendigvis var enige i tiltaket:

«...vi fikk tilbud om cos-kurs den gangen, og det takket vi ja til...eh...mest fordi vi var nervøse egentlig, eller redd for hva som skjedde hvis vi takket nei, fordi jeg har sett

medieoppslag der det har stått i sakspapirene i en rettsak som var, med et par, jeg så det på nyhetene, så stod det i vedtaket: foreldrene har takket nei til hjelpetiltak fra barnevernet, og ikke vært samarbeidsvillige....»

Det fremgikk også at foreldre opplevde at de ikke lærte så mye nytt gjennom disse programmene og at de var lite nyttige, særlig fordi de ikke oppfattet at de bidro til positive endringer i familien og for barna. Enkelte ga uttrykk for at de opplevde at programmene handlet om en slags norm, hvor man eksempelvis måtte ordlegge seg på en bestemt måte og bruke de riktige ordene når man snakket med barna. Disse foreldrene oppfattet at det var ordforrådet eller måten de snakket på med barna som skulle endres og/eller styrkes gjennom denne typen tiltak. (Se også kap.10). Foreldreveiledning synes dermed å fremstå som standard maler, som fortalte hvordan det var riktig å gå fram, når man samhandlet med barna²². Et par eksempler viser dette og sier noe om hvordan foreldreveiledningsprogrammer kunne oppleves:

«Jeg vet ikke om du har hørt om de COS-kursene? (...), men disse veilederne de henger seg opp i...hvordan skal jeg forklare det...de har en norm.(...)»

«...de har en sånn spesiell modell, en forseggjort liste over nøyaktig hvordan du skal gripe det fatt og det irriterer meg. De har liksom en mal for det da, og du skal liksom konsekvent følge den ellers så gjør du det ikke riktig... Du skal først se følelsen i barna, sant. Så skal du erkjenne følelsen, eh.. sant (...) og så skal du...vet du hva jeg har glemt det (...) eh.. det er en tid og sted for alt, og det er ikke alltid tid og sted for å gjøre alt perfekt, til punkt og prikke. Det er det ikke. Vi er mennesker, ikke roboter (...).»²³

Informantene ga uttrykk for at de oppfattet foreldreveiledningen som et teknisk eller mekanisk program, hvor det var én metode eller modell som gjaldt for hvordan opptre som foreldre. For øvrig viste intervjuene at foreldre var frustrerte, fordi de heller ikke alltid forsto hvorfor barnevernet mente at de trengte foreldreveiledning i en hverdag hvor de slet mest med «å holde hodet over vannet» på grunn av vedvarende lavinntekt og dårlig råd. Det syntes vanskelig å finne motivasjon og konsentrasjon til veiledningsprogrammer som skulle styrke foreldreferdighetene, når en var mest bekymret og stresset for om en hadde nok penger til å kjøpe mat og betale regninger den kommende uka eller måneden. Det var likevel slik at foreldre ofte følte at de måtte takke ja til foreldreveiledning som tiltak, selv om de egentlig ikke var enige i at det var denne hjelpen de trengte. Det ble blant annet gitt uttrykk for frykt for at de ville bli oppfattet som lite samarbeidsvillige om de takket nei til dette tiltaket.

Andre fortalte at de egentlig ikke hadde noe valg; de måtte delta på foreldreveiledningsprogram om de skulle få tilbud om andre hjelpetiltak. Atter andre ga uttrykk for at de ønsket denne typen veiledning og kurs velkommen.

Som del av foreldreveiledningen var det også noen foreldre som var opptatt av observasjons- og samspill-situasjonene, og som vurderte disse som ubehagelige, unaturlige og lite formålstjenlige. (Se også kap. 10). Flere ga uttrykk for at situasjonene ble lite troverdige og reelle, fordi settingen ikke var naturlig. Med dette antydte de at det som ble observert og notert ikke nødvendigvis stemte overens med det som faktisk ble spilt ut mellom familiemedlemmene i det daglige uten observatør til stede i hjemmet. Noen foreldre fortalte også at de som observerte dem kunne stille seg tvilende til situasjoner som fremsto som hyggelige mellom dem og barna, og at de søkte å avdekke om de «spilte et spill». Dette bidro til å vanskeliggjøre samhandlingen mellom aktørene i disse arrangerte situasjonene.

11.5 Oppsummerende diskusjon

Det er barnets sak og barnets situasjon barnevernet skal vektlegge i sitt arbeide og «barnets beste» er et rettslig grunnleggende prinsipp som skal sikre at barns interesser løftes frem. Dette innebærer at «barnets beste» skal være et overordnet hensyn ved iverksettelse av alle typer barneverntiltak. Som vist innledningsvis i kapitlet tydeliggjør også ordlyden i dagens barnevernlov § 4-4, barnevernets ansvar for å bistå barnet, slik at det får gode leveforhold og gode forutsetninger/vilkår for utvikling.

På bakgrunn av de erfaringer og vurderinger som foreldre i intervjuutvalget ga uttrykk for, og som vi har redegjort for i dette kapitlet, mener vi det er viktig å diskutere hvilke tiltak familier med vedvarende lavinntekt trenger, og hva som er barneverntjenestens ansvar og hovedansliggende i denne forbindelse. Er det eksempelvis omsorgsendrende tiltak/tiltak rettet mot foreldre og foreldre-barn-samhandling i form av manualbaserte foreldreveiledningsprogrammer disse familiene fremfor alt trenger, eller er det like gjerne tiltak rettet direkte mot barnet, eksempelvis i form av økonomisk støtte til SFO, barnehage, fritidsaktiviteter og annet. Når det gjelder barn som lever i familier med vedvarende lav sosioøkonomisk status, slik utvalget gjorde, vil det i tillegg være relevant å stille spørsmål ved om det er mulig å imøtekomme kravet om å bistå barnet direkte, uten å ta i bruk økonomisk hjelp som tiltak i disse familiene.

²² I intervjumaterialet fremkom det ikke opplysninger som tilsa at familiene vurderte enkelte foreldreveiledningsprogrammer som mer virksomme enn andre, og det fremkom svært lite informasjon om hvordan foreldrene vurderte tiltaket «råd og veiledning».

Siden det er barnets sak og situasjon som er barnevernets hovedanliggende er det i utgangspunktet mulig å anta at tjenesten vurderer tiltak som omtales som tiltak rettet direkte mot barnet som nødvendige å tilby for å kunne imøtekomme de krav og ansvarsområder som tillegges den. Videre kan en anta at denne typen tiltak vurderes som særlig relevante i de tilfeller hvor barn som er i kontakt med barnevernet lever i familier med vedvarende lav SØS. Ved å gi barnet mulighet til å gå i barnehage, SFO eller å delta på fritidsaktiviteter bistår og styrker barnevernet dets levekår og utviklingsmuligheter, og det bidrar mest sannsynlig også til positiv endring hos barnet. Det samme vil kunne gjelde for tiltak som besøkshjem og støttekontakt. Foreldre som uttaler seg om disse tiltakene opplever at de bidrar til positiv endring nettopp for barnet. Flere av barne- og ungdomsinformantene gir uttrykk for det samme (se kapittel 9).

Forskning viser at familier som mottar hjelp fra barnevernet er blant dem som skårer lavest hva angår sosioøkonomiske forhold (Christiansen, 2015; Kojan, 2011; Fauske et. Al., 2009; Clausen og Kristofersen, 2008; Andenæs, 2004). Dermed blir denne måten å tenke på, hvor barnevernet i mange tilfeller må bistå med noe økonomisk hjelp for å kunne bidra med positiv endring hos barnet, svært relevant. Dette betyr imidlertid ikke at en del av de familiene det her gjelder ikke også vil ha behov for andre typer hjelpetiltak, som for eksempel foreldreveiledningsprogram og familieråd. Poenget er snarere at barnevernet som tjeneste trolig ikke kan unnlate å vurdere, og i mange tilfeller også faktisk tilby, økonomisk hjelp som tiltak for barn som lever i familier med vedvarende lav sosioøkonomisk status, om den skal (ivare)ta det ansvar som gjeldende lovverk sier at den i utgangspunktet har.

Analysene av denne studiens intervju materiale viste at de foreldrene som opplyste at de fikk økonomisk hjelp som tiltak fra barnevernet opplevde at dette bidro til positiv endring i barnets og familiens situasjon. Med utgangspunkt i disse foreldrenes livsverden kan man si at denne typen tiltak "virket"; for dem var dette "virkosom hjelp". De ga uttrykk for at de opplevde denne støtten som reell hjelp, som styrket spesielt barnets situasjon og muligheter til utvikling. Foreldre opplyste også at økonomisk hjelp som tiltak bidro til å redusere bekymringsrelatert stress i hverdagen, og de opplevde dermed å ha mer overskudd og energi i utøvelse av foreldrerollen. En studie som ble gjennomført på slutten av 1990-tallet viste noe av det samme (Sandbæk, 2002). Det var særlig økonomisk hjelp og andre tiltak som hjalp barna direkte, slik at de ble inkludert i aktiviteter og sammenhenger med jevnaldrende, som foreldre med tiltak i barnevernet viste seg å verdsette. Barnas sosiale forankring, og det å ha mulighet til å være del av- og delta i, vennetettverk og jevnaldringssosialisering, er av stor betydning (Frønes

1998; Heggen, Jørgensen og Paulgaard, 2003). I denne forbindelse kan man tenke seg at det for barn og unge som lever i vedvarende lav SØS-familier vil være spesielt viktig å ha tilgang til fritidsarenaer, slik at de ikke opplever å falle utenfor disse.

Intervjuutvalget viste også at mange foreldre opplevde å ha behov for noe økonomisk støtte, men de oppfattet gjerne at barnevernet ikke vurderte denne typen tiltak som aktuell. På bakgrunn av dette vil det være relevant å spørre hvilke sammenhenger barnevernet vektlegger, når de vurderer bekymring opp imot behov i disse familiene. Studier har vist at økonomisk hjelp, og andre tiltak som omtales som kompensering eller støttende, er mindre i bruk enn tidligere (Gjerustad, 2006; Christiansen 2015). Dette til tross for at man har funnet at barnevernet, uavhengig av alvorlighetsgrad i bekymringsmelding, oftere startet undersøkelser i familier med sosioøkonomiske utfordringer, enn i familier som hadde høyere sosioøkonomisk status (Vis m. fl., 2020). Når barnevernet, ifølge foreldre som deltok i vår studie, ofte tilbød dem foreldreveiledningsprogrammer (fremfor økonomiske tiltak) var dette noe overraskende, spesielt fordi vi ikke fikk informasjon som tydet på at bekymringene i hovedsak dreide seg om foreldres mangel på å forstå barnets signaler og behov. Dermed er det også grunn til å spørre - og være nysgjerrig på, hva som ligger bak de vurderinger som barnevernet gjør, når de velger å iverksette foreldreveiledning som tiltak i mange familier med vedvarende lav SØS.

Tidligere forskning peker på at det i barnevernets undersøkelsesfase ofte skjer en dreining av sakene når det gjelder bekymringens art og innhold. Dette betyr at bekymringsmeldingene gjerne blir «justert», slik at det ikke nødvendigvis er samsvar mellom den opprinnelige bekymringen og de tiltakene barnevernet velger å sette inn etter undersøkelsen (Christiansen m. fl., 2019). Vis med flere (2020) antyder at dreiningen i problembildet kan skyldes at de tiltak som barnevernet velger å sette inn også på en måte styrer hvilke behov og/eller problemer som fremheves i undersøkelsens avslutning. Det som avspeiles er med andre ord ikke nødvendigvis de behov som knytter an til barnet og familiens helhetlige situasjon. Mer konkret viser denne studien at sider ved samhandlingen mellom foreldre og barn samt foreldreferdigheter - som går på stimulering, veiledning, grensetting og deres evne til å forstå barnet, blir beskrevet som bekymringsfullt for langt flere barn i barnevernets undersøkelsesrapporter, enn i bekymringsmeldingene. Disse bekymringene knyttet til foreldreomsorgen er med andre ord ikke en del av det opprinnelige innholdet i meldingene. Forskerne hevder derfor at deres funn tilsier at barnevernets kompetanse, når det gjelder å vurdere sammenhenger mellom barns/familiens behov og kunnskap om ulike tiltaks potensiale for å imøtekomme

behovene, må styrkes (ibid.). Dette funnet er interessant, selv om det ikke ene og alene betyr at barnevernets undersøkelsesarbeid og vurderinger er feilslåtte, eller at de setter inn tiltak som ikke er i tråd med behovene til barna og deres familier. Funnet sier trolig også noe om de sammensatte problemene barnevernet står ovenfor og avdekker gjennom undersøkelsesarbeidet i mange saker (Langsrud m.fl., 2020; Fauske m.fl., 2017). I tillegg kan det tenkes å si noe om en trend hvor barnevernet velger å prioritere iverksettelse av enkelte tiltakstyper uansett bekymringsmeldingens art. Vi vet eksempelvis at det har vært en satsning i barnevernet de senere årene å sertifisere ansatte i ulike foreldreveiledningsprogrammer. Man kan ikke se bort ifra at denne satsningen også har medført en tiltakende bruk av slike programmer som tiltak.

Undersøkelser peker også på at den betydelige oppmerksomheten som retter seg mot samspill og tilknytning generelt har ført til at barnevernet ofte tilbyr foreldreveiledning som tiltak (Vis mfl., 2014). I denne forbindelse har Christiansen med flere (2019) stilt spørsmål ved om barnevernets stadig økende fokus på foreldrene og deres ferdigheter kan føre til at barnas vansker og utfordringer ikke så lett blir fanget opp. I deres studie fant man at barnevernet rettet særlig oppmerksomhet på den emosjonelle, samspillorienterte foreldreutøvelsen både i undersøkelsesrapportene og i begrunnelsene for tiltaksvalg. Forskerne konkluderte blant annet med å etterlyse barnevernets normative funksjon, og at det ble anvendt et videre perspektiv på barnas og familiens behov som blant annet inkluderte levekår, samt andre belastninger og marginaliserende faktorer (2019). Med dette etterspørres et barnevern som retter større oppmerksomhet på familiens livsbetingelser. Langsrud med flere (2017) omtaler det som et paradoks at faktorer som bolig, økonomi og sosial integrering kan inngå i barnevernets undersøkelsesarbeid, samtidig som de ikke har tiltak som retter seg mot disse forholdene. Som nevnt tidligere har det vært en nedgang i bruk av ulike kompensierende tiltak som besøkshjem, økonomisk hjelp, barnehage, støttekontakt og SFO (Christiansen, 2015). Årsaken til dette er trolig sammensatt. Det har imidlertid blitt antydnet at mindre bruk av økonomisk hjelp kan ha en sammenheng med en klarere grensdragning i forhold til NAV (Christiansen, 2015).

Helt avslutningsvis vil vi også stille spørsmål ved kategoriseringen av tiltakstyper i barnevernet, og om omsorgsendrende tiltak versus kompensierende/støttende tiltak representerer hensiktsmessige skiller som fanger opp- og beskriver «virkeligheten». Foreldreveiledningsprogrammer defineres og plasseres eksempelvis under den kategorien tiltak som man mener medfører endring, mens økonomisk hjelp, SFO, fritidsaktiviteter og besøkshjem defineres og plasseres under

den kategorien tiltak som man mener kompensierer/støtter. Siden det er *barnets sak og situasjon* barnevernet skal vektlegge i sitt arbeid kan man tenke at det vil være vesentlig å søke og forstå denne fra barnets ståsted. Man kan eksempelvis spørre: Vil det kunne oppleves som en positiv endring i hverdagen og livssituasjonen å få mulighet til å delta i SFO, fritidsaktiviteter eller å få et besøkshjem? Kan tiltak som i den barnevernsfaglige voksenverdenen defineres som kompensierende/støttende, oppleves som en form for hjelp eller omsorg som bidrar til positiv endring i hverdagen som «virker», sett fra et barn eller en ungdoms ståsted?

Det er nødvendig med en større diskusjon om dagens tiltakskategorier, og hvordan «synet på» eller forståelsen av disse muligens bidrar til å styre barnevernets vurderinger og handlemåter. En slik diskusjon bør også favne om den nevnte oppmerksomheten som i dag rettes mot samspill og tilknytning, og hvordan denne eventuelt påvirker vektning og valg av tiltak, som for eksempel bruk av foreldreveiledningsprogrammer (Langsrud, Fauske og Lichtwarck, 2017). Noe av det som fremsto som særlig interessant i analysene av intervjumaterialet som dette kapitlet bygger på, var at foreldre/familier som mottok kompensierende tiltak opplevde disse som hjelp eller omsorg som førte til positive *endringer* både for barnet direkte, og for familien som helhet. Deres erfaringer med – og vurderinger av disse tiltakene syntes å være at de gjorde noe mer enn kun å utjevne eller å moderere noe, slik man i benevnelsen «kompensierende» får et inntrykk av at man tenker at de gjør.

12

Kapittel 12

Barnevern og sosioøkonomisk ulikhet — sammenhenger og forståelser

Bente Heggem Kojan og Anita Skårstad Storhaug

I kapitlene 3-11 har resultater fra de ulike delstudiene blitt presentert. Dette kapittelet har til hensikt å oppsummere sentrale funn på tvers av delstudiene, for hver av hovedproblemstillingene: 1) Hva er kjennetegn ved barna og familiene; 2) Erfaringer fra kontakten med barnevernet; 3) Barnevernets forståelse; 4) Årsaker til kontakt; 5) Barnevernets tiltak; 6) Virkning av tiltak og 7) Utfall for ulike SØS-grupper i barnevernet.

12.1 Kjennetegn ved barna og familiene i barnevernet

Registerstudien viser at den relative sannsynligheten for å komme i kontakt med barnevernet varierer betydelig mellom ulike sosioøkonomiske grupper. Rundt 1 av 5 barn fra familier med lav sosioøkonomisk status (SØS) har vært i kontakt med barnevernet minst en gang mens

tilsvarende gjelder for 1 av 20 barn med mellom/høy SØS. Forekomsten av barnevern for barn i lav SØS er dermed over 4 ganger så høy som for barn i mellom/høy SØS. Dette bildet bekrefter tidligere forskning om at familier med lav SØS er overrepresenterte i barnevernspopulasjonen sammenlignet med den øvrige befolkningen. Analysene fra spørreundersøkelsen i delstudien Barnets sak viser at familiene i utvalget skiller seg fra den generelle befolkningen på flere områder knyttet til levekår, livssituasjon, familiestruktur og andel foreldre med innvandrerbakgrunn. Resultatene fra spørreundersøkelsen viser sammenhenger mellom familiens sosioøkonomiske status og deres levekår på flere områder, spesielt gjelder det foreldrenes jobb- og økonomiske situasjon, kroniske smerter, angst og depresjonssymptomer, opplevd grad av stressbelastning og foreldrenes rapportering av fysisk sykdom hos barna. Familiene i spørreundersøkelsen

Vi finner også at det er signifikante forskjeller mellom de ulike gruppene med sosioøkonomisk status i utvalget når det gjelder foreldrenes mulighet til å dekke ulike utgifter/aktiviteter direkte knyttet til seg selv, men det er mindre forskjeller mellom de ulike sosiale klassene når det gjelder foreldrenes muligheter til å dekke utgifter direkte knyttet til barnet og deres aktiviteter. Dette er i tråd med tidligere undersøkelser knyttet til lavinntektsfamilier, som viser at foreldre strekker seg langt for å prioritere å bruke pengene på barna (Sandbæk & Pedersen, 2010).

I tillegg til at foreldre med lav SØS i mindre grad er fornøyd med sin jobbsituasjon og økonomiske situasjon sammenlignet med gruppen med middels og høy SØS, har de også større utfordringer knyttet til helse, ved at de i høyere grad rapporterer at de har kroniske smerter. En høyere andel foreldre med lav SØS oppga også at barna hadde opplevd fysisk sykdom av varighet over 1 måned i løpet av det siste året. Foreldre med lav SØS rapporterer også i større grad om angst- og depresjonssymptomer, samt høyere grad av stressbelastning, selv om denne sammenhengen ikke er statistisk signifikant. Ser vi på grad av marginalisering, som er en samleindeks for utdanning, arbeidstilknytning, inntektskilder og helse, er det imidlertid en signifikant sammenheng, ved at foreldre med høy grad av marginalisering også rapporterer stor stressbelastning, sammenlignet med foreldre med lav grad av marginalisering.

Registerstudien viser en tydelig overrepresentasjon av foreldre med innvandrerbakgrunn blant familier som har tiltak fra barnevernet. Vi har også undersøkt forholdet mellom innvandrerbakgrunn og ulike variabler knyttet til levekår basert på data fra spørreundersøkelsen. Her ser vi at foreldre født utenfor Norden er mindre fornøyd med forholdet de har til venner og familie, de opplever i mindre grad at de kan spørre familie/slektninger om praktisk hjelp, og de oppgir i høyere grad at de leier bolig av kommunen. Spørreundersøkelsen viser også at en høyere andel barn med mødre som er født utenfor Norden ifølge foreldrene har opplevd psykisk sykdom.

De kvalitative intervjuene som er gjennomført med lav SØS familier viser en mer marginalisert gruppe enn det som fremkommer i spørreundersøkelsen. Foreldrene i intervjuutvalget fortalte at de hadde levd med dårlig økonomi over lang tid, og opplevde det som tungt. Foreldrene opplevde at det overskygget mye av hverdagen, og opplevde negativt stress og bekymringer knyttet til livssituasjonen som psykisk belastende. Flere av foreldrene fortalte at de ikke hadde råd til skolefritidsordning, fritidsaktiviteter for barna og ferieturer, og noen fortalte at de ikke kunne kjøpe nødvendig utstyr og klær til barna. Foreldrene var mye bekymret for hvordan dette påvirket barna.

Når det gjelder foreldrenes egen opplevelse av utøvelse av foreldreskapet, viser spørreundersøkelsen ingen statistisk signifikante forskjeller i foreldreskapspraksiser mellom ulike SØS-grupper innad i barnevernpopulasjonen i vårt utvalg. Foreldrene scorer jevnt over høyt på emosjonsfokuserende foreldrestil, og de scorer markant lavere på emosjonsavvisende foreldrestil. Det er en tendens til at foreldre uten arbeidstilknytning scorer noe høyere på emosjonsfokuseret foreldrestil, noe som indikerer et omvendt mønster i forhold til det tidligere studier har funnet om sammenhenger mellom oppdragerstil i ulike SØS-grupper, hvor lav SØS er knyttet til mer bruk av det som kan karakteriseres som «autoritære» og «negative» oppdragerstiler (Bøe mfl., 2014). Det er heller ikke veldig store forskjeller i foreldrenes egen opplevelse av forelderollen og måten de utøver sitt foreldreskap på når de svarer på selvrapportert spørreundersøkelse i barnevernutvalget når vi sammenligner med den øvrige befolkningen.

Registerstudien viser at den kommunale konteksten påvirker både sannsynligheten for å motta tiltak og antallet tiltak hvert barn i gjennomsnitt mottar. Høyere grad av kommunal deprivasjon (målt med indikatoren arbeidsledighet) reduserer sannsynligheten for å motta barneverntiltak og antallet tiltak. Resultatene viser også gjennomgående en tendens til at tiltaksomfanget øker med kommunistørrelsen.

12.2 Hvilke erfaringer har barn og foreldre med lav SØS fra kontakten med barnevernet?

En sentral problemstilling i prosjektet har vært å undersøke hvilke erfaringer familier med lav SØS har fra møtet med barnevernet. Spørreundersøkelsen gir oss muligheter til sammenligninger på tvers av ulike SØS-grupper, og funnene fra dette materialet viser ingen signifikante forskjeller mellom de ulike gruppene når det gjelder opplevelsen av kontakten med barnevernet. Det er likevel en tendens til at foreldre i arbeiderklassen og de som er uten arbeidsknytning har mest negative opplevelser. Marginaliseringsindeksen viser imidlertid en signifikant sammenheng mellom opplevelsen av kontakten med barnevernet og graden av marginalisering. Lav grad av marginalisering har sammenheng med stor grad av positiv opplevelse, mens foreldre med høy grad av marginalisering i høyere grad rapporterer om ubehag og direkte negative opplevelser i møte med barnevernet. Dette kan si oss noe om at marginalisering innvirker på erfaringene familiene har fra møtet med barnevernet, og marginalisering henger tett sammen med SØS, men grad av marginalisering inkluderer også andre faktorer enn SØS, som psykisk og fysisk helse. Hva som innvirker på hva, er dermed komplisert å skille fra hverandre.

I de kvalitative intervjuene med foreldre og barn fra familier med lav SØS forteller de om varierte, men ofte sterke opplevelser fra møtet med barnevernet. Flere av barna/ungdommene forteller om usikkerhet og ubehagelige følelser som knyttes til kontakten med barnevernet. Disse vektlegger spesielt uforutsigbarheten knyttet til uanmeldte møter med barnevernet, hvor de oftest kommer på skolen for å snakke med barna uten forvarsel, som vanskelig. Noen av barna gir uttrykk for negative erfaringer knyttet til at barnevernet utøver makt, at de opplever at barnevernet utgjør en trussel, og at noen er redde for å gjøre noe «galt», som kunne føre til omsorgsovertakelse. Noen fortalte at de opplevde møtene med barnevernet som lite målrettet, og at barnevernet ikke snakket med dem om det som var viktig og relevant for dem.

Andre fortalte om hyppige bytter av kontaktpersoner i barnevernstjenesten, noe som bidro til usikkerhet og mindre trygge relasjoner og samtaler. Når det gjelder tiltak, var flere av barna usikre på hvilke tiltak de mottok, og hvorfor de var i kontakt med barnevernet. Tiltak som besøks- /avlastningshjem, samt tiltak som gjorde det mulig å delta i fritidsaktiviteter, ble imidlertid trukket frem som et hjelpsomt tiltak, ved at de bidro til positive endringer i familien og egen livssituasjon. Flere uttrykte også et ønske om større medvirkning, deriblant mer informasjon i møte med barnevernet, samt et ønske om at barnevernet skulle høre på dem og ta dem på alvor.

Et flertall av foreldrene opplevde også kontakten med barnevernet som en kilde til stress, press, usikkerhet og frykt. Enkelte hadde redsel knyttet til at barnevernet ikke skulle forstå dem som foreldre, at de skulle misforstå eller mistolke familiens situasjon og at dette skulle få videre konsekvenser for dem og barna. Barnevernet som institusjon har som kjent mulighet og myndighet både til å hjelpe og til å bruke tvang, og det syntes å være den sist nevnte myndighet som foreldrene i vårt utvalg i særlig grad hadde frykt for.

Relasjonen som ble skapt mellom familiene og barnevernsarbeiderne, syntes å prege foreldrenes oppfattelse av kontakten med barnevernet som helhet. Ut ifra det en del av foreldrene fortalte kunne det også virke som om kontakten med barnevernet ikke ble opplevd å være til hjelp, men gjorde situasjonen vanskeligere, hvor barnevernet ikke alltid ble oppfattet å være en kilde til støtte og forståelse. Dette førte til en forsterking av hverdagsstresset som fra før av var et problem for mange av disse foreldrene. Foreldre ga uttrykk for at de opplevde at de ikke var «gode nok» i møte med barnevernet, og at «alt de sa var galt». De fortalte videre om erfaringer med ulike typer barnevernsarbeidere; de som fremsto som autoritative og «hadde piggene ute», og de som fremsto som hjelpere og var «interesserte og lyttende».

Selv om de fleste foreldrene i vårt utvalg (som alle har lav SØS) vektlegger negative erfaringer i møte med barnevernet, er det vanskelig å si hvorvidt disse erfaringene har sammenheng med at de har lav SØS. Flere studier viser at en stor andel foreldre opplever møtet med barnevernet som emosjonelt stressende (Samsonsen & Willumsen; Westby, 2021). De fleste studier som omhandler foreldres erfaringer med barnevernet skiller imidlertid ikke mellom foreldrenes sosioøkonomiske status, og det er dermed lite kunnskap om forskjeller i opplevelser mellom ulike grupper når det gjelder SØS. Fauske, Kojan & Storhaug (2018) viser imidlertid at foreldre med høy grad av marginalisering i mindre grad enn andre foreldre opplever manglende anerkjennelse i møte med barnevernet.

12.3 Hvordan forstår barnevernet situasjonen for familier med lav sosioøkonomisk status?

I dette prosjektet kommer barnevernets forståelser av familier med lav SØS frem gjennom kvalitative intervjuer med barnevernsarbeidere (kapittel 8). I likhet med flere tidligere studier (Andenæs, 2004; Hennum, 2016; Kojan, 2011; Lorentzon, 2019; Vis mfl., 2020; Westby, 2021) viser analysene at det psykologiske kunnskapssynet i stor grad er rådende i barneverntjenestens arbeid. Dette ser ut til å overskygge andre forståelser knyttet til hvordan sosiale og økonomiske forhold påvirker barn og foreldres hverdagsliv. Det samlede inntrykket fra intervjuene er at barnevernsarbeiderne er mer opptatt av å undersøke andre utfordringer i familiene enn deres sosioøkonomiske situasjon. En sentral årsak til dette ser også ut til å være at de fleste barnevernsarbeiderne ikke anser økonomiske og levekårsrelaterte utfordringer som sitt ansvarsområde, noe som kan synes å være i tråd med retningslinjer fra nasjonalt hold (Prop 133 L, 2020-2021; Retningslinjer for hjelpetiltak (BLD, 2016); Retningslinjer for samarbeid mellom barneverntjenesten og NAV-kontoret (Nav, 2016)). Det manglende helhetlige fokuset, og det hovedsakelige fokus på samspill, ser ut til å føre til begrenset samarbeid med andre instanser – også der det ser ut til at innsats fra flere instanser ville vært hensiktsmessig.

Det er en tydelig tendens i materialet at barnevernsarbeiderne forklarer utfordrende levekår og dårlig økonomi på bakgrunn av andre forhold som rus, psykiske vansker etc. Det finnes unntak, og i noen få av intervjuene stiller barnevernsarbeiderne spørsmål ved hva som fører til hva, men i all hovedsak ses økonomiske utfordringer som en følge av andre utfordringer uten at alternative forståelser presenteres. Dette kan ses i sammenheng med at barnevernsarbeidere også forteller at familier de jobber med som har økonomiske utfordringer, har sammensatte og komplekse utfordringer, og at de sjelden er i kontakt med familier som har økonomi som eneste utfordring.

Dette er også i tråd med de nevnte retningslinjene (nav, 2016, punkt 3.3.3.), som sier at dersom familiens utfordringer kun er knyttet til økonomi, ligger ansvaret for å hjelpe familien hos NAV.

Analysen viste et skille i hvordan barnevernarbeiderne forstod situasjonen for spesifikke familier de jobbet med, og en del av intervjuet omhandlet hvordan barnevernet arbeidet mer generelt med denne målgruppen. Når informantene snakket generelt om lavinntektsfamilier beskrev de hvordan økonomiske utfordringer kan være en stressfaktor for familier og at dette kan påvirke foreldrerollen. Når det var snakk om konkrete enkeltsaker, ble imidlertid levekårsrelaterte forhold i liten grad vektlagt; både i beskrivelsen av familien og den hjelpen som gis.

Barnevernarbeidere som mener at økonomi er et viktig tema i de konkrete sakene som beskrives, knytter dette til at usikkerhet rundt økonomi eller det å ha dårlig råd over tid, kan være en stor bekymring for foreldre og at dette kan påvirke hverdagslivet i familien.

12.4 Årsaker til kontakten med barnevernet

I spørreundersøkelsen for foreldrene er det få som vektlegger levekår som årsak til kontakt med barnevernet. De få som trekker frem slike forhold beskriver behov for avlastning (grunnet manglende støtte fra andre, og utfordringer som diagnoser hos barna), økonomisk situasjon og boforhold. Når foreldrene har svart på hva de mener er hovedårsaken til kontakten med barnevernet, finner vi at en høyere andel av familier med lav SØS oppga foreldres rusmisbruk og manglende foreldreferdigheter sammenlignet med gruppene med middels og høy SØS. Når det gjelder gruppen med høy SØS finner vi imidlertid at en høyere andel oppga «høy grad av konflikt i hjemmet» og «barnets atferd/kriminalitet» som hovedårsak sammenlignet med middels og lav SØS.

I intervjuutvalget beskriver de fleste barnevernsarbeiderne at det er sjelden de får bekymringsmeldinger kun med bakgrunn i at familien har dårlig økonomi og ikke noe mer. Ut fra barnevernets beskrivelse av familiene og de konkrete sakene vi har intervjuet dem om blir det tydelig at mange av familiene har sammensatte og komplekse utfordringer. Dette gjør at de økonomiske utfordringene oppfattes som kun er en liten del av utfordringsbildet i familien, hvis det i det hele tatt tematiseres.

I intervjuutvalget setter foreldrene ord på utfordringer i hverdagen, både knyttet til økonomi og levekår samt livssituasjon i bredere forstand. Flere foreldre formidler at de opplever stor grad av stress og psykiske belastninger knyttet til sin livssituasjon. Spørreundersøkelsen

viser også at foreldre og barn med lav SØS i større grad enn andre grupper opplever problemer bl.a. knyttet til helse. Familiene opplever sammensatte vansker, hvor lav sosioøkonomisk status kommer til uttrykk på ulike måter. Vi ser også at verken foreldre eller barn vi har intervjuet (eller som har besvart spørreundersøkelsen), og heller ikke barnevernarbeiderne, knytter familiens kontakt med barneverntjenesten til utfordringer når det gjelder økonomi og levekår.

12.5 Hva gjør barnevernet for familiene?

Registerstudien viste at mens 1 av 5 familier med lavinntekt hadde hatt tiltak fra barnevernet, gjaldt det samme for 1 av 20 familier i den generelle befolkningen. Registerstudien viste også et mønster i tiltaksprofiler for ulike SØS-grupper, hvor familier med middels og lav SØS i betydelig større grad enn foreldre med høy SØS har foreldreveiledning som tiltak. Vi ser også en tendens til at når barnevernet er i kontakt med høy SØS-grupper, kan det synes å være alvorligere problemer og tiltaksprofilene til barn med høy SØS-bakgrunn kan synes å være mer «kjernebarnevernorientert», ved at denne gruppen har en større andel fosterhjems- og institusjonsplasseringer. De ulike tiltaksprofilene tilsier at terskelen for å komme inn i barnevernet er høyere for barn med høy SØS-bakgrunn i forhold til barn med lav SØS-bakgrunn.

Tiltaksprofilene fra registerstudien, ser vi tydelig også i intervjuutvalget. For familiene i intervjuutvalget var ulike former for foreldreveiledning det mest brukte tiltaket, og de fleste hadde derfor erfaringer med denne typen tiltak. Tiltaket ble begrunnet med behovet for å bedre relasjonen og samspillet mellom foreldre og barn, og å styrke foreldrekompentansen. I intervjuene kommer det i liten grad frem begrunnelser for veiledningstiltak som er knyttet til det enkelte barns behov. Begrunnelsene ser i større grad ut til å bygge på en grunnleggende og generell tro på at foreldreveiledning er til «barnets beste».

I dagens kunnskapssamfunn er barnevernets innsats i økende grad rettet mot variasjoner i oppdragelse i familier (SSB, 2020). Funnene fra dette prosjektet viser at lav SØS familiers kontakt med barnevernet oftere innebærer foreldreveiledningstiltak enn for familiene med høy SØS. Ifølge Hennem (2016) fungerer middelklassens foreldreskap som et normativt ideal i samfunnet, og arbeiderklassens foreldreskap kan bli framstilt som avvikende og mangelfull. Funnene fra vårt intervjuutvalg støtter opp om at foreldrene selv opplever at deres oppdragerstiler ikke anerkjennes av barnevernet fordi de vurderes som negative for barnets utvikling.

Det ser ut til at det i liten grad gjøres vurderinger i enkeltsaker av hvorvidt foreldre har nytte av veiledning når de i tillegg har mange andre utfordringer. I enkeltsakene stilles det sjelden spørsmål ved om eksempelvis dårlig økonomi kan gjøre at man er mindre i stand til å nyttiggjøre seg veiledning, selv om man i de generelle beskrivelsene av familier med økonomiske utfordringer til dels ser at dette kan skape stress som påvirker familielivet og omsorgsevnen. Veiledning retter seg i første rekke mot «det indre liv» i familien, heller enn samspillet mellom ulike faktorer som kan spille inn på et familieliv og utfordringer i familien.

Selv om det i første rekke er fokus på såkalte endrings-tiltak, benyttes også ulike former for kompensierende tiltak i flere av tjenestene. I de fleste tjenestene gjøres dette i tillegg til endringstiltak, og det er praksis at kompensierende tiltak ikke benyttes uten endringstiltak. I saker hvor det iverksettes kompensierende tiltak (besøkshjem ser ut til å være mest brukt), er fokuset på barna og deres konkrete behov mer synlig i begrunnelsene for tiltak.

Intervjuene med barnevernarbeiderne viste at tjenestene/barnevernsarbeiderne har ulik forståelse av hvorvidt økonomiske utfordringer er innenfor deres ansvarsområde, og dermed ulik praksis knyttet til om de benytter økonomiske tiltak. Noen få informanter ser økonomiske utfordringer og tiltak som en nødvendig del av sitt arbeid, mens de fleste definerer dette som utenfor sitt ansvarsområde, og benytter ikke økonomiske tiltak. I flere av tjenestene ser det ut til at det er føringer fra både nasjonalt og lokalt nivå, som sier at man skal kort inn med tiltak og fokusere på endringstiltak, som styrer hvilken hjelp som iverksettes, heller enn å vurdere den enkelte families oppfølgingsbehov. I noen tilfeller går disse føringene på tvers av hva barnevernsarbeiderne mener vil være gode tiltak for familier med lav sosioøkonomisk status. Når ansatte opplever at de ikke har muligheter til å iverksette tiltak for å avhjelpe økonomiske utfordringer, oppleves det også som unødvendig å fokusere på dette i kontakten med familien, mens andre prøver å hjelpe familien med å finne løsninger i andre tjenester.

Et gjennomgående funn er at det i mange av familiene iverksettes en rekke kortvarige tiltak gjentatte ganger, ofte over lang tid. Ut fra våre data er det vanskelig å si hvorvidt det er noe som skiller tiltak i disse familiene fra tiltak i andre familier, da vi kun har intervjuet lavinntektsfamilier. De aller fleste tiltak ser imidlertid ut til å være rettet mot endring av omsorgspraksis på ulike måter. Tiltakene er ofte rettet mot konkrete problemområder heller enn en samlet innsats for å møte de sammensatte utfordringene i familien. I mange tilfeller er det også vanskelig å se at det er samsvar mellom utfordringene

det beskrives at familien har og de tiltak som iverksettes. Det er få saker i vårt utvalg hvor barnevernet jobber konkret med de økonomiske utfordringene i familien. I noen av sakene gjøres dette indirekte gjennom samarbeid med NAV, men også dette er relativt sjeldent. Når økonomisk støtte gis er dette i første rekke (og nesten alltid) økonomisk støtte som retter seg direkte mot barnets behov. Det økonomiske tiltaket som benyttes oftest i vårt materiale er dekning av utgifter til deltakelse i fritidsaktiviteter og støtte til ferie.

Gitt kompleksiteten som fremkommer i sakene i materialet ville det vært naturlig at det var samarbeid mellom flere instanser i en stor del av sakene. Dette ser imidlertid ikke ut til å være tilfelle, da det er relativt få saker hvor det beskrives et samarbeid mellom tjenestene med mål om å avhjelpe familiens utfordringer.

12.6 Hva er virkning av tiltakene?

Delstudien Barnets sak kan ikke si noe om de langsiktige virkningene av tiltakene som barnevernet setter inn, men den kan si noe om hvordan ulike parter vurderer om tiltakene fra barnevernet har vært og er til hjelp i et her – og nå perspektiv. I intervjuutvalget kom det frem at tiltak som hørte inn under kategorien «kompenserende tiltak»/«tiltak rettet direkte mot barnet», opplevdes som mest virksomme av både barn og foreldre. Det være seg økonomisk støtte til barnas fritidsaktiviteter, plass på skolefritidsordning (SFO), støttekontakt, avlastning eller spesifikke ressursorienterte tiltak som barnevernet tilbød dem. Det syntes å være tiltak som bidro til å «normalisere» hverdagen, som åpnet for flere muligheter for barna og som dempet noe av stresset og bekymringene som foreldrene kjente på i det daglige, og som ble opplevd som reell, konstruktiv hjelp.

Flere av foreldrene som deltok i intervjustudien var opptatt av spørsmål som gjaldt økonomi og mulighetene til økonomisk bistand, fordi de mente det hadde betydning for livssituasjonen og særlig utviklingsmulighetene til barna. En god del foreldre fortalte imidlertid at de aldri hadde fått økonomisk hjelp fra hverken barneverntjenesten eller andre instanser, selv om de opplevde at det var behov for det. Enkelte gir også direkte uttrykk for at økonomisk støtte burde være et tiltak som barnevernet hadde ansvar for å vurdere og å gi.

Når foreldre forteller at foreldreveiledningstiltak som oftest er i hovedfokus fra barnevernets side, selv om flere av foreldrene ikke forsto hvorfor barnevernet mente det var dette tiltaket de hadde behov for, så er da spørsmålet – virker foreldreveiledningstiltakene etter sin hensikt? Våre funn kan ikke si noe sikkert om det, men det er interessant å merke seg funnene fra spørreundersøkelsen hvor vi ser tendenser til et «omvendt» mønster i

foreldrestiler blant barnevernutvalget sammenlignet med den generelle befolkningen, hvor lav SØS familier i barnevernutvalget scorer relativt høyt på ulike dimensjoner. Samtidig har enkelte tidligere studier vist at sosioøkonomisk marginaliserte familier i mindre grad enn familier med høy SES nyttiggjør seg denne formen for hjelpetiltak (Clifford mfl., 2015; Tømmerås, 2012).

I intervjuutvalget uttrykte foreldrene at de hadde noe ulike erfaringer med foreldreveiledningsprogrammer som tiltak. Enkelte sa at de likte undervisningsmetodene, at de opplevde å lære noe nytt eller at de hadde fått bedre selvtillit i utøvelse av forelderollen. Særlig informanter med innvandrerbakgrunn syntes å være positive til denne typen tiltak. Intervjuene med foreldrene viste også at de var frustrerte, fordi flere ikke forsto hvorfor barnevernet valgte å gi dem hjelp i form av ulike foreldreveiledningsprogrammer i en hverdag hvor de slet mest med «å holde hodet over vannet» på grunn av vedvarende lavinntekt. Det kunne dermed være vanskelig å finne motivasjon og konsentrasjon til veiledningsprogrammer som skulle styrke foreldreferdighetene, når de var bekymret og stresset for om de hadde nok penger til å kjøpe mat og betale regninger den neste uka eller måneden. Intervju med barnevernarbeiderne viste at det i liten grad gjøres vurderinger av hvorvidt foreldrene har nytte av veiledning når de i tillegg har mange andre utfordringer som økonomi. Som nevnt tidligere var det likevel slik at foreldre gjerne følte at de måtte takke ja til foreldreveiledning som tiltak, selv om de egentlig ikke var enige i at det var denne hjelpen de trengte. Det ble blant annet gitt uttrykk for frykt for at de ville bli oppfattet som lite samarbeidsvillige om de takket nei til dette tiltaket. Andre fortalte at de egentlig ikke hadde noe valg; de måtte delta på foreldreveiledningsprogram om de skulle få tilbud om andre hjelpetiltak. Atter andre ga uttrykk for at de ønsket denne typen veiledning og kurs velkommen.

En prinsipiell diskusjon som synes å være viktig er hvilke tiltak familier med lav SØS faktisk trenger, og hva som er barneverntjenestens vurderinger og praksis i forhold til det som kategoriseres som kompensierende og endrende tiltak. Er det «omsorgsendrende tiltak»/«tiltak rettet mot foreldre og foreldre-barn-samhandling» i form av foreldreveiledning disse familiene fremfor alt trenger, eller er det like gjerne «tiltak rettet direkte mot barnet», eksempelvis i form av økonomisk støtte til SFO, barnehage, fritidsaktiviteter og annet.

12.7 Hvordan går det med barna over tid sammenlignet med andre barn? Utfall

Utfall kan også forstås som en dimensjon i det å vurdere virkning av barnevernstiltakene. I dette prosjektet er det registerdataene som gir grunnlag for å sammenligne hvordan det går med barn med lav SØS i barnevernet med andre barn i ulike SØS-grupper innad i barnevernpopulasjonen og med den øvrige barnebefolkningen. I denne delen av analysen har 3(4) utfallsindikatorer blitt anvendt: utdanning, helse, sosialhjelp og arbeidstilknytning. Helseutfall er betydelig negativt for barnevernpopulasjonen, men ikke markant mer negativt for lav SØS-grupper enn mellom/høy SØS-gruppene innad i barnevernet. Når det gjelder sosialhjelp, har barn med lav SØS i barnevern betydelig større grad av sosialhjelp som unge voksne enn andre barn innad i barnevernpopulasjonen, og også sammenlignet med den øvrige barnebefolkningen. Når det gjelder fullført videregående utdanning, har barn med lav SØS i barnevernet marginalt lavere estimat enn andre barn i barnevernpopulasjonen. Samlet sett er det tendenser til at barn med lav SØS i barnevernet har noe dårligere utfall på indikatorene vi har målt ut fra, men det er ikke sterke sammenhenger på utfallsindikatorerne innad mellom ulike SØS-grupper i barnevernet.

At ikke forskjellene i utfall er større mellom ulike SØS-grupper i barnevernet, kan åpne for ulike forklaringer. For eksempel kan en tenke seg at marginalisering innad i barnevernpopulasjonen er gjennomgående for ulike grupper SØS. Dette har bare til dels hold i registerstudien og i spørreundersøkelsen, som viser at opphopning av ulike belastninger henger tett sammen med SØS. En annen forklaring kan være at forskjellene innad mellom ulike SØS-grupper reduseres som følge av at barn med høy SØS-bakgrunn har en alvorligere problematikk når de først kommer i kontakt med barnevernet, mens barn med lav SØS i større grad kommer i kontakt med barnevernet med mindre alvorlige problemer. De ulike SØS-gruppenes ulike terskler for kontakt med barnevernet kan være av betydning for å forstå resultatene. Det kan også være at barnevernet har hatt en utjevne funksjon for barna med lav SØS, noe som kan antyde at barnevernets tiltak har hatt en positiv virkning for barnas livsløp på de utfallsindikatorerne som vi har sett på.

12.8 Oppsummering

Dette kapitlet har vist at sammenhengene mellom barnevern og ulikhet er tette. Den sosiale gradienten er av stor betydning for å forstå terskelen ulike grupper har for å komme i kontakt med barnevernet. Lav SØS grupper er tydelig overrepresentert i barnevernet, og forskjellene mellom 1995 og 2006 – kohorten viser et mønster som tilsier at det er lav SØS-gruppene som har stått for den største veksten i barnevernet de to siste tiårene. Bildet er mer nyansert og sammensatt når vi retter fokus mot sammenhenger og erfaringer blant ulike SØS-grupper *innad* i barnevernpopulasjonen. Lav SØS-gruppens tiltaksprofiler skiller seg en del fra mellom/høy SØS-gruppene. Lav SØS-gruppen scorer noe svakere på utfallsindikatorerne, men det er ikke markante forskjeller innad mellom SØS-gruppene på indikatorerne vi har belyst.

Delstudien Barnets sak viser samtidig betydelige utfordringer som kommer av lav SØS-familiers møte med barnevernet. Foreldre forteller om et hverdagsliv som er preget av stress som henger sammen med ulike belastninger, som bekymring for økonomi, arbeid, helse og barnas situasjon på skolen. Samtidig viser intervjuene med barnevernsarbeiderne at sosioøkonomiske forhold i stor grad defineres ut av deres ansvarsområde i kontakten med familien, som kan sies å være i tråd med sentrale retningslinjer. Allikevel er det her en tydelig diskrepans i familiens utfordringer i hverdagen, og måten dette blir forstått og møtt fra barnevernets side. Det kan synes som om kategoriseringen av tiltak som endrende eller kompenserende har medført at barnevernet har et reduksjonistisk syn på hvordan ulike typer tiltak kan avhjelpe situasjonen i familien.

13

Kapittel 13

Sosioøkonomisk ulikhet — barnevernet sitt ansvar?

Anita Skårstad Storhaug og Bente Heggem Kojan

I dette kapittelet drøfter vi sosioøkonomiske forholds betydning for tiltak fra barnevernet, og på bakgrunn av dette barnevernets ansvar for å håndtere sosioøkonomiske forhold. Vi ser på hvilke utfordringer og muligheter barnevernet har knyttet til arbeidet med barn og familier med sosioøkonomiske vansker. To sentrale spørsmål er: 1) Hvilken betydning har sosioøkonomiske forhold for familiers kontakt med barnevernet? 2) Er det barnevernets ansvar å håndtere sosioøkonomiske forhold?

13.1 Hvor mye av familiers kontakt med barnevernet kan «tilskrives» sosioøkonomiske forhold?

Funnene fra de ulike delstudiene i prosjektet viser at sammenhengene mellom sosioøkonomiske forhold og barnevern er betydelige på flere områder. Blant annet viser registerstudien at 1 av 5 familier med lav SØS har vært i kontakt med barnevernet minst en gang, mens tilsvarende gjelder for 1 av 20 i gruppen med høy SØS.

Likevel er det vanskelig å skille ut hvor mye av barn og familiers sosioøkonomiske livsbetingelser som kan forklare kontakten med barnevernet. Flere studier vektlegger at andre risikofaktorer enn utfordrende sosioøkonomiske forhold i familien ofte er til stede samtidig med lav SØS. Spesielt trekkes det frem at foreldre i disse familiene i større grad har problemer knyttet til psykisk og fysisk helse og rus (Lefevbre, 2017). Det ser vi også i vårt utvalg, spesielt når det gjelder fysisk og psykisk helse. Det påpekes også at risikofaktorer for å havne i gruppen med lav sosioøkonomisk status, i stor grad er de samme som knyttes til omsorgssvikt. Det å peke på isolerte årsakssammenhenger er derfor utfordrende, og kanskje heller ikke hensiktsmessig. Et viktigere anliggende er å se på hvilke sammenhenger vi finner mellom barnevern og ulikhet, og forsøke å forstå hva den sosiale gradient kan bety i denne sammenhengen.

Resultatene fra prosjektet tilsier at sosioøkonomiske forhold spiller en rolle for hvorvidt og hvordan barnevernet setter inn tiltak i familier. Det ser ut til å være en lavere terskel for å sette inn tiltak i familier med lav SØS, ved at det er fire ganger så stor andel familier med lav SØS som har hatt tiltak fra barnevernet sammenlignet med gruppen med høy SØS, og tre ganger så stor andel sammenlignet med middels SØS. De ulike gruppenes tiltaksprofiler er også ulike; for eksempel er familier med middels og lav SØS overrepresentert når det gjelder tiltak knyttet til foreldreferdigheter (veiledning), mens barn fra familier med høy SØS er overrepresentert når det gjelder plassering i fosterhjem og institusjon, økonomisk støtte samt tilsyn og kontroll.

Selv om gruppen med lav SØS er betydelig overrepresentert når det gjelder tiltak samlet sett, blir familiens sosioøkonomiske situasjon i liten grad tematisert i kontakten mellom familien og barneverntjenesten. Dette til tross for at foreldrene i intervjuene formidler at dette er noe som i stor grad påvirker deres hverdag, psykiske helse og stressnivå. Verken barna, foreldrene eller barnevernsarbeiderne knytter imidlertid familiens kontakt med barneverntjenesten til utfordringer når det gjelder økonomi og levekår. Dette kan forstås ut fra begrepet «wicked problems», hvor en families problemer er så komplekse og sammensatte at det ofte kan være utfordrende å skille ulike problemer fra hverandre, og å peke på en konkret årsak til at man har kontakt med barnevernet. Sosioøkonomiske forhold kan bli usynliggjort i denne sammenhengen. Det handler om en opphopning av problemer, en akkumulering av risikofaktorer på ulike nivå (individuell, relasjonell og sosioøkonomisk), som samlet sett fører til behov for tiltak. I tillegg kan det tenkes at når barnevernsarbeidere forstår sosioøkonomiske utfordringer som utenfor deres ansvarsområde, som vi av intervjuene ser at de fleste gjør, og dermed ikke tematiserer det i møte med familien, vil det heller ikke være nærliggende for foreldrene å peke på dette som en årsak til kontakten med barnevernet.

Wicked problems (*uregjerlige problemer*), et konsept først brukt av Rittel og Webber (1973), kjennetegnes ved at de er komplekse, og ikke kan løses ved hjelp av lineære tilnærminger. Det vil si at det ikke er noen tydelig årsakssammenheng mellom årsak og virkning. De består av delproblemer som er tett sammenvevd med andre delproblemer, og hvor det ofte kan være ulike forståelser av årsaker og løsninger. Slike problemer har ofte flere årsaker, og de er karakterisert som ustabile og uforutsigbare (Samsonsens, 2016; Brown mfl., 2010). En vanlig tilnærming i møte med wicked og komplekse problemer er problemfragmentering; at en familiens problemer deles opp i ulike biter, som gjerne håndteres av ulike instanser (Samsonsens, 2016; Langsrud, 2020). Dette ser vi også i vår studie, hvor økonomi skilles ut som et eget

problemområde, som ikke er inkludert i barnevernets ansvarsområde, men som et ansvar som ligger hos NAV.

Foreldrene formidler også at det i liten grad settes inn tiltak knyttet til å møte utfordringene de har knyttet til sosioøkonomiske forhold.

Både registerstudien og intervjustudien viser at veiledning knyttet til foreldreferdigheter er et mye brukt tiltak for familier med lav SØS; ifølge registerstudien er det en dobbelt så høy andel foreldre med lav enn med høy SØS som får dette tiltaket. Basert på intervju materialet ser vi samtidig at barnevernsarbeiderne retter liten oppmerksomhet mot hvordan fattigdom og andre sosioøkonomiske betingelser former familielivet og bidrar til utfordringer innad i familien og i relasjoner mellom foreldre, barn og søsken. På denne måten blir det mangelfull anerkjennelse fra barnevernets side av rollen de sosioøkonomiske betingelsene spiller som 'driver' av barns og foreldres sammensatte sårbarhet og utsatthet. Dette kan være en del av årsaken til at en stor andel foreldre i intervjuutvalget ikke opplevde veiledningstiltak som hjelpsomme, og heller ikke var enige i at de hadde behov for dette tiltaket. Funnene i prosjektet viser en praksis som retter seg mot samspillet mellom barn og foreldre, og en kan på denne måten si at tiltakene retter seg inn mot de normative sidene ved foreldreskapet, og oppfatninger av hva som er god nok omsorg. Flere av foreldrene uttalte også eksplisitt at de opplevde at tiltakene handlet om å oppfylle en norm barnevernet hadde for hvordan de skulle snakke med barnet og oppføre seg som foreldre. Dette kan forstås som at barnevernet driver en form for *normativ utjevning* av forhold som egentlig henger sammen med de sosioøkonomiske betingelsene familien lever under. Den materielle utjevningen anser ikke barnevernet som sitt ansvar å bøte på, et syn som også formidles av sentrale myndigheter (Prop 133L).

De sterke sammenhengene mellom ulikhet og barnevern i en norsk kontekst er kanskje overraskende, men kan fortolkes i sammenheng med barnevernets dobbeltsidige rolle som hjelper og kontrollør. På den ene siden kan overrepresentasjonen tolkes dithen at det foregår en positiv diskriminering av lavinntektsfamiliene innenfor barnevernet. Det vil si at det er vurderes et større behov i disse familiene for ulike tiltak fra barnevernet side, også økonomisk og materielt sett. Denne forklaringen har kun til dels hold i vår analyse, da vi ser stor variasjon innad i vårt materiale, især i spørreundersøkelsen. Det kan også argumenteres for at overrepresentasjonen av lav SØS-familier er et resultat av negativ diskriminering av lav SØS-grupper fra samfunnets og barnevernets side. Ifølge Vagli (2009) og Hennem (2016) fungerer middelklassens foreldreskap som et normativt ideal i samfunnet, og foreldreskapet i lavinntektsfamilier kan i så fall bli framstilt

som avvikende og mangelfull. Betydningene av lavinntekt for barnevernet kan altså sies å ha både en materiell og moralsk dimensjon (Kojan, 2011).

13.1.1 Familiestressmodellen - en forståelsesramme for hvordan sosioøkonomisk ulikhet kan ha betydning for forekomst av barnevern

Det er ulike måter å forstå hvorfor familier med lav SØS er overrepresentert blant familier med tiltak fra barnevernet. Bywaters mfl. (2016a) påpeker at det å leve med lavinntekt både har en direkte og indirekte effekt på familiens omsorgsbetingelser – og praksiser. De direkte effektene dreier seg om at mangel på penger gir mangel på goder som igjen har mangel på deltakelse på ulike arenaer. Dette omtales som familieinvesteringsmodellen, som vektlegger at manglende ressurser betyr manglende betingelser for å realisere muligheter og å gjøre investeringer (både med tanke på materielle behov og opplevelser) som bidrar til en positiv utvikling for barna (Bøe, 2015). Flere undersøkelser (bl.a. Dearing mfl., 2011; Gershoff mfl., 2007; Lefevbre mfl., 2017) viser at både barn og foreldre med vedvarende lavinntekt lever under stress.

I spørreundersøkelsen vår rapporterte også en noe høyere andel foreldre med lav SØS at de opplevde en høy grad av stressbelastning sammenlignet med foreldre med høy SØS. Stress påvirker utøvelsen av foreldrefunksjonen og omsorgsbetingelsene for barna, og vil kunne ha direkte og indirekte konsekvenser for barnets behov og problemer i hverdagen (Repetti mfl., 2002). Blant annet viser studier at foreldre blir mer inkonsekvente i samspill med barna, og at de blir strengere og mindre involverte. Dette har igjen negative konsekvenser for barnas psykiske helse (Bøe, 2015). En finsk undersøkelse (Solantaus mfl., 2004) viste også at økonomiske problemer påvirket barnas mentale helse gjennom negative endringer i foreldrenes mentale helse og omsorgskvalitet. Denne sammenhengen forklares på bakgrunn av familiestressmodellen.

Familiestressmodellen, eller familieprosessmodellen som den også omtales som, legger vekt på at belastninger i en familie, som en vanskelig økonomisk situasjon, oppleves som stressende, og legger press på familiesystemet. Når dette vedvarer over tid, og foreldrene ikke opplever å håndtere dette ved hjelp av indre mestringsmekanismer eller eksterne ressurser, påvirker det foreldrene og deres oppdragerpraksis negativt, ved at de utvikler mer emosjonelle problemer (Bøe, 2015; Wu & Xu, 2020). Vi ser også i vår spørreundersøkelse at en høyere andel foreldre med lav SØS enn de med middels/høy SØS som svarte på vår spørreundersøkelse rapporterte om en rekke faktorer knyttet til angst- og depresjonssymtomer. Det kan imidlertid være vanskelig å vite om disse emosjonelle

problemene er noe som har oppstått grunnet den vanskelige livssituasjonen, eller om disse har vært til stede tidligere, og bidratt til at belastningene knyttet til deres sosioøkonomiske forhold har blitt mer utfordrende å håndtere. Intervjumaterialet, som kun besto av foreldre med lav SØS, viste imidlertid at foreldrene opplever det som psykisk belastende å leve med dårlig økonomi over tid.

Familiestressmodellen stemmer godt med et samlet inntrykk av våre utvalg og deres utfordringer, og gjenspeiler samtidig kompleksiteten i både familienes utfordringer og årsakssammenhenger knyttet til kontakt med barnevernet. Når sosioøkonomiske utfordringer opptrer samtidig med andre belastninger i familien, og summen av dette oppleves å overstige foreldrenes ressurser og kapasitet til å håndtere disse utfordringene, oppstår et behov for bistand fra det offentlige, som barnevernet.

13.2 Er det barnevernets ansvar å håndtere sosioøkonomiske forhold?

Barnevernets grenser er noe som endres over tid og som har sammenheng med barndoms – og foreldreskapsforståelser i samfunnet. I 1896 ble verdens første barnevernlovgivning vedtatt i Norge: vergerådsloven, lov om behandling av forsømte barn (Hagen, 2001; NOU 2012: 5). Bakgrunnen for loven var uro knyttet til økende ungdomskriminalitet. Barnevernets rolle var primært å beskytte samfunnet fra barna, og barnevernet grep som oftest inn når skaden var skjedd. Barnevernets fokus var her – og nå- situasjonen. Denne tenkningen var dominert av et kriminalpolitisk fokus (Hagen, 2001; Kojan & Christiansen, 2016).

I 1953 kom lov om barnevern og med det ble forebygging og behandling satt på dagsorden. Risikotenkningen lå mer og mer til grunn for barnevernets arbeid med barn og familier. Barnevernet fikk nå større mulighet til å gripe inn basert på et føre-var prinsipp, så fremt de kunne sannsynliggjøre at skade vil kunne skje om de ikke grep inn i familien. Det var imidlertid gjennom gjeldende barnevernlov, lov om barneverntjenester fra 1992, at myndighetene markerte at barnevernet skulle ha et bredt mandat. I tillegg til å beskytte barn mot omsorgssvikt og mishandling, skulle barnevernet være en hjelpetjeneste (Stang, 2007; Kojan & Christiansen, 2016).

Etter nært 30 år med nåværende barnevernlov står vi overfor en barnevernreform som fremmer forebygging og tidlig intervensjon for å fremme barn og familiers velferd som et sentralt mål (Bufdir, 2021), og på den annen side en ny barnevernlov hvor et begrep som levekår er tatt helt ut av lovteksten. Barnevernets tiltak viser en tydelig dreining mot økt bruk av

foreldreveiledning de siste to tiårene, samt en redusert bruk av det som blir betegnet som både kompensierende og støttende tiltak (SSB, 2021). Bufdir er tydelige på at dette er en ønsket utvikling (Bufdir, 2021), men samtidig ligger det et tydelig fokus på forebygging i barnevern-reformen og den nye barnevernloven. Ansvar for barnevernet har når det gjelder å håndtere sosioøkonomiske forhold kan derfor sies å bære preg av dobbeltkommunikasjon og uklarhet. De fleste barnevernsarbeiderne vi intervjuet oppfattet familiers økonomiske situasjon som utenfor deres ansvarsområde. Flere begrunnet dette med henvisninger til nasjonale retningslinjer. Selv om det er gjort endringer i ny barnevernlov knyttet til barnevernets ansvar når det gjelder barns levekår, har også tidligere utarbeidede retningslinjer fra 2016 lagt føringer for hva som anses som barneverntjenestens ansvar når det gjelder å avhjelpe familiers økonomiske problemer.

Dette gjelder spesielt «retningslinjer for hjelpetiltak» (Barne- og familiedepartementet, 2016), og «retningslinjer for samarbeid mellom NAV-kontoret og barneverntjenesten» (nav, 2016). I sistnevnte retningslinjer slås det fast at «Økonomisk stønad til utsatte barn og unge og deres familier, er en oppgave som fortrinnsvis ligger til NAV-kontoret. Økonomisk stønad som hjelpetiltak skal ikke gis som erstatning for økonomisk stønad etter sosialtjenesteloven». Det beskrives også at dersom NAV avslår søknad om økonomisk stønad, må barneverntjenesten vurdere om barnet har et særskilt behov for slik støtte, og om den har et formål som kommer barnet til gode. Videre at dersom et slikt særskilt behov er til stede, familien ikke har kontakt med NAV, og hjelpebehovet anses som kortvarig, kan det også være hensiktsmessig, ut fra en individuell vurdering, å gi økonomisk støtte. Det fremkommer også at når det gjelder familier med sammensatte og langvarige behov, vil et samarbeid mellom barneverntjenesten og NAV-kontoret ofte være nødvendig og hensiktsmessig for å bistå familien (nav, 2016). Dette samarbeidet vektlegges også som viktig i retningslinjer om hjelpetiltak. I tillegg fremgår det at «økonomisk stønad kan gis til konkret hjelp for barnet i enkelte tilfeller, for eksempel som tilskudd til fritidsaktiviteter, ferieopphold o.l.».

I ny barnevernlov er tidligere lovtekst (§ 4-4) som tydeliggjør barnevernets ansvar når det gjelder levekår, «Barneverntjenesten skal bidra til å gi det enkelte barn gode levekår og utviklingsmuligheter», fjernet. Både barnevernlovutvalget og departementet mente at det var «en risiko for at barneverntjenesten får ansvaret for barn og unge som har behov for annen hjelp enn det barneverntjenesten kan tilby» (Prop 133 L, 2020-2021). Det vektlegges at «barneverntjenesten ikke skal iverksette hjelpetiltak for å bøte på levekårsutfordringer i seg selv», men samtidig at de fortsatt i særskilte tilfeller kan «iverksette hjelpetiltak som økonomisk hjelp» (s. 461). Barnevernlovutvalget mente

at for å sikre at barneverntjenesten har kompetanse, kapasitet og ressurser til å ivareta sine kjerneoppgaver, er det behov for å trekke «tydeligere grenser mellom barneverntjenestens og andre tjenesters ansvar når et barn har behov for tiltak fra flere instanser».

Dette kan forstås som et retningskifte fra det som kan omtales som et velferdsbarnevern, som forstås som «virksomhet myntet på å bedre barnas levekår» (Kojan, 2011, s.11; Stang, 2007), mot et kjernebarnevern, som i større grad «handler om å beskytte barn fra omsorgssvikt» (Kojan, 2011, s.11). Samtidig kan det forstås ut fra en kritikk som har kommet fra flere forskere på barnevernets vide mandat, hvor det stilles spørsmål ved om det har skjedd en for stor forskyvning mot velferdsbarnevern på bekostning av risiko-/kjernebarnevernet. Backe-Hansen (2016) spør om barnevernet er i ferd med å bli en velferdstjeneste for de mange, på bekostning av å være en mer spesialisert tjeneste for de få?

Barnevernreformen har et tydelig fokus på at barns og unges velferd kan forstås som en form for sosial investering (Hemerijck, 2013; Morel mfl., 2012). Vi kan snakke om et barnevern som driver sosial investering i barn gjennom å styrke barnets og familiens sosioøkonomiske kapital (Kojan & Fauske, 2011). Fokus på hvordan risikofaktorer i barns liv kan reduseres gjennom tidlig intervensjon og forebygging har blitt vesentlig forsterket i barnevernet. Dette har skjedd parallelt med at barn og ungdom gradvis gis en sterkere posisjon som rettighets-havere i samfunnet og i familiene enn for bare to-tre tiår tilbake. Et stadig større tilfang av teorier og forsknings-basert kunnskap om hva som styrker barns utvikling og livssjanser og hva som kan skade dem her og nå eller i fremtiden, har betydning i denne utviklingen. Det er også generelt i samfunnet et økt fokus på hva foreldre kan gjøre for å fremme barns helse og styrke deres selvbylde. Økt kunnskap har heller utvidet enn innsnevret forståelsen av hvilke faktorer som har betydning for barn og unges fungering og velferd. Dermed har det også blitt flere forhold ved deres livssituasjon som kan begrunne reaksjoner og investeringer fra samfunnets side (Kojan, Marthinsen & Christiansen, 2016).

Økonomisk støtte som tiltak kan inngå i denne tenkningen, men det er større fokus på tiltak med formål om å ha «endrende» effekt (omtalt som omsorgsendrende tiltak), og ikke «bare» kompensierende effekt. Barnevernet er ikke en tjeneste som har vært opptatt av å kompensere for fattigdom gjennom pengeoverføringer, selv om økonomisk støtte er et relativt vanlig hjelpetiltak i barnevernet. Bruken av økonomiske tiltak har imidlertid hatt en stor nedgang de siste årene; fra 2013 til 2019 er disse tiltakene (økonomisk støtte til barnehage, SFO, fritidsaktiviteter og «økonomisk hjelp for øvrig») redusert med 23 % (SSB, 2021). Dette gjenspeiles også

i registerstudien, hvor vi ser en nedgang i bruken av dette tiltaket fra 1995 til 2006-kohorten. Det som er noe overraskende her, er at det er høyest andel i gruppen med høy SØS som har mottatt økonomisk støtte og utdanning (23 %), og en mindre andel i lav SØS-gruppen (14 %). Bruken av økonomisk støtte og utdanning som tiltak har et omvendt mønster ut fra det en kunne anta var tilfelle med tanke på barnas SØS-bakgrunn. Ut fra tiltaksstatistikken, synes barnevernet å være mer opptatt av å endre barnets oppvekstvilkår og omsorgssituasjon med bruk av andre tiltak, og dette er tydeligst for lav SØS-gruppene i både registerstudien og i intervjuutvalget. Dette bygger opp om at flere av barnevernsarbeiderne i intervjuutvalget forteller at det har vært en dreining mot at barneverntjenesten i mindre grad skal benytte kompenserende tiltak til fordel for endringstiltak, men noen forteller at de fortsatt gir økonomiske tiltak hvis det er direkte rettet mot barnet.

Funnene våre gir et tydelig og samlet bilde på tvers av begge delstudiene at barnevernet mer og mer har fått et mandat til å gå inn i utfordringer foreldre kan møte i sin oppdragelses- og foreldregjerning, spesielt knyttet til samspill i familien. På den ene siden kan det argumenteres for at dette er en strategi målrettet for sosial utjevning (Kojan & Fauske, 2011). Det kan være snakk om tiltak som trer inn når den universelle velferdspolitikken ikke er tilstrekkelig for familiene. På denne måten kan barnevernet bidra til å skape mer like livssjanser for barna med utfordrende sosioøkonomiske kår (Pintelon mfl., 2013).

Det er imidlertid et spørsmål om hvilken nytte denne formen for sosial utjevning kan ha for lav SØS-gruppene, og om barnevernet lykkes med å bedre barns livssjanser på sikt. Et eksempel i vår studie på at barnevernstiltak kan ha en slik utjevningseffekt, er andel unge som har fullført videregående. Her viser registerstudien relativt liten forskjell på ulike grupper SØS innad i barnevernpopulasjonen. Dette i motsetning til studier på utdanningsnivå for den generelle befolkningen, som viser at unge med lav SØS i betydelig mindre grad fullfører videregående utdanning sammenlignet med høy SØS.

Det er tydelige føringer fra departementet på at økonomiske problemer i seg selv ikke er innenfor barnevernets mandat å avhjelpe; økonomiske tiltak skal være konkret begrunnet i barnets behov, og være knyttet til «konkret hjelp for barnet i enkelte tilfeller, for eksempel som tilskudd til fritidsaktiviteter, ferieopphold o.l.» (Retningslinjer om hjelpetiltak). Utgifter til barnehage og SFO kan også dekkes. Intervjuene med kontaktpersoner viser også at de fleste har en forståelse av at økonomiske utfordringer ikke er deres ansvar, og som en konsekvens unnlater derfor mange å tematisere dette i kontakten med familiene. Selv om barneverntjenesten har en tydelig

formulert plikt til å samarbeid med andre instanser, og til å «medvirke til at barns interesser ivaretas også av andre offentlige organer», viser vår intervjustudie at mange foreldre opplever at dette ikke skjer. Flere forteller at selv om de opplever økonomiske utfordringer og store belastninger knyttet til dette, får de heller ikke økonomisk støtte fra NAV. Flere av barnevernsarbeiderne vi intervjuet formidlet også at dersom familien har økonomiske utfordringer, antok de at NAV fulgte opp dette, og tematiserte ikke familiens økonomiske situasjon i møte med foreldrene. Dersom barneverntjenesten skal ivareta sin plikt til å medvirke til at barnets interesser ivaretas av andre instanser, innebærer dette at de må ha oversikt over barnets og familiens situasjon og behov, for å kunne vurdere hvilken hjelp de har behov for, og fra hvilke instanser. Dette blir spesielt viktig å være bevisst på for barneverntjenesten, når vi ser på Helsetilsynets landsomfattende tilsyn av kommunenes «kartlegging og individuell vurdering av barns livssituasjon og behov ved søknader om økonomisk stønad» (Helsetilsynet, 2013). Tilsynsrapporten viser at NAV i liten grad undersøkte og beskriv barnas særskilte behov, og at barnas behov ikke rutinemessig ble undersøkt i familier som søker om økonomisk stønad. Det er dermed svært uheldig for barna dersom barneverntjenesten, som vår empiri viser at noen barnevernsarbeidere gjør, antar at økonomiske utfordringer ivaretas av NAV.

I retningslinjer for hjelpetiltak fremkommer det at barnevernet før det iverksettes tiltak skal «foreta en helhetlig og skjønnsmessig vurdering av hva som vil være til barnets beste», og i den nye barnevernloven foreslås det å lovfeste «at barneverntjenesten skal undersøke barnets helhetlige omsorgssituasjon og behov» (Prop. 133 L. s. 18). En rekke studier viser betydningen av familiers sosioøkonomiske vilkår for barnets omsorgssituasjon; både når det gjelder barnets fysiske og psykiske helse og utvikling, og foreldrenes omsorgskapasitet. Når flertallet av barnevernsarbeidere i intervjustudien, på grunnlag av departementets retningslinjer, likevel definerer dette som utenfor sitt ansvarsområde, mener vi det er grunn til å løfte frem sosioøkonomiske faktorer som et område barnevernet bør rette mer oppmerksomhet mot, som en sentral og grunnleggende del av barnets omsorgssituasjon. Når det gjelder barns helse er dette et område som har fått økt oppmerksomhet – med rette, for å sikre at dette blir ivaretatt. Selv om dette er et område barneverntjenesten ikke kan avhjelpe med direkte tiltak, er det de siste årene igangsatt flere tiltak for å styrke samarbeidet mellom barnevernet og helsetjenesten, bl.a. en tverrfaglig helsekartlegging, og pakkeforløp for kartlegging og utredning av psykisk helse og rus hos barn og unge som er i kontakt med barnevernet.

Dette kan være en god måte å ivareta et nødvendig samarbeid rundt barn som har sammensatte behov,

som tydeliggjør at barnevernet har et ansvar for at disse behovene blir møtt. Vi anser denne modellen som overførbart også til sosioøkonomiske forhold. Selv om det i første omgang er vurderinger som må gjøres knyttet til foreldrenes situasjon, i motsetning til når det gjelder barnets helse, har likevel familiens sosioøkonomiske situasjon ofte såpass stor betydning for barnets situasjon, enten direkte ved at det påvirker deres muligheter til deltakelse, og/eller indirekte ved å påvirke foreldrekapasitet, at det ikke kan utelates når barnets omsorgssituasjon skal vurderes. Når barneverntjenesten i så stor grad setter inn veiledningstiltak i disse familiene, som det kommer frem i vår intervjustudie og registerstudien, kan ikke sosioøkonomiske forhold ses som en isolert del av familiens situasjon, som noen andre har ansvar for å håndtere. Sosioøkonomisk situasjon er noe som i stor grad påvirker foreldrene og måten de er foreldre på, dynamikken i familien, og dermed barns utvikling og videre livsløp. Det å gi foreldrene veiledning på blant annet samspill, som ut fra vår studie ser ut til å være et stort fokus, uten å ta hensyn til sosioøkonomiske faktorer, og hvordan de påvirker både foreldrenes omsorgskapasitet og deres muligheter til å nyttiggjøre seg veiledning, er å se for snevert på barnets og familiens situasjon. Samtidig som barnevernet har en plikt til å samarbeide med andre tjenester, og det vektlegges i retningslinjer at økonomisk hjelp i hovedsak er NAV sitt ansvar, har fortsatt barneverntjenesten et selvstendig ansvar for å gi tiltak til barnets beste.

Ifølge barnevernloven § 3-2, skal barneverntjenesten samarbeide med andre deler av forvaltningen, og slik «medvirke til at barns interesser ivaretas også av andre offentlige organer». Retningslinjer for hjelpetiltak er også tydelig på at «I saker der det er behov for å yte økonomisk stønad, er det derfor viktig at barneverntjenesten samarbeider tett med arbeids- og velferdsforvaltningen». Vårt intervju materiale tyder på at det er rom for forbedringer på dette området. Selv om noen barnevernsarbeidere forteller at de henviser foreldre som har økonomiske utfordringer til NAV, er det også flere som uttrykker at de antar at NAV håndterer denne delen av familiens utfordringer, og derfor ikke tematiserer familiens økonomi, eller inngår i et samarbeid med NAV. Flere beskriver også en opplevelse av at familiens økonomiske problemer er noe de ikke får gjort noe med, de kjenner på en maktesløshet overfor disse problemene, og dermed fokuserer de heller på andre områder, som oftest involverer veiledning knyttet til foreldrekompentanse, samspill og relasjoner i familien.

13.3 Oppsummering

Vi har drøftet spørsmålet om det er barnevernets ansvar å håndtere sosioøkonomiske forhold i barn og familiers liv. Vi har sett på dette i lys av både nåværende barnevernslov og gjeldende retningslinjer, samt ny barnevernlov og departementets avveininger som ligger til grunn for å fjerne levekårsbegrepet i lovteksten (Prop. 133 L, 2020-2021).

Utfordrende sosiale og økonomiske forhold er tett innvevd i barn og familiers hverdagsliv og den sosiale gradienten har vesentlig betydning for kontakt med barnevernet. Ut fra kunnskapsgrunnlaget som dette prosjektet har fått frem, er ikke sentrale myndigheters føringer og endringer i barnevernloven i takt med kunnskapsgrunnlaget som omhandler hvordan ulike former for ulikhet former familiers hverdagsliv og barns omsorgsbetingelser. Tendensen med at ansvaret for sosiale og økonomiske betingelser i utsatte gruppers liv blir avpolitisert medfører samtidig at ansvaret for å anerkjenne og håndtere sosioøkonomiske forhold blir lagt til den enkelte forelder og det enkelte barn. Familier som er «heldige», møter muligens en barnevernsarbeider som anerkjenner hvordan de sosioøkonomiske betingelsene former hverdagslivet til barnet – og som beslutter hjelp som favner bredt. Funnene våre viser imidlertid at de fleste barnevernsarbeidere i vår studie definerer dette som områder utenfor sitt område, med henvisning til NAV eller andre velferdstjenester. Spørsmålet er om «noen» tar dette ansvaret, eller om dette er et ansvar som den enkelte forelder sitter alene igjen med.

14

Kapittel 14

Anbefalinger for barnevernets arbeid med familier som erfarer sosioøkonomiske vansker

Bente Heggem Kojan, Anita Skårstad Storhaug, Veronika Paulsen, Gro Ulset, Malin Fævelen, Hilde Marie Thrana, Mari Bore Øverland, Willy Lichtwarck, Thomas Halvorsen, Kjartan Sarheim Anthun, Jannike Kaasbøll og Halvor Fauske

Denne undersøkelsen har med ulike typer metoder og data vist at barnevern og sosioøkonomisk ulikhet henger tett sammen. Sosioøkonomiske faktorer har vesentlig betydning for terskelen for å komme i kontakt med barnevernet. Selv om langt på vei de aller fleste barn og familier med lav SØS ikke kommer i kontakt med barnevernet, er den sosiale gradienten fremtredende i begge delstudiene. Registerstudien viser at fire ganger så stor andel barn med lav SØS har hatt minst et tiltak fra barneverntjenesten, sammenlignet med barn fra familier med høy SØS. Når det gjelder kjennetegn, erfaringer, tiltaksprofiler og utfall for ulike SØS-grupper innad i barnevernet, er sammenhengene mellom barnevern og ulikhet mer sammensatte. Funn fra både spørreundersøkelsen og registerstudien kan tolkes dithen at barnevernet kan ha en positiv utjevneende virkning for barn i lav SØS-grupper. Registerstudien viser ikke sterke sammenhenger som indikerer at lav SØS barn har dårligere utfall enn de med mellom/høy SØS. Spørreundersøkelsen viser

et omvendt mønster for ulike SØS-grupper når det gjelder foreldrepraksiser. Samtidig må disse funnene tolkes med varsomhet.

Funnene fra vårt prosjekt samt annen forskning nasjonalt og internasjonalt danner utgangspunkt for våre anbefalinger som rettes mot ulike deler av barnevernsystemet, herunder også hvilke forskningsbehov vi anser som sentrale å ivareta fremover. Til grunn for anbefalingene har vi vektlagt forskning om hvordan sosioøkonomiske forhold rammer inn familieliv og barns livsløp. Vi har gruppert våre anbefalinger rettet mot ulike nivåer/ sektorer som har en rolle i barnevernets arbeid med utsatte barn og familier: 1) Sentrale retningslinjer og rammevilkår; 2) De kommunale barneverntjenestene og utdanningssektoren og 3) Forskning.

Tabell 14.1 Oversikt over anbefalinger

14.1 Anbefalinger for barnevernets rammevilkår for å arbeide med sosioøkonomiske forhold
Presisere barnevernets ansvar for å håndtere sosioøkonomiske forhold
Tydeliggjøre NAVs rolle i kommunenes ansvar for barns oppvekstvilkår i ny barnevernreform
Utredde og utvikle nye modeller lokalt for samarbeid med familier som lever i sosioøkonomisk utfordrende livssituasjoner
14.2 Anbefalinger for de kommunale barneverntjenestene og utdanningssektoren
Anvende et kunnskapsgrunnlag som rommer en helhetlig forståelse av familiens livssituasjon
<i>Utøve «sosioøkonomisk sensitivitet» i møte med barn og foreldre</i>
<i>Avklar i meldings- og undersøkelsesfasene hva som er grunnlag for bekymring</i>
Utvikle en helhetlig tilnærming ved bruk av hjelpetiltak for barn og familier med lav SØS
<i>Foreta vurderinger av sosioøkonomiske forhold som kan innvirke negativt på omsorgsmiljø ved bruk av foreldreveiledningstiltak</i>
<i>Vurdere hensiktsmessigheten ved kategoriene omsorgsendrende og kompenserende tiltak</i>
<i>Sikre at barn og unge får reell medvirkning i egen sak og i beslutninger om tiltak</i>
14.3 Anbefalinger for videre forskning
Forskning om virkning av tiltak for ulike SØS-grupper og utfall for ulike grupper barn i barnevernet
Følgforskning for utprøving og evaluering av lokale modeller for å følge opp barn og familier som lever med utsatte sosioøkonomiske forhold

14.1 Anbefalinger for barnevernets rammevilkår for å arbeide med sosioøkonomiske forhold

14.1.1 Presisere barnevernets ansvar for å håndtere sosioøkonomiske forhold

Begreper som tidligere har synliggjort barnevernets ansvar for sosioøkonomiske forhold, som at de skal «bidra til å gi det enkelte barn gode levekår» (tidligere § 4-4), er blitt tatt ut av ny barnevernlov. Dette peker tydeligere mot et mer avgrenset ansvarsområde for barnevernet, og kan føre til at barnevernets ansvar for sosioøkonomiske forhold, i enda større grad enn i dag, oppfattes som noe som ikke skal håndteres av barneverntjenestene. Det påpekes i lovforslaget at formål med tiltak skal være å avhjelpe behov knyttet til barnets omsorgssituasjon eller atferd.

Det er grunn til å stille spørsmål ved om ny barnevernlov er i takt med kunnskapsgrunnlaget som omhandler hvordan sosioøkonomiske forhold former familiers livssituasjon og omsorgspraksiser, og innvirker på barns livsløp. Resultatene fra dette prosjektet og tidligere studier viser at barns oppvekstvilkår og helse henger sammen med sosioøkonomiske forhold og dermed klart kan anses som et område som angår «barnets omsorgssituasjon eller atferd».

Videre er en vurdering av sosioøkonomiske forhold en rettighet barnet har gjennom Barnekonvensjonen. Oppedal (2008) samt Sandbæk og Grødem (2009) har påpekt at gjennom Barnekonvensjonens artikkel 27 gis barn en selvstendig rett til å få sine økonomiske behov vurdert og ivaretatt. Hva kan dette bety i forhold til barnevernets praksis? Som et minimum må det

bety at barnevernet tar ansvar for å se og anerkjenne hvordan sosioøkonomiske vansker innvirker på barnets hverdagsliv (Andenæs, 2004). Betydningen av å leve med lav SØS vil slå ulikt ut for det enkelte barn. Det har også funnene fra dette prosjektet vist. Barnevernet bør gis et tydelig ansvar for å utforske betydningen lavinntekt har for det enkelte barn, blant annet gjennom hvordan SØS innvirker på familiens omsorgsmiljø.

Ingen velferdstjenester, heller ikke barnevernet, kan fraskrive seg ansvar for en type problemer som kan knyttes til ulike former for sosioøkonomiske utsatthet som barn og familier kan erfare. Å håndtere sosioøkonomiske negative konsekvenser for barns oppvekstvilkår er barnevernets bord, på linje med andre forhold som gjør at familier erfarer utfordringer med å få til en god nok omsorgssituasjon rundt barnet. Dette innebærer ikke at barnevernet skal ha ansvar for å følge opp barn og familier hvor det kun er bekymringer knyttet til de økonomiske forholdene i familien. Mange familier i kontakt med barnevernet har imidlertid sammensatte problemer hvor sosioøkonomiske utfordringer er knyttet til hvorfor det oppstår behov for hjelp.

14.1.2 Tydeliggjøre NAVs rolle i kommunenes ansvar for barns oppvekstvilkår i ny barnevernreform

I den kommende barnevernreformen bør NAV sin rolle tydeliggjøres når det gjelder kommunenes helhetlige ansvar for barns oppvekstvilkår. I beskrivelsene av reformen (Bufdir, 2021; KS, 2021) legges det vekt på kommunens oppvekstsektor. «Et av målene med reformen er at kommunene skal styrke arbeidet med

tidlig innsats og forebygging i hele oppvekstsektoren», og det legges vekt på «tidlig innsats, med tiltak som er godt tilpasset barnas og familiens behov». Det bør konkretiseres og tydeliggjøres hva endringer i barnevernreformen vil innebære i forhold til barnevernets arbeid for å bedre velferd for utsatte barn og familier, og at NAV også bør ha en sentral rolle i kommunenes ansvar for barns velferd og oppvekstvilkår.

I forslag til ny barnevernlov, Prop 133 L (2020-2021), understrekes nødvendigheten av samarbeid mellom NAV og barnevernet, og det foreslås å videreføre og rendyrke barneverntjenestens plikt til å samarbeide med andre instanser ved behov. Det fremgår blant annet at barneverntjenesten kan «bistå familien med å opprette kontakt med NAV» dersom de har levekårsutfordringer og at barneverntjenesten som en del av sin oppfølging skal «formidle kontakt med øvrige hjelpeinstanser dersom foreldrene ønsker det».

Selv om barneverntjenestens plikt til å samarbeide med andre tjenester også har vært tydelig i både lovtekst og retningslinjer tidligere, viser våre funn fra intervjustudien at det i relativt få saker er samarbeid mellom instansene. Gitt kompleksiteten i sakene ville det vært naturlig at det var samarbeid mellom flere instanser i en stor del av sakene. Dette ser imidlertid ikke ut til å være tilfelle, basert på våre intervju med foreldre og barnevernarbeidere, og det er relativt få saker hvor det beskrives et reelt samarbeid mellom tjenestene med mål om å avhjelpe familiens utfordringer. Der det er samarbeid handler det i første rekke om å avklare økonomisk støtte (hvem skal gi hva) og/eller at barnevernet henviser foreldrene videre til NAV. I samarbeidet er det i liten grad fokus på hvordan man kan avhjelpe familiens sosioøkonomiske situasjon. Det fremstår som at samarbeidet i første rekke dreier seg om en koordinering av tjenestene og avklaring av ansvarsfordeling, heller enn et samarbeid hvor man har et felles langsiktig mål om å avhjelpe familiens sosioøkonomiske situasjon. Det stadige fokuset på avklaring av ansvar gjør at samarbeidet kan oppleves vanskelig og til dels lite konstruktivt, og det kan bli kniving om ressurser og fordeling av ansvar heller enn fokus på hva som er familiens og barnets behov, og hvordan hjelpen kan gis på en god måte.

En videreføring og spissing i ny barnevernlov av barnevernets plikt til å samarbeide med andre tjenester, kan forstås som en tydeliggjøring av at barneverntjenestens ansvar knyttet til barns levekår først og fremst handler om å bidra til at disse behovene ivaretas av andre instanser. Skal dette skje, mener vi det er et stort behov for å rette oppmerksomheten mot denne plikten, og gjennomføre studier som ser på hvordan dette blir ivarettatt. Dersom dette ikke blir tilstrekkelig ivarettatt, er det en fare for at familier som lever med vanskelige

leveskår og samtidig har tiltak fra barneverntjenesten, opplever mer fragmenterte tjenester og faller mellom to stoler, fordi enkelte av de problemene de lever med, ikke passer fullt ut til å håndteres av noen av tjenestene. For at barneverntjenesten skal kunne ivareta denne plikten, er det også en forutsetning at de er oppmerksomme på forhold i familien som tilsier at de har behov for bistand fra for eksempel NAV. Dette er dermed noe som må tematiseres i kontakten med familien, og barneverntjenesten bør følge opp med familien at dette faktisk blir ivarettatt av NAV, og underveis vurdere hvorvidt denne hjelpen bidrar til å endre/forbedre barnets og familiens livssituasjon.

14.1.3 Utrede og utvikle nye modeller lokalt for samarbeid med familier som lever i sosioøkonomisk utfordrende livssituasjoner

Sentrale myndigheter bør i samarbeid med barneverntjenester og andre relevante instanser som NAV, utvikle kompetanse til å arbeide med barn og familier som lever i utsatte livssituasjoner. Dette innebærer å anvende kunnskap om hvordan levekår og sosioøkonomisk utsatthet innvirker på barns utvikling og familiens fungering i daglig praksis, og å utvikle modeller for hvordan barnevernet kan jobbe med dette i egen tjeneste og i samarbeid med andre velferdstjenester lokalt. Det gjøres også utviklingsarbeid internasjonalt som kan være til inspirasjon her til lands. Cummins (2018), Featherstone mfl. (2016), Gillies mfl. (2017) og Wastell & White (2017) er noen av stemmene internasjonalt som fremmer behovet for en sosial vending innenfor barnevernet. Lonne mfl. (2015) argumenterer for at det er behov for en ny etikk i barnevernets praksis som har større fokus på sosiale forhold rundt familien.

I arbeidet med å utvikle modeller lokalt, kan det være erfaringer å hente fra det igangsatte pakkeforløp på områder innen psykisk helse og rus, hvor barneverntjenesten skal vurdere i hvert enkelt tilfelle om barnet har behov for hjelp knyttet til psykisk helse og/eller rus. Barneverntjenesten har dermed ansvar for å koordinere med andre tjenester ved behov, og det skal begrunnes hvis pakkeforløp ikke iverksettes. Det er også i gang et arbeid for å «utrede forslag om å lovfeste plikt for barneverntjenesten til å be om kartlegging av barnets psykiske og somatiske helse, samt en korresponderende plikt for helse- og omsorgstjenesten til å tilby slik kartlegging» (Prop 133 L. s. 17). Vi mener denne tankegangen, med et helhetlig ansvar knyttet til barnets helse, er noe som også kan overføres til sosioøkonomiske forhold, hvor kommunen (barneverntjenesten og NAV) pålegges et helhetlig ansvar for barnets omsorgssituasjon, herunder (sosio)økonomisk situasjon. Det er også prøvd ut ulike modeller for oppfølging av lavinntektsfamilier innenfor NAV-systemet, for eksempel HOLF-prosjektet (Malmberg-Heimonen, 2019), hvor familien følges opp

av en familiekoordinator, som man kan hente lærdom fra i utvikling av slike modeller. Selv om evaluering av modellen ikke viste noen tydelige effekter på målområder som arbeid og økonomi, viste undersøkelsen at foreldrene var fornøyd med oppfølgingen, og familiekoordinatorerne opplever at de har tid til å gjøre et helhetlig arbeid med familiene.

14.2 Anbefalinger for de kommunale barneverntjenestene og utdanningssektoren

Anbefalingene våre som rettes mot de kommunale barneverntjenestene og utdanningssektoren går konkret rundt hvordan den enkelte barneverntjeneste kan jobbe med sosioøkonomiske forhold og hvordan ansatte i de kommunale barneverntjenestene kan jobbe i den hverdagslige oppfølging av barn, unge og familier med lav SØS. Utdanningssektoren spiller en sentral rolle i å utdanne de profesjonelle som jobber i barneverntjenestene, og disse anbefalingene er derfor stort sett rettet mot både praksis og utdanningsfeltene. Her har vi to hovedanbefalinger, hvor den ene omhandler barnevernets forståelse og «innramming» av barnets og familiens behov og utfordringer. Den andre hovedanbefalingen går på barnevernets vurderinger knyttet til, og bruk av ulike tiltak. Under hver av disse hovedanbefalingene, har vi konkretisert delområder som kan bidra til en mer helhetlig forståelse og håndtering av sosioøkonomiske forhold i barnevernets møte med barn og familier som lever med ulike former for sosioøkonomisk utsatthet.

14.2.1 Anvende et kunnskapsgrunnlag som rommer en helhetlig forståelse av familiens livssituasjon

Vår studie har synliggjort at det psykologiske kunnskapsynet i stor grad er rådende i barneverntjenestens arbeid, noe som ser ut til å overskygge andre kunnskapsyn og forståelser som også er viktige for å forstå livssituasjonen til barn og familier som kommer i kontakt med barnevernet. Dette medfører at fokuset på hverdagsliv og den sosioøkonomiske konteksten familien lever med blir lite synlig og får lite oppmerksomhet selv når det er kjente utfordringer knyttet til ekskludering i forhold til utdanning, fritidsaktiviteter, økonomi, arbeid og sosiale nettverk. Disse funnene samsvarer også med Westby (2021) sin studie, som finner at barnevernet i første rekke fokuserer på samspill og tilknytning mellom voksne og barn, og at sosioøkonomiske forhold kommer i skyggen.

Barneverntjenester trenger kunnskap om hvordan de sosioøkonomiske forholdene i familien påvirker hvordan foreldrene utøver sin rolle som omsorgsperson. Hva er fattigdom? Hvordan blir vi kjent med familien og hvordan kan vi vurdere situasjonen? Featherstone et al. (2016)

beskriver i brede linjer hva som kan være en del av en mer sosial tilnærming, og påpeker at språket og terminologien i barnevernfeltet bør utfordres.

Språket barnevernet bruker i møte med og forståelsen av barn og familiers behov og utfordringer, bør kritisk vurderes og utfordres. Barnevernet bør adressere et bredere spekter av behov og årsaksforklaringer i familiene i kontakt med barnevernet, utover dagens fokus som ofte knyttes til «manglende foreldreferdigheter». Dette er et for ensidig fokus, og gjør at man kan miste viktige faktorer av syne og ikke se familiens helhetlige situasjon. Sammen med de sentrale føringene som ansatte forholder seg til, kan dette være noe av grunnen til at tiltak ikke står i forhold til familiens behov. Det manglende helhetlige fokuset, og det hovedsakelige fokus på samspill, ser også ut til å føre til begrenset samarbeid med andre instanser – også der det ser ut til at innsats fra flere instanser ville vært hensiktsmessig.

Utøve «sosioøkonomisk sensitivitet» i møte med barn og foreldre

Kontaktpersoner i barnevernet bør i møte med familier med levekårsutfordringer utvikle og anvende et perspektiv som rommer en forståelse av deres totalsituasjon, og hvor de utviser bevissthet rundt hvordan ulike grupper i samfunnet har ulike språklige erfaringer og normer for foreldreskap og omsorgsrollen. Ulike grupperes emosjonelle-, relasjonelle og kommunikative/språklige erfaringer får betydning for samhandling med tjenesten. Å inkludere et emosjonsperspektiv i barnevernets arbeid innebærer å ta på alvor det spekter av vanskelige og sammensatte emosjoner både barn og foreldre sitter med når det er meldt bekymring for barnet. Frykt, redsel, usikkerhet og skam er følelser flere har når de er i kontakt med barnevernet. Vår anbefaling kommer ut av barnas og foreldrenes uttrykte erfaringer i møte med barnevernet, og særlig hvordan barrierer som de opplever har å gjøre med emosjoner knyttet til det «å være i barnevernet», kontakt med- og skifte av kontaktpersoner i barneverntjenesten samt språk/språklige misforståelser påvirker samhandling og samarbeidsrelasjon mellom dem og tjenesten. Sosioøkonomisk sensitivitet innebærer et fokus på ulike områder knyttet til SØS og hvordan slike forhold innvirker på levekårsstress, som igjen har konsekvenser for omsorgsmiljø i familien: familiens økonomi, utdanning/arbeid, bolig, muligheter til deltakelse på ulike arenaer barn/foreldre.

Kontaktpersoner i barnevernet bør rette særlig oppmerksomhet mot mulig kommunikative og språklige barrierer i møte- og kontakt med familier med vedvarende lav SØS. I dette inngår en bevissthet knyttet til betydning/virkning av barnevernets profesjonelle språk og fagterminologi i møte med familiene. Behovet for et mer sosioøkonomisk sensitivt barnevern er knyttet til funn

som viser at foreldrene opplever at de har et språk eller et ordforråd som ikke er «godt nok»; at de «ikke strekker til» rent verbalt/språklig og at det ofte oppstår misforståelser mellom dem og tjenesten. Dette synes også å få betydning for om – eller i hvilken grad, de faktisk opplever å bli sett, hørt og tatt på alvor i møte med barnevernet.

Avklar i meldings- og undersøkelsesfasene hva som er grunnlag for bekymring

Det er viktig å bruke tid i meldingsfasen til å komme til en samenighet mellom barn, foreldre og barnevern om hva som er grunnlaget for meldingen, hvem det er som er i behov for hjelp, og hvorfor barnevernet går i gang med en undersøkelse. Det bør også foretas en skjønsmessig vurdering av om det skal igangsettes en undersøkelse, ut fra bekymring som er blitt meldt. En undersøkelse i regi av barnevernet kan utløse stress og oppleves som belastende for en del, både barn og foreldre. I mindre alvorlige saker bør dette tas hensyn til.

14.2.2 Utvikle en helhetlig tilnærming ved bruk av hjelpetiltak for barn og familier med lav SØS

Større fokus på tiltakenes formål og hvilke virkninger de kan forventes å ha for hvilke problemer bør innarbeides systematisk i barnevernarbeidet. Ikke minst er evaluering av om tiltaket virker etter sin hensikt vesentlig. Hjelpetiltak i hjemmet kan utløse stress og oppleves som belastende for mange. Barnevernet bør vurdere både eventuelle positive og negative virkninger av hjelpetiltak. Det er viktig å gjennomføre en barnevernssak som er basert på tiltak i hjemmet så skånsomt som mulig og i tettest mulig dialog og samarbeid med foreldre og barn.

Barnevernet kan i større grad enn det vi har avdekket i dette prosjektet, iverksette et bredere spekter av hjelpetiltak som er rettet direkte mot barnet, eksempelvis i form av økonomisk støtte til SFO, barnehage, fritidsaktiviteter og annet. Bakgrunnen for denne anbefalingen er det ansvar som barnevernloven sier at barnevernet har for å bistå barnet. Barnevernet har ansvar for å gi hjelp, omsorg og beskyttelse. Barnevernet har også, som flere andre kommunale tjenester, ansvar for forebygging og for å ivareta barnets oppvekstvilkår. Det er barnets sak og barnets situasjon barnevernet skal vektlegge i sitt arbeid og «barnets beste» er et rettslig grunnleggende prinsipp som skal sikre at barnets interesser løftes frem. Funn i vår studie tyder på at levekårsutfordringene til familier med vedvarende lav SØS virker inn på barnets omsorgssituasjon. Ut ifra dette anbefales det at barnevernet ser hen til disse familienes/barnas levekår i vurderingen av hvilke tiltak som bør iverksettes. Det er å anta at det i familier med vedvarende lav SØS i mange tilfeller vil være vanskelig å imøtekomme kravet om å bistå barnet uten å iverksette «tiltak rettet direkte mot barnet», som også ofte innbefatter økonomisk hjelp. Det kommer frem

fra intervjuene med barn og unge at de selv gir uttrykk for at tiltak rettet direkte mot barnet oppleves positivt og de som har fått denne typen tiltak beskriver de som hjelpsomme.

Foreta vurderinger av sosioøkonomiske forhold som kan innvirke negativt på omsorgsmiljø ved bruk av foreldreveiledningstiltak

Det anbefales at barnevernstjenestene og hver enkelt barnevernsarbeider har et bevisst forhold til bruk av foreldreveiledningstiltak. Hvilke utfordringer veiledningen er ment å bidra til å løse i den enkelte familie, må alltid sees i sammenheng med kunnskapen som finnes om virkningen av disse tiltakene. De kvalitative intervjuene tyder på at det ikke alltid er like klart hvorfor familiene tilbys foreldreveiledning, og at foreldrene ikke alltid forstår hvorfor de er tilbudt denne. Det anbefales en mer presis og oppdelt kategorisering av «foreldrenes manglende foreldreferdigheter» i SSBs statistikk. Termen «manglende foreldreferdigheter» bør bli vurdert endret. «Mangler ved foreldrenes omsorgsutøvelse» kan kanskje fungere som hovedkategori, men bør ha ulike underkategorier, for å sikre en tydeligere begrunnelse og vurdering av hvilke problemområder ved foreldreskapet/rollen foreldreveiledningstiltakene retter seg mot mer konkret.

Vi finner det også mangelfullt at det i liten grad foretas vurderinger av hvordan omsorgssituasjonen i hjemmet og utøvelsen av foreldreskapet formes av materielle og økonomiske sider ved livssituasjonen til barn og foreldre. Dette er vurderinger som også bør vektlegges når foreldreveiledningstiltak iverksettes, og det bør vurderes hvordan andre hjelpetiltak kan komplementere evt. foreldreveiledningstiltak ved behov.

Vurdere hensiktsmessigheten ved kategoriene omsorgsendrende og kompenserende tiltak

Det anbefales at barnevernet kritisk vurderer anvendelsen av kategoriene «omsorgsendrende tiltak» og «kompenserende tiltak». I en slik kritisk drøfting bør det rettes oppmerksomhet mot hva disse kategoriene rommer og hvordan de kan forstås, samt vurderinger av hvordan ulike tiltak (som er plassert inn under de ulike kategoriene) «virker» eller kan oppleves å virke med særlig fokus på barnets ståsted og situasjon. Bakgrunnen for denne anbefalingen har å gjøre med forståelsen av endring vs. kompensering i de ulike tiltak som inngår i de ovennevnte kategorier, og at tiltak som i dag klassifiseres som «omsorgsendrende tiltak» like gjerne kan bidra til å kompensere (begrense/utjevne), på samme måte som tiltak som i dag klassifiseres som kompenserende kan bidra til endring/opplevd endring. Gjennom intervjuene kommer det frem at kompenserende tiltak også kan være endrende, noe som synliggjør behovet for en diskusjon om disse kategoriene er hensiktsmessige og illustrerende for hva de hjelper for?

Sikre at barn og unge får reell medvirkning i egen sak og i beslutninger om tiltak

Barn og unge må få tilstrekkelig informasjon, involveres og gis mulighet til reell medvirkning i egen sak, da dette fremstår som en særlig utfordring blant de barna og unge som er blitt intervjuet gjennom denne undersøkelsen. Dette omfatter å legge til rette for at barn selv kan påvirke hvordan de vil medvirke. I intervjuer med barn og unge kommer det frem at de mangler tilstrekkelig informasjon og at de ikke involveres i tilstrekkelig grad i barnevernets arbeid. Dette kan bidra til å skape usikkerhet og en praksis som gjør at barn og unge opplever kontakten med barnevernet ubehagelig. Flere av barna vi intervjuet uttrykte bekymring for «å si noe galt». Å involvere barn og unge i hvordan de selv vil medvirke vil blant annet innebære å snakke med dem om hvor og på hvilken måte de ønsker å kommunisere med barnevernet. Dette er alltid viktig i en barnevernkontekst, og funnene våre tyder på at dette også bør prioriteres i møte med barn og unge som lever med utfordrende levekår.

14.3 Anbefalinger for videre forskning

14.3.1 Forskning om virkning av tiltak for ulike SØS-grupper og utfall for ulike grupper barn i barnevernet

Det trengs mer forskningsbasert kunnskap om tiltakene, og især om hjelpetiltakene, virker etter sin hensikt. Vi har særlig sett at lav SØS-gruppene ofte mottar foreldreveiledningstiltak, en type tiltak som har vokst mye de siste tiårene. Forskningen har ikke vært tett nok på denne utviklingen. Vi vet lite om barnevernets vurderinger knyttet til hvorfor disse tiltakene iverksettes, og heller ikke om tiltakene virker etter sin hensikt. Likevel anses det nærmest som en sannhet at foreldreveiledningstiltak har positiv virkning på foreldre og barn, med begrenset vurdering av kontekstuelle faktorer og den enkelte familie og det enkelte barns særegne behov. Dette kan gjøre at man iverksetter foreldreveiledning uten å gjøre en vurdering av om inngripen har konsekvenser for familien og er i tråd med «mildeste inngreps prinsipp». Vår spørreundersøkelse viser at foreldrene scorer jevnt over høyt på emosjonsfokuserende foreldrestil, og det er en tendens til at foreldre uten arbeidstilknytning scorer noe høyere på emosjonsfokuseret foreldrestil, noe som indikerer et omvendt mønster i forhold til det tidligere studier har funnet om sammenhenger mellom oppdragerstil i ulike SØS-grupper, hvor lav SØS er knyttet til mer bruk av det som kan karakteriseres som «autoritære» og «negative» oppdragerstiler (Bøe mfl., 2015). Dette er interessante sammenhenger som vi anbefaler å utforske nærmere med både større kvantitative studier og kvalitative studier, og gjerne se i sammenheng med utbytte av og innholdet i veiledningstiltakene. Våre resultater indikerer

at barnevernet kan ha en mulig positiv virkning, men dette må utforskes med nye og større studier.

Våre data og analysene som er gjort har begrensninger. Registerstudien har 4 utfallsvariabler, og det trengs det mer forskning på flere utfallsvariabler. Blant annet kan det være en mulighet å koble barnevernsstatistikk med helseregistre eller større befolkningsundersøkelser som f.eks. HUNT-studien, som vil gi et bredere tilfang av både helse og levekårsrelaterte utfallsvariabler. Spørreundersøkelsen er på sin side basert på et lite og strategisk utvalg som ikke er representativt for hele barnevernbefolkningen, og det er derfor behov for stor-skala studier med RCT-design for å undersøke forskjeller i ulike sider ved kontakt med barnevernet mellom ulike SØS grupper samt å bedre kunne vurdere effekter av ulike tiltak.

14.3.2 Følgforskning for utprøving og evaluering av lokale modeller for å følge opp barn og familier som lever med utsatte sosioøkonomiske forhold

Ny barnevernreform gir kommunene mer ansvar for å sikre barn og unge gode oppvekstvilkår, blant annet med fokus på tidlig, forebyggende innsats. Det bør initieres forskningsprosjekter som bygger på samarbeid med kommuner rundt utvikling, utprøving og evaluering av hvordan kommunene kan jobbe for å sikre alle barn og unge, og særskilt utsatte grupper, som lav SØS-grupper, gode oppvekstvilkår. Hvordan kommuner kan videreutvikle sin kompetanse, nye organiserings- og samarbeidsmodeller rundt barn og unge samt utprøving av tiltak er sentralt og bør følges av forskning.

14.4 Oppsummering

De dypere liggende årsaker til sosioøkonomiske vansker må håndteres gjennom gode sosialpolitiske løsninger. Samtidig er det utopisk at sosioøkonomisk ulikhet vil komme til å forsvinne i samfunnet, noe som betyr at velferdsstatens tjenester har et ansvar for å redusere ulike negative effekter eller «symptomer» på ulikhet. Dette prosjektet har vist at det å leve med vanskelige sosioøkonomiske forhold innvirker på familielivet, og henger tett sammen med kontakt med barnevernet.

Når vi gjennom våre anbefalinger er så tydelige på at svaret er ja på spørsmålet om barnevernet har ansvar for barn og familier som erfarer sosioøkonomiske vansker, er det fordi barnevernet er den velferdstjenesten som har et særskilt ansvar – og dermed også en særskilt mulighet, til å sikre barn gode omsorgsbetingelser. Gjennom dette mandatet har barnevernet rom for å håndtere negative konsekvenser av ulikhet for barn, f.eks. barn som lever i en familie som preges av levekårstress.

På bakgrunn av det brede kunnskapsgrunnlaget vi besitter, fremstår det for oss åpenbart at barnets og familiens sosioøkonomiske kontekst bør være et prioritert fokus i kunnskapsgrunnlaget for barnevernpolitikk og at dette bør gjenspeiles bedre i det praktiske arbeidet i barnevernet, i forståelse og håndtering av barn og familiers utfordringer, behov, ressurser og kapasiteter. Barnevernets inngripen foregår i mange tilfeller, både i alvorlige og mindre alvorlige saker, i en kontekst hvor barn og familie lever med sosioøkonomisk utfordrende livsbetingelser. I alle typer saker bør det foretas helhetlige vurderinger og analyser av barnets omsorgssituasjon, og SØS er et tema som bør rettes fokus mot.

Referanser

- Abidin, R. R. (1990). *Parenting stress index-short form*. Pediatric Psychology Press Charlottesville, VA.
- Ahlborg, M., Svedberg, P., Nyholm, M., Morgan, A., & Nygren, J.M. (2017) Socioeconomic inequalities in health among Swedish adolescents – adding the subjective perspective. *BMC Public Health* 17(1).
- Andenæs, A. (2004) Hvorfor ser vi ikke fattigdommen? Fra en undersøkelse om barn som blir plassert utenfor hjemmet. *Nordisk sosialt arbeid* 24(1), 19-33.
- Andersen, P.L.; Smette, I. & Bredal, A. (2020) Ungdoms voldsutsatthet og foreldres landbakgrunn. Bredal, Anja; Eggebø, Helga; Eriksen, Astrid (Red.). *Vold i nære relasjoner i et mangfoldig Norge*. Kapittel 9. s. 167-195. Cappelen Damm Akademisk, Oslo.
- Andersen, S. H. (2014) Complex Patterns: On the Characteristics of Children Who Experience High and Low Degrees of Foster-Care Drift. *British Journal of Social Work* 44, 1545–1562
- Backe-Hansen, E. (2016) *Barnevernets mandat og terskler*. Presentasjon på Landsmøtekonferansen for NOBO. Hentet fra <https://slidetodoc.com/en-presentasjon-fra-nova-barnevernets-mandat-og-terskler/>
- Backe-Hansen, E., Madsen, C., Kristofersen, L.B. & Hvinden, B. (2014). *Barnevern i Norge 1990-2010. En longitudinell studie*. Oslo: NOVA. Hentet fra <https://www.bufdir.no/bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00002556>
- Bakken, A., Frøyland, L. R. & Sletten, M. (2016). *Sosiale forskjeller i unges liv. Hva sier Ungdata-undersøkelsene?* NOVA-rapport nr 3/16. Oslo: Nova.
- Barne- og likestillingsdepartementet (BLD). (2018). *Trygge foreldre – trygge barn*. Regjeringens strategi for foreldrestøtte (2018-2021).
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2016). *Rundskriv Nr. Q-0982: Retningslinjer om hjelpetiltak, jf. barnevernloven § 4-4*. (Nr. Q-0982). Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/8d3be0078d4d496e8f7a64d55b10ec0f/no/pdfs/2016_05-retningslinjer-om-hjelpetiltak.pdf
- Baumrind, D. (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior. *Genetic Psychology Monographs*, 75(1), 43-88.
- Baumrind D. (1966). Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior. *Child Development*, 37(4), 887-907.
- Berg, B., Paulsen, V., Midjo, T., Haugen, G.M.D. & Tøssebro, J. (2017). *Myter og realiteter. Innvandreres møter med barnevernet*. NTNU Samfunnsforskning, Trondheim.
- Berger L.M. (2004) Income, family structure and child maltreatment risk. *Children and Youth Services Review*; 26:725–748. doi: 10.1016/j.childyouth.2004.02.017
- Berk, L. 1997. Child development. Massachusetts: Allyn and Bacon.
- Bjelland, I, Dahl, A., Haug, T.T. & Neckelmann, D. (2002). The validity of the Hospital Anxiety and Depression Scale: An updated literature review. *Journal of Psychosomatic Research*, 52(2), 69-77.
- Blaasvær, N. (2019). *Sammenhenger mellom foreldrepraksiser og barns trivsel: en systematisk kartleggingsoversikt*. Rapport FHI.
- Boddy, J., Smith, M., & Statham, J. (2011). Understandings of efficacy: Cross-national perspectives on 'what works' in supporting parents and families. *Ethics and Education*, 6, 181-196.
- Bottero, W. (2019). *A sense of inequality*. UK: Rowman & Littlefield International.
- Bowlby, J. (1996). *At knytte og bryde nære bånd: tilknytning og tab, selvtillid og sorg*. Det lille Forlag, Frederiksberg.
- Brage S., Nygard, J.F & Tellnes, G. (1998): "The gender gap in musculoskeletal-related long term sickness absence in Norway", *Scandinavian Journal of Public Health*, vol 26, issue 1, 34-43.
- Breivik, H., Collett, B., Ventafridda, V., Cohen, R., & Gallacher, D. (2006). Survey of chronic pain in Europe: Prevalence, impact on daily life, and treatment. *Eur J Pain*.

- Buadir (2017). Oppvektsrapporten 2017. *Økte forskjeller – gjør det noe?* Oslo, Buadir.
- Buadir (2021). *Langsiktig innsats i barnevernet bærer frukter*. Oslo, Buadir.
- Brattbakk, I. (2020). Trangboddhet og barnefamiliers hverdagsliv i koronaens tid / Crowding and the daily lives of families during the covid-19-pandemic. *Tidsskrift for boligforskning*, 3.
- Bywaters, P., Kwhali, J., Brady, G., Sparks, T. & Bos, E. (2016a). Out of Sight, Out of Mind: Ethnic Inequalities in Child Protection and Out-of-Home Care Intervention Rates. *British Journal of Social Work*. 47, 7, 1884–1902.
- Bywaters, P., Brady, G., Sparks, T. & Bos, E. (2016b). Inequalities in child welfare intervention rates: The intersection of deprivation and identity. *Child & Family Social Work*, 21(4).
- Bywayters, P., Bunting, L., Davidson, G., Hanratty, J., Mason, W., McCartan, C. & Steils, N. (2016c). *The relationship between poverty, child abuse and neglect: an evidence review*. UK: Joseph Roundtree Foundation.
- Bøe, T. (2013). *Socioeconomic Status and Mental Health in Children and Adolescents*. PhD-avhandling. Det psykologiske fakultet, UIB, Bergen.
- Bøe (2015) *Sosioøkonomisk status og barn og unges psykologiske utvikling: Familiestressmodellen og familieinvesteringsperspektivet*. Helsedirektoratet, IS-2412.
- Bøe, T., Sivertsen, B., Heiervang, E., Goodman, R., Lundervold, A. J., & Hysing, M. (2014). Socioeconomic status and child mental health: The role of parental emotional well-being and parenting practices. *Journal of abnormal child psychology*, 42(5), 705-715.
- Cassidy, J., Brett, B. E., Gross, J. T., Stern, J. A., Martin, D. R., Mohr, J. & Woodhouse, S. S. (2017). Circle of Security-Parenting: A randomized controlled trial in Head Start. *Development and Psychopathology*, 29, 651–673.
- Christiansen, Ø., Havnen, S. K. J., Iversen, A. C., Fylkesnes, M. K., Lauritzen, C., Nygård, R. H., Jarlby, F., og Vis, S. A. (2019). *Barnevernets undersøkelsesarbeid – fra bekymring til beslutning. Delrapport 4. Når barnevernet undersøker*. UiT RKBU Nord, NORCE, NTNU og UiB.
- Christiansen, Ø. (2015). *Hjelpetiltak i barnevernet – en kunnskapsstatus*. Uni Research Helse, Regionalt kunnskaps-senter for barn og unge (RKBU Vest).
- Christiansen, Ø., Bakketeig, E., Skilbred, D., Madsen, C., Havnen, K.J.S., Aarland, K. & Backe-Hansen, E. (2015). *Forskningkunnskap om barnevernets hjelpetiltak*. Uni Research Helse, Bergen.
- Christiansen, Ø. & Hollekim, R. (2018). In-home services: A rights-based professional practice meets children's and families' needs. In Falch-Eriksen, A. & Backe-Hansen, E (Eds.). *Human rights in child protection. Implications for professional practice and policy* (pp.185-208). Palgrave Macmillan.
- Clausen, S-E. & Kristofersen, L. B. (2008). *Barnevernsklinter i Norge 1990-2005. En longitudinell studie*. NOVA Rapport nr. 03, Oslo.
- Clifford, G. (2006). *Levekår, ulikhet og utsatte barn. Behovsbasert evaluering av poliklinisk barne- og ungdomspsykiatri og kommunalt barnevern*. NTNU, Trondheim.
- Clifford, G., Fauske, H., Lichtwarck, W. & Marthinsen, E. (2015) *Minst hjelp til dem som trenger det mest? Sluttrapport fra forsknings- og utviklingsprosjektet «Det nye barnevernet»*. NF-rapport nr. 6/2015.
- Conger, R.D. & K.J. Conger (2002). Resilience in Midwestern families: Selected findings from the first decade of a prospective, longitudinal study. *Journal of Marriage and Family*, 64(2): p. 361-373.
- Cummins, I. (2018). *Poverty, inequality and social work. The impact of neoliberalism and austerity politics on welfare provision*. Great Britain: Policy Press.
- Dahl, E. & Tøge, A. G. (2019). Inntekt og helse: En diskusjon om absolutt og relativ inntekt. Aamodt, Hilde Anette; Dahl, Espen; Gubrium, Erika; Haldar, Marit; Hermansen, Åsmund (Red.). *Sosialt arbeid og sosialpolitikk i samhandling*. 13. s. 267-285. Fagbokforlaget, Oslo.
- Daly, M. (2015). *Family and parenting support: Policy and provision in a global context*. UNICEF, Florence.
- Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487-496.
- Dearing, E., Zachrisson, H. & Mykletun, A. (2011) Fattigdomens konsekvenser for utvikling og psykisk helse. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 48(8), s. 785-787.
- De Leersnyder, J., Boiger, M., & Mesquita, B. (2013). Cultural regulation of emotion: Individual, relational, and structural sources. *Frontiers in Psychology*, 4(55). doi:10.3389/fpsyg.2013.00055

- Doepke, M. & Zilibotti, F. (2019). *Love, money and parenting: How Economics Explains the Way We Raise Our Kids*. Princeton University Press.
- Drozd, F., Slinning, K., Nielsen, B. & Høstmælingen, A. (2020). Foreldreveiledning – hva virker for hvem? (Ytring). Psykologisk.no. Hentet fra <https://psykologisk.no/2020/02/foreldreveiledning-hva-virker-for-hvem/>
- Egge-Hoveid, K. (2019). "Utdanningsgapet bare øker", Statistisk Sentralbyrå, hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/utdanningsgapet-bare-oker>
- Elstad, J. I. & Pedersen, A. W. (2012). The impact of relative poverty on Norwegian adolescents' subjective health: A causal analysis with propensity score matching. *International journal of environmental research and public health*, 9(12), 4715-4731.
- Fauske, H., Kojan, B. H., & Storhaug, A. S. (2018). Social Class and Child Welfare: Interwining Issues of Redistribution and Recognition. *Social Science*. 7 (9), 143
- Fauske, H., Kvaran, I., & Lichtwarck, W. (2017). Hjelpetiltak i barnevernet. Komplekse problemer og usikre virkninger. *Fontene forskning*, 2, 45.
- Fauske, H., Lichtwarck, W., Marthinsen, E., Willumsen, E., Clifford, G., & Kojan, B.H. (2009). *Barnevernet på ny kurs?* Rapport 8/2009. Bodø: Nordlandsforskning.
- Featherstone, B., Gupta, A., Morris, K. & White, S. (2018). *Protecting children: A social model*. Policy Press, UK.
- Featherstone, B., Gupta, A., Morris, K.M. & Warner, J. (2016). Let's stop feeding the risk monster: towards a social model of 'child protection. *Families, Relationships and Societies*, 7(1), 7-22, doi: 10.1332/204674316X14552878034622
- Featherstone, B., White, S. & Morris, K. (2014). *Reimagining child protection. Towards humane social work with families*. Policy Press, UK.
- FHI (2007). Om TOPP-studien. Hentet fra <https://www.fhi.no/studier/topp/hva-er-topp-studien/>
- Fischer, A. H. & A. Manstead (2008). Social Function of Emotions. *Handbook of Emotions*. The Guilford Press, New York.
- Fisher, R. J. (1993). Social desirability bias and the validity of indirect questioning. *Journal of Consumer Research*, 20, 303-315.
- Forsberg, H. & Å. Vagli (2006). The Social Construction of Emotions in Child Protection Case-Talk. *Qualitative Social Work*, 5(1), 9-31.
- Frick, P. (1991). The Alabama Parenting Questionnaire. Unpublished instrument, University of Alabama.
- Frønes, I. (1998). *De likeverdige – om sosialisering og de jevnaldrendes betydning*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Furedi, F. (2008). *Paranoid parenting. Why ignoring the experts may be best for your child* (3. utg.) London: Continuum.
- Gershoff, E.T., Aber, J.L., Raver, C.C. & Lennon, M.C. (2007) Income is not enough: incorporating material hardship into models of income associations with parenting and child development. *Child Dev*, 78(1): p. 70-95
- Gillies, V., Edwards, R. & Horsley, N. (2017). *Challenging the politics of early intervention. Who's saving children and why*. Policy Press, UK.
- Gjerustad, C., Grønningsæter, A., Kvinge, T., Mossige, S. & Vindegg, J. (2006). *Bare fantasien setter grenser?: om kommunenes bruk av hjelpetiltak i barnevernet*. Forskningsstiftelsen FAFO, Oslo.
- Gottman, K. & DeClaire, J. (1997). *Raising an emotionally intelligent child: The heart of parenting*. Fireside, New York.
- Gottman, J. M., DeClaire, J., & Heyerdahl, C. (2017). *Hjerteforeldre : de fem enkle stegene som bygger barnets selvtillit og hjelper dem å vokse sosialt, emosjonelt og intellektuelt*. Panta Forlag.
- Grusec, J & Goodnow, J. (1994) Impact of parental discipline methods on the child`s internalization values: A reconceptualization of current points of view. *Developmental Psychology*, 30 (1), 4-19
- Grødem, A. S. (2008a). Enslige forsørgere uten betalt arbeid: foreldrenes situasjon og barns trivsel. *Barn*, (3).
- Grødem, A., S. (2008b). Household Poverty and Deprivation among Children: How strong are the link? *Childhood*, 15(1). (s. 107-125).
- Hansen, M. N. & Wiborg, Ø. (2019). The Accumulation and Transfers of Wealth: Variations by Social Class. *European Sociological Review*.
- Havnen, K.J.S, Christiansen, Ø., Ljones, E.H., Lauritzen, C., Paulsen, V., Jarlby, F. & Vis, S.A. (2020). *Å medvirke når barnevernet undersøker. En studie av barn og foreldres medvirkning i barnevernets undersøkelsesarbeid*. NORCE, NTNU, RKBU og UiT.
- Hedegaard, M. & Fleer, M. (2008). *Studying Children*. Open University Press- McGraw-Hill, Maidenhead.

- Hagen, G. (2001) Barnevernets historie. Om makt og avmakt i det 20. århundret. Akribe, Oslo.
- Haslam, D., Mejia, A., Sanders, M., & de Vries, P. (2016). Parenting programs. In Rey, J M (Ed.) IACAPAP e-Textbook of Child and Adolescent Mental Health. International Association for Child and Adolescent Psychiatry and Allied Professions, Switzerland, pp. 1-29.
- Haug, V. (2018). *Barn i risiko og risikable foreldre. En analyse av risikoforståelser i barnevernets institusjonelle praksis*. PhD-thesis. Norway: Oslomet.
- Havighurst, S. S., Wilson, K. R., Harley, A. E., Prior, M. R., & Kehoe, C. (2010). Tuning in to Kids: improving emotion socialization practices in parents of preschool children – findings from a community trial. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51(12), 142-1350. doi:https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2010.02303.x
- Harsløf, I. & Seim, S. (2008). *Fattigdommens dynamikk: Perspektiver på marginalisering i det norske samfunnet*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Heggen, K., Jørgensen, G., & Paulgaard, G. (2003). *De andre. Ungdom, risikosoner og marginalisering*. Fagbokforlaget, Bergen
- Helgesen, M.K., Holm, A., Monkerud, A. og Schmidt, L. (2014). *Bolig og folkehelse – hva er sammenhengen? En litteraturstudie*. NIBR-rapport 2014: 16.
- Helsedirektoratet (2015). *Deltaking, støtte, tillit og tilhørighet. En analyse av ulikhet i sosiale relasjoner med utgangspunkt i levekårsundersøkelsene*.
- Hemerijck, A. (2013). *Changing welfare states*. Oxford University Press, Oxford.
- Hennum, N. (2014). Developing Child-Centered Social Policies: When Professionalism Takes Over. *Social Sciences*, 3(3), 441-459, doi: 10.3390/socsci3030441
- Hennum, N. (2016). Kunnskapens makt i beslutninger. Christiansen, Ø. & Kojan, B. H. (Red.), *Beslutninger i barnevernet*. Kapittel 3. s. 48-61. Universitetsforlaget.
- Hjalmarsson, S. (2017). Poor kids? Economic Resources and Adverse Peer Relations in a Nationally Representative Sample of Swedish Adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 47(1), 88–104.
- Hochschild, A. R. (2012). *The managed heart: commercialization of human feeling*. Berkeley, Calif., University of California Press.
- Hood, R., Goldrace, A., Grant, R. & Jones, R. (2016). Exploring demand and provision in English Child Protection Services. *British Journal of Social Work*, 46(4), 923-358.
- Hood, R., Goldacre, A., Gorin, S., Bywaters, P. & Webb, C. (2020). Final report. Identifying and understanding the link between system conditions and welfare inequalities in children's social care services. Kingston University of London, UK.
- Hurley, K. D., Huscroft-D'Angelo, J., Trout, A., Griffith, A. & Epstein, M. (2014). Assessing parenting skills and attitudes: A review of the psychometrics of parenting measures. *Journal of Child and Family Studies*, 23(5), 812-823.
- Hyggen, C., Brattbakk, I. og Borgeraas (2018). *Muligheter og hindringer for barn i lavinntektsfamilier. En kunnskapsoppsummering*. NOVA rapport nr. 11/18.
- Jonson-Reid M., Drake B., Zhou P. (2013). Neglect subtypes, race, and poverty: Individual, family, and service characteristics. *Child Maltreat.*1,8:30–41.
- Johnsen, A., Iversen, A.C., Lie, S.A. and Sandbæk, M. (2015). Does Poverty in a Scandinavian Welfare State Influence School Competence in Adolescents?. *Poverty & Public Policy*, 7: 277-297.
- Kayed, N.S., Jozefiak, T., Rimehaug, T., Tjelflaat, T., Brubakk, A. & Wichstrøm, L. (2015). *Psykisk helse hos barn og unge i barneverninstitusjoner*. RKBU Midt-Norge, NTNU.
- Kildedal, K. & Uggerhøj, L. (2011). *Å bli undersøkt: norske og danske foreldres erfaringer med barnevernsundersøkelsen*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Kimmel, M. C., Cluxton-Keller, F., Frosch, E., Carter, T. & Solomon, B. S. (2017). Maternal experiences in a parenting group delivered in an urban general pediatric clinic. *Clinical Pediatrics*, 56(1), 13–19.
- Kojan, B.H. & Thrana, H.M. (2017). *Støtte i skolen for hjemmeboende barnevernsbarn. Et forsknings – og innovasjonsprosjekt*. Rapportserie for sosialt arbeid, nr. 1. Trondheim, NTNU.
- Kojan, B.H. & Christiansen, Ø. (2016). Å fatte beslutninger i barnevernet. I Ø. Christiansen & B.H. Kojan (red): *Beslutninger i barnevernet*, s. 19-33. Universitetsforlaget, Oslo.
- Kojan, B.H. (2011). *Klasseblikk på et barnevern i vekst*. PhD avhandling, Trondheim, NTNU.
- Kojan, B.H. & Fauske, H. (2011). Et klasseperspektiv på barnevernets familier. *Tidsskrift for Velferdsforskning*, 2, 95-107.
- Kristofersen, L.B., Sverdrup, S., Haaland, T., & Wang Andersen,

- I.H. (2006). *Hjelpetiltak i barnevernet – virker de?* Oslo: NIBR.
- Krumer-Nevo, M. (2016). Poverty-Aware Social Work: A Paradigm for Social Work Practice with People in Poverty. *The British Journal of Social Work*, 46(6), 1793–1808.
- Lagecè-Sèguin, D. G. (2001). *Fostering emotional and social well-being: examining the correlates of maternal emotional styles in early childhood*. PhD Thesis. Ottawa, Carleton University.
- Landmark, T., Romundstad, P., Dale, O., Borchgrevink, P. C., & Kaasa, S. (2012). Estimating the prevalence of chronic pain: validation of recall against longitudinal reporting (the HUNT pain study). *Pain*, 153(7), 1368-1373
- Langsrud, E., Lichtwarck, W. & Fauske, H. (2020). Barneverntjenestens problemfragmentering i lys av kompleksitetsteori. En lineær problemløsningsstrategi innenfor et ikke-lineært system? *Tidsskrift for velferdsforskning*, 2, 23.
- Langsrud, E., Fauske, H., & Lichtwarck, W. (2017). Et maktperspektiv på «gode nok foreldre» i barnevernets kontekst. *Tidsskriftet Norges barnevern*. 2, 126-138.
- Larsen, C. K & Van Der Weele, J. (2020). Vurdering av omsorg - hvilken betydning har kultur? Kultur og kontekst i praktisk psykologisk arbeid. I Berg, A. O. & Holt, K. (red), *Kultur og kontekst i praktisk psykologarbeid*. Gyldendal, Oslo.
- Lareau, A. (2003). *Unequal Childhoods: Class, Race, and Family Life*. University of California Press, Berkeley, CA.
- Lareau, A. (2011). *Unequal Childhoods: Race, Class, and Family Life, Second Edition: A Decade Later*. University of California Press, Berkeley, CA..
- Lefebvre, R., Fallon, B., Van Wert, M. & Filippelli, J. (2017). Examining the Relationship between Economic Hardship and Child Maltreatment Using Data from the Ontario Incidence Study of Reported Child Abuse and Neglect-2013. *Behavioral Sciences*, 7(1).
- Lichtwarck, W. & Clifford, G. (2010) *Modernisering i barnevernet. Ideologi, kontekst og kompetanse*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Lonne, B., Featherstone, B., Gray, M. & Harries, M. (2015). *Working Ethically in Child Protection*. Taylor & Francis Ltd, UK.
- Lundahl, B., Risser, H. J., & Lovejoy, M. C. (2006). A meta-analysis of parent training: Moderators and follow-up effects. *Clinical Psychology Review*, 26(1), 86-104.
- Maccoby E. E. & Martin J. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. I: Hetherington PHMEM, red. *Handbook of child psychology: Socialization, personality, and social development*. 4. Wiley, New York.
- Maguin, E., Nochajski, T. H., De Wit, D. J., & Safyer, A. (2016). Examining the validity of the adapted Alabama Parenting Questionnaire—Parent Global Report Version. *Psychological Assessment*, 28(5), 613-625.
- Malmberg-Heimonen, I., Tøge, A. G., Rugkåsa, M., Fossetøl, K., Liudden, T., Bergheim, B., Gyüre, K. & Buzungu, H. F. (2019). *Helhetlig oppfølging av lavinntektsfamilier*. Sluttrapport. Oslomet.
- Marthinsen, E. (2003). *Det senmoderne barnevernet*. PhD-avhandling. Trondheim: NTNU.
- Marthinsen, E. & Lichtwarck, W. (2013). *Det Nye barnevernet: fase I - en antologi*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Maturana, H. (2004). *From Being to Doing*. Carl-Auer, Heidelberg, Germany.
- Mau, S. & Verwiebe, R. (2010). *European Societies. Mapping structure and change*. Policy Press, UK.
- Midjo, T. (2010). *En studie av samhandlingen mellom foreldre og barnevernarbeidere i barnevernets undersøkelse*. Avhandling for graden philosophiae doctor Trondheim, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Mizra, N. & Scourfield, J. (2018). Social work, poverty and child welfare interventions. *Child & Family Social Work*, 23(3), 364-372.
- Monson, K.: Herrman, H.: Moeller-Saxone, K.: Humphreys, C. & Harvey, C. (2021). How can mental health practioners collaborate with child welfare practioners to improve mental health for young people in out of home care? *Early Intervention in Psychiatry*.
- Mothander, P. R., Furmark, C. & Neander, K. (2018). Adding “Circle of Security – Parenting” to treatment as usual in three Swedish infant mental health clinics. Effects on parents’ internal representations and quality of parent-infant interaction. *Scandinavian Journal of Psychology*, 59(3), 262–272.
- Morel, N., Palme, J. & Palier, B. (2012). *Towards a social investment welfare state? Ideas, polices and challenges*. Policy Press, Bristol.
- Nav (2016). *Retningslinjer for samarbeid mellom barneverntjenesten og NAV-kontoret*. Hentet fra <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/samarbeid/for-kommunen/barn-og-unge2/retningslinjer-for-samarbeid-mellom-barneverntjenesten-og-nav-kontoret>

- NESH (2018). Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi. Hentet fra <https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/hum-sam/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-humaniora-juss-og-teologi/>
- Nolan, B. (2013). What use is social investment? *Journal of European Social Policy*, 23, 5, 459-468.
- NOU 2012:5 Bedre beskyttelse av barns utvikling.
- NOU 2016:16 Ny barnevernslov — Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse.
- Oatley, K. & Jenkins, J.M. (1992). "Human Emotion: Function and Dysfunction.", *Annual Review of Psychology*, Palo Alto, 43.
- Ofstad, K., & Skar, R. (2009). *Barnevernloven: med kommentarer*. Gyldendal akademisk, Oslo.
- Oppedal, M. (2008). Fattige barns rett til økonomisk hjelp', in Harsløf, I. and Seim, S. (Eds.), *Fattigdommens dynamikk. Perspektiver på marginalisering i det norske samfunnet*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Parkinson, B. (1996). Emotions are social. *British Journal of Psychology*, 87, 663-683
- Paulsen, V., Ytreland, K. & Oterholm, I. (2021). *Pålagte hjelpetiltak i barnevernet. Delrapport 1: Virkning av barnevernets hjelpetiltak*. VID, SAMFORSK.
- Paulsen, V. & Kittelsaa, A. (2017). Bruk av foto og kreative metoder i intervju med barn. I: Haugen, G.M.D, Berg, B. og Kermit, P. (red): *Å forske på informanter i sårbare situasjoner*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Paulsen, V. (2016). Ungdommers erfaringer med medvirkning i barnevernet. *Fontene Forskning*, 1, 4-15.
- Paulsen, V., Thorshaug, K. og Berg, B. (2014). *Møter mellom innvandrere og barnevernet. Kunnskapsstatus. Mangfold og inkludering*. NTNU Samfunnsforskning AS.
- Pintelon, O., Cantillon, B., Van den Bosch, K. & Whelan, C.T. (2013). The social stratification of social risks: The relevance of class for social investment strategies. *Journal of European Social Policy*, 23, 1, 52-67.
- Prop. L 133 (2020-2021). Lov om barnevern (barnevernsloven) og lov om endringer i barnevernloven
- Pultz, S. (2021). At netværke i modvind – en kvalitativ udforskning af følelsesarbejdet involveret i networking for unge arbejdsløse. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 5(1), 23-37.
- Reich, J. A. (2005). *Fixing families. Parents, Power and the Child Welfare System*. Routledge
- Reiss, F. (2013). Socioeconomic inequalities and mental health problems in children and adolescents: a systematic review. *Social Science & Medicine*, 90, 24–31.
- Repetti, R.L., S.E. Taylor, & T.E. Seeman (2002). Risky families: Family social environments and the mental and physical health of offspring. *Psychological Bulletin*, 128(2), 330-366.
- Rose, D. & Harrison, E. (2007). The European socio-economic classification: A new social class schema for comparative European research. *European Societies*, 9,3, 459-490.
- Rosner, B. (2015). *Fundamentals of biostatistics*. Nelson Education.
- Rugkåsa, M., Eide, K., & Ylvisaker, S. (2015). Kulturalisering og symbolsk mening i barnevernsarbeid. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 18(2), 2-15.
- Saar-Heiman, Y., & Gupta, A. (2019). The Poverty-Aware Paradigm for Child Protection: A Critical Framework for Policy and Practice. *British Journal of Social Work*, 1-18.
- Sandbæk, M. & Pedersen, A. W. (eds) (2010). *Barns og unges levekår i lavinntektsfamilier. En panelstudie 2000-2009*. Oslo: NOVA.
- Sandbæk, M. (2002). *Barn og foreldre som sosiale aktører i møte med hjelpetjenester*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, Oslo.
- Sandbæk, M. & Grødem, A. S. (2009). Barnefattigdom i et rettighetsperspektiv', in Fløtten. T. (ed), *Barnefattigdom*. Gyldendal Akademisk, Oslo.
- Scheff, T. J. (1990). *Microsociology: discourse, emotion, and social structure*. University of Chicago Press, Chicago.
- Seim, S. & Larsen, H. (2011). *Barnefattigdom i et rikt land. Kunnskapsoppsummering om fattigdom og eksklusjon blant barn i Norge*. Høgskolen i Oslo, Oslo.
- Shelton, K. K., Frick, P. J., & Wootton, J. (1996). Assessment of parenting practices in families of elementary school-age children. *Journal of Clinical Child Psychology*, 25(3), 317-329.
- SSB (2016). Stadig flere barn med omsorgstiltak. Hentet fra <https://ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/barneverng/aar>

- SSB (2017a). Ett av ti barn tilhører en husholdning med vedvarende lavinntekt. Hentet fra <https://ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/ett-av-ti-barn-tilhorer-en-husholdning-med-vedvarende-lavinntekt>
- SSB (2017b). Kommune-Stat-Rapportering - KOSTRA. Hentet fra <http://www.ssb.no/offentlig-sektor/kostra>
- SSB (2017c). Boforhold, registerbasert, 1. januar 2015. Hentet fra <http://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/statistikker/boforhold/aar/2016-09-29?fane=om#content>
- SSB (2019a). Helseforhold, levekårsundersøkelsen. <https://www.ssb.no/helse/statistikker/helseforhold> (Hentet 09.04.21)
- SSB (2019b). *Barn og unge i befolkningen*. <https://www.ssb.no/a/barnogunge/2019/bef/> (Hentet 07.05.21)
- SSB (2020a). Barn og unge med tiltak i løpet av året og per 31. desember etter innvandringskategori, landbakgrunn, hjelpe- og omsorgstiltak og kjønn. Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/barne-og-familievern/statistikk/barnevern>
- SSB (2020b). Analyse. Hentet fra <https://www.ssb.no/ssb-analyse/2020>
- SSB (2020c). *Boforhold*, registerbasert. <https://www.ssb.no/boforhold> (Hentet 22.03.21)
- SSB (2021). Barnevern. Hentet fra Barnevern (ssb.no)
- Stang, E. G. (2007). *Det er barnets sak. Barnets rettsstilling i sak om hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Stefansen, K. (2012). Små barns livsverdener: Klassespesifikke erfaringsrom? *Nordisk barnehageforskning*, 5(8),1-13.
- Stefansen, K. & Aarseth, H. (2011). Enriching intimacy: The role of the emotional in the resourcing of middle-class children. *British Journal of Sociology of Education*, 32(3),389-405.
- Stefansen, K. & Farstad, G. R. (2010). Classed parental practices in a modern welfare state. Caring for the under threes in Norway. *Critical Social Policy*, 30(1),120-141.
- Stolanowski, P-A. & Tvetene, K.G. (2005). *Har vi råd, mamma? Om inntektssikring og fattigdom*. Oslo: Cappelen Akademisk.
- Storhaug, A. S. (2013). Fathers' involvement with the Child Welfare Service. *Children and youth services review*, 35(10), 1751-1759.
- Storhaug, A. S., Havnen, K. J. S., Fylkesnes, M. K., Kojan, B. H.; Christiansen, Ø., Langsrud, E., Jarlby, F., Jørgensen, K., Sørli, H. E., Gresdahl, M., & Skrove, G. (2020). *Akutt - for hvem? Akuttarbeid i kommunalt barnevern*. NTNU, Trondheim.
- Strandbu, A. & Thørnblad, R. (2010). "Sårbare" barn som deltakere i kvalitativ forskning. Forskningsetikk og etisk forskning. *Barn*, 1, 27-41.
- Studsrod, I., Willumsen, E. & Ellingsen, I.T. (2014). Parents' perceptions of contact with the Norwegian Child Welfare Services. *Child and Family Social Work*, 19(3), 312-320.
- Sundsbo, A. (2018). Parenting support in Europe's North: How is it understood and evaluated in research? *Social Policy and Society*, 17(3), 431-441.
- Tembo, M. J. (2020). Navigating emotions in child welfare: Immigrant parents' experiences and perceptions of involvement with child welfare services in Norway. *International Social Work*, 1-14.
- The Council of Europe (2006). Council of Europe Recommendation Rec 19 on policy to support positive parenting. Hentet fra <https://archive.crin.org/en/library/legal-database/council-europe-recommendation-rec200619-policy-support-positive-parenting.html>
- Thorød, A. B. (2012). Er det for dyrt? Om barns deltakelse og valg av organiserte fritidsaktiviteter når familiens økonomi er svak. *Fontene forskning*, 1, 19 - 31.
- Thrana, H. M. (2015). *Kjærlighet og sosialt arbeid: en studie av kjærlighetens betydning i barnevernets praksis*. Avhandling levert for graden Philosophiae Doctor. Høgskolen i Lillehammer.
- Thrana, H. M. & Fauske, H. (2014). The emotional encounter with child welfare services: the importance of incorporating the emotional perspective in parents' encounters with child welfare workers. *European Journal of Social Work*. 17 (2).
- Tømmerås, T. (2012). Sosioøkonomisk status og økonomiske stressorer: betydning for utbytte av PMTO-behandling. Oslo.
- Toft, M. & Flemmen, M. (2019). Var klassesamfunnet noen gang på hell? *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 2(3), 137-155.
- Uggerøy, L. (2011). Familiens erfaring med undersøgelsens start og fremgangsmåde. I K. Kildedal, L. Uggerhøy, S. Nordstoga and S. Sagatun (red *Å bli Undersøkt.*). Universitetsforlaget, Oslo.
- Ugreninov, E. (2010). Materiell levestandard. I M. Sandbæk, & A. W. Pedersen (Red.), *Barn og unges levekår i lavinntektsfamilier. En panelstudie 2000-2009* (s. 79-96). NOVA-rapport

10/2010, Oslo.

Van der Weele, J. & Larsen, C.K. (2019). Psykologi og kultursensitivitet. *Psykologisk Tidsskrift*.

Van der Weele, J. & Fiecko, E. M. (2020). Kulturelle fallgruver i vurderinger av foreldrenes omsorgsevne. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 2, 126-147.

Vis, S. A., Christiansen, Ø., Havnen, S. K. J., Lauritzen, C., Iversen, A. C., & Tjelflaat, T. (2020). *Barnevernets undersøkelsesarbeid – fra bekymring til beslutning. Samlede resultater og anbefalinger*. UiT RKB Nord, NORCE, NTNU og UiB.

Vis, S. A. (2015). *Factors that determine children's participation in child welfare decision making*. PhD-avhandling. University of Tromsø, Tromsø.

Vis, S. A., Storvold, A., Skilbred, D. T., Christiansen, Ø. & Andersen, A. (2014). *Statusrapport om barnevernets undersøkelsesarbeid – høsten 2014*. UiT, Tromsø.

Wastell, D. & White, S. (2017). *Blinded by science. The social implications of epigenetics and neuroscience*. Great Britain, Policy Press.

Westby, L. C. L. (2021). *Sårbare barnefamiliers erfaringer fra møter med norsk barnevern – en narrativ studie*. PhD-avhandling. Lillehammer: Høgskolen i Innlandet.

Wu, Q. og Xu, Y. (2020). Parenting stress and risk of child maltreatment during the COVID-19 pandemic: A family-stress theory-informed perspective. *Developmental Child Welfare*, 2(3), s. 180 – 196.

Aamodt, H. A. (2018). Barneverntjenesten - en polyfon organisasjon? *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 95m1, 36-49.

Appendiks

Kapittel 3

Tabell A3.1 Logistisk regresjon, odds-ratio for barnevern for ulike landbakgrunn

Barnevern	Odds-ratio	St.Err.	t-value	p-value	[95% Conf	Interval]	Sig
Europa	1.253	.034	8.35	0	1.188	1.321	***
Afrika	2.252	.107	17.05	0	2.051	2.472	***
Asia	2.364	.075	27.01	0	2.221	2.516	***
Nord-Amerika	1.176	.082	2.32	.02	1.026	1.347	**
Sør-Amerika	2.651	.213	12.13	0	2.265	3.103	***
Oseania	1.241	.296	0.91	.364	.778	1.981	
Konstant	.107	.001	-195.66	0	.105	.11	***
Mean dependent var	0.110		SD dependent var		0.313		
Pseudo r-squared	0.012		Number of obs		116940.000		
Chi-square	950.474		Prob > chi2		0.000		
Akaike crit. (AIC)	80117.404		Bayesian crit. (BIC)		80185.090		

*** $p < .01$, ** $p < .05$, * $p < .1$

Tabell A3.2 Logistisk regresjon, odds-ratio for omsorgstiltak

Omsorgstiltak	Odds-ratio	St.Err.	t-value	p-value	[95% Conf	Interval]	Sig
Europa	1.065	.077	0.87	.384	.924	1.228	
Afrika	1.901	.228	5.36	0	1.503	2.405	***
Asia	1.723	.146	6.43	0	1.46	2.035	***
Nord-Amerika	1.249	.213	1.30	.192	.894	1.745	
Sør-Amerika	2.293	.445	4.27	0	1.567	3.355	***
Oseania	.866	.616	-0.20	.84	.215	3.494	
Konstant	.014	0	-146.93	0	.013	.015	***
Mean dependent var	0.015		SD dependent var		0.121		
Pseudo r-squared	0.004		Number of obs		116940.000		
Chi-square	70.066		Prob > chi2		0.000		
Akaike crit. (AIC)	17915.059		Bayesian crit. (BIC)		17982.745		

*** $p < .01$, ** $p < .05$, * $p < .1$

Tabell A3.3 Logistisk regresjon, odds-ratio for hjelpetiltak

Hjelpetiltak	Odds-ratio	St.Err.	t-value	p-value	[95% Conf Interval]	Sig
Europa	1.252	.034	8.31	0	1.187 1.32	***
Afrika	2.252	.107	17.04	0	2.051 2.473	***
Asia	2.361	.075	26.94	0	2.218 2.513	***
Nord-Amerika	1.173	.082	2.28	.022	1.023 1.344	**
Sør-Amerika	2.657	.214	12.16	0	2.27 3.11	***
Oseania	1.244	.297	0.92	.359	.78 1.985	
Konstant	.107	.001	-195.68	0	.105 .11	***
Konstant	.068	.001	-173.25	0	.066 .07	***
Mean dependent var	0.110		SD dependent var		0.313	
Pseudo r-squared	0.012		Number of obs		116940.000	
Chi-square	947.271		Prob > chi2		0.000	
Akaike crit. (AIC)	80003.470		Bayesian crit. (BIC)		80071.156	

*** $p < .01$, ** $p < .05$, * $p < .1$

Tabell A3.4 Logistisk regresjon, odds-ratio for landbakgrunn kontrollert for lav SØS

Barnevern	Odds-ratio	St.Err.	t-value	p-value	[95% Conf Interval]	Sig
Europa	1.254	.034	8.26	0	1.189 1.324	***
Afrika	1.93	.094	13.52	0	1.754 2.123	***
Asia	1.896	.062	19.61	0	1.779 2.021	***
Nord-Amerika	1.213	.086	2.73	.006	1.056 1.393	***
Sør-Amerika	2.478	.204	11.03	0	2.109 2.911	***
Oseania	1.361	.329	1.27	.203	.847 2.186	
Lav SØS	2.86	.055	54.40	0	2.754 2.97	***
Konstant	.068	.001	-173.25	0	.066 .07	***
Mean dependent var	0.110		SD dependent var		0.313	
Pseudo r-squared	0.049		Number of obs		116940.000	
Chi-square	3958.802		Prob > chi2		0.000	
Akaike crit. (AIC)	77111.076		Bayesian crit. (BIC)		77188.431	

*** $p < .01$, ** $p < .05$, * $p < .1$

Tabell A3.5 Logistisk regresjon, odds-ratio for omsorgstiltak kontrollert for lav SØS

Omsorgstiltak	Odds-ratio	St.Err.	t-value	p-value	[95% Conf Interval]	Sig
Europa	1.06	.077	0.81	.42	.92 1.223	
Afrika	1.632	.196	4.07	0	1.289 2.065	***
Asia	1.397	.119	3.91	0	1.182 1.652	***
Nord-Amerika	1.28	.219	1.44	.149	.915 1.789	
Sør-Amerika	2.106	.41	3.82	0	1.438 3.085	***
Oseania	.933	.665	-0.10	.922	.231 3.771	
Lav SØS	2.524	.126	18.62	0	2.29 2.783	***
Konstant	.009	0	-116.94	0	.008 .01	***
Mean dependent var	0.015		SD dependent var		0.121	
Pseudo r-squared	0.023		Number of obs		116940.000	
Chi-square	422.137		Prob > chi2		0.000	
Akaike crit. (AIC)	17564.988		Bayesian crit. (BIC)		17642.343	

*** $p < .01$, ** $p < .05$, * $p < .1$

Tabell A3.6 Logistisk regresjon, odds-ratio for hjelpetiltak kontrollert for lav SØS

Hjelpetiltak	Odds-ratio	St.Err.	t-value	p-value	[95% Conf	Interval]	Sig
Europa	1.253	.034	8.22	0	1.188	1.323	***
Afrika	1.929	.094	13.51	0	1.754	2.122	***
Asia	1.893	.062	19.53	0	1.775	2.018	***
Nord-Amerika	1.21	.086	2.69	.007	1.053	1.39	***
Sør-Amerika	2.483	.204	11.05	0	2.113	2.918	***
Oseania	1.364	.33	1.28	.199	.849	2.192	
Lav SØS	2.868	.055	54.49	0	2.762	2.979	***
Konstant	.068	.001	-173.22	0	.066	.07	***

Mean dependent var	0.110	SD dependent var	0.313
Pseudo r-squared	0.049	Number of obs	116940.000
Chi-square	3966.414	Prob > chi2	0.000
Akaike crit. (AIC)	76986.327	Bayesian crit. (BIC)	77063.682

*** $p < .01$, ** $p < .05$, * $p < .1$

Kapittel 4

Tabell A4.1 Flernivåanalyse, effekten av kommune-deprivasjon på sannsynligheten for hjelpetiltak

Group Variable	No. of Groups	Observations per Group		
		Minimum	Average	Maximum
knr	426	87	4,524.3	198,734
lnr	173,177	1	11.1	22

Log likelihood = 1089122.2   Wald chi2(6) = 3767.23
 Prob > chi2 = 0.0000

ht	Coef.	Std. Err.	z	P> z	[95% Conf. Interval]
1.lavses	.0304433	.0006733	58.58	0.000	.0381237 .040763
lavsesrate	.0034154	.0019124	0.87	0.385	-.004292 .0111228
arbledpr	-.0003728	.0001652	-2.26	0.024	-.0006966 -.000049
kmpop	2.58e-08	7.22e-09	3.57	0.000	1.17e-08 4.00e-08
tid	.0002402	.0000224	10.73	0.000	.0001964 .0002841
1.kohort2005	.007964	.0006593	12.08	0.000	.0066717 .0092563
_cons	.0193042	.0019415	9.94	0.000	.015499 .0231094

Random-effects Parameters	Estimate	Std. Err.	[95% Conf. Interval]
knr: Identity			
sd(_cons)	.0131027	.0000017	.0116219 .0147722
lnr: Identity			
sd(_cons)	.1221895	.0002607	.1216787 .1227095

LR test vs. linear model: chi2(2) = 6.7e+05   Prob > chi2 = 0.0000

Tabell A4.2 Flernivåanalyse, effekten av kommune-deprivasjon på antallet hjelpetiltak

Group Variable	No. of Groups	Observations per Group		
		Minimum	Average	Maximum
knr	426	87	4,524.3	198,734
lnr	173,177	1	11.1	22

Log likelihood = -1403732.5   Wald chi2(6) = 2578.33
 Prob > chi2 = 0.0000

hts	Coef.	Std. Err.	z	P> z	[95% Conf. Interval]
1.lavses	.129896	.0025003	50.15	0.000	.1248191 .134973
lavsesrate	-.0043809	.0145829	-0.30	0.764	-.0329628 .0242011
arbledpr	-.0023328	.0006133	-3.80	0.000	-.005345 .001131
kmpop	7.36e-08	2.67e-08	2.75	0.000	2.11e-08 1.26e-07
tid	.0000428	.000003	0.52	0.606	-.00012 .0002055
1.kohort2005	.0254866	.0025353	10.05	0.000	.0205176 .0304556
_cons	.0719439	.0071765	10.02	0.000	.0578701 .0860096

Random-effects Parameters	Estimate	Std. Err.	[95% Conf. Interval]
knr: Identity			
sd(_cons)	.0463866	.0030739	.0407366 .0520201
lnr: Identity			
sd(_cons)	.4728034	.0009964	.4708545 .4747603
sd(Residual)	.4623681	.000248	.4618823 .4628544

LR test vs. linear model: chi2(2) = 6.7e+05   Prob > chi2 = 0.0000

Tabell A4.3 Flernivåanalyse, effekten av kommune-deprivasjon på sannsynligheten for omsorgstiltak

Group Variable	No. of Groups	Observations per Group		
		Minimum	Average	Maximum
knr	426	87	4,524.3	198,734
lnr	173,177	1	11.1	22

Log likelihood = 3086957.2   Wald chi2(6) = 389.82
 Prob > chi2 = 0.0000

ot	Coef.	Std. Err.	z	P> z	[95% Conf. Interval]
1.lavses	.0068824	.0004315	15.95	0.000	.0060367 .0077282
lavsesrate	-.0068508	.0014065	-4.87	0.000	-.0096074 -.0040942
arbledpr	-.0004319	.0000551	-7.70	0.000	-.0005418 -.000322
kmpop	5.53e-09	2.53e-09	2.18	0.025	5.66e-10 1.05e-08
tid	-.0000232	7.76e-06	-3.00	0.001	-.0000385 -.0000086
1.kohort2005	.0026313	.0004204	6.26	0.000	.0018972 .0034553
_cons	.0126582	.0008233	15.38	0.000	.0110446 .0142718

Random-effects Parameters	Estimate	Std. Err.	[95% Conf. Interval]
knr: Identity			
sd(_cons)	.007416	.0005247	.0064557 .0085191
lnr: Identity			
sd(_cons)	.0034616	.000156	.0031564 .0037679
sd(Residual)	.0417278	.0000224	.041684 .0417717

LR test vs. linear model: chi2(2) = 1.6e+06   Prob > chi2 = 0.0000

Tabell A4.4 Flernivåanalyse, effekten av kommune-deprivasjon på antallet omsorgstiltak

Group Variable	No. of Groups	Observations per Group		
		Minimum	Average	Maximum
knr	426	87	4,524.3	198,734
lnr	173,177	1	11.1	22

Log likelihood = -182301.57   Wald chi2(6) = 429.09
 Prob > chi2 = 0.0000

ots	Coef.	Std. Err.	z	P> z	[95% Conf. Interval]
1.lavses	.0214272	.0020009	10.71	0.000	.0175055 .0253489
lavsesrate	-.0404013	.00763	-5.30	0.000	-.053558 .0254668
arbledpr	-.0026376	.0003096	-8.52	0.000	-.0032444 -.0020308
kmpop	8.24e-08	1.38e-08	5.98	0.000	5.54e-08 1.09e-07
tid	-.0000517	.0000425	-15.33	0.000	-.0000735 -.0000298
1.kohort2005	.0034004	.0019513	1.74	0.081	-.0004241 .0072248
_cons	.066565	.0040364	16.49	0.000	.0586537 .0744763

Random-effects Parameters	Estimate	Std. Err.	[95% Conf. Interval]
knr: Identity			
sd(_cons)	.0282377	.0022023	.024235 .0329015
lnr: Identity			
sd(_cons)	.3828832	.0007318	.3814517 .3843201
sd(Residual)	.2312118	.000124	.230969 .2314549

LR test vs. linear model: chi2(2) = 1.4e+06   Prob > chi2 = 0.0000

Kapittel 5

Tabell A5.1 Foreldres opplevelse av hva de har råd til

Har svart «Ja» på følgende spørsmål: «På nåværende tidspunkt: Har du dere råd til å..»	Høy SØS	Middels SØS	Lav SØS	Total svart «Ja»	Total N, svart Ja/Nei
Betale for en ukes ferie? **	65 % (n= 35)	36 % (n= 42)	21 % (n= 11)	39 % (n=88)	N=224
Spise kjøtt eller fisk (evt vegetarkost i tilsvarende prisklasse) minst 2 dager i uka? **	98 % (n= 52)	98 % (n= 116)	87 % (n= 45)	96 % (n=213)	N=223
Holde boligen passe varm?	98 % (n= 53)	96 % (n= 113)	96 % (n= 50)	96 % (n=216)	N=224
Bytte ut møbler dersom er ødelagte/utslitte? *	66 % (n= 35)	53 % (n= 62)	37 % (n= 19)	52 % (n=116)	N=222
Erstatte slitte klær med nye? **	94 % (n= 51)	86 % (n= 101)	71 % (n= 37)	84 % (n=189)	N=224
Kjøre gaver til bursdager eller andre anledninger? *	93 % (n= 50)	92 % (n= 108)	77 % (n= 40)	89 % (n=198)	N=223
Gå ut og spise/drikke minst en gang i måneden? *	77 % (n= 41)	64 % (n= 76)	54 % (n= 28)	65 % (n=145)	N=223
Gå regelmessig på idretts- eller kulturarr., kino e.l? **	78 % (n= 42)	57 % (n= 67)	35 % (n= 18)	57 % (n=127)	N=223
Være medlem i idrettslag, treningssenter eller organisasjoner? **	85 % (n= 45)	67 % (n= 79)	51 % (n= 26)	68 % (n=150)	N=222
Abonnere på minst en avis? **	76 % (n= 40)	54 % (n= 64)	39 % (n= 20)	56 % (n=124)	N=222

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$ (Fisher's Exact test)

Tabell A5.2 Barnets mulighet til deltakelse i ulike aktiviteter

Har svart "Ja" på følgende spørsmål: "Kan barnet.."	Høy SØS	Middels SØS	Lav SØS	Total svart «Ja»	Total N, svart Ja/Nei
Ha egne markeringer av spesielle anledninger som bursdag e.l? *	96 % (n= 51)	95 % (n= 111)	85 % (n= 44)	93 % (n=206)	N=222
Delta regelmessig i fritidsaktiviteter som idrett, musikk	85 % (n= 45)	78 % (n= 91)	67 % (n= 35)	78 % (n=171)	N=220
Invitere venner på besøk for å leke eller spise en gang iblant?	98 % (n= 52)	90 % (n= 104)	85 % (n= 44)	91 % (n=200)	N=221
Dra på ferie minst en gang i året?	85 % (n= 45)	76 % (n= 88)	67 % (n= 35)	76 % (n=168)	N=221
Delta på skoleturer og andre arr. I regi av skole/idrettslag som koster penger?	75 % (n= 40)	72 % (n= 83)	65 % (n= 34)	71 % (n=157)	N=221

* $p < 0,05$

Tabell A5.3 Foreldre-rapport om barnas negative livshendelser

Barnets negative livshendelser	Ja	Nei
Vært nedstemt/trist	66% (n=158)	34% (n=82)
Problemer på skolen knyttet til venner/sosiale relasjoner	46% (n=108)	54%(n=126)
Faglige problemer på skolen	43% (n=99)	58% (n=134)
Større flytting	39% (n=92)	62% (n=147)
Mobbing i barnehage, skole, SFO, sosiale medier	35% (n=82)	65% (n=154)
Større konflikter i familien	34% (n=80)	66% (n=157)
Samlivsbrudd hos foreldre eller foreldres nye partner	23% (n=56)	77% (n=184)
Tap av pårørende	19% (n=46)	81% (n=191)
Vold og/eller trusler fra noen som står barnet nær	13 % (n=31)	87 % (n=208)
Vitne til at andre i familien har blitt utsatt for vold	10% (n=23)	90% (n=216)
Vold og/eller trusler fra andre	9% (n=21)	91% (n=216)
Rusrelaterte problemer hos omsorgsperson(er)	7% (n=17)	93% (n=222)
Egne rusrelaterte problemer	6% (n=13)	95% (n=222)

Tabell A5.4 Foreldres angst- og depresjonssymptomer

	Ikke i det hele tatt	Litt	En god del	Svært mye
Anklager deg selv for ting	35 % (n=83)	41% (n=98)	17 % (n=40)	6% (n=18)
Har lett for å gråte	42% (n=100)	33% (n=78)	15% (n=36)	11% (n=26)
Har dårlig appetitt	61% (n=145)	28% (n=66)	16% (n=38)	13% (n=31)
Vanskelig for å sove **	39% (n=139)	32% (n=77)	16% (n=38)	13% (n=31)
Lite håp for fremtiden	58% (n=139)	25% (n=60)	11% (n=27)	6% (n=14)
Føler deg nedfor	38% (n=91)	45% (n=107)	13% (n=30)	5% (n=12)
Føler deg ensom	48% (116)	30% (71)	14% (33)	8% (20)
Har tanker om å ta ditt eget liv	92% (220)	6% (15)	1% (2)	1% (2)
Har følelse av å være fanget	61% (147)	22% (54)	13% (31)	4% (9)
Bekymrer deg for mange ting	22% (52)	39% (94)	24% (57)	15% (37)
Har ikke interesse for noe	68% (161)	21% (51)	7% (17)	4% (9)
Føler at alt er anstrengende	48% (114)	34% (81)	14% (34)	5% (11)
Føler at du ikke er verdt noe	62% (147)	25% (60)	8% (18)	5% (12)
Blir plutselig skremt uten grunn	80% (192)	14% (33)	4% (10)	2% (5)
Føler deg engstelig	49% (118)	33% (79)	12% (29)	5% (13)
Føler deg svimmel eller kraftløs	59% (142)	26% (63)	8% (20)	6% (14)
Er nervøs eller urolig	56% (134)	28% (66)	12% (28)	5% (12)
Har hjertebank **	67% (161)	22% (52)	8% (19)	3% (8)
Skjelver **	77% (185)	14% (34)	6% (15)	3% (6)
Føler deg anspent eller opphisset **	55% (132)	29% (70)	11% (26)	5% (11)
Har hodepine	43% (103)	34% (81)	14% (33)	9% (22)
Har anfall av redsel eller panikk **	78% (186)	13% (30)	6% (14)	3% (8)
Rastløs, kan ikke sitte rolig	63% (149)	21% (49)	12% (29)	4% (10)
Slapp og uten energi *	35% (83)	30% (71)	21% (49)	14% (32)

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$ (Fisher's Exact test)

Kapittel 6

Tabell A6.1 Sammenligning av middelerverdier på Alabama Parenting Questionnaire (APQ) blant mødre i to utvalg: normalpopulasjon (TOPP-studien) og barneverutvalget (SØS-studien)

De 26 Spørsmålene (n=26) som inngår i APQ er utsagn rangert på en skala fra 1-5 (1 = aldri, 2 = nesten aldri, 3 = av og til, 4 = ofte og 5 = alltid). Bokstavene bak spørsmålene viser til hvilken dimensjon de er ment å måle: I= Involverende praksiser, ID= Inkonsistent disiplin, P= Positive praksiser og A= Andre disiplinerende praksiser (er ikke en egen dimensjon)

Alabama parenting questionnaire (APQ)	Topp-studien			SØS-studien			
	N	Middel-verdi	SD	n	Middel-verdi	SD	p-verdi
Du har en hyggelig samtale med barnet ditt (I)	586	4.09	.482	124	4.29	.567	>.0001
Du truer med å gi barnet ditt en straff, men gjør det ikke likevel (ID)	586	2.04	.832	121	2.14	.925	.238
Du sier noe pent til barnet ditt eller roser når han/hun har gjort noe bra (P)	5877	4.42	.639	123	4.65	.496	>.001
Du opplever at det å få barnet ditt til å adlyde deg innebærer så mye trøbbel at det ikke er verdt det (ID)	584	1.61	.775	122	2.19	1.063	>.0001
Du belønner barnet ditt ekstra når han/hun oppfører seg pent (P)	586	3.06	.985	123	3.52	.926	>.0001
Du melder deg frivillig til å hjelpe til med aktiviteter som barnet ditt er involvert i (som idrettsarrangementer, skolekorps e.l.) (I)	583	3.58	.990	120	3.43	1.214	.147
Du bestemmer deg for å gi barnet ditt en straff, men barnet ditt overtaler deg til å la være (ID)	580	1.58	.747	121	1.75	.859	.027
Du spiller spill eller gjør andre morsomme ting med barnet ditt (I)	585	3.35	.594	124	3.82	.711	>.0001
Du viser at du liker det når barnet ditt har gjort noe i huset (P)	585	4.56	.539	122	4.66	.540	.063
Straffen barnet ditt får varierer med hvilket humør du er i (ID)	584	2.18	.958	122	1.93	1.034	>.010
Du spør barnet ditt om hvordan hans/hennes dag på skolen har vært (I)	587	4.61	.577	123	4.72	.563	.054
Du overser barnet ditt når han/hun oppfører seg dårlig (A)	587	1.85	.851	122	2.52	1.180	>.0001
Du hjelper barnet ditt med hans/hennes lekser (I)	587	3.66	.808	120	4.20	1.009	>.0001
Du tar privilegier eller penger fra barnet ditt som straff (A)	585	1.79	.867	122	1.98	1.182	.040
Du spør barnet ditt om hva hans/hennes planer er for dagen (I)	584	4.07	.757	115	4.08	.890	.900
Du roser barnet ditt hvis han/hun oppfører seg pent (P)	587	4.21	.785	122	4.49	.763	>.001
Du sender barnet ditt på rommet som straff (A)	587	1.98	.840	117	2.10	1.003	.173
Du kjører/leverer barnet ditt til fritidsaktiviteter (I)	585	4.01	.906	114	4.05	1.159	.681
Du roper eller skriker til barnet ditt når han/hun har gjort noe galt (A)	585	2.41	.831	121	2.20	.936	.013
Du snakker med barnet ditt om hans/hennes venner (I)	584	3.98	.622	124	4.04	.850	.364
Du koser eller klemmer barnet ditt når han/hun har gjort noe bra (P)	586	4.28	.707	123	4.50	.729	>.002
Du forklarer rolig for barnet ditt hvorfor det han/hun gjorde var galt når han/hun oppfører seg dårlig (A)	585	3.97	.683	123	4.36	.667	>.0001
Barnet ditt hjelper til med å planlegge familiens aktiviteter (I)	583	3.54	.719	122	3.66	.967	.117
Du bruker pausetid (tar barnet bort fra situasjonen) som straff (A)	574	1.88	.909	106	2.61	1.184	>.0001
Du deltar på foreldremøter, konferansetimer eller andre møter på barnets skole (I)	586	4.79	.495	122	4.56	.739	>.0001
Du gir barnet ditt ekstra oppgaver som straff (A)	581	1.46	.712	120	1.45	.818	.892

Kapittel 7

Tabell A7.1 Positiv opplevelse av kontakten med barnevernet og om foreldrene trenger hjelp?

Positiv opplevelse av kontakten med barnevernet	Har du/dere foreldre behov for hjelp/støtte?		Total
	Ja	Nei	
Svært liten og liten grad	25 %	37 %	29 %
Middels grad	18 %	21 %	19 %
Svært stor og stor grad	57 %	42 %	52 %
Sum	100 %	100 %	100 %
N	154	90	244

Tabell A7.2 Positiv opplevelse av barnevernet og om barnet trenger hjelp

Positiv opplevelse av kontakten med barnevernet	Får barnet denne hjelpen?			Total
	Ja	Delvis	Nei	
Svært liten og liten grad	12 %	35 %	40 %	27 %
Middels grad	15 %	21 %	19 %	18 %
Svært stor og stor grad	74 %	44 %	42 %	56 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
N	61	43	43	147

Tabell A7.3 Hvor lenge foreldre har vært i kontakt med barnevernet

Positiv opplevelse av kontakten med barnevernet	I nåværende tiltak/undersøkelse: Hvor lenge har du vært i kontakt med barnevernet?			Total
	Under 1 år	1-3 år	Mer enn 3 år	
Svært liten og liten grad	20 %	29 %	40 %	22 %
Middels grad	12 %	18 %	29 %	20 %
Svært stor og stor grad	68 %	53 %	31 %	59 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
N	90	77	77	244

Tabell A7.4 Positiv opplevelse og får barnet hjelp

Positiv opplevelse av kontakten med barnevernet	Mener du at barnet ditt trenger hjelp?		Total
	Ja	Nei	
Svært liten og liten grad	27 %	32 %	29 %
Middels grad	18 %	21 %	19 %
Svært stor og stor grad	56 %	47 %	52 %
Sum	100 %	100 %	100 %
N	146	97	243

Tabell A7.5 Positiv opplevelse og får foreldrene hjelp

Positiv opplevelse av kontakten med barnevernet	Får dere (foreldre) denne hjelpen?			Total
	Ja	Delvis	Nei	
Svært liten og liten grad	10 %	26 %	50 %	26 %
Middels grad	15 %	24 %	16 %	17 %
Svært stor og stor grad	75 %	50 %	34 %	57 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
N	68	38	44	150

Tabell A7.6 Positiv opplevelse og vurdering av tiltakene

Positiv opplevelse av kontakten med barnevernet	I hvilken grad vil du si at tiltakene dere har nå er til hjelp?			Total
	I liten grad	Middels grad	I stor grad	
Svært liten og liten grad	56 %	26 %	6 %	21 %
Middels grad	28 %	30 %	13 %	19 %
Svært stor og stor grad	16 %	44 %	81 %	60 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
N	32	27	86	145

Tabell A7.7 Negativ opplevelse og vurdering av tiltakene

Negativ opplevelse av kontakten med barnevernet	I hvilken grad vil du si at tiltakene dere har nå er til hjelp?			Total
	I liten grad	Middels grad	I stor grad	
Svært liten og liten grad	28 %	48 %	64 %	53 %
Middels grad	44 %	33 %	19 %	27 %
Svært stor og stor grad	28 %	19 %	17 %	20 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
N	32	27	86	145

